

UNIVERZITA KARLOVA
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Petr Macek

Metoděj Habáň (1899-1984)
Sonda do dějin českého novotomismu

Disertační práce

Vedoucí práce: doc. PhDr. Tomáš Petráček, Ph.D., Th.D.

Praha 2018

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 30. listopadu 2017

Petr Macek

Bibliografická citace

MACEK, Petr. *Metoděj Habáň (1899-1984): sonda do dějin českého novotomismu*. Praha, 2018, 251 s. Disertační práce. Katolická teologická fakulta Univerzity Karlovy. Vedoucí práce Tomáš Petráček.

Anotace

Disertační práce je zaměřena na představení života a díla českého dominikánského kněze a filosofa Metoděje Habáně (1899-1984). Při sledování Habáněho života si klade dva hlavní cíle: prvním je snaha o co nejpřesnější zrekonstruování jednotlivých etap jeho působení v české církvi a společnosti. Druhým cílem práce je zachycení Habáně jako typu tomistického myslitele a analýza jeho myšlení tváří v tvář paradigmatickým změnám, jimiž církev i společnost ve dvacátém století prošla. Práce je proto rozdělena do dvou hlavních částí – první je věnována Habáněmu životu, druhá jeho dílu. Pozornost nejprve věnuje inspiračním zdrojům, z nichž Metoděj Habáň čerpal, a poté pokračuje jeho kritickým životopisem. Vychází od jeho studia a duchovní formace, jíž se mu dostalo v dominikánském řádu. Na ní navazuje jeho vnitrořádové působení ve funkci novicmistra a provinciála (1938-1942). Velká pozornost je věnována jeho veřejnému působení v meziválečné církvi. V poválečném období se soustřeďuje na Habáněův přesun do Litoměřic, jeho vězněním v padesátých letech a následně jeho zapojením do veřejného života v letech šedesátých. Životopisná část je ukončena jeho působením ve skryté formaci řádového dorostu a mezi studenty v sedmdesátých letech. Druhá část práce věnovaná Habáněmu dílu se nejprve zaměřuje na představení jeho hlavních prací a poté přechází v jejich interpretaci, v níž ukazuje, že Habáněovo tomistické myšlení představuje svébytnou součást moderního myšlenkového diskurzu.

Klíčová slova

Dominikánský řád, tomistická filosofie, tomistická psychologie, české církevní dějiny 20. století.

Abstract

The thesis is focused on the depiction of the life and work of Metoděj Habáň (1899-1984), Czech Dominican priest and philosopher. It follows two main goals: First, it strives to present accurate reconstruction of Habáň's life and his involvement in the Czech Church and society. Secondly, it presents Metoděj Habáň's thinking as a specific type of Thomism and analyse his work in the context of the paradigmatic changes, which the Church and society went through in the 20th century. The thesis is therefore divided into two main parts – first is focused on Habáň's life, second on his work. In the first chapter it presents main sources of inspiration for his work and thinking. In the following chapters it describes his life journey, beginning with his studies and spiritual formation within the Dominican order. It continues with his role in the inner life of the order in the position of Novice Master and Prior Provincial (1938-1942). Attention is also paid to his involvement in the public life of the interwar society. In the period after the second world war we follow Metoděj Habáň to Litoměřice, a town in northwest Bohemia and we describe his imprisonment in the 1950s and subsequently his involvement in public life in the 1960s. His biography is concluded by his involvement in underground activities in the 1970s. In the second part of the thesis we focus on his main works and on their interpretation, which shows that it represents an independent part of a modern philosophical discourse.

Keywords

Dominican order, Thomism, Thomistic psychology, Czech Church history of the 20th century

Počet znaků (včetně mezer): 590 590 znaků

Poděkování

V první řadě bych rád poděkoval svému školiteli a vedoucímu disertační práce doc. PhDr. Tomáši Petráčkovi, Ph.D., Th.D. za projevenou důvěru, užitečné rady, připomínky a celkové nasměrování mé práce. Za cenné připomínky a konzultace při zpracování práce děkuji především prof. PhLic. Vojtěchu Novotnému, Th.D. Za vstřícnost při archivním bádání děkuji otci Augustinu Prokopovi OP, archiváři české dominikánské provincie, a otci Štěpánu Filipovi OP z dominikánského kláštera v Olomouci. Za otevřenost a velkorysou pomoc také děkuji všem, kteří mi poskytli rozhovor a vzpomínku na otce Metoděje Habáně, především Karlu Flossovi a kardinálu Dominiku Dukovi. Jaroslavu Šubrtovi a Jiřímu Fuchsovi děkuji nejen za rozhovor, ale i za poskytnuté soukromé archivní materiály. Za odbornou pomoc děkuji také Mgr. Lukáši Havlovi z Ministerstva obrany a otci Bonaventurovi Čapkovi OFM.

Práce by nikdy nevznikla bez velkorysého pochopení a podpory mé rodiny, zejména mé manželky Magdalény, velice proto děkuji svým nejbližším.

Obsah

1	Metoděj Habáň – učitel, filosof a svědek dvacátého století	9
1.1	Metodologie a struktura práce.....	10
1.2	Použité prameny a literatura.....	11
1.3	Teoretická východiska	12
2	Inspirace v novotomistické obnově.....	17
2.1	Aeterni Patris.....	17
2.2	Désiré-Joseph Mercier	19
2.3	Další inspirátoři.....	24
2.3.1	Jacques Maritain.....	24
2.3.2	Dominikánský řád	26
2.3.3	Rudolf Eucken.....	29
2.4	Inspirace v českém novotomismu?	30
Život	.....	33
3	V dominikánském řádu (1918-1945)	33
3.1	Studium a cesta ke kněžství	34
3.1.1	Dizertace	39
3.2	Působení v řádu.....	42
3.2.1	Novicmistrem.....	44
3.2.2	Provinciálem	48
4	Veřejné působení (1925-1945).....	52
4.1	Apoštolát	53
4.2	Publikační činnost.....	55
4.2.1	Edice Krystal.....	55
4.2.2	Další publikační aktivity	60
4.3	Filosofická revue.....	61
4.4	Mezinárodní tomistické konference.....	65
4.5	Akademické týdny a působení mezi studenty	67
4.5.1	Kurzy Filosofické revue.....	67
4.5.2	Akademické týdny	69
4.5.3	Působení mezi studenty.....	75
4.6	Polemiky a kontroverze.....	76
5	Pronásledování a věznění (1945-1957).....	83
5.1	V Litoměřicích a Ústí nad Labem (1946-1948).....	85
5.2	První proces a věznění (1948-1949).....	90
5.3	Druhý proces a věznění (1952-1954).....	94
5.4	Propuštění na svobodu a příchod na Chlum Svaté Máří.	101
6	Kritický hlas v době obnovy (1960-1971)	104
6.1	Katolické noviny	105
6.2	Dialog s marxismem	106
6.3	Ekumenický seminář v Jirchářích	117
6.3.1	Metoděj Habáň očima účastníků semináře.....	119
6.3.2	Korespondence k situaci v semináři.....	121
6.4	Teologicko-filosofický seminář	123
6.5	Teologická komise – letáky Miloslava Skácela a případ Bonaventury Bouše.....	126
7	Skryté řádové a učitelské působení (1957-1984).....	131

Dílo	136
8 Časopisy	139
8.1 Na hlubinu	139
8.1.1 Duchovní život	140
8.1.2 Filosofická antropologie a etika	144
8.1.3 Teologie	145
8.1.4 Stát a církev	147
8.2 Filosofická revue	149
8.2.1 Tomistická filosofie	150
8.2.2 Metafyzika	154
8.2.3 Etika	156
8.2.4 Dospívání a manželství	157
8.3 Výhledy	160
8.4 Duchovní pastýř	162
8.4.1 Psychologie a etika	163
8.4.2 Druhý vatikánský koncil	164
8.4.3 Polemiky	165
8.4.4 Spor o eucharistii	167
9 Knihy	170
9.1 Sexuální problém	170
9.2 Psychologie	173
9.2.1 Experimentální a filosofická psychologie	174
9.2.2 Vznik a vývoj života	177
9.2.3 Duše	181
9.3 Přirozená etika	184
9.3.1 Kritika Františka Krejčího a Inocence A. Bláhy	188
9.4 Filosofická antropologie	192
9.4.1 Kritika moderní filosofie	195
10 Samizdat	198
10.1 Mniškám	198
10.2 Psychologická antropologie	201
10.3 Vita contemplativa	203
11 Odkaz Metoděje Habáně	207
12 Závěr	216
13 Seznam zkratk	218
14 Bibliografie Metoděj Habáně	219
14.1 Publikované texty	219
14.2 Nevydané texty	231
15 Prameny a literatura	233
15.1 Archivní prameny	233
15.2 Rozhovory a písemná svědectví	234
15.3 Internetové zdroje	234
15.4 Časopisy	234
15.5 Tištěné prameny	235
15.6 Sekundární literatura	239

1 Metoděj Habáň – učitel, filosof a svědek dvacátého století

Dizertační práce mapuje životní osudy a dílo českého dominikánského kněze a filosofa Metoděje Habáně. Při sledování Habáněva života si klademe dva hlavní cíle: prvním je snaha o co nejpřesnější zrekonstruování jednotlivých etap jeho působení v české církvi a společnosti. Druhým cílem naší práce, vycházejícím z prvního, je zachytit Habáně jako typ tomistického myslitele a analyzovat jeho myšlení tváří v tvář paradigmatickým změnám, jimiž církev i společnost ve dvacátém století prošla.

Život a dílo Metoděje Habáně si zaslouží podrobnější zpracování přinejmenším ze tří důvodů, díky třem rolím, které ve svém životě zastával. Nejvýrazněji se do dějin české katolické církve zapsal jako učitel řady mladých generací. Tuto úlohu na sebe vzal již na počátku třicátých let, kdy začal pracovat mezi akademickou mládeží a neopustil ji do konce svého života. I v omezených podmínkách daných komunistickou diktaturou kolem sebe shromažďoval malé kroužky zájemců, často jen jednotlivce, se zájmem o duchovní život a teologii. Povolání učitele se u Metoděje Habáně dělí do dvou rovin. Znamější je jeho veřejné působení mezi studenty, jehož vrcholem byly Akademické týdny, ale které mělo i svoji skrytou podobu žitou v situaci české církve padesátých, šedesátých a sedmdesátých let. Neméně důležitá ale byla i jeho role ve formování řeholního dorostu české dominikánské provincie, ať už ve funkci novicmistra, kterou po dlouhou dobu zastával v předválečném období, nebo v roli duchovního otce dominikánských mnišek.

Druhou polohou Habáněva života bylo jeho povolání myslitele a vědce, filosofa a psychologa. Metoděj Habáň, přestože patřil mezi vůdčí duchy českého novotomismu, nebyl ani tolik originálním autorem, jako spíše poučeným a osobně hlubokým pokračovatelem tomistické tradice. V českém prostředí napomáhal rozvíjet odkaz (novo)tomistické obnovy probíhající v západní Evropě a byl jedním z těch, kteří do českého intelektuálního prostředí uváděli myslitele, jakými byli Desiré Mericer nebo Jacques Maritain. Důraz Habáněva díla byl antropologický, ve svých textech usiloval na prvním místě o obhajobu svobodné lidské aktivity a duchovnosti, ovšem chápané ve smyslu tomistické filosofické antropologie. V tom spatřujeme hlavní vlastní přínos Habáněva díla. Obhajoba tomistické filosofie přivedla Metoděje Habáně do četných diskuzí a polemik jak s filozofy stojícími mimo katolickou církev, tak i uvnitř církve. Sledování těchto kontroverzí tvoří důležitou součást snahy o zachycení Habáněva místa v české filosofii a teologii.

Třetím důvodem, pro který má smysl se zabývat Habáňovým životem a dílem, je délka jeho působení v české církvi. Metoděj Habáň aktivně vstoupil do prostředí českého katolicismu na konci dvacátých let a intenzivně v něm působil až do své smrti v polovině let osmdesátých. Můžeme ho proto označit za jednoho ze „svědků dvacátého století“ českého katolického křesťanství, který prožil všechny důležité proměny, jimiž v tomto čase prošlo. Habáň byl jedním z nositelů obnovy katolické církve v meziválečném Československu, prožil nacistickou okupaci, totalitní represe padesátých let, velkou proměnu teologického a filosofického myšlení v šedesátých letech i dobu normalizace.

Jeho svědectví o dvacátém století je zajímavé z několika hledisek a ukazuje na jistý paradox ve vyrovnávání církve s moderním světem. Postavení Metoděje Habáně v české církvi prošlo velkým vývojovým obloukem. Na počátku své životní dráhy byl vnímán jako progresivní osobnost spíše s levicovou orientací. Naopak na konci života byl řazen do konzervativního křídla českého katolicismu. A přitom ho více než co jiného definovala velká stálost a neměnnost názorů a základních teologických a filosofických východisek.

Habáňův život, zejména v době po konci druhé světové války, zároveň ilustruje komplikovanost cesty, po níž musel každý jednotlivý člověk kráčet. Zatímco v meziválečné době stál Metoděj Habáň „uprostřed“ dění v české církvi, v poválečné době se ocitl na „vnějším okraji“ všech důležitých událostí, které vnášely do českého katolicismu rozhodující paradigmatické změny. Přitom na něj dopadaly represe komunistické diktatury, které jej přinutily k několika kompromisům s vládnoucí mocí. A tak zůstává jeho život svědectvím o tom, že dějiny české církve dvacátého století nejsou jen velkým příběhem obnovy během první republiky a pronásledování a odporu proti komunismu po druhé světové válce, ale zároveň pestrou směsí komplikovaných a mnohdy nejednoznačných životních osudů.

1.1 Metodologie a struktura práce

Práce je koncipována jako kritická životopisná studie. Za použití dostupných pramenů usiluje o rekonstrukci života a díla Metoděje Habáně, jejich zasazení do historického kontextu obecných a církevních dějin a odpovídající interpretaci. Primárně proto vycházíme z metodologie individuální biografie. Naším cílem ale není jen rekonstrukce Habáňových životních peripetií, ale usilujeme i o zachycení jeho myšlenkového světa. Z tohoto důvodu je práce rozdělena do dvou hlavních částí. V první z nich – kapitoly 3. až 7. – podáváme chronologický přehled Habáňova života. Pro lepší přehlednost

oddělujeme do samostatných kapitol jeho řádové působení a veřejné aktivity. Druhá část práce – kapitoly 8. až 10. – představuje Habáňovo dílo. Nejprve zařazujeme přehled hlavních tematických okruhů, jimiž se zabýval. Ve třech kapitolách chceme zachytit hlavní témata a otázky, kterým v průběhu svého života věnoval pozornost, a jejich proměny v průběhu téměř šedesátiletého veřejného životního působení. V poslední kapitole systematicky shrnuje a interpretujeme hlavní osy Habáňova myšlení. Do druhé části práce řadíme Habáňovy hlavní profilující texty, některým dílčím časopiseckým příspěvkům věnujeme pozornost v životopisné části textu v kontextu dalších Habáňových aktivit.

1.2 Použité prameny a literatura

Na rozdíl od jiných velkých postav české církve dvacátého století nezanechal Metoděj Habáň svoji autobiografii ani paměti. Pro jeho texty je příznačné jisté odosobnění, jako autor ustupuje do pozadí a o svém vlastním životě v podstatě nic neříká. Při snaze o zpracování jeho životopisu se proto musíme opírat pouze o archivní prameny, vzpomínky pamětníků a sekundární literaturu.

Výchozím archivním pramenem našeho bádání byla Habáňova pozůstalost uložená v archivu české dominikánské provincie v pražském konventu u sv. Jiljí.¹ Tu jsme doplnili o další fondy dominikánského archivu uchovávané v dominikánském konventu v Olomouci, v Národním archivu v Praze a v olomoucké pobočce Zemského archivu v Opavě. Dílčí informace k životu Metoděje Habáně lze nalézt také v archivech pražského arcibiskupství a litoměřického biskupství. Z jednotlivých období Habáňova života lze nejpřesněji na základě archivních pramenů rekonstruovat poválečné období. K Habáňovu pronásledování v padesátých letech a jeho následnému veřejnému působení v šedesátých letech existuje řada materiálů v Archivu bezpečnostních složek, v Národním archivu, v archivu Centra dějin české teologie a v archivu Libri prohibiti. Doplňkem Habáňova životního portrétu jsou torza korespondence s důležitými osobnostmi českého kulturního života z Literárního archivu Památníku národního písemnictví. Největší slabinou našeho archivního výzkumu je absence výzkumu v zahraničních archivech.

---

¹ Přehled použitých archivních fondů, srov. kapitolu 14.1.

Důležité sondy do nejdůležitější archivní sbírky – řádového archivu v Římě nacházíme v pracích Damiána Němce a Ondřeje Salveta.²

Pro závěrečné období Habáňova života v sedmdesátých a osmdesátých letech v podstatě žádné archivní dokumenty uchované nemáme. Zde se musíme opírat o svědectví pamětníků, která jsou shromážděná jednak v archivu české dominikánské provincie,³ jednak jsou výsledkem výzkumu autora práce.⁴

Sekundární literatura k historii dominikánského řádu v českých zemích ve dvacátém století je poměrně bohatá. Řada dílčích prací je věnována i přímo Metoději Habáňovi. Základní obrysy jeho života a díla nalezneme rozptýlené v několika sbornících.⁵ Odkazy na další práce uvádíme na začátcích příslušných kapitol. Z badatelů, kteří věnovali Metoději Habáňovi soustavnější pozornost, připomeňme především Karla Flosse a Helenu Pavlincovou.⁶

1.3 Teoretická východiska

Předkládaná práce vznikla na poli církevních dějin. Neklade si proto za cíl nabídnout kritickou filosofickou analýzu a reflexi tomistického, respektive novotomistického myšlení, již nalzáme i v současné české literatuře poměrně často.⁷ Naopak naším cílem

---

² Srov. ČERNUŠÁK, Tomáš – PROKOP, Augustin – NĚMEC, Damián. *Historie dominikánů v českých zemích*. Praha: Krystal OP, 2001; SALVET, Ondřej. *Die sichtbare Gestalt des mystischen Leibes: Ekklesiologie von Silvestr Maria Braitto OP (1898-1962)*. Doktorská dizertace, Katholisch-Theologischen Fakultät der Otto-Friedrich-Universität Bamberg, 2010.

³ Soubor vzpomínek pamětníků je uložen v APB, sign. C10.

⁴ Srov. kapitolu 14.2.

⁵ DVORSKÝ, Přemysl (ed.). *Metoděj Habáň a český tomismus: k dílu a odkazu olomouckých dominikánů I. poloviny 20. století*. Olomouc: Univerzita Palackého 2003; *Jsmé totiž v jeho rukou, my i naše slova: sborník k 10. výročí úmrtí otce Metoděje Habáně OP*. Praha: Krystal OP 1994; MUSIL, Jiří V. (ed.). *Teolog, filosof a psycholog P. Metoděj Habáň OP (1899 – 1984)*. Olomouc: Matice cyrilometodějská 2000; příspěvky z konference *Tomistický filosof Metoděj Habáň (1899-1984). K dílu a odkazu olomouckých dominikánů I. poloviny 20. století*. In *Acta Universitatis Palackianae Olomouensis, Philosophica VI*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci 2005, s. 63-125.

⁶ Jejich základními pracemi jsou FLOSS, Karel. *Hledání duše zítřka*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2012 a PAVLINCOVÁ, Helena. *Filosofická revue 1929-1948: bibliografie časopisu olomouckých dominikánů*. Praha: Filosofía, 1994, na další texty odkazujeme průběžně.

⁷ Srov. MACHULA, Tomáš. *Filosofie přírody*. Praha: Krystal OP, 2007; MACHULA, Tomáš – FILIP, Stěpán M. *Tomismus čtyřiaadvaceti tezí*. Praha: Krystal, 2010; NAKONEČNÝ, Milan – MACHULA, Tomáš – SAMOHÝL, Jan. *Česká tomistická psychologie: historie a perspektivy*. Praha: Triton, 2009;

je předložit, ve spojení s konkrétním příkladem života a díla Metoděje Habáně, zamyšlení nad rolí, kterou hrál tomismus při formování moderní české kultury a společnosti. Vhodná teoretická východiska pro dosažení tohoto cíle můžeme nalézt v sociologii vědění Karla Mannheima, s úspěchem použité kupříkladu pro analýzu politického myšlení v moderních českých dějinách.⁸

V cyklu přednášek *Ideologie a utopie* vykresluje Mannheim vztah lidského myšlení a historického, politického, společenského a kulturního kontextu. Pro potřeby naší práce je nejpřínosnější jeho definice ideologie a utopie a jejich vzájemného rozlišování. Jak Mannheim poznamenává, otázka co je „skutečnost“ a „bytí“ je v první řadě otázka filosofická, jíž se při sociologickém, a v našem případě historickém, výzkumu nemusíme zabývat. Z čeho primárně vycházíme je „konkrétně platný“ a „skutečně určitelný životní řád“.⁹ V dalším kroku však ukazuje, že

každý ‚skutečně platný‘ životní řád je zároveň protkán i představami, jež je třeba označit jako ‚bytí transcendentující‘, ‚neskutečné‘, protože v příslušném životním řádu nemohou svými obsahy nikdy dosáhnout plné účinnosti a protože by se skutečně v tomto životním řádu nedalo žít a jednat ve shodě s nimi.¹⁰

Skupiny představ transcendentujících bytí a tvořící hlavní předmět našeho zájmu označuje jako ideologie a utopie. Obě usilují o proměnu stávajícího společenského řádu, o vnesení něčeho konkrétně nepředstavitelného. Přesto mezi nimi existuje zásadní rozdíl:

Ideje, o nichž se dodatečně ukázalo, že se vznášely nad uskutečněným nebo nastupujícím životním řádem pouze jako zastírací představy, byly ideologie; to, co se z nich v dále vznikajícím řádu dalo adekvátně uskutečnit, to byla relativní utopie.¹¹

Právě takto chceme na následujících stránkách uvažovat o tomismu. Jako o relativní utopii vycházející z jasně formulovaných a systematicky uspořádaných představ transcendentujících konkrétní historické a kulturní bytí a mající schopnost ho alespoň

PEROUTKA, David. *Tomistická filosofická antropologie*. Praha: Krystal OP, 2012; SVOBODA, David. *Metafyzické myšlení Tomáše Akvinského: od pojmu jsoucna a jednot k pojmu celku a části*. Praha: Krystal OP, 2012.

⁸ SUK, Jiří. *Labyrintem revoluce: aktéři, zápletky a křižovatky jedné politické krize*. Praha: Prostor, 2003, s. 67.

⁹ MANNHEIM, Karl. *Ideologie a utopie: přednášky a eseje*. Bratislava: Archa, 1991, s. 237.

¹⁰ MANNHEIM, Karl. *Ideologie a utopie*, s. 238.

¹¹ MANNHEIM, Karl. *Ideologie a utopie*, s. 246.

částečně transformovat. Mannheim ve svém díle uvádí příklady čtyř velkých utopických systémů formujících moderní evropské dějiny: orgiastický chiliasmus novokřtěnců, liberálně humanitní ideu, konzervativní ideu a socialisticko-komunistickou utopii.¹² Naším cílem je na drobném konkrétním příkladu ukázat, že k těmto čtyřem podobám utopického myšlení můžeme přiřadit i tomismus. Skutečnost, že si sám nárokuje obecnou, nadhistorickou platnost *philosophiae perennis* ho od této klasifikace nediskvalifikuje, protože obdobné metafyzické nároky si vznášely i ostatní utopické systémy.

Je rovněž dobré připomenout skutečnost, na níž upozorňuje i Karl Mannheim a jež při biografickém výzkumu vystupuje obzvláště zřetelně. A sice, že základní principy formující vědomí konkrétního člověka je vždy třeba hledat v jeho utopické vrstvě, ale „žádný jednotlivý člověk přece nebyl čistou realizací jednoho z historicko-sociálních typů vědomí [...], nýbrž v každém jednotlivém konkrétním člověku působily, často smíšeně s jinými typy, určité prvky struktury vědomí určitého druhu.“¹³ Naše konstrukce

slouží ve smyslu ideálního typu Maxe Webera pouze k ovládnutí minulé a současné rozmanitosti a v našem případě je kromě toho jejich smyslem ještě postihnout nejen psychologická fakta, nýbrž i historicky se v nich rozvíjející a působící „struktury“ v jejich „čistotě“.¹⁴

Druhou zásadní otázkou, jíž si musíme položit, pokud chceme interpretovat osobnost tomistického myslitele ve dvacátém století, je postavení tomismu, nejenom jako filosofického systému, ale jako širokého světonázorového proudu, v moderních obecných i církevních dějinách. Jedná se o velmi komplexní a mnohvrstevnatý problém dotýkající se samotné podstaty vztahu církve a moderního světa. Naše práce si samozřejmě nemůže klást ambice takto složitou otázku rozřešit. Pro upřesnění východisek, jež budeme uplatňovat při interpretaci života a díla Metoděje Habáně, je ale nutné učinit několik předběžných poznámek.

Církevní dějiny jsou od svého počátku nesené dynamikou paradigmatických změn přicházejících jako reakce církve na proměny kulturní a společenské situace. Pro život církve dvacátého století bylo určující vyrovnávání s moderním světem a jeho postupným přechodem k postmoderně.¹⁵ Narůstající sekularizace a posun církve od obranného

---

¹² MANNHEIM, Karl. *Ideologie a utopie*, s. 252-280.

¹³ MANNHEIM, Karl. *Ideologie a utopie*, s. 251.

¹⁴ MANNHEIM, Karl. *Ideologie a utopie*, s. 251.

¹⁵ PETRÁČEK, Tomáš. *Církev, tradice, reforma: odkaz Druhého vatikánského koncilu*. Praha: Vyšehrad, 2016, s. 15 – 23; srov. McLEOD, Hugh. *Náboženství a lidé západní Evropy (1789-1989)*. Brno: Centrum

postoje k otevřenosti vůči moderní kultuře tvoří základní rámec pro interpretaci moderních církevních dějin.¹⁶

O roli tomistické filosofie uprostřed těchto zápasů nepanuje jednoznačná shoda.¹⁷ Opouštění pozice tomismu jako „oficiální filosofie katolické církve“¹⁸ a rozvoj personalistických přístupů v křesťanské filosofii je chápáno jako doklad zmíněné paradigmatické proměny vnitřního života církve.¹⁹ Jiní autoři naopak poukazují na pozitivní roli, jíž tomismus sehrál v dialogu křesťanství a moderní vědy, a neuvažují o něm jako o překážce navazování vztahu s moderním světem, ale jako o mostu, díky němuž je možné tento dialog vést.²⁰ Situace je dále komplikována faktem, že (novo)tomistická filosofie nepředstavuje jeden uzavřený systém, ale dělí se do řady proudů a škol, jejichž jednoznačná klasifikace je sama předmětem diskuzí.²¹

Při interpretaci Habáňova tomismu chceme mít na paměti, že přiřazování jednoznačných normativních označení – otevřený/uzavřený, moderní/antimoderní – může být značně zkreslující. Budeme vycházet ze skutečnosti, na níž upozornil Karel

---

pro studium demokracie a kultury, 2007, s. 173-200; REMOND, René. *Náboženství a společnost v Evropě*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2003.

¹⁶ Srov. HANUŠ, Jiří. *Tradice českého katolicismu ve 20. století*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005, s. 20-39

¹⁷ Svědčí o tom kupříkladu poměrně rozsáhlá diskuze, které byla na toto téma vedena na počátku devadesátých let na stránkách českých teologických časopisů, srov. FUCHS, Jiří. Tomismus předčasně odepsaný. *Salve* 1992, roč. 2, č. 2, s. 2-10; HRDLIČKA, J. Česká neoscholastika a neotomismus. *Salve* 1992, roč. 2, č. 3, s. 44-48; LOBKOWICZ, Mikuláš. Křesťanství a filosofie ve XX. století. In *Křesťanství a filosofie (velké epochy)*. Praha: Křesťanská akademie, 1991, s. 67-85; ID. Co se stalo s tomismem. *Teologické texty* 1995, roč. 6, č. 1-5, s. 7-9, 60-61, 94-95, 129-130, 161-163; ŠPRUNK, Karel. Co se stalo s tomismem. *Teologické texty* 1996, roč. 7, č. 1, s. 30.

¹⁸ K problematice tomismu jako „oficiální filosofie katolické církve“ srov. MACHULA, Tomáš – FILIP, Stěpán M. *Tomismus čtyřiaadvaceti tezí*, s. 82-94.

¹⁹ PUTNA, Martin C. *Česká katolická literatura v kontextech: 1918-1945*. Praha: Torst, 2010, s. 28-42.

²⁰ BOILEAU, David A. *Cardinal Mercier: a memoir*. Peeters Publishers, 1997, s. 41. Obdobný pohled na vztah tomistické filosofie a moderního světa sdílel i Josef Pospíšil, patrně nejvýznamnější představitel první generace novotomistických filosofů v českých zemích, srov. POSPÍŠIL, Josef. *Filosofie podle zásad sv. Tomáše Akvinského. Část druhá, Kosmologie se zvláštním zřetelem k moderním vědám přírodním*. Brno: Papežská knihtiskárna benediktinů rajhradských, 1897.

²¹ Srov. CESSARIO, Romanus. *A Short History of Thomism*. Washington: Catholic University of America Press, 2005, s. 82-92; GREDET, Joseph. *Základy aristotelsko-tomistické filosofie*. Praha: Krystal OP, 2009, s. 15-27; MACHULA, Tomáš – FILIP, Stěpán M. *Tomismus čtyřiaadvaceti tezí*, s. 5-7.

Floss, který v souvislosti s hodnocením vlivu myšlení Jacquese Maritaina na Habáně tvrdí, že Maritainův (a Habáňův) tomismus nebyl pokusem o vystoupení z modernity, jako spíše snahou o vytvoření alternativního scénáře vývoje moderní společnosti. Nejednalo se o antimodernu, spíše o „jinou“ modernu, někdy označovanou jako „ultramoderní“,²² o jednu z moderních utopií usilujících o vytvoření celistvé narace formující život společnosti a její kulturu.

Jak trefně upozorňuje Jiří Hanuš, prosazování křesťanského pohledu na uspořádání společnosti může vést k paradoxnímu revolučnímu chápání křesťanské angažovanosti: „Nemůže být pochyb o tom, že se v katolicismu objevují silně konzervativní myšlenky a tendence, na druhé straně tyto tendence se mohou samy chápat v rámci sekularizované společnosti jako ‚moderní‘, ‚revoluční‘, ‚menšinové‘, ‚pokrokové‘.“²³ Právě tento paradox modernity, v níž si revoluce a reakce vyměnili místo, můžeme sledovat i u Metoděje Habáně, mimo jiné v jeho kritice liberalismu a pozitivismu.

Kořeny, z nichž vychází Habáňovo tomistické myšlení, se pokusíme blíže specifikovat představením různých inspiračních zdrojů novotomistické obnovy, na něž svým dílem vědomě navazoval.

---

²² Srov. CURTIS, Davis. True and fals modernity: Catholicism and Communist Marxism in 1930s France. In CHADWICK, Kay. *Catholicism, politics and society in twentieth-century France*. Liverpool: Liverpool University press, 2000, s. 73-96; FLOSS, Karel. Metoděj Habáň (1899-1984) a tomismus. In ID. *Hledání duše zítřka*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2012, s. 33-38; SMITH, Brooke W. *Jacques Maritain, antimodern or ultramodern? An historical analysis of his critics, his thought, and his life*. New York: Elsevier, 1976

²³ HANUŠ, Jiří. *Tradice českého katolicismu*, s. 115.

2 Inspirace v novotomistické obnově

2.1 Aeterni Patris

Přes dlouhé přípravné období a řadu vynikajících osobností, jež se podílely na rozvoji tomistických studií v druhé polovině devatenáctého století,²⁴ pojí se moderní obnova tomistické filosofie s jediným nejvýznačnějším datem: 4. srpna 1879 vydal papež Lev XIII. encykliku *Aeterni patris* o obnově křesťanské filosofie. Okružní list, jenž vyšel osmnáct měsíců po počátku jeho pontifikátu, podpořil návrat k autentické filosofii svatého Tomáše jako k prostředku pro léčbu neduhů moderní doby. Lev XIII. v ní zaujal výrazně pozitivnější přístup k soudobé společnosti, než jaký nacházíme v magisteriu jeho předchůdce Pia IX. Kromě odsuzování opouštění křesťanských principů při řešení společenských otázek, které dominovalo nauce Pia IX., se Lev XIII. pokusil o nastínění cesty k jejich řešení. Rozvoji moderního tomismu vtiskl pozitivní náboj a snahu o promyšlený dialog se světem moderního myšlení založený na racionální a otevřené diskuzi o klíčových filosofických a vědeckých otázkách.

Smyslem encykliky *Aeterni patris* proto nebyla jen obnova čisté spekulativní filosofie, ale načerpání impulsů pro řešení politických a sociálních problémů.²⁵ Encyklika si je vědomá problémů a nebezpečí, jež s sebou nese evropská moderna a na několika místech před nimi vysloveně varuje.²⁶ Lev XIII. byl ale pevně přesvědčen, že řešení moderních problémů nespočívá v autoritativním nebo mocenském diktátu, ale v hledání pravdy, jež se musí a má prosadit svou vlastní silou. Obdobně jako v listu *Saepenumero Considerantes*, vydaném o dva roky později u příležitosti zpřístupnění vatikánských archivů, zdůrazňuje nutnost svobodného a otevřeného vědeckého bádání.²⁷ Návrat k pramenům scholastické filosofie a k myšlení Tomáše Akvinského také nemá znamenat naprosté odmítání jakýchkoli jiných myšlenkových inspirací, ale naopak vděčné přijímání

---

²⁴ Srov. CESSARIO, Romanus. *A Short History of Thomism*, s. 82-92; GREDT, Joseph. *Základy aristotelsko-tomistické filosofie*. Praha: Krystal OP, 2009, s. 15-27.

²⁵ CORETH, Emerich (ed.). *Christliche Philosophie im katholischen Denken des 19. und 20. Jahrhunderts, Band 2, Rückgriff auf scholastisches Erbe*. Gratz: Styria, 1988, s. 321.

²⁶ *Aeterni patris* (AP) 27-29.

²⁷ Srov. PETRÁČEK, Tomáš. *Katolická církev, historici a církevní dějiny. Církevní dějiny 2010*, roč. 3, č. 6, s. 119-126.

všeho hodnotného a pravdivého, co nacházíme v jiných filosofických školách a s čím přichází moderní věda.²⁸

Rozvoj tomistického filosofického systému má sloužit třem cílům: obraně a kráse katolické církve, dobru společnosti a rozvoji všech věd.²⁹ Jak jasně vysvítá z textu encykliky, tomistická studia nemají být samoučelným cvičení nebo nemají sloužit jen obraně pozic katolické církve, ale mají vedle podpory křesťanské víry přispívat i k řešení společenských otázek a růstu moderní vědy. Lev XIII. připomíná důležitost myšlení svatého Tomáše pro sociální a politické otázky, jeho přínos pro pochopení pravého významu svobody, božského původu (politické) autority, jeho analýzu původu zákonů a nutnost vzájemné solidarity a lásky pro dobré fungování společnosti.³⁰

Ještě důležitější je přínos Tomáše Akvinského k promýšlení vztahu mezi teologií, filosofií a přírodními vědami – jedné z nejproblematictějších otázek v dialogu církve a moderní společnosti. Encyklika zdůrazňuje jednoznačně pozitivní vztah klasické a scholastické filosofické tradice k přírodním vědám a jejich přesvědčení o nutnosti studia přírody jako brány k metafyzickým otázkám. Ačkoliv řada dílčích výsledků antických a středověkých přírodovědců a filosofů je již překonána, neleží principy scholastické filosofie v protikladu k principům moderní vědy, ale naopak mohou napomoci k jejímu hlubšímu pochopení a odhalení zákonů a principů, která utvářejí svět přírody.³¹ Přesvědčení o neslučitelnosti světa tomistické filosofie a světa vědy vychází spíše z nepochopení a neznalosti, než ze skutečného stavu věcí: „Naše filosofie může být jen skrze nejvyšší nespravedlnost obviňována z odmítání pokroku a rozvoje přírodních věd.“³²

---

²⁸ AP 31. K vývoji vztahů mezi tomistickou filosofií a moderní vědou, zejména historiografií, srov. PETRÁČEK, Tomáš. Katolická církev, historie a tomismus na počátku 20. století: medievisté a zrození „nové teologie“. In DOLEŽALOVÁ, Eva – ŠIMŮNEK, Robert (eds.). *Od knížat ke králům: sborník u příležitosti 60. narozenin Josefa Žemličky*. Praha: NLN, 2007, s. 523-535.

²⁹ AP 31.

³⁰ AP 29.

³¹ AP 29.

³² AP 30: „*Qua in re et illud monere iuvat, nonnisi per summam iniuriam eidem philosophiae vitio verti, quod naturalium scientiarum profectui et incremento adversetur.*“

2.2 Désiré-Joseph Mercier

Výzvy k dialogu mezi tomistickou filosofií a světem moderní vědy vytyčené v encyklice *Aeterni patris* se chopil jako jeden z prvních belgický filosof a pozdější arcibiskup a kardinál Desiré Mercier. Přestože Mercier zdánlivě nezaujímá v Habáňově díle tak důležitou pozici jako Jacques Maritain, shledáváme při bližším pohledu do textů obou autorů velkou vnitřní příbuznost. V klíčových otázkách, jakými byly kritika neschopnosti dojít k ucelenému, syntetickému pohledu na svět v moderní vědě, rozpad metafyzického myšlení ve filosofii a nedostatek celostního pohledu na člověka v psychologii, představuje dílo kardinála Merciera jeden z hlavních Habáňových inspiračních zdrojů.³³

Jakákoli snaha o srovnávání a vytváření analogií může být samozřejmě zavádějící. Vždy musíme přihlížet k historickému a kulturnímu kontextu formujícímu zkoumané osobnosti a limitujícímu možnosti jejich působení – v případě Merciera jde o atmosféru boje proti modernismu počátku dvacátého století, u Habáňe pak o konfrontaci s meziválečným filosofickým myšlením a komunistickým režimem v poválečné době. Jsme ale přesvědčeni, že právě Mercier nejvýrazněji předznamenává cestu, po níž se vydal i Metoděj Habáň.³⁴ Proto se u významu jeho díla zastavíme poněkud zevrubněji.

Aniž bychom chtěli tvrdit, že kardinál Mercier je jedinou osobností zabývající se na přelomu devatenáctého a dvacátého století vztahem mezi tomismem a moderními přírodními vědami, a z nich především psychologií, je jeho význam nepřehlédnutelný.³⁵ Desiré Mercier se narodil 21. listopadu 1851 na zámku Castegier poblíž města Braine-l'Alleud ve valonské části Belgie. V roce 1874 byl vysvěcen na kněze a od roku 1877 vyučoval filosofii na menším semináři v Mechelenu, sídle arcibiskupa, belgického

---

³³ Srov. HABÁŇ, Metoděj. *Psychologie*. Brno: Moravan, spolek katolických akademiků, edice Akordu, sv. 9, 1937, s. 18; Co chceme. *FR* 1930, roč. 2, s. 1-2; ID. Metafysika a život. *FR* 1932, roč. 4, s. 49-52; ID. K tomistickému učení o principu života. *FR* 1934, roč. 6, s. 144; ID. Tělo a duch. *FR* 1936, roč. 8, s. 97-100.

³⁴ Metoděj Habáň se k odkazu Désiré Merciera explicitně hlásil, např. v roce 1947 na stránkách listu *Katolík*: „Zatímco podstata absolutní filosofie scholastické v jiných zemích dostávala nové roucho a řešila ve velkých dílech např. kard. Merciera nové problémy nových dob, u nás zůstávala musejním kusem, kolem něhož se chodí a na který se dívá ze vzdálenosti.“ HABÁŇ, Metoděj. Patnáct let Akademického týdne. *Katolík* 1947, 7. 12. roč. 10, č. 49, s. 3.

³⁵ Srov. NAKONEČNÝ, Milan. Vývoj tomistické psychologie od konce 19. století do současnosti. In NAKONEČNÝ, Milan – MACHULA, Tomáš – SAMOHÝL, Jan. *Česká tomistická psychologie: historie a perspektivy*. Praha: Triton, 2009, s. 16-20.

primase. Katolická univerzita v Lovani byla v té době jedinou katolickou univerzitou na světě, a proto právě na ní se v roce 1881 obrátil papež Lev XIII. s žádostí o zřízení katedry zaměřené na výuku filosofie Tomáše Akvinského. Po určitém váhání jmenovali belgičtí biskupové v červenci 1882 na tuto pozici mladého, teprve třicetiletého Merciera, jenž si ale už stihl vydobýt dobrou pověst nejen jako znalec scholastické filosofie, ale také jako učenec s hlubokým vhledem do moderního myšlení, zejména do filosofického systému Immanuela Kanta a do bouřlivě se rozvíjejících přírodních věd. Propojení klasické aristotelsko-tomistické filosofie se světem exaktních a empirických věd a fundovaná kritika soudobé filosofie vytvořily základ dalšího Mercierova působení. S nutnými obměnami pak můžeme říci, že tvořily i základní zacílení díla Metoděje Habáně.³⁶

První linií, v níž se Desiré Mercier podílel na rozvoji tomistické filosofie, bylo vytváření institucionálního zázemí pro rozvoj filosofického bádání. V říjnu 1882 otevřel kurz pokročilé filosofie Svatého Tomáše – *Haut philosophe de Saint Thomas*. Protože nebyl určen pouze pro studenty teologie připravující se na kněžské svěcení, ale i pro laické studenty s cílem vychovat katolickou elitu, která by prolomila intelektuální izolaci církve, byl přednášen ve francouzštině. O sedm let později v listopadu 1889 navázal na kurz tomistické filosofie Filosofický institut – *Institut supérieur de philosophie*, který nabízel komplexní program doktorských studií směřující k celostnímu studiu člověka skrze metody přírodních věd a skrze tomistickou filosofii. Institut nebyl zamýšlen pouze jako školicí, ale také jako vědecké pracoviště s cílem propojit křesťanskou nauku s otevřeným a moderním výzkumem a podrobit studium autentického tomismu metodám a kritériím soudobé vědy. Důraz na propojení filosofického zkoumání člověka s experimentálními vědeckými přístupy posílilo otevření psychologické laboratoře v roce 1896.³⁷

Druhá polovina devadesátých let přinesla Institutu řadu problémů, jež málem ohrožily jeho samotnou existenci a v nichž se v obnažené podobě vyjevilo, jak obtížné bylo prosazování Mercierovy představy o otevřeném vědeckém výzkumu a překonávání intelektuálních omezení soudobého katolicismu. Spory započaly spolu s přijetím statutu institutu v roce 1895. Text statutu byl připraven v Římě a požadoval výuku celého celku

---

³⁶ AUBERT, Robert. Désiré Mercier et les debuts de l'institut de Philosophie. In ID. *Le Cardinal Mercier (1851-1926), un prelat d'avant-garde*. Louvain: Presses universitaires de Louvain, 1994, s. 99-116; BOILEAU, David A. *Cardinal Mercier*, s. 35-38.

³⁷ BOILEAU, David A. *Cardinal Mercier*, s. 40-41, 90, 139.

tomistické filosofie a ne jen vybraných otázek, na něž se dosud institut specializoval, menší důraz na přírodní vědy a výuku pouze v latině. Všechny body směřovaly k okleštění jedinečného studijního a vědeckého profilu institutu, omezení progresivního výzkumného programu a zamezení účasti laiků na studiu. S pomocí několika Mercierových vlivných římských přátel – mimo jiných kardinála Francesca Satolliho a Josepha Lemia – se podařilo překonat odpor vycházející jak přímo z okruhu vyučujících na lovaňské univerzitě, tak z prostředí římských univerzit.³⁸ V roce 1905 byl statut institutu obnoven tak, aby odpovídal jako původnímu zaměření. Již v následujícím roce byl Mercier jmenován arcibiskupem v Mechelenu, v roce 1907 se stal kardinálem, a jeho přímé zapojení do univerzitního a vědeckého světa tím skončilo. Désiré-Joseph Mercier zemřel 23. ledna 1926 ve věku sedmdesáti čtyř let.³⁹

Pro zachycení Mercierovy koncepce filosofické a vědecké práce a pro lepší pochopení duchovního prostředí, jež formovalo Metoděje Habáně, je nutné se krátce zastavit i u Mercierových stěžejních děl. Jak již bylo řečeno, Mercier byl přesvědčen, že k obnově tomistické filosofie může dojít pouze skrze dialog s přírodními vědami a moderním myšlením. Svůj program představil v úvodní přednášce při zahájení pravidelného kurzu filosofie svatého Tomáše v roce 1882.⁴⁰ Mercier si byl dobře vědom, že rozvoj katolického intelektuálního života je možný pouze v prostředí maximální svobody myšlení a vědeckého bádání. Návrat ke svatému Tomáši znamená především svobodné zkoumání a hodnocení pravdivosti jeho filosofických principů. S odkazem na první otázku Teologické sumy Mercier připomínal: *Locus ab auctoritate quae fundatur super ratione humana est infirmissimus.*⁴¹ Jaký byl tedy vlastní, vnitřní přínos Tomášovy filosofie?

Mercier hovořil o dvou hlavních rysech: jednotě a propojení křesťanské víry a rozumu a jednotě a propojení empirického pozorování a rozumové spekulace. Pro tomistické chápání vědy a tedy i psychologie je důležitější druhý z nich. Největší význam svatého

---

³⁸ BOUDENS, Robrecht – GEVERS, Lieve – DOYLE, Brian. *Two cardinals: John Henry Newman, Désiré Joseph Mercier*. Leuven: Leuven University Press, 1995, s. 175-194; COURTOIS, Luc – JAČOV, Miloš. *Les débuts de l'institut supérieur de philosophie (Louvain) a travers la correspondance de Désiré Mercier avec le Sainte-siege (1887-1904)*. Turnhout: Brepols; Louvain-la-neuve: Collège Erasme, 2013.

³⁹ BOILEAU, David A. *Cardinal Mercier*, s. 90-140.

⁴⁰ MERCIER, Désiré-Joseph. Opening discourse for the course on St. Thomas philosophy. In BOILEAU, David A. *Cardinal Mercier* s. 296-313.

⁴¹ *ST* q. 1, a. 8, ad. 2.

Tomáše pro moderní vědu spočívá ve schopnosti jeho myšlení propojovat analýzu se syntézou a vyhýbat se krajnostem extrémního pozitivismu a idealismu. Zde leží základní východisko pro zkoumání a poznávání člověka, které nacházíme i v celém Habáňově díle. Přesvědčení, že člověku správně neporozumíme, pokud ho nebudeme chápat jako jednotu těla a duše, ale buď pouze jako myslící duši nebo tělesný mechanický stroj. Podle Mercierova přesvědčení je to pouze tomistická filosofie, jež je schopná překlenout propast mezi analyticky pracujícím empirickým pozitivismem a idealismem zabředávajícím do v realitě neukotvených racionalistických spekulací. Pokud síla moderní vědy je v jejích analytických a experimentálních metodách, tomistická filosofie má být lékem na její největší slabost – neschopnost syntetického propojení všech jednotlivých dílčích poznatků a jejich sjednocení do komplexního poznání světa a člověka. Hlavní úkol tomistické antropologie a psychologie proto spočívá ve využití experimentálně získaných dat a jejich přivedení skrze Tomášovu filosofickou metodu k poznání podstaty a přirozenosti lidského života.⁴²

Pokus o syntézu tomistické filosofické antropologie a psychologie s moderními přírodními vědami by nebyl uskutečnitelný bez promýšlení výchozích metafyzických principů. Desiré Mercier věnoval metafyzickým otázkám několik knih – zejména *Métaphysique générale* a *Critériorologie générale*. Souhrnnou kritickou bilancí moderní filosofie nabídl v článku *La bilan philosophique du XIXe siècle*.⁴³ Hlavním předmětem kritiky zde byl pozitivismus, na konci devatenáctého století dominantní filosofický proud utvářející myšlení většiny vědců a učenců. Mercier podrobně představil kořeny pozitivistického a skeptického myšlení ve francouzské filosofii a zastavil se u nejvýznamnějších osobností formujících moderní filosofii - u skepticismu D. Huma, pozitivismu A. Comta a kriticizmu I. Kanta. Největší pozornost věnoval Kantovu myšlení. Přestože se k němu snažil přistupovat s velkým pochopením a úctou, je ve svém konečném hodnocení kritický. Zatímco tomismus je přesvědčen o možnosti dosažení pravdy plně poznatelné rozumem a založené na objektivních důkazech, Kantům přístup Mercier interpretuje vyhroceně subjektivisticky. Kanta chápal jako morálního filosofa, který pro zachování lidské svobody omezil možnosti lidského poznání pouze na svět jevů.

---

⁴² MERCIER, Désiré-Joseph. Opening discourse, s. 297-302; ID. The Philosophical Assessment of the Nineteenth Century. In BOILEAU, David A. *Cardinal Mercier*, s. 339-342.

⁴³ MERCIER, Désiré-Joseph. The Philosophical Assessment of the Nineteenth Century. In BOILEAU, David A. *Cardinal Mercier*, s. 323-343.

Tím prohloubil cestu pro převládající dobovou filosofickou školu, již Mercier označuje jako fenomenalistický pozitivismus. Omezením možností lidského poznání pouze na oblast smyslové zkušenosti uzavřel cestu k legitimnímu a objektivnímu rozumovému poznání transcendentních jevů a metafyzických principů. Mercier byl naopak přesvědčen, že budování vědeckého systému, který by směřoval k plnému poznání pravdy, není bez metafyzického ukotvení možné. Ztráta schopnosti metafyzické syntézy svazuje ruce pro hlubší pochopení a interpretaci výsledků dosažených experimentální vědou.⁴⁴

Specifickou vědní disciplínou, které Mercier i Habáň věnovali největší pozornost, byla psychologie.⁴⁵ V době rozvoje experimentální psychologie usilovali o to, aby studium lidské psychiky neztratilo ze zřetele duchovní rozměr lidského života a aby ukázali, že mezi filosofickým a empirickým přístupem k psychologii neleží nepřekonatelná propast. Východiskem jim byla psychologie v aristotelském slova smyslu jako nauka o duši jako prvním principu všech živých bytostí. Psychologie v tomto pojetí pracuje nejprve jako pozitivní věda a skrze experimentální výzkum organického života hledá bezprostřední příčiny jednotlivých duševních jevů. Na ně pak navazuje filosofická psychologie, která analyzuje životní projevy na základě dat poskytovaných empirickým pozorováním. Filosofické zkoumání se pokouší proniknout k samotné podstatě života a jeho základním charakteristikám. Vychází ze základního principu, jenž stanovuje, že jednotlivé jevy duševního života jsou akcidenty, které vyžadují a předpokládají existenci substance, prvního principu života. Živá bytost není pouhou náhodnou složeninou jednotlivých životních sil, ale má svoji přirozenost, jež směřuje k určenému konečnému cíli. Mercier ve svém filosoficko-psychologickém tázání dospívá k tomu, že živoucí substance je složena z matérie a prvního principu, označovaného jako substanciální forma, který dává substanci její specifičnost a přirozené tíhnutí k vlastnímu cíli.⁴⁶

Filosofická psychologie má překonávat redukcionistické pojetí experimentální psychologie, které se soustředí pouze na kvantitativní výzkum duševních stavů, jejich vzájemných vztahů a zákonitostí jejich vývoje pomocí matematických metod. Mercier byl kritický především k redukci psychologie na vnitřní jevy lidského vědomí, která opouští jednotu duše a těla jako základní charakteristiku lidské bytosti a vede

---

⁴⁴ MERCIER, Désiré-Joseph. *The Philosophical Assesment*, s. 326-331.

⁴⁵ Hlavními Mercierovými díly na poli psychologie byl souhrnný přehled *Psychologie*, vydaný v roce 1908, a *Les origines de la psychologie contemporaine* ze stejného roku.

⁴⁶ BOILEAU, David A. *Cardinal Mercier*, s. 72.

k oddělování duševní a materiální stránky lidského života. V duchu svého otevřeného a pozitivního přístupu k moderní vědě neodmítal jednotlivé dílčí závěry získávané experimentálními metodami, ale chápal je jako předpoklad k rozvoji pravého filosofického poznání lidské psychologie. Experimentální psychologie poskytuje nezbytná data, jež umožňují následnou syntézu a precizování teoretických postulátů filosofické psychologie. Zejména vyzdvihoval přínos vědeckých důkazů o vzájemné závislosti mezi duševními stavy a jejich příčinami ve fyzickém životě člověka, které poskytují důležité argumenty pro vyvrácení krajně subjektivistických a spiritualistických koncepcí lidského psychického života, jejichž kořeny spatřoval v Descartově filosofii. Výsledky experimentální psychologie proto podle Merciera potvrzují hlavní předpoklady filosofické psychologie.⁴⁷

Filosofická psychologie, podpořená výsledky psychologie experimentální, dospívá ke konečnému závěru: člověk je jedinou substancí složenou z hmoty a nemateriální duše. Mercier se tím vymezuje jak proti kartuziánskému dualismu, ostře oddělující tělesnou a duševní stránku člověka, tak proti monistickým koncepcím, jež buď materializují ducha nebo odduševňují hmotu.⁴⁸ Studium psychologie musí čerpat jak z vnitřní racionální introspekce, tak z empirického pozorování lidské fyziologie a biologického fungování organismu. Díky poznatkům přírodních věd může filosofická psychologie a antropologie přinášet svůj syntetický pohled na celek lidského života a odůvodňovat existenci lidské přirozenosti.

2.3 Další inspirátoři

2.3.1 Jacques Maritain

Na propojení života a díla Metoděj Habáně a Jacquese Maritaina bylo již v literatuře několikrát upozorněno,⁴⁹ navíc přes chybějící ucelenou monografii je Maritainův přínos

---

⁴⁷ BOILEAU, David A. *Cardinal Mercier*, s. 74-76.

⁴⁸ BOILEAU, David A. *Cardinal Mercier*, s. 76.

⁴⁹ Nejvýrazněji tak činí Karel Floss: „V Habánově životě a díle je vůbec tolik analogií se zjevem J. Maritaina, že hlubší interpretace Habánových prací a snah je bez podrobnějšího poznání francouzského myslitele nemyslitelná“ FLOSS, Karel. Metoděj Habán (1899-1984) a tomismus, s. 17; srov. HOJDA, Jan. Český tomismus a kultura před II. světovou válkou. In BEDŘICH, Martin (ed.) *In Spiritu Veritatis: almanach k 65. narozeninám Dominika Duky OP*. Praha: Krystal OP, 2008, s. 425-434.

pro obnovu tomismu v češtině již dobře zachycen,⁵⁰ přehledného zpracování se dočkalo i jeho napojení na českou kulturu a filosofii.⁵¹ Omezíme se tedy jen na několik poznámek k Maritainovu vlivu na Habáně.

Nejvýraznějšího ocenění se u současných autorů dostává Maritainově, a potažmo i Habánově, otevřenosti vůči modernímu světu a to především ve vnímavosti vůči modernímu umění.⁵² Maritainův a Habánův filosofický projekt spojuje skutečnost, že jde o tvar navýsost moderní, který přitom aspiruje na uchování věčně platných filosofických principů.⁵³ Není to projekt popírající modernu, nejde o kulturní konzervativismu utíkající se do mytologické minulosti. Zároveň jsou si ale Maritain i Habán palčivě vědomi vnitřní narušenosti, již v soudobé společnosti nacházejí. Nepřijímají bez výhrad východiska současného filosofického poznání, ani politického a společenského uspořádání. Proto u obou nepřekvapuje ostrá kritika „buržoazního liberalismu“.⁵⁴

Usilují-li Maritain i Habán o vytvoření moderní křesťanské kultury, nejde o prosté převzetí principů, na nichž je vystavěna moderní společnost, do života církve, ale o hluboké přetvoření současnosti v duchu evangelia. Jejich vize kulturní obrody, nejjintenzivněji se rodící v době od dvacátých do čtyřicátých let dvacátého století, je naplněna optimismem z možného přerodu západních společností v nové křesťanstvo, získávající tvar „nadčasovými“ principy aristotelsko-tomistické filosofie. Pokud se jejich vize někdy přiblížily svému naplnění, bylo to v poválečné době, v níž došlo k mohutnému rozvoji křesťansko-demokratických stran, ke vzniku sociálního státu a počátku evropské

---

⁵⁰ Maritain. *Salve* 2006, roč. 16, č. 2.; MARITAINOVÁ, Raissa. *Velká přátelství*. Praha: Triáda, 2012; ŠPRUNK, Karel. Maritainova metafyzika. In MARITAIN, Jacques. *Sedm lekcí o jsoucnu*. Praha: Triáda, 2009, s. 129-140; ID. Maritainova filosofie dějin. In MARITAIN, Jacques. *O filosofii dějin*. Praha: Triáda, 2014, s. 157-168; ID. Maritainův Člověk a stát. In MARITAIN, Jacques. *Člověk a stát*. Praha: Triáda, 2007, s. 195-210.

⁵¹ NOVÁK, Miroslav. Myšlení Jacquese Maritaina v bývalém Československu. *Salve* 2006, roč. 16, č. 2, s. 17-26.

⁵² FLOSS, Karel. Metoděj Habán (1899-1984) a tomismus, s. 25-28; srov. HABÁŇ, Metoděj. *Filosofická antropologie*. Řím: Křesťanská akademie, 1981, s. 143-152; ID. Obraz člověka v moderním umění, *Studie* 1980, roč. 22, č. 3, s. 245-246.

⁵³ Srov. VRÁNA, Karel. Jacques Maritain v českém předkladu. In ID. *Svoboda k Pravdě*. Praha: Vyšehrad, 2008, s. 233.

⁵⁴ MARITAIN, Jacques. *Integrální humanismus*. Řím: Křesťanská akademie, 1967, průběžně, nejvýrazněji s. 79-81; HABÁŇ, Metoděj. Ideál demokracie. *FR* 1936, roč. 8, s. 47-48, ID. Člověk buržoazie. *FR* 1937, roč. 9, s. 45-46; ID. Masarykovo pojetí buržoazie. *FR* 1946, roč. 14, s. 122.

integrace.⁵⁵ Naděje a energie, jež v tuto obrodu vkládali, nás při zpětném pohledu může naplnit obdivem, ale i vědomím určité naivní důvěry v možnosti celkové společenské změny v křesťanském duchu. Sedmdesát poválečných let ukazuje nejen narůstající skepticismus vůči křesťanství, ale i slábnoucí víru ve všeobjímající společenská, politická i filosofická „velká vyprávění“.

Skeptický pohled na vývoj evropského křesťanství sdíleli ke konci svého života i Jacques Maritain s Metodějem Habáněm. Určitý odstup od hlavního proudu katolického teologického a filosofického myšlení doby kolem Druhého vatikánského koncilu tvoří druhý spojující bod mezi oběma mysliteli, na nějž bychom rádi upozornili. Jejich postoj rozhodně nebyl radikálním odmítnutím koncilu, Maritain ani Habáň nemohou být řazeni do tradicionalistického proudu ztělesňovaného nejvýrazněji arcibiskupem Lefebvrem. Spíše u nich nacházíme nedůvěru k možnosti interpretovat křesťanské poselství skrze moderní filosofii, a tedy jinak než na základě aristotelsko-tomistického filosofického aparátu. Nezpochybňují nutnost komunikace mezi církví a moderním světem, hledání nového jazyka pro vyjádření pravd křesťanství. Pouze vyjadřují určité rozpaky nad životaschopností hlavního proudu pokoncilního teologického myšlení. Maritain napsal v roce 1966 jako jednu ze svých posledních knih, proslulou kritiku soudobého teologického myšlení, *Le paysan de la Garonne*,⁵⁶ Metoděj Habáň v roce 1968 organizuje v obdobném duchu Filosoficko-teologický seminář. Jacques Maritain i Metoděj Habáň opsali podobný životní oblouk – od hledání cest k modernímu umění, vědě a soudobé společnosti skrze tomistickou filosofii po pochybnosti vůči směru, jímž se vydalo aggiornamento církve na přelomu šedesátých a sedmdesátých let.

2.3.2 Dominikánský řád

Na přelomu devatenáctého a dvacátého století vzniklo nebo bylo obnoveno několik významných badatelských a vzdělávacích centrem dominikánského řádu. V reakci na encykliku *Aeterni Patris* byla papežem Lvem XIII. zřízena *Commissio Leonina*, komise

---

⁵⁵ Srov. SONG, Robert. *Christianity and liberal society*. Oxford: Oxford University Press, 2006, s. 128-175; FIMISTER, Alan, P. *Robert Schuman: Neo Scholastic Humanism and the Reunification of Europe*. Peter Land Publishing Group, 2008.

⁵⁶ MARITAIN, Jacques. *Paysan de la Garonne, un vieux laïc s'interroge à propos du temps présent*. Paris: Desclée, De Brouwer, 1967.

pro kritické vydávání spisů Tomáše Akvinského.⁵⁷ V roce 1889 byla založena univerzita ve švýcarském Fribourgu, při jejímž vzniku hrál dominikánský řád důležitou úlohu.⁵⁸ Habáň zde krátce studoval v roce 1928. Pro rozvoj filosofického a teologického myšlení byly patrně nejdůležitější školy v belgickém Saulchoiru, vytvořená v roce 1907, a řádová římská univerzita Angelicum, povýšená v roce 1906 na papežskou kolej.

Řádové učiliště v Saulchoir navazovalo na tradici pařížského generálního studia a usilovalo o pěstování teologie vycházející z „otevřeného“ tomismu, jenž by si byl vědom primátu zjevení ve vztahu ke spekulativní teologii, využíval by výsledky historické a biblické kritiky a byl zapojen do řešení problémů moderní společnosti.⁵⁹ Římské Angelicum pokračovalo spíše ve „scholastické“ linii tomistických studií. Jejím nejvýznamnějším reprezentantem byl patrně místní profesor Réginald Garrigou-Lagrange.⁶⁰

O tom, že učiliště v Saulchoir a v Římě nepředstavovala oddělené a uzavřené světy svědčí i fakt, že česká dominikánská provincie se neorientovala pouze jedním směrem, ale své studenty pravidelně vysílala jak do Belgie, tak do Itálie. Přestože většina českých dominikánů studovala na římském Angeliku, nebyly výjimkou ani studenti odcházející do Saulchoiru. Příkladem může být Silvestr Braitto, jenž během římských studií úzce spolupracoval s Reginaldem Garrigou-Lagrangem⁶¹ a naopak při studijním pobytu v Saulchoir v letech 1922 až 1925 načerpal inspiraci pro založení revue *Na hlubinu*.⁶² V Saulchoir také na počátku druhé světové války studoval pozdější mučedník nacismu Patrik Kužela.

I Metoděj Habáň se přirozeně během svých studií setkával s oběma proudy soudobého dominikánského myšlení. Reginald Garrigou-Lagrange byl jeho profesorem na Angeliku,

---

⁵⁷ Srov. *Commissio Leonina, chronologie essentielle*. [2017-11-24]. <<http://www.commissio-leonina.org//2014/08/chronologie-essentielle/>>.

⁵⁸ Srov. PETRÁČEK, Tomáše. *Výklad Bible v době (anti-)modernistické krize: život a dílo Vincenta Zapletala OP (1867-1938)*. Praha: Krystal OP, 2006, s. 19-23.

⁵⁹ Srov. ALBERIGO, Giuseppe - CHENU, Marie-Dominique. *Une école de théologie: le Saulchoir*. Paris: Editions du Cerf, 1985.

⁶⁰ CESSARIO, Romanus. *A Short History of Thomism*, s. 89-90.

⁶¹ PNP, f. Durych, Jaroslav, korespondence vlastní přijatá. Dopis Silvestra Braitto Jaroslavu Durychovi, 20. 2. 1928.

⁶² SALVET, Ondřej. *Die sichtbare Gestalt des mystischen Leibes: Ekklesiologie von Silvestr Maria Braitto OP (1898-1962)*. Doktorská dizertace, Katholisch-Theologischen Fakultät der Otto-Friedrich-Universität Bamberg, 2010, s. 29.

Maria-Dominique Chenu, hlavní představitel školy v Saulchoir, předsedou zkušební komise při udělování titulu magistra teologie v roce 1938. Habán znal dílo obou autorů a z obou citoval ve svých článcích a knihách. Přesto můžeme prohlásit, že větší díl inspirace načerpal u Garrigou-Lagrangy.⁶³ Reginald Garrigou-Lagrangy nebyl pouze učitelem českých dominikánů v Římě, ale spolupracoval s nimi i na řádových veřejných aktivitách v třicátých letech. Účastnil se Akademických týdnů, v roce 1933 zde například vystoupil s přednáškou Trojí období duchovního života.⁶⁴ Habáně, Braitu i Dacíka ovlivnil svou koncepcí křesťanského duchovního života, důrazem na povolání každého křesťana k mystickému životu, jehož odraz nacházíme v Habánových textech věnovaných křesťanské mystice a kontemplaci.⁶⁵

Habán i další čeští dominikáni také následovali Garrigou-Lagrangovu interpretaci tomistické filosofie, především v otázce vztahu přirozena a nadpřirozena, jež ležela v jádru sporu o „novou teologii“ na přelomu čtyřicátých a padesátých let.⁶⁶ Garrigou-Lagrangova pozice je obvykle vykládána jako značně problematičtější a stavící se do cesty obnovy teologického myšlení před Druhým vatikánským koncilem,⁶⁷ u některých autorů ale nacházíme i pochopení pro jeho přístup a snahu o překlenutí stereotypního obrazu předkoncilních teologických diskuzí.⁶⁸ Proslulý článek „Kam spěje ‚nová teologie‘“⁶⁹ můžeme označit za předznamenání orientace Habánových textů z šedesátých let. Při pohledu do Garrigou-Lagrangova programového vyjádření k „nové teologii“⁷⁰ nacházíme

---

⁶³ K vlivu R. Garrigou-Lagrangy na české dominikány srov. NOVOTNÝ, Vojtěch. Teologické dílo Reginalda Maria Vincence Dacíka (1907-1988). In BEDŘICH, Martin (ed.) *In Spiritu Veritatis: almanach k 65. narozeninám Dominika Duky OP*. Praha: Krystal OP, 2008, s. 457.

⁶⁴ GARRIGOU-LAGRANGE, Réginald. Trojí období duchovního života. *Časopis českého katolického duchovenstva* 1933, č. 6, s. 453-459. Toto téma později zpracoval v jedné ze svých nejznámějších monografií *Les trois ages de la vie intérieure* (1938).

⁶⁵ Srov. HABÁŇ, Metoděj. *Vita contemplativa*.

⁶⁶ Vojtěch Novotný upozorňuje na tuto skutečnost v souvislosti s dílem Reginalda Dacíka. NOVOTNÝ, Vojtěch. Teologické dílo Reginalda Maria Vincence Dacíka, s. 457.

⁶⁷ GIBELLINI, Rosino. *Teologické směry 20. století*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2011, s. 170-179, zejména s. 177-179.

⁶⁸ NICHOLS, Aidan. *Reason with Piety: Garrigou-Lagrangy in the Service of Catholic Thought*. Naples: Sapientia Press, 2008.

⁶⁹ GARRIGOU-LAGRANGE, Réginald. La nouvelle théologie, où va-t-elle? *Angelicum* 1946, roč. 23, č. 2-4, s. 126-145, v českém překladu: *Kam spěje ‚nová teologie‘?* Kosoř: AMDG, 2010.

⁷⁰ Sám pojem nová teologie byl předmětem četných diskuzí, řada autorů řazených do tohoto proudu jej odmítala, srov. komentář Henri de Lubaca: „Nemám rád, když lidé hovoří o nové teologii a spojují ji se

řadu témat, jimž se Metoděj Habáň intenzivně věnoval a v nichž v podstatě sdílí jeho pozici: přesvědčení o nekompatibilitě křesťanství s moderními filosofickými proudy, kritiku subjektivismu a radikálního evolucionismu, obavu z relativizace křesťanské nauky nebo otázku monogenismu a polygenismu.

2.3.3 Rudolf Eucken

Omezení pouze na tomistické autory by bylo při snaze o odpovídající zhodnocení zdrojů Habáňova díla značně zkreslující. Jen letmé nahlédnutí do Habáňových textů prozrazuje, že jeho myšlenkové zázemí bylo značně širší. Rozhodně nemůžeme v jeho případě hovořit o neznalosti soudobého myšlení a úmyslné uzavřenosti. Především v pracích věnovaných psychologii Habáň intenzivně čerpal z výsledků moderního vědeckého bádání. A přestože aristotelsko-tomistická filosofie tvořila základní orientační bod jeho myšlení, neomezoval se na tomistické autory ani ve svých úvahách o etických problémech a stavu soudobé filosofie. Jedním z nejvýznamnějších nekatolických a netomistických autorů, z nichž Habáň čerpal, byl německý filosof Rudolf Eucken.

Z Euckenovy koncepce evropských duchovních dějin a hledání duchovního a filosofického programu pro současnost vycházel mimo jiné v úvodním projevu na Mezinárodních tomistických konferencích,⁷¹ jenž se stal předmětem ostré kritiky Jana Patočky, a na další Euckenovy se ve svých textech průběžně odkazoval. Habáňovo napojení na německého protestantského idealistického filosofa je překvapivé jen zdánlivě. S Euckenovým myšlením ho spojovaly minimálně dva výrazné body: kritika naturalistického a pozitivistického chápání světa a úsilí o obhajobu objektivně existujícího duchovního řádu majícího absolutní hodnotu a smysl a na ně navázané prosazování duchovních hodnot v kultuře a v společenském životě. Eucken vycházel z přesvědčení, že filosofie nemá sloužit pouze vyvozování abstraktních závěrů, ale má vést k duchovní proměně člověka, která se následně odrazí v praktickém životě. V souvislosti s tím hovořil o etickém aktivismu a věnoval značnou pozornost sociálním

---

mnou. Nikdy jsem tento termín nepoužil, protiví se mi. Naopak jsem se vždy snažil osvětlit, co je v tradici církve nejvíce univerzální a nejméně náchylné k proměnám v čase.“ LUBAC, Henri de. *At the Service of the Church*. San Francisco: Ignatius Press, 1992, s. 362.

⁷¹ HABÁŇ, Metoděj. Úvodní proslov - Životní názor. In. ID. (ed). *Sborník mezinárodních tomistických konferencí*, s. 31-37. Habáň vychází z Euckenovy knihy *Grundlinien einer neuen Lebensanschauung*. Hildesheim: Olms-Weidmann, 2005.

a pedagogickým otázkám. Přímou se zde zrcadlí propojení Habáňova zájmu o duchovní podstatu lidského života s jeho orientací na psychologii a problematiku výchovy a vzdělávání mládeže. Podobně jako u Euckena představuje důraz na činný a praktický život pevně ukotvený v absolutních duchovních hodnotách jednu ze základních linií Habáňova díla.⁷²

2.4 Inspirace v českém novotomismu?

Dějiny českého novotomismu byly již povšechně a pro některá období, zejména meziválečné, zevrubně zpracovány.⁷³ Metoděj Habáň bývá řazen do druhé generace českých tomistických filosofů, přesněji mezi její mladší představitele.⁷⁴ „Habáňově“ generaci se obvykle dostává příznivějšího hodnocení než první „zakladatelské“ škole českého neotomistického myšlení – oceňována je její otevřenost moderní kultuře⁷⁵ a ve srovnání s předválečnou dobou „apologetické temnosti“ i jistý „duchovní a myšlenkový optimismus“.⁷⁶ Nechybí ale ani stanovisko radikálně odlišné, podle něhož se čeští meziváleční tomisté „ukazují být ne nezajímavou, ale nesnášenlivou a nevýznamnou sektou“.⁷⁷ Bližší pohled na práci Habáňe, českých dominikánů a dalších tomistických myslitelů, především meziválečného období, ukazuje na vrtkavost takto jednoznačných soudů, jež vypovídají více o perspektivách a myšlenkovém ukotvení jejich autorů než o samotných českých novotomistech.

---

⁷² Srov. Rudolf Christoph Eucken. In *Kindlers neues Literatur Lexikon*. Band 5, München: Kindler, 1989, s. 293-294.

⁷³ GLOMBIK, Czeslaw. *Český novotomismus třicátých let: iniciativy, kulturní kontext, polemiky*. Olomouc: Votobia, 1995; HOJDA, Jan. Český tomismus a kultura, s. 417-441; HRDLIČKA, J. Česká neoscholastika a neotomismus; MÁDR, Oto. Novotomistický proud v české filosofii. *Teologické texty* 1992, roč. 3, č. 5, s. 188; PIKHART, Marcel. *Český novotomismus od vydání encykliky Aeterni patris do 50. let XX. století*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2000; SKALICKÝ, Karel. Katolická filosofie a teologie zvláště tomistická v české společnosti XIX. a XX. století. In *Slovo a naděje: sborník*. Řím: Křesťanská akademie, 1978, s. 45-79; SOUSEDÍK, Stanislav. Tsechoslowakei. In CORETH, Emerich (ed.). *Christliche Philosophie im katholischen Denken des 19. und 20. Jahrhunderts, Band 2, Rückgriff auf scholastisches Erbe*. Graz: Styria, 1988, s. 837-845.

⁷⁴ SKALICKÝ, Karel. Katolická filosofie a teologie, s. 63; SOUSEDÍK, Stanislav. Tsechoslowakei, s. 839.

⁷⁵ FLOSS, Karel. Metoděj Habáň (1899-1984) a tomismus, s. 25-28, HOJDA, Jan. Český tomismus a kultura, s. 425-434.

⁷⁶ HRDLIČKA, J. Česká neoscholastika a neotomismus, s. 44-48.

⁷⁷ PUTNA, Martin C. *Česká katolická literatura*, s. 474.

Obtížnější je zhodnotit vliv české tradice neoscholatické a neotomistické filosofie na Habáňovo myšlení. Odkazy na práce starších českých tomistických myslitelů v jeho díle nenacházíme. Pravděpodobně díky řádové intelektuální formaci a studiu v zahraničí nepřišel s českými texty do užšího kontaktu. Můžeme proto tvrdit, že Metoděj Habáň nebyl pokračovatelem v započaté obnově tomismu v českých zemích, ani přímo nenavazoval na žádného z česky píšících autorů. Naopak byl pevně zakořeněn v dominikánské řádové škole tomistických studií a byl dobře obeznámen se stěžejními zahraničními autoritami v oblasti tomistické filosofie, filosofické etiky, antropologie a psychologie.

Pokud bychom přesto chtěli Metoděje Habáň propojit s novodobou českou tradicí tomistického myšlení, můžeme ho zařadit do proudu „otevřeného“ tomismu majícího počátky u zakladatele moderních českých tomistických studií Josefa Pospíšila.⁷⁸ Obdobně jako Habáň chápal studium filosofie v širším slova smyslu jako nutnou podmínku pro řešení závažných společenských problémů doby. Tomistická filosofie neměla sloužit pouze k apologii křesťanství a křesťanského světového názoru, ale měla vytvořit základ, na němž je možné vystavět celospolečenský konsensus v otázkách interpretace moderní vědy a hledání etických základů politických a společenských otázek. Nejvýrazněji tato intence vystupuje u druhého velkého Pospíšilova díla, *Kosmologie*. Styčné body, předznamenávající úsilí Metoděje Habáň, jsou zde zřejmé: hlavním záměrem knihy je propojit výsledky moderních přírodních věd s tomistickou kosmologií a ukázat, že právě tomismus je nejvhodnějším nástrojem pro filosofickou konceptualizaci soudobé vědy. Jak Pospíšil zdůrazňuje v úvodu své práce, bez použití metod aristotelско-tomistické filosofie sklouzává věda nutně k materialismu a při tom „každý nový výsledek moderní přírodovědy vysvětluje a dokazuje opět a opět velebnou kosmologickou soustavu velikého Anděla školy“.⁷⁹

Podobně jako Habáň řeší Pospíšil i vztah křesťanství k modernímu světu. Na jedné straně nezastírá hluboké a obtížně slučitelné rozpory mezi křesťanstvím a modernou. Je si vědom limitů nabízejících se politických programů⁸⁰ i toho, že v konečném důsledku

---

⁷⁸ SKALICKÝ, Karel. *Katolická filosofie a teologie*, s. 53-58.

⁷⁹ POSPÍŠIL, Josef. *Filosofie podle zásad sv. Tomáše Akvinského*, předmluva, nečíslováno.

⁸⁰ „Proti hmotné síle kapitalismu postavili socialisté svou hmotnou sílu a čekají jen na okamžik, až vzrostou a zmohutní jejich šiky tou měrou, aby mohli kapitalismus rozdrtit a na jeho troskách zbudovati vybájený stát socialistický.“ POSPÍŠIL, Josef. *Filosofie podle zásad sv. Tomáše Akvinského*, s. 5.

se hraje o obhajobu lidského ducha a jeho svobody.⁸¹ Nevystupuje ale vůči soudobé situaci bojovně a odmítavě a jak oceňuje kupříkladu Karel Skalický, svoje dílo předkládá v duchu dialogu a smíření – „proto bude míti práce naše účel povýtečné irenický“.⁸²

---

⁸¹ POSPÍŠIL, Josef. *Filosofie podle zásad sv. Tomáše Akvinského*, s. 4.

⁸² POSPÍŠIL, Josef. *Filosofie podle zásad sv. Tomáše Akvinského*, s. 6; srov. SKALICKÝ, Karel. *Katolická filosofie a teologie*, s. 57.

Život

3 V dominikánském řádu (1918-1945)

Petr Habáň,⁸³ jehož příjmení upomíná na pestrou náboženskou historii jižní Moravy, se narodil 11. září 1899⁸⁴ v malé obci Huštěnovice ležící na řece Moravě asi pět kilometrů od Uherského Hradiště. Křestní jméno zdědil po svém dědovi a pradědovi. Děd Petr Habáň se narodil v Huštěnovicích v roce 1850 a živil se zde jako hostinský.⁸⁵ Otec Metoděje Petra Habáně František se narodil v Huštěnovicích o dvacet tři let později, jako povolání uváděl podsedník.⁸⁶ V roce 1897 slavil svatbu s Veronikou rozenou Bříšťelovou⁸⁷ ze Starého města u Uherského Hradiště. Z manželského svazku vzešlo šest dětí, tři dcery a tři synové. Metoděj Petr Habáň se narodil do rodiny jako druhý nejstarší a po sestře Františce, narozené o rok dříve, jako nejstarší syn.⁸⁸ V roce 1911, kdy se narodil nejmladší bratr František, jeho otec umírá.⁸⁹

Tři dny po svém narození, 14. září 1899 byl Petr Habáň pokřtěn v kostele v Uherském Hradišti.⁹⁰ 20. května 1911 přijal svátost biřmování na Velehradě, v duchovním centru

---

⁸³ V pramenech se můžeme setkat s různými podobami Habánova jména. Křestní jména Petr se v dalších obdobích jeho života prakticky nevyskytuje, s výjimkou materiálů komunistického státního aparátu, který ho důsledně užíval. Habánovo řeholní jméno se také objevuje v několika podobách, poměrně často jako Metod. V naší práci se přidržujeme současné verze Metoděj.

⁸⁴ APB, sign. C92. Rodný list Metoděje Habáně, údaje o narození zapsány v rodné matrice Farního úřadu církve římsko-katolické v Huštěnovicích, svazek IV., roč. 1899, s. 121.

⁸⁵ Rodokmen rodiny Habáňů, osobní archiv Aleny Bazalové.

⁸⁶ APB, sign. C92. Rodný list Metoděje Habáně.

⁸⁷ Veronika rozená Bříšťelová se narodila 18. 2. 1877 ve Starém městě u Uherského Hradiště. Rodokmen rodiny Habáňů, osobní archiv Aleny Bazalové.

⁸⁸ Data narození a úmrtí Habánových sourozenců jsou: Františka Habánová – 30. 4. 1898 - ?; Metoděj Habáň – 11. 9. 1899 – 27. 6. 1984; Josef Habáň – 9. 3. 1902 – 25. 7. 1978; Antonie S. Líbie – 7. 7. 1905 – 10. 10. 1933; Viktorie S. Helena – 3. 5. 1907 – 29. 3. 1974; František Habáň – 1911 – 1971, datace na základě rodokmenu rodiny Habáňů, osobní archiv Aleny Bazalové.

⁸⁹ Sám Habáň svůj rodinný původ komentoval takto: „Jsem synem malorolníka, který vlastnil usedlost o výměře 25 měr. Matka též jest z rolnické rodiny. Měl jsem pět sourozenců, z nich dva zemřeli. Bratr Josef zdědil usedlost po otci, dosud na ní hospodaří, jest ženat a má čtyři děti. Bratr František autořidič, ženatý má dvě děti. Sestra Viktora Habánová, klášterní ošetřovatelka v Olomouci, svobodná, bytem ve františkánském klášteře v Olomouci.“ ABS, f. V/ÚL, sign. V-528. Zápis o výpovědi, Petr Habáň, 29. 5. 1951.

⁹⁰ APB, sign. C92, Rodný a křestní list Metoděje Habáně, kopie vystavená 14. 11. 1940.

kraje vzdáleném od Huštěnovic přibližně pět kilometrů. Habáňovo mládí bylo úzce spojené s živou tradicí a katolickou zbožností malé moravské vesnice,⁹¹ o níž svědčí i to, že z Huštěnovic pocházela další významná osobnost české katolické církve dvacátého století, boromejka Vojtěcha Antonie Hasmandová, kandidátka blahořečení. Pro Habáňovo další životní směřování byla určující blízkost dominikánského kláštera v Uherském Brodě, který ušel masivnímu rušení klášterů během josefinských reforem a díky obnovení po vynuceném přerušení činnosti v době komunismu funguje dodnes.⁹² O aktivním působení dominikánského řádu na Moravském Slovácku svědčí nejen mohutně rozvinutý apoštolát,⁹³ ale i řada významných členů řádu, jež z tohoto kraje pochází.⁹⁴

Základní vzdělání Habáň získal v rodných Huštěnovicích. Gymnaziální studia absolvoval nejprve v blízkém Uherské Hradišti a dokončil je v Českých Budějovicích. O konkrétních důvodech přesunu z Moravy do jižních Čech prameny mlčí. Je možné, že změna školy souvisela se zamýšleným vstupem do dominikánského řádu. Právě České Budějovice byly jedním z míst, v nichž řád na počátku dvacátého století po obnovení samostatné české provincie v roce 1905, znovu zahajoval svou činnost.⁹⁵ Do řádu Habáň vstoupil v náročnou dobu na konci první světové války, na podzim 1918.⁹⁶

3.1 Studium a cesta ke kněžství

Intelektuální i spirituální formaci absolvoval Metoděj Habáň nejprve v Olomouci, kde byl v roce 1890 v rámci rakouské provincie, k níž byly v té době české země přičleněny, zřízen noviciát pro české zájemce o život v řádu.⁹⁷ O patnáct let později v roce 1905 zde

---

⁹¹ Srov. DACÍK, Reginald M. *Vzpomínat je znovu prožívat*. Text ze samizdatového sborníku vydaného k osmdesátinám Metoděje Habáně, osobní archiv Jaroslava Šubrt.

⁹² Srov. ČERNUŠÁK, Tomáš – PROKOP, Augustin – NĚMEC, Damián. *Historie dominikánů v českých zemích*. Praha: Krystal OP, 2001, s. 112.

⁹³ Srov. POLÁČEK, Martin Jindřich. *Reginald Dacík – teolog a učitel duchovního života*. Diplomová práce, CMTF Univerzita Palackého v Olomouci, 2010, s. 12-14.

⁹⁴ Například Reginald Dacík, Jakub Zemek nebo Patrik Kužela

⁹⁵ V březnu 1916 začali v Českých Budějovicích působit dva dominikánští kněží a jeden bratr laik. Srov. ČERNUŠÁK, Tomáš – PROKOP, Augustin – NĚMEC, Damián. *Historie dominikánů*, s. 124.

⁹⁶ APB, sign. C92. Povolení kardinála Lva Skrbenského ke vstupu Metoděje Habáně do dominikánského řádu, 10. 9. 1918. Srov. ČERNUŠÁK, Tomáš – PROKOP, Augustin – NĚMEC, Damián. *Historie dominikánů*, s. 128.

⁹⁷ Srov. ČERNUŠÁK, Tomáš – PROKOP, Augustin – NĚMEC, Damián. *Historie dominikánů*, s. 118. Tomáš Petráček uvádí jako rok obnovení olomouckého noviciátu 1878, ale bez bližšího odkazu na prameny

bylo spolu s obnovením samostatné české provincie otevřeno i studium bratří kleriků.⁹⁸ Atmosféra let 1918 a 1919, kdy Habáň nastoupil do olomouckého konventu, v sobě spojovala nadšení ze vzniku samostatného Československa – texty Habáňových spolubratří z tohoto období jsou nesené v silně vlasteneckém duchu – s prvními obavami z duchovního ukotvení a orientace nového státu, „z popřevratových protikatolických bouří a štvanic“.⁹⁹ Počátek dvacátých let ale přinesl postupnou stabilizaci společenské i vnitřní situace, jak o tom svědčí záznam z kroniky olomouckého studia:

Dne 4. června 1919 – zasvěcení noviciátu Božskému Srdci Páně. [...] – Nastává třetí období v životě čtvrtstoletí bohoslovného učiliště – doba vnitřního uklidnění, rozkvětu a rozmachu. Rovněž hmotná bída pomalu ustupuje, ačkoliv v olomouckém klášteře nikdy se nemůže snít o blahobytu.¹⁰⁰

Po ročním noviciátu zahájil na podzim 1919 Metoděj Habáň svá řádová studia. V prvním poválečném roce byl ředitelem studia – *regens studiorum* – Emilián Soukup, jenž byl v té době i převorem kláštera a v meziválečných letech jednou z vůdčích osobností rozsáhlého řádového intelektuálního apoštolátu.¹⁰¹ V olomouckém učilišti vyučoval dogmatickou a morální teologii a apologetiku.¹⁰² Důležitou osobou ve formaci

---

nebo literaturu, srov. PETRÁČEK, Tomáše. *Výklad Bible v době (anti-)modernistické krize: život a dílo Vincenza Zapletala OP (1867-1938)*. Praha: Krystal OP, 2006, s. 15.

⁹⁸ Stručný přehled historie vzniku a prvních pětadvaceti let studia v Olomouci: Fr. JERONÝM OP. Naše bohoslovné učiliště, 1905-1930. *RD* 1930/1931, roč. XLIV., s. 117-119 a s. 135-139. Srov. ZA v Opavě (Olomouc), f. Dominikáni. *Liber studii materialis pro provincia Bohemiae in Conentu Olomucensi anno 1905 erecti* a ČERNUŠÁK, Tomáš – PROKOP, Augustin – NĚMEC, Damián. *Historie dominikánů*, s. 123.

⁹⁹ Fr. JERONÝM. Naše bohoslovné učiliště, s. 136.

¹⁰⁰ Fr. JERONÝM. Naše bohoslovné učiliště, s. 136.

¹⁰¹ Emilián Soukup (1886-1962) byl mimo jiné aktivním příspěvatelem do Filosofické revue a vedoucím překladatelského týmu Teologické sumy Tomáše Akvinského, k níž společně s Arturem Pavelkou zpracoval úvodní studii, srov. SOUKUP, Emilian – PAVELKA, Artur. *Úvod do Summy Theologické sv. Tomáše Akvinského*. Olomouc: Dominikánská edice Krystal, 1941.

¹⁰² Seznam vyučujících v akademickém roce 1919/1920: ZA v Opavě (Olomouc), f. Dominikáni. *Liber studii*, s. 74

dominikánského dorostu dvacátých let byl Vilém Schlössinger,¹⁰³ magistr studentů¹⁰⁴ a lektor starozákonní exegeze, úvodu do Nového zákona a hebrejštiny. Dalšími dvěma vyučujícími byli Česlav Přichystal¹⁰⁵ a Michael Kameníček.¹⁰⁶

Habáň, jehož kolegou v prvním roce studia byl i další *spiritus agens* řádové meziválečné činnosti Silvestr Braitto, v Olomouci absolvoval s velmi dobrým výsledkem přípravná filosofická studia a další kurzy z církevních dějin, homiletiky, hebrejštiny a arabštiny.¹⁰⁷ Studijní skupina v té době byla poměrně malá, tvořilo ji pět až osm studentů.¹⁰⁸

Olomoucké učiliště bylo v roce 1921 na krátký čas zrušeno magistrem řádu Ludwigem Theisslingem,¹⁰⁹ obnoveno bylo již o rok později v červenci 1922. Díky krátkodobému uzavření ale mohl Habáň zahájit svá římská studia. Na podzim 1921 odešlo studovat do Říma osm českých dominikánských bohoslovců a jeden kněz,¹¹⁰ Habáň na jeho cestě opět doprovázel Silvestr Braitto.¹¹¹ Vyslání velké skupiny studentů bylo pro českou provincii významnou událostí, která pomohla mladé řádové generaci navázat kontakty s mezinárodním katolickým prostředím, což se odrazilo v jejím dalším meziválečném působení. Věčné město na mladé dominikány silně zapůsobilo:

---

¹⁰³ Vilém Schlössinger (1880-1941) byl jedním z mučedníků nacistické okupace z řad dominikánského řádu. Zemřel po věznění v litoměřickém dominikánském klášteře 3. října 1941, srov. Vítězové. *RD* 1947, roč. 56, č. 1.

¹⁰⁴ Ve funkci magistra studentů se od obnovení provincie v roce 1905 vystřídali tito bratři: Bernard Lužný – do poloviny listopadu 1905; Hilar Haitl – do září 1909; Guala Konečný – do června 1912; Stanislav Viceník – do května 1918; Reginald Volek – předčasně zemřel; Vilém Schlössinger – 1919 – 1929. Po něm nastoupil Metoděj Habáň, který byl magistrem studentů až do svého zvolení provinciálem v roce 1938. Srov. Fr. JERONÝM. Naše bohoslovné učiliště, s. 138.

¹⁰⁵ Pro stručný životopisný medailon, srov. Česlav Přichystal sedmdesátníkem. *RD* 1939, roč. 53, č. 5, s. 92.

¹⁰⁶ Nekrolog se stručným životopisným medailonem byl otištěn v *RD* 1936, roč. 50, č. 3, s. 54-55.

¹⁰⁷ ZA v Opavě (Olomouc), f. Dominikáni. *Liber studii*, s. 75.

¹⁰⁸ Ve třicátých letech studovalo na řádovém učilišti ročně obvykle 15-25 studentů, srov. ZA v Opavě (Olomouc), f. Dominikáni. *Liber studii*.

¹⁰⁹ Ludwig Theissling (1856-1925) byl původem z Německa, působil jako sedmdesátý osmý magistr řádu v letech 1916-1925.

¹¹⁰ *RD* 1921/1922, roč. XXXV, č. 7, s. 110

¹¹¹ Braitto studoval v Římě nejprve pouze jeden rok, v roce 1922 se vrátil do Prahy, kde byl vysvěcen na kněze. Ve studiu pokračoval do roku 1925 v belgickém klášteře La Saulchoir a v letech 1928 – 1930 opět v Římě, srov. SALVET, Ondřej. *Die sichtbare Gestalt des mystischen Leibes*, s. 29.

Dostali jsme se šťastně na místo, kam velela poslušnost. První dojmy byly mocné. [...] Byli jsme rozrušeni nejistým očekáváním, zábava ustala mlčky, s jakousi posvátnou hrůzou jsme vjížděli do Říma. [...] Budeme daleko, daleko od drahé české vlasti, když jsme vystoupili, připadali jsme si jako trosečníci.¹¹²

O Habáňově studiu filosofie a teologii na římském Angelicu máme doklady z let 1921 až 1924 a 1926 až 1928. Po úvodních kurzech filosofie a fundamentální teologie pokračoval v kurzech dogmatické, morální, pastorální teologie, exegeze Starého a Nového zákona a kanonického práva. Všechny zkoušky skládal s výborným prospěchem *summa cum laude* nebo *magna cum laude*.¹¹³ Na jaře 1926 dosáhl titulu lektora teologie,¹¹⁴ v dubnu 1928 doktora teologie.¹¹⁵

Po ukončení studia v Římě absolvoval ještě speciální rok postgraduálního studia ve švýcarském Fribourgu, na kantonální univerzitě se silnou dominikánskou tradicí, která byla místem dlouholetého působení významného českého biblisty a Habáňova řádového spolubratra Vincenta Zapletala OP.¹¹⁶ Ve Fribourgu se Habáň zaměřil na tomistickou filosofickou antropologii a psychologii, které od té doby představovaly jeho hlavní odborné pole zájmu. Mimo jiné se zde detailně seznámil i s dílem kardinála Merciera.¹¹⁷ Svá studia završil v roce 1938, kdy dosáhl nejvyšší řádové akademické hodnosti magistra teologie. Při zasedání generální kapituly v září tohoto roku obstál při zkoušce před desetičlennou mezinárodní komisí pod předsednictvím proslulého teologa Maria-

---

¹¹² RD 1921/1922, roč. XXXV., č. 8, s. 127, zpráva o příjezdu kleriků do Říma. Autorem zprávy je podepsán jako Fr. M, ř. k., pravděpodobně jde o Metoděje Habáňe. Zprávy o studiu českých dominikánů v Římě se objevují v Růži dominikánské průběžně, autorem většiny z nich z první poloviny dvacátých let byl Metoděj Habáň.

¹¹³ APB, sign. C92. Potvrzení o vykonaných zkouškách na římském Angeliku.

¹¹⁴ RD 1926/1927, ročník XL, č. 3-4, s. 78-79.

¹¹⁵ APB, sign. C92. Potvrzení o studiu na filosofické fakultě Angelika.

¹¹⁶ Srov. PETRÁČEK, Tomáše. *Výklad Bible v době (anti-)modernistické krize*.

¹¹⁷ DUKA, Dominik. Metodějovi učitelé. In *J sme totiž v jeho rukou, my i naše slova*. Praha: Krystal OP, 1994, s. 4-6.

Dominique Chenu OP.¹¹⁸ Titul získal v oboru spirituální teologie a stal v té době jeho jediným držitelem v české dominikánské provincii.¹¹⁹

Souběžně se studiem probíhala i Habáňova duchovní formace. Ještě před odjezdem do Říma v dubnu 1921 přijal v Olomouci z rukou nově ustanoveného olomouckého arcibiskupa Antonína Cyrila Stojana nižší svěcení – 28. dubna ostiáře a lektora, o den později exorcisty a akolyty.¹²⁰ Další svěcení obdržel již v Římě. Na podjáhna byl vysvěcen 3. února 1924 v dominikánském kostel Santa Maria sopra Minerva, na jáhna 5. dubna téhož roku v lateránské bazilice. Kněžské svěcení přijal 13. července 1924 v římském kostele sv. Kláry.¹²¹

27. července 1924 sloužil Metoděj Habáň primiční mši svatou v rodných Huštěnovicích.¹²² V krátké vzpomínce Reginalda Dacíka na primici¹²³ můžeme poprvé zachytit určité náznaky Habáňova charakteru, o němž prameny k jeho mládí a studiu jinak mlčí. Primiční mše byla pevně zasazena do rámce tradiční venkovské zbožnosti. Novosvěcencovo kněžství nebylo vnímáno pouze jako jeho soukromá nebo církevní záležitost, ale jako něco, co se bytostně dotýká celé komunity:

Všichni ho provázeli svými modlitbami od vstupu do bohosloví nebo do kláštera, a nyní chtěli všichni jeho kněžské požehnání. Všichni měli úctu ke kněžství, všichni si vážili kněze, všem záleželo na tom, aby jeho první mše svatá se slavila způsobem, který odpovídal velikosti okamžiku, a to jak po stránce duchovní, tak po stránce vnější.¹²⁴

Pro novokněze bylo připraveno přivítání již na nádraží, s vyzdobeným kočárem, drůžičkami a uvítáním od místních duchovních. Habáň se ale slavnostnímu uvítání vyhnul, přijel dřívějším dělnickým vlakem a domů došel jinou cestou. Aby se naplnily všechny tradiční zvyklosti, musel být na nádraží z domova znovu přivolán. Ukazuje se

---

¹¹⁸ K významu osobnosti Maria-Dominique Chenu (1895-1990) srov. M.-D. Chenu: předchůdce koncilu. *Salve* 2014, roč. 24, č. 4.

¹¹⁹ APB, sign. C92. Rozhodnutí o udělení titulu Magistra teologie, 29. 9. 1938; srov. SCHMIED, Martin. Metoděj Habáň. In *Tomistický filosof Metoděj Habáň (1899-1984)*. Olomouc: Acta Universitatis Palackianae Olomouensis, Philosophica VI, Univerzita Palackého v Olomouci, 2005, s. 65.

¹²⁰ APB, sign. C92. *Litterae Testimoniales*, vydáno 5. 10. 1921.

¹²¹ APB, sign. C92. Potvrzení o vysvěcení na podjáhna, jáhna a kněze.

¹²² *RD* 1924/1925, roč. XXXVIII., č. 5, s. 80.

¹²³ DACÍK, Reginald M. *Vzpomínat je znovu prožívat*.

¹²⁴ DACÍK, Reginald M. *Vzpomínat je znovu prožívat*, s. 1.

v této drobné epizodě Habáňovo pozdější odmítání víry založené na pouhém zvyku, honosných církevních oficialit a vnějších výhod spojených s církevním úřadem?

Svoji cestu ke kněžství uzavřel den po primici poutí na Velehrad:

V pondělí jsme ho doprovázeli na Velehrad. Byla to krásná pouť polními cestičkami a chodníky. Tam chodíval jako chlapec, tam si vyprošoval sílu, aby zůstal věrný povolání, které stále jemněji poznával, tam nyní chtěl děkovat Pánu Bohu, že dosáhl cíle svých tužeb, svého kněžství. A my, kteří jsme měli na mysli stejnou životní cestu jako on, jsme i pro ni vyprošovali požehnání.¹²⁵

3.1.1 Dizertace

Studia na římském Angeliku uzavřel Metoděj Habáň doktorskou dizertací obhájenou 21. dubna 1928. Práce s názvem *Potentia et actus dividunt ens et quodlibet genus enti creati* je zaměřena na představení a obhajobu základních principů aristotelsko-tomistického metafyzického systému. Ústředním tématem je koncepce potence a aktu, již Habáň hají jako zásadní objev aristotelské filosofie a základní východisko celé metafyziky. Na tomto pozadí uvažuje o třech tematických okruzích. V prvním srovnává Aristotelovo myšlení s ostatními antickými filosofy, ve druhém se zabývá problémem kontinuity mezi scholastickou filosofií a aristotelismem a otázkou, do jaké míry zůstává středověká filosofie věrná základním principům Aristotelovy filosofie. Ve třetím tematickém okruhu představuje přednosti aristotelsko-tomistického systému ve srovnání s moderní filosofií.

Práce je prvním krokem v Habáňově celoživotním úsilí o obhajobu scholastické filosofie. Jak píše v úvodu dizertace, snaží se ukázat, že odkaz středověkého filosofického myšlení není pouze formalistickým a neživotním zpracováním Aristotelových myšlenek, ale naopak svébytným rozvedením velké filosofické tradice, jež je schopná odpovídat na problémy moderní doby.¹²⁶ Téma dizertace také Habáňovi poskytlo materiál, který dále rozpracovával v článcích uveřejňovaných na konci dvacátých a ve třicátých letech především na stránkách Filosofické revue.¹²⁷

---

¹²⁵ DACÍK, Reginald M. *Vzpomínat je znovu prožívat*, s. 2.

¹²⁶ HABÁŇ, Metoděj. *Potentia et actus dividunt ens et quodlibet genus enti creati*. Thesis pro doctoratu aggregationis in philosophia, Collegio Angelico, Řím, 1928, s. II.

¹²⁷ Srov. HABÁŇ, Metoděj. *Metafysika a život*. *FR* 1932, roč. 4, s. 49-52; ID. *Metafysika jako věda reální a věda absolutního řádu*. *FR* 1932, roč. 4, s. 98-102; ID. *Metafysika první filosofie*. *FR* 1933, roč. 5, s. 19-

Dizertaci Habáň vypracoval na základě studia Aristotelových a Tomášových textů, rozsáhlé části práce jsou v podstatě komentářem k jejich základním dílům – Aristotelovým knihám Fyziky a Metafyziky a k Tomášovu komentáři k Aristotelově Metafyzice, Sumě proti pohanům a Teologické sumě. V seznamu literatury nacházíme mimo jiné odkaz na dílo dominikánského teologa a filosofa Reginalda *Divi Thomae Aq. Tria Principia*, o něž se Habáň opíral ve svém úvodu do tomismu připraveném pro Filosofickou revui.¹²⁸ Kromě primárních pramenů Habáň používal standardní dobové práce, čerpal například z klasické studie Wernera Jaegera *Aristoteles: Grundlegung einer Geschichte seiner Entwicklung* z roku 1923. Práce je rozdělena do dvou hlavních částí – první, *Pars Historica*, sleduje historický vývoj tázání se po příčinách jsočina v antické filosofii. V druhé polovině textu, *Pars Speculativa*, se Habáň nejprve kriticky vymezuje vůči řešení dané otázky v moderním filosofickém myšlení a poté se do hloubky věnuje problematice konceptu reality ve scholastické filosofii, zde nazývané jako *philosophia perrennis*. Práce je uzavřena kapitolou věnovanou nauce o esenci a existenci jakožto rozvedení koncepce aktu a potence v tomistické filosofii.

Metoděj Habáň ve své dizertaci zamířil přímo do jádra metafyziky – k hledání základních principů skutečnosti, vztahu stability a změny, množství a jednoty. V úvodní přehledové části obrací svoji pozornost k počátkům řeckého filosofického myšlení, k době, v níž lidstvo opouští svět mytologie a začíná nastupovat cestu vědeckého poznání, formovaného otázkou, z jakého určujícího principu pochází jsočina. Habáň prochází jednotlivými filosofickými školami a nastiňuje dvě základní krajní polohy řeckého myšlení, školu Eleatů, jež došla k poznání jednoho, věčného, nehybného jsočina a Herakleita přicházejícího s myšlenkou skutečnosti utvářené věčnými protiklady a neustálým pohybem.¹²⁹ Úvodní část textu uzavírá diskuzí o Aristotelovi, jehož považuje za evoluční vrchol řeckého myšlení. Skrze koncepci potence a aktu Aristoteles vyřešil napětí mezi krajními polohami dřívějších filosofických škol a ukázal, že jsočina existuje v různých podobách analogickým způsobem participujících na První příčině: „*Ens igitur*

21; ID. *Potentia et Actus*. *FR* 1933, roč. 5, s. 49-52; ID. *Potentia et Actus*. *FR* 1933, roč. 5, s. 93-94; ID. *Problém subjektu – objektu*. *FR* 1933, roč. 5, s. 149-152.

¹²⁸ Srov. FLOSS, Karel. A. Réginald – jeden ze vzorů M. Habáně. In FLOSS, Karel. *Hledání duše zítřka*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2012, s. 111-122.

¹²⁹ HABÁŇ, Metoděj. *Potentia et actus dividunt ens*, s. 1-21.

*non est univocum sed multiplicem habet significationem, quarum unaquaeque certum entis significat gradum.*¹³⁰

V druhé části obhajuje Aristotelovu nauku o potenci a aktu oproti moderním filosofickým koncepcím. Aniž by moderní filosofii blíže definoval, vybírá jako její reprezentanty Hegela a Bergsona¹³¹ a snaží se ukázat, že v jejich myšlení se objevují stejné problémy a paradoxy, na jaké narážela předaristotelská řecká filosofie. Habán je přesvědčen, že moderní filosofie není schopna nerozporně překlenout paradox mezi vznikáním věcí a jejich stabilitou. Hájí tezi, že se v ní znovuobjevují prvky Herakleitovy nauky o věčném pohybu a střídání protikladů. V konečném důsledku má opuštění aristotelské koncepce vliv na naše vnímání skutečnosti: „*Novam praesentat Philosophia Moderna realitatem.*“¹³² Moderní filosofie již není schopna zachytit skutečnost v její podstatě, ale pouze ji imituje a nahrazuje nejrůznějšími spekulacemi. Na příkladu Hegelova myšlení ukazuje, jak základním východiskem filosofického uvažování přestává být substance a stává se jí poznávající subjekt, jenž vnímá pouze neustálý pohyb a neproniká k podstatě věcí.¹³³ Pokud se filosofie zbaví koncepce potence a aktu, ztrácí jakoukoli pevnou oporu při vysvětlování základních principů skutečnosti.¹³⁴

Práce je uzavřena obhajobou tomistického rozpracování aristotelské metafyziky,¹³⁵ jak již bylo řečeno, Habáněm vnímaného jako *philosophia perennis*. Aristotelsko-tomistická filosofie pro něj není jen prostým protikladem moderní filosofie, ale myšlenkovou školou,

---

¹³⁰ HABÁŇ, Metoděj. *Potentia et actus dividunt ens*, s. 27.

¹³¹ Habán v dizertaci komentuje Hegelovu *Phaenomenologie des Geistes* a Bergsonovu *L'Evolution Creatrice*.

¹³² HABÁŇ, Metoděj. *Potentia et actus dividunt ens*, s. 53

¹³³ Habán Hegelovu pozici stručně komentuje takto: „*Realitatem non ut substantiam sed ut subiectum concipere et exprimere oportet.*“, HABÁŇ, Metoděj. *Potentia et actus dividunt ens*, s. 54; a dále: „*Natura absoluti consistit in hoc praecise quod sit fieri suiipsius, seu est resultatum quoddam, usque quo ipsum suiipsius fieri pervenit, est quodammodo spiritus evolutus, qui fundamentum seu principium philohophiae seu scientiam in universali constituit, sed perficitur semper per motum et suiipsius fieri.*“ HABÁŇ, Metoděj. *Potentia et actus dividunt ens*, s. 58.

¹³⁴ „*Positio igitur Evolutionismi ex divisione entis per potentiam et actus firmum perdet fundamentum, sine quo ullum fieri subsistere potest*“ HABÁŇ, Metoděj. *Potentia et actus dividunt ens*, s. 64.

¹³⁵ Habán si zde všímá především otázky reálného rozlišení mezi bytím a esencí. Toto rozpracování vztahu mezi aktem a potenci považuje za vlastní a originální přínosem metafyzického myšlení Tomáše Akvinského. HABÁŇ, Metoděj. *Potentia et actus dividunt ens*, s. 74, 78-86. Srov. MACHULA, Tomáš – ŠTĚPÁN, Martin Filip. *Tomismus čtyřiaadvaceti tezí*. Praha: Krystal, 2010, s. 105-110; SVOBODA, David. *Metafyzické myšlení Tomáše Akvinského*, s. 55-68.

kteřá je schopná spojit paradoxní protiklady jednoty a množství, stability a vznikání, nalézt základní metafyzické principy a racionálně je odůvodnit.¹³⁶

3.2 Působení v řádu

Přestože v naší práci klademe hlavní důraz na veřejné působení Metoděj Habáně, na jeho práci pro českou církev a společnost, je přesnější poznání jeho osobnosti a myšlení nutně spojené s poznáním jeho posláním řeholníka a kněze. Ačkoliv Habáň představoval svůj filosofický systém jako *philosophiam perennem*, nezávislý na nahodilých historických, kulturních a sociálních vlivech, jasně se v jeho životě a díle odráží formace a dlouholetý život v řeholní komunitě s přísnou observancí. Do Habánova života je vetknuté charisma dominikánského řádu, které je nesené obloukem propojujícím kontemplaci a akci – kontemplaci nazírající nejabstraktnější první principy metafyzického řádu a akci jejich učitelského předávání.

Z jeho komentářů k dominikánské spiritualitě je patrné, že pro něj ztělesňovala nejvyšší životní ideál – „řádový život dominikánský je živým symbolem aspirací a tužeb duše“.¹³⁷ Východisko pro dominikánský styl života nacházel v pravdě. V přesvědčení o existenci absolutní pravdy, již je člověk zavázán poznávat a své poznání dále rozšiřovat a předávat. Asi žádný jiný moment nevystihuje tolik Habánovo celoživotní působení, jako právě snaha po poznání pevného základu pravdy a jejího předávání do církve a do společnosti. Své poslání na poli filosofického vyučování nechápal jako účast na práci neurčitě vymezené filosofické školy, ale jako napojení na tradici dominikánského řádu, jehož eminentním úkolem v církvi je „učit žít z pravdy a rozšiřovat její paprsky světla do lidských myslí.“¹³⁸ Pouze absolutní základy mohou přivést církev a společnost k řešení filosofických, vědeckých a sociálních problémů: „Život z absolutní pravdy nás vede bezpečně přes stíny a zdánlivosti, které se vyskytují ve světě, takže lze rozpoznat zářící

---

¹³⁶ „*Contra illam sese moventur realitatem, non negando quidem motus et mutationem et fieri rerum, statuit perennis philosophia aliam, ponendo etiam quid stabile, ratione cui omnis fieri et motus rationem invenit essendi et ad quod tendit, et ita possibilis fit.*“ HABÁŇ, Metoděj. *Potentia et actus dividunt ens*, s. 65.

¹³⁷ HABÁŇ, Metoděj. *Idea a poslání řádu*. In: *Dominikáni: co jsou a co chtějí*. Olomouc: Dominikánská edice Krystal, 1941, s. 5.

¹³⁸ HABÁŇ, Metoděj. *Idea a poslání řádu*, s. 11.

absolutní pravdy a dobro od relativní, zdánlivé a někdy absurdní formy života, mravnosti a vědění.“¹³⁹

Dominikánská cesta hledání pravdy se pro Habáně nezastavuje u poznání přirozeného řádu, ale nutně stoupá k osvícení nabytému kontemplací. Důraz na duchovní život, ponoření do života modlitby a duchovního nazírání je aspekt, který při hodnocení Habánova života a díla nemůžeme opomíjet. O dominikánech hovoří jako o synech „Světla a Pravdy“,¹⁴⁰ filosofie pro něj nikdy není pouze uzavřeným spekulativním systémem, ale přirozeně přechází v živou duchovní zkušenost získanou díky kontemplaci.¹⁴¹ Duchovní zkušenost jednoznačně křesťanskou: „Moudrost dominikánská ve spojení s Kristem, Věčnou moudrostí stává se moudrostí kříže, spojenou s heroickou láskou ke Kristu ukřižovanému.“¹⁴²

Poslední aspekt řádového dominikánského života, jež můžeme v souvislosti s Habánem zmínit, je osvojení disciplíny a formální přísnosti řádového života. Pamětníci Habánova života často vzpomínají na jeho schopnost dodržet řád, sebekázeň duševní i tělesnou. Habán prožil takřka třicet let svého života v řeholních komunitách usilujících o zachovávání autentického dominikánského charismatu a dodržujících řádové zvyklosti a tradice. Jak sám zdůrazňoval, přísnost „mnišských způsobů života“ je jedinečnou cestou k očištění srdce a duše.¹⁴³

K vnitřnímu životu v meziválečném období a během druhé světové války přispíval Metoděj Habán z pozice lektora na řádovém učilišti v Olomouci, magistra noviců a kleriků a krátce i ve funkci provinciála. V Olomouci vyučoval už během krátké pauzy v římských studiích v akademickém roce 1926/1927, kdy mu byla svěřena výuka filosofie v prvním ročníku.¹⁴⁴ Stálým lektorem se stal po ukončení studií v akademickém roce 1928/1929.¹⁴⁵ Podle *Liber studii*, ukončené v akademickém roce 1939/1940,

---

¹³⁹ HABÁŇ, Metoděj. *Idea a poslání řádu*, s. 13

¹⁴⁰ HABÁŇ, Metoděj. *Idea a poslání řádu*, s. 14.

¹⁴¹ HABÁŇ, Metoděj. *Přirozená etika*. Olomouc: Dominikánská edice Krystal, 1944, s. 54-62.

¹⁴² HABÁŇ, Metoděj. *Idea a poslání řádu*, s. 8.

¹⁴³ HABÁŇ, Metoděj. *Idea a poslání řádu*, s. 8.

¹⁴⁴ ZA v Opavě (Olomouc), f. Dominikáni. *Liber studii*, s. 94. Během závěrečné fáze studia působil Metoděj Habán na Angeliku také jako submagistr kleriků. Srov. TOPOLSKÝ, Jeroným. V olomouckém noviciátě, čili jak žijem. *RD* 1926/1927, roč. XL, č. 11-12, s. 191.

¹⁴⁵ ZA v Opavě (Olomouc), f. Dominikáni. *Liber studii*, s. 101; Zprávy řádové. *RD* 1928/1929, roč. XLII, č. 7, s. 143.

vyučoval nejčastěji filosofii, etiku (v roce 1934/1935 doplněnou o sociologii) a apologetiku, v roce 1938/1939 psychologii.¹⁴⁶

Habáňův život bezesporu výrazně ovlivnila skutečnost, že zažil a osobně se podílel na největším rozkvětu dominikánského řádu v českých zemích ve dvacátém století. Díky příznivým historickým okolnostem i velké dynamice řádového života v meziválečné době rostl jak počet jeho členů, tak kvalita jeho vnitřního života. Vnitřní i vnější rozvoj se neobešel bez diskuzí a hledání cest k naplňování ideálu svatého Dominika.¹⁴⁷ Česká provincie se nakonec přiklonila k budování větších konventů s plnější observancí a k důrazu na důkladné studium. Vytýčení těchto priorit mělo důležitý význam pro rozvoj specifického meziválečného dominikánského veřejného působení.

3.2.1 Novicmistrem

Již rok poté, co zahájil pravidelné působení v olomouckém dominikánském studiu, se stal 16. června 1929 magistrem noviců a kleriků.¹⁴⁸ Navázal na dlouhé, desetileté období, v němž byl novicmistrem Vilém Schlössinger, který vedl a zformoval silnou meziválečnou generaci, mj. Braita, Dacíka i Habáně samotného. Noviciát i studentát byl v celém meziválečném období umístěn v konventu v Olomouci. Vedle noviciátu kleriků fungoval oddělený noviciát bratří laiků, nejprve v Olomouci, v letech 1926 – 1930 v Praze a poté opět v Olomouci.¹⁴⁹ Po vizitaci magistra řádu Martina Stanislava Gilleta v roce 1933 byl vznesen požadavek na opětovné přestěhování noviciátu bratří laiků do Prahy, situaci se ale podařilo vyřešit až v roce 1939, díky přestěhování řádového juvenátu do Řevnic.¹⁵⁰

Habáň zastával funkci představeného řádového dorostu po celá třicátá léta, až do zvolení provinciálem na podzim 1938. V období, jež je charakterizováno především neustálým mírným navyšováním počtu zájemců o život v řádu i studentů připravujících se na dráhu řeholních kněží. Zatímco na počátku dvacátých let studovalo v Olomouci

---

¹⁴⁶ ZA v Opavě (Olomouc), f. Dominikáni. *Liber studii*, záznamy z let 1928-1948, s. 101 a následující nečíslované strany.

¹⁴⁷ Srov. ČERNUŠÁK, Tomáš – PROKOP, Augustin – NĚMEC, Damián. *Historie dominikánů*, s. 140-141.

¹⁴⁸ RD 1929/1930, roč. XLIII, č. 5, s. 78. Funkce představeného noviců a studentů byla v meziválečné době v české provincii spojená.

¹⁴⁹ ČERNUŠÁK, Tomáš – PROKOP, Augustin – NĚMEC, Damián. *Historie dominikánů*, s. 133.

¹⁵⁰ ČERNUŠÁK, Tomáš – PROKOP, Augustin – NĚMEC, Damián. *Historie dominikánů*, s. 149

méně než deset studentů, v době, kdy se Habáň stal magistrem kleriků, jich bylo na řádovém učilišti dvanáct.¹⁵¹ Novicové zde byli v roce 1929 čtyři, o rok později jich bylo pět,¹⁵² v roce 1935 vstoupilo do noviciátu dokonce jedenáct mladých mužů¹⁵³. V ročníku 1936/1937 pak v Olomouci studovalo dvacet pět studentů.¹⁵⁴ Nárůst počtu noviců a studentů si vyžádal i výstavbu nových ubytovacích prostor. Na část konventu vyhrazenou noviciátu bylo přistavěno třetí poschodí, v němž bylo umístěno třináct nových cel. Stavba byla vysvěcena 17. listopadu 1931.¹⁵⁵

Součástí zázemí pro formaci noviců a studentů byl i dům Na krásné vyhlídce na Svatém Kopečku u Olomouce.¹⁵⁶ Dům původně patřil prarodičům básníka Jiřího Wolкера, který v něm trávil letní prázdniny. V roce 1923 jej získal pražský dominikánský konvent. Z titulu své funkce byl Metoděj Habáň odpovědný za správu domu, nutné opravy a komunikaci s místními úřady na Svatém Kopečku.¹⁵⁷ Vila sloužila především k prázdninové rekreaci dominikánských bohoslovců, která sloužila k vyvážení náročného studijního programu, jímž procházeli v průběhu celého roku. Na Svatém Kopečku se klerici nevěnovali jen společné modlitbě, ale i výletům do přírody a sportu. Součástí letních prázdnin byly i delší výpravy po moravských pamětihodnostech, včetně každoroční pouti na Velehrad.¹⁵⁸ Od druhé poloviny třicátých let sloužil dům na Svatém Kopečku k pořádání moravských akademických týdnů, jejichž vznik Habáň podnítil.

Magistr noviců a kleriků samozřejmě nebyl zodpovědný pouze za materiální zázemí a letní program řádového dorostu, ale především za jejich duchovní vedení a formaci. Při pohledu do vzpomínek Habáňových svěřenců však jeho postava a osobní vliv jakoby ustupují do pozadí. Jak je ostatně příznačné pro celý Habáňův život, nezanechával ve

---

¹⁵¹ RD 1928/1929, roč. XLII, č. 7, s. 111.

¹⁵² Fr. JERONÝM. Naše bohoslovné učiliště, s. 138

¹⁵³ RD 1935/1936, roč. 49, č. 7, s. 172 – 174.

¹⁵⁴ ZA v Opavě (Olomouc), f. Dominikáni. *Liber studii*, nečíslováno, akademický rok 1936/1937.

¹⁵⁵ Zprávy z noviciátu. RD 1931/32, roč. XLV, č. 9, s. 143.

¹⁵⁶ Srov. STRATIL, Václav. *Akademické týdny na Moravě: vzpomínka i podnět*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1998, s. 8; MUSIL, Jiří V. *Olomouc – Kopeček: v kulturně historických souvislostech*. Olomouc: Ediční rada MNV v Olomouci, 1984.

¹⁵⁷ NA, f. Dominikáni, sl. Provincialát, č. 41/6. Sv. Kopeček.

¹⁵⁸ Spiritualita českých dominikánů byla v meziválečné době úzce spojena s úctou k sv. Cyrilu a Metodějovi a nesena zájmem o slovanskou vzájemnost, srov. TOPOLSKÝ, Jeroným. V olomouckém noviciátě, s. 185; HABÁŇ, Metoděj. Zájem Italů o kulturní směry v Československu. *Život* 1927/1928, roč. 9, č. 7-8, s. 24-25.

svém okolí dojem tolik konkrétními příhodami a jednotlivými povahovými rysy, ale především uceleností, integritou své osobnosti a vahou nauky, již vyučoval a předával.

Chceme-li alespoň ve stručnosti rekonstruovat atmosféru olomouckého noviciátu od konce dvacátých let do počátku druhé světové války, nacházíme prostředí nesené vyváženou, ale přísnou disciplínou, úsilím o duševní vytříbenost, kultivovanost a hluboký duchovní život. Noviciát, část kláštera obývaná společně novici a kleriky – studenty, byla přísně oddělena od zbytku konventu, přístup do něj byl uzavřen nejen pro nečleny řádu, ale i pro všechny bratry mimo formaci.¹⁵⁹ S výjimkou krátké rekreace po obědě se v noviciátě zachovávalo přísné mlčení.¹⁶⁰ Program dne odpovídal běžné předkoncilní řeholní formaci a byl naplněn společnou chórovou modlitbou, osobní modlitbou, duchovní četbou a studiem.¹⁶¹

Habáňův přístup k jeho žákům výstižně ilustruje vzpomínka na důsledně vyžadované vykání mezi novici.¹⁶² Odhaluje se v ní jednak Habáňova věrnost řádovým stanovám, jež vykání vyžadovaly, jednak důraz na kultivovanost v osobních vztazích a vědomí nutnosti udržování určitého formálního odstupu při životě v řádovém společenství. Nechybí ale ani vzpomínky na radostnou atmosféru nesenou vědomím společného duchovního usilování, chvíle věnované rekreaci a sportu. Habáň kladl důraz na fyzickou aktivitu jako nutný doplněk duchovního a studijního programu. Po ranní modlitbě, jež začínala již po čtvrté hodině ráno, doporučoval svým svěřencům čtvrt hodinovou procházku v klášterní

---

¹⁵⁹ TOPOLSKÝ, Jeroným. V olomouckém noviciátě, s. 159.

¹⁶⁰ Mlčení bylo chápáno jako důležitý nástroj duchovního růstu: „Učíme se žít, lépe, opravdověji žít a radostněji. Všude vidíš jasné nebo aspoň znenáhla se vyjasňující tváře. [...] Učíme se mlčet. Vědomí, že musíš mlčet, mění se v radostné vědomí, že smíš mlčet, totiž mlčet vůči vnějšímu světu, aby mluvil tím živěji, tím důvěrněji uvnitř s tím, kdo jediný zasluhuje, abychom mu věnovali všecku pozornost. Sjednocuješ veškeré úsilí, celou energii na to, abys odklízal z duše všechny nánosy, abys zlepšoval svůj poměr k Bohu, očišťoval se, soustředoval.“ VESELÝ, Jiří M. *Bez hraček: bratr Patrik Maria Kužela OP, jáhen řádu sv. Dominika, 1915-1942*. Rosice: Gloria, 2000, s. 23-24.

¹⁶¹ TOPOLSKÝ, Jeroným. V olomouckém noviciátě; ZEMEK, Jakub Antonín. *Vatikánský špion*, Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2002 s. 14.

¹⁶² ZEMEK, Jakub Antonín. *Vatikánský špion*, s. 14.

zahradě jako náhradu pravidelného ranní cvičení, odpoledne byl na programu noviců volejbal.¹⁶³ Nezanedbával ale ani rozvoj jejich kulturního života a zájem o literaturu.¹⁶⁴

Mezi nejvýraznější Habánovy žáky z řad dominikánů patří bezesporu jeho pozdější spolupracovníci ve Filosofické revui Jiří Maria Veselý¹⁶⁵ a Hyacint Podolák¹⁶⁶, ovlivnil i již zmiňovaného Patrika Kuželu.¹⁶⁷ Péče o noviciát a náročný program v třicátých letech patrně Metoděje Habáně dosti vyčerpával. V květnu 1931 informoval Silvestr Brait Jaroslava Durycha, že „P. M. Habán těžce ochuravěl. Diagnosa: zachycené plíce (tuberculosis?), pohrudnice a srdce“.¹⁶⁸ Ve zprávě z listopadu 1935 nacházíme prosbu o modlitbu, „aby mu dobrý Bůh, chce-li, vrátil úplné zdraví, jež vyčerpal svým apoštolátem.“¹⁶⁹ Vedle nejdůležitější služby magistra noviců a kleriků zastával Habán v olomouckém klášteře několik dalších funkcí. Po opětovném přenesení noviciátu bratří laiků do Olomouce v roce 1930 byl ustanoven jejich magistrem, tuto službu vykonával do roku 1933, kdy jej vystřídal Reginald Dacík. V témže roce se stal sekretářem konventu

---

¹⁶³ Srov. ZEMEK, Jakub Antonín. *Vatikánský špión*, s. 15; VESELÝ, Jiří M. *Bez hraček: bratr Patrik Maria Kužela OP, jáhen řádu sv. Dominika, 1915-1942*. Rosice: Gloria, 2000, s. 23-24.

¹⁶⁴ PNP, f. Deml, Jakub, korespondence vlastní přijatá. Dopis Metoděje Habáně Jakubu Demlovi, 1929, blíže nedatováno.

¹⁶⁵ Jiří M. Veselý (1908-2004) byl dominikánským knězem, v padesátých letech internován, v roce 1968 odchází do emigrace a působí na římských univerzitách. Vzpomínky Jiřího M. Veselého na spolupráci s Metodějem Habáněm nalezneme v PAVLINCOVÁ, Helena. *Filosofická revue 1929-1948*, s. 14-16. Dále srov. VESELÝ, Jiří M. *Bez hraček*, s. 29-30.

¹⁶⁶ Hyacint Augustin Podolák (1912-1991) v roce 1930 vstoupil do dominikánského řádu, během druhé světové války z řádu odchází, v roce 1950 se stal biskupem starokatolické církve. Úzce spolupracoval s Metodějem Habáněm na vydávání Filosofické revue. Srov. FLOSS, Karel. *Bůh vždy zatřese stavbou, rozhovory Sylvy Fischerové s Karlem Flossem*. Praha: Vyšehrad, 2011, s. 152; MÁDLOVÁ, Monika. *Římskokatolické období v životě Augustina Podoláka*. Bakalářská práce, HTF Univerzita Karlova, 2014.

¹⁶⁷ „Bratr Patrik se velmi sbližuje a téměř ztotožňuje s Otcem Metodějem Habáněm (novicmistr a provinciál) a jeho odchovancem a nástupce v úřadech – otcem Jiří M. Veselým. Tito dva bezprostředně určovali a sledovali řeholní, duchovní a kulturní růst br. Patrika.“ VESELÝ, Jiří M. *Bez hraček*, s. 159-160. Patrik M. Kužela (1915-1942), jáhen dominikánského řádu, během druhé světové války zahynul mučednickou smrtí. V nakladatelských aktivitách řádu měl na starosti jazykové korektury a úpravy. Podílel se jak na přípravě periodik (Na hlubinu, Filosofie revue, Vítězové, Výhled, Růže dominikánská), tak knih (překlad Nového zákona, Suma teologická).

¹⁶⁸ PNP, f. Durych, Jaroslav, korespondence vlastní přijatá. Dopis Silvestra Brait Jaroslavu Durychovi, 11. 5. 1931.

¹⁶⁹ Ze života dominikánského. *RD* 1935/1936, roč. 49, č. 7, s. 174.

a zůstal jím až do roku 1938, jak o tom svědčí pečlivě provedené zápisy v *Liber Conciliorum et Capitolorum* olomouckého konventu.¹⁷⁰

3.2.2 Provinciálem

Od podzimu 1938 do dubna 1942 zastával Metoděj Habáň funkci provinciála české provincie dominikánského řádu. Okolnosti jeho volby a průběh jeho funkčního období již byly v literatuře popsány,¹⁷¹ proto se omezíme na krátkou rekapitulaci a zdůraznění několika důležitých momentů. Do dění uvnitř dominikánského řádu na konci roku 1938 zasáhla kritická situace, v níž se český stát ocitl kvůli stupňujícímu se tlaku české německé menšiny a nacistického Německa, jež vyústila v září a říjnu v mnichovskou krizi. Ještě v září se Metoděj Habáň zúčastnil generální kapituly definitorů jednotlivých provincií v Římě, na níž měl úvodní přednášku o formaci noviců. Hlavním předmětem setkání bylo zřízení ústředního kurzu pro budoucí novicmistry.¹⁷²

Provinční kapitula, plánovaná na 11. října, se ale již kvůli politickému vývoji nekonala a byla přesunuta na 16. až 20. listopadu. Kromě řešení situace v kláštorech zabraných po podepsání Mnichovské dohody, která se dotkla konventů v Litoměřicích, ve Znojmě a slovenských Košicích, kapitula také volila nového provinciála. 17. listopadu byl zvolen Silvestr Braito, v opakované volbě 29. listopadu Reginald Dacík. Obě volby byly zrušeny magistrem řádu Stanislavem Gilletem.

Ve vysvětlujícím dopise zaslaném do Čech 3. prosince zdůvodňuje své rozhodnutí tím, že oba dva zvolení kandidáti se nezdáli ani jemu ani radě magistra řádu vhodní pro řízení provincie v náročné historické situaci. Za provinciála určil, v souladu se stanovami řádu a na základě jednomyslného schválení své rady, Metoděje Habáně. Výběr Habáně podpořilo to, že se s ním Gillet dlouhodobě osobně znal. Habáň úspěšně působil ve formaci mladých českých dominikánů, těšil se velké mravní autoritě u církevních i politických představitelů a na zmiňované generální kapitule reprezentoval českou provincii vynikajícím způsobem. Jako Habáňova spolupracovníka pro zvládnutí obtížné situace vybral magistr řádu bývalého provinciála Tomáše Dittla, jehož jmenoval

---

¹⁷⁰ ZA v Opavě (Olomouv), f. Dominikáni. *Liber Conciliorum et Capitolorum ven. Conventus Olomucensis Ord. Praed. a dic. 12. Aprilis 1921 – 22. Mart. 1945*

¹⁷¹ ČERNUŠÁK, Tomáš – PROKOP, Augustin – NĚMEC, Damián. *Historie dominikánů*, s. 147-155.

¹⁷² RD 1939, roč. 53, č. 1, s. 18.

syndikem provincie.¹⁷³ V souvislosti s převzetím povinností provinciála předal své další funkce – novicmistra a redaktora Filosofické revue – Jiřímu Maria Veselému.¹⁷⁴

Významným krokem, k němuž Habáň zavedl podnět, bylo povýšení olomouckého řádového studia na generální studium. Hlavním impulsem pro žádost o zřízení generálního studia byla omezená možnost řádových studentů vyjíždět na studium do zahraničí zapříčiněná počínající válkou. Generální studium má právo udělovat titul lektora, vyučujícího na řádových učilištích. Jeho zřízením v Olomouci mělo být zabezpečeno dostatečné personální zázemí pro studia v české provincii. Ke vzniku generálního studia došlo na základě povolení magistra řádu Stanislava Gilleta z 23. října 1939,¹⁷⁵ slavnostní mše k zahájení studia byla v Olomouci slavena 3. listopadu.¹⁷⁶ Profesorský sbor olomouckého učiliště se skládal z devíti členů: Emilian Soukup zůstal ředitelem studia a přednášel morální teologii a homiletiku, Silvestr Braitto apologetiku a mystiku, Pavel Škrabal exegezi Starého a Nového zákona, Reginald Dacík dogmatiku, Antonín Čala sociologii, části dogmatické teologie a katechetiku, Prokop Švach církevní právo a biblickou řečtinu, Inocenc Müller dějiny filosofie a církevní dějiny, Jiří Maria Veselý theodiceu a etiku, Hyacint Podolák, který byl zároveň sekretářem studia, metafyziku.¹⁷⁷ Vyučující současně přednášeli na učilišti v diecézním kněžském semináři zřízeném po uzavření teologické fakulty v Olomouci v listopadu 1939. Metoděj Habáň působil na generálním studiu znovu od akademického roku 1940/1941, vyučoval zde dogmatiku a psychologii.¹⁷⁸ V souvislosti s obnovením jeho činnosti v řádové škole došlo k dočasnému přesunu sídla provinciála do Olomouce. Provincialát byl navrácen do Prahy po ukončení Habáňova funkčního období na jaře 1942.¹⁷⁹

---

¹⁷³ APB, sign. A2/1. Dopis S. M. Gilleta, 3. 12. 1938.

¹⁷⁴ Habáň nadále zůstal šéfredaktorem, J. M. Veselý se stal jeho zástupce a redaktorem. *RD* 1939, roč. 53, č. 2, s. 38.

¹⁷⁵ NA, f. Dominikáni, sl. Provincialát, č. 41/1-4. Dopis magistra řádu S. M. Gilleta, kterým zřizuje generální studium, 23. 10. 1939.

¹⁷⁶ Zahájení generálního studia. *RD* 1939, roč. 53, č. 10, s. 188.

¹⁷⁷ Generální učiliště dominikánů v Olomouci. *RD* 1939, roč. 53, č. 7, s. 164.

¹⁷⁸ *RD* 1940, roč. 54, č. 8, s. 150. V tomto akademickém roce dále přednášeli na řádovém učilišti: E. Soukup morální teologii, S. Braitto o Církvi, o zjevení historii dogmat a mystiku, P. Škrabal exegezi St. a N. Zákona a hebrejštinu, A. Čala etiku a sociologii, P. Švach církevní právo, biblickou část dogmatiky a homiletiku, H. Podolák logiku a kosmologii.

¹⁷⁹ ČERNUŠÁK, Tomáš – PROKOP, Augustin – NĚMEC, Damián. *Historie dominikánů*, s. 150.

Důležitou iniciativou Metoděje Habáně byla snaha o obnovení druhého řádu mnišek zrušeného v českých zemích během reforem Josefa II. Komunita sester žijících čistě kontemplativním způsobem života byla sice založena až po skončení války, první impulsy se ale objevovaly již na začátku čtyřicátých let, v době, kdy byl Habáň provinciálem. Malou skupinu zájemkyň o život v druhém řádu nejprve kolem sebe shromáždil Habáňův žák Jiří M. Veselý, který vznikající společenství ubytoval v domě své sestry v Protivanově a vydal pro něj nástin duchovního života v životopise blahoslavené dominikánské mnišky Imeldy Lambertini.¹⁸⁰ Pod vedením Metoděje Habáně pak sestry přesídlily na Svatý Kopeček u Olomouce, kde byly ubytovány v řádové Wolkerově vile. Habáň zabezpečoval nejen duchovní doprovázení a formaci nově vznikající komunity, ale pečoval i o její ekonomické zabezpečení.¹⁸¹ Usiloval také o větší rozšíření povědomí o připravovaném obnovení druhého řádu. Dominikánská periodika proto častěji uveřejňovala informace o jeho poslání a výzvy ke vstupu.¹⁸²

Z dalších kroků, k nimž došlo během Habáňova provincialátu, zmiňme přesun noviciátu bratří kleriků do Prahy v roce 1939 a s tím související založení filiálního domu v Řevnicích, v němž byl umístěn řádový juvenát.¹⁸³ Provinční kapitula se sešla opět 28. dubna 1942 v Praze.¹⁸⁴ Habáň už znovu do funkce provinciála zvolen nebyl, po něm v čele české provincie stanul Tomáš Dittl, který zůstal provinciálem až do své smrti na konci roku 1947.¹⁸⁵ Vykonávání úřadu provinciála bylo pro Metoděje Habáně patrně

---

¹⁸⁰ VESELÝ, Jiří Maria. *Salve* 1998, roč. 8, č. 4, s. 18-19; ID. *Blahoslavená Imelda Lambertini, dominikánka*. Olomouc: Edice Krystal, 1. vyd. 1936, 2. vyd. 1939.

¹⁸¹ BAKOVÁ, Kateřina. *Autobiografie, První část: dětství a mládí, svaté misie – potvrzení povolání, vstup do kláštera*. Vranov nad Dyjí: A.M.I.M.S., 2004, s. 53.

¹⁸² HABÁŇ, Metoděj. II. řád sv. Dominika. *NH* 1940, roč. 15, č. 10, s. 619-620; ID. II. řád sv. Dominika. *RD* 1941, roč. 55, č. 1, s. 9; ŠÍMA, Cyril. Proč druhý řád. *RD* 1941, roč. 51, č. 4, s. 62. Růže dominikánská ve stejném čísle také přinesla zprávu o blížícím se obnovení II. řádu: „Zdlouhavé vyjednávání o stálé a příhodné sídlo našeho II. řádu už se blíží, jak všichni pevně doufáme, svému vrcholu a záleží jen na rozhodnutí nejvyšších církevních úřadů, kterému z vyhlédnutých míst v okruhu Velké Prahy bude dána přednost.“ *RD* 1941, roč. 51, č. 4, s. 69. Kvůli zastavení dalšího vydávání v průběhu roku 1941 však detailní informace o dalším postupu chybí. K historii komunity sester druhého řádu konci druhé světové války, srov. kapitolu 5.1.

¹⁸³ Podrobně ČERNUŠÁK, Tomáš – PROKOP, Augustin – NĚMEC, Damián. *Historie dominikánů*, s. 149.

¹⁸⁴ NA, f. Dominikáni, sl. Provincialát, č. 41/1-4. List Metoděje Habáně svolávající provinční kapitulu, 13. 1. 1942.

¹⁸⁵ Čestí provinciálové od roku 1905. *RD* 1948, roč. 57, č. 6, s. 89.

velkou zátěží, jak se svěřil Jakubu Demlovi v prosinci 1940: „jsem se svými nervy téměř u konce“.¹⁸⁶ Ke konci svého funkčního období také nejspíše usiloval o předčasnou rezignaci, kterou ale kvůli tlaku svých spolubratří neuskutečnil.¹⁸⁷

Období, v němž Metoděj Habáň zastával úřad provinciála, a zejména okolnosti, za kterých byl do této funkce uveden, zůstávají spojeny s řadou otázek. Nejprve se musíme ptát, proč se Habáň vůbec provinciálem stal. Žádné podrobnější vysvětlení, proč nebyla magistrem řádu uznána volba Silvestra Braita, se nedochovalo. Ondřej Salvét nabízí dva možné faktory, které mohly ovlivnit Gilletovo rozhodnutí: Braito byl známý svým intenzivním a náročným apoštolským program, často pobýval mimo komunitu a neúčastnil se pravidelného řeholního života. V průběhu sporů o další směřování české provincie na počátku třicátých let se také silně přikláněl na stranu, která požadovala zřízení větších konventů se silnějšími komunitami, důkladnějším studiem a hlubším apoštolským životem. Je možné, že Gillet nechtěl prohlubovat názorové pnutí v české provincii a podpořit zástupce vítězné strany.¹⁸⁸ Reginald Dacík nebyl pravděpodobně v úřadu potvrzen jako příliš blízký Braitův spolupracovník.

K rozhodnutí jmenovat Habáně provinciálem s největší pravděpodobností přispěla jeho účast na generální kapitule na podzim 1938. Během kapituly získal titul magistra teologie a pozitivního ohlasu se dočkala jeho přednáška o formaci řádového dorostu. Stanislas Gillet si proto pravděpodobně vybral Habáně díky jeho zkušenost novicmistra a díky jeho dosaženému vzdělání. Že to ale nebyla volba úplně šťastná, ukazuje zmiňované přetrvávající napětí mezi Habáněm a jeho spolubratry i skutečnost, že podruhé již zvolen nebyl. Spory kolem Habáněva vykonávání úřadu provinciála také byly pravděpodobně jen odrazem a součástí určitého vnitřního štěpení mezi olomouckými dominikány, kdy na jedné straně stál Silvestr Brait s Reginaldem Dacíkem a na druhé straně Metoděj Habáň se svými žáky.¹⁸⁹

---

¹⁸⁶ PNP, f. Deml, Jakub, korespondence vlastní přijatá. Dopis Metoděje Habáně Jakubu Demlovi, 8. 12. 1940.

¹⁸⁷ Situaci komentoval Jan Čep v dopise Janu Zahradníčkovi: „P. Habáň, découragé, resignoval na svůj provincialát, tři neděle před koncem svého období, ale dostal rozkaz vydržet do konce.“ Čep také Zahradníčka informoval, že Habáň prý se svými spolubratřími od své rezignace nemluví. ČEP, Jan – ZAHRADNÍČEK, Jan. *Korespondence*. 1. sv., Praha: Aula, 2005, s. 230 a 249.

¹⁸⁸ SALVET, Ondřej. *Die sichtbare Gestalt des mystischen Leibes*, s. 43-45.

¹⁸⁹ Srov. kapitulu 4.2.1.

4 Veřejné působení (1925-1945)

Působení Metoděje Habáně v české meziválečné církvi a společnosti bylo výrazně formováno proměnami vnitřního života církve a vztahů mezi církví a státem. Habán vstoupil do společenského a církevního dění na konci dvacátých let, kdy se po počátečním napjatém popřevratovém období¹⁹⁰ začalo postavení církve v nové demokratické společnosti zlepšovat.¹⁹¹ Symbolickým vyjádřením této proměny se stala oslava svatováclavského milénia v roce 1929.¹⁹² Ke změnám nedocházelo jen na úrovni vztahů církve a státu, respektive církve a společnosti, český katolicismus se měnil i zevnitř. I v českém katolickém prostředí nacházela odezvu řada reformních proudů připravujících cestu k Druhému vatikánskému koncilu, liturgické hnutí, biblické hnutí nebo sociální apoštolát. Byly to nejčastěji řeholní řády, jež tyto tendence zachytávaly a dále šířily. Vedle dominikánů se na duchovní obnově církve podíleli benediktini – pražský emauzský klášter byl hlavním centrem liturgického hnutí v českých zemích,¹⁹³ františkáni a jezuité. Mezi nejvýraznější osobnosti můžeme zařadit františkána Jana Evangelistu Urbana, benediktina Methoda Klementa, zakladatele skautského katolického sdružení Legio Angelica nebo jezuitu Adolfa Kajpra.¹⁹⁴

---

¹⁹⁰ Napětí bylo vyvolané jednak vztahem nového státu ke katolické církvi, srov. TRAPL, Miloš. Český politický katolicismus v letech 1918-1938. In FIALA, Petr et. *Český politický katolicismus*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, s. 177-182; jednak vnitřní krizí vedoucí k vytvoření Církve československé, srov. MAREK, Pavel. *Církevní krize na počátku první Československé republiky (1918-1924)*. Brno: L. Marek, 2005. K celkové proměně katolické církve v Československu po roce 1918, srov. ŠEBEK, Jaroslav. *Za Boha, národ, pořádek*. Praha: Academia, Historický ústav AV ČR, 2016, s. 47-67.

¹⁹¹ Mimo jiné v souvislosti s podepsáním modu vivendi mezi Československem a Svatým stolicem v roce 1928. Srov. DEJMEK, Jindřich. Československo-vatikánská jednání o Modus vivendi 1927–1928. *Český časopis historický* 1994, roč. 92, č. 2, s. 268 - 285.

¹⁹² Srov. PLACÁK, Petr. *Svatováclavské milénium: Češi, Němci a Slováci v roce 1929*. Praha: Babylon, 2002.

¹⁹³ Srov. KOPEČEK, Pavel. *Liturgické hnutí v českých zemích a pokoncilní reforma*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2016, s. 147-155; MACEK, Petr. Liturgické hnutí v českých zemích na příkladu časopisu Pax. *Teologické texty* 2014, roč. 25, č. 1, s. 17-28.

¹⁹⁴ Jak upozorňuje Jaroslav Kadlec, role výrazných osobností byla v obnově českého katolicismu nezastupitelná: „Neběželo ani tak o obecnou obnovu klášterů, jako spíše o řadu silných osobností, které se právě v době náboženské krize rozhodly pro důsledný návrat k mnišskému a apoštolskému ideálu.“ KADLEC, Jaroslav. *Přehled českých církevních dějin*. 2. sv., Řím: Křesťanská akademie, 1987, s. 247 – 248.

Pro obrodné aktivity vycházející z dominikánského řádu byla určujícím centrem Olomouc, sídlo řádového učiliště a nakladatelské edice Krystal. Přestože řadu programů a přednášek organizovali dominikáni i v Praze, hlavním místem, z něhož po celou meziválečnou dobu vyzařovali inspiraci a energii do života české církve, zůstávala moravská církevní metropole. Jak připomíná J. L. Fischer, dominikánský klášter byl v té době hlavním katolickým intelektuálním centrem Olomouce, jenž předčil i místní teologickou fakultu.¹⁹⁵ Vedle činností se širokým záběrem, jako bylo vydávání teologických a filosofických periodik, dominikáni iniciovali v Olomouci i aktivity intimnějšího charakteru, kupříkladu pravidelná setkání Společnosti pro současnou kulturu, v níž se k diskuzím o filosofických, teologických, politických i kulturních tématech scházeli katoličtí i nekatoličtí intelektuálové.¹⁹⁶

4.1 Apoštolát

Veřejná činnost Metoděje Habáně je nejčastěji spojována s Filosofickou revue a Akademickými týdny. Pro správné zhodnocení jeho působení v meziválečné době ale nesmíme opomíjet ani jeho zapojení do apoštolátu české dominikánské provincie. O rozsahu lidových misí, kratších triduí a nejrůznějších exercicií svědčí pravidelný přehled na stránkách časopisu *Růže dominikánská*. Intenzita nasazení dominikánských misionářů byla obdivuhodná a dnes stěží představitelná. Každý měsíc se konalo několik větších misí i kratších duchovních cvičení v různých krajích Čech i Moravy. Duší misijní činnosti byl až do své smrti v roce 1932 ředitel misí Odilo Pospíšil.¹⁹⁷ Po něm funkci vykonával dva roky Silvestr Braitó.

K jednotlivým osobnostem, srov. VENTURA, Václav. *Jan Evangelista Urban – život a dílo: sonda do dějin české teologie a spirituality*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2001; REINSBERG, Jiří. *Legio angelica a P. Method K. Klement, OSB*. Svitavy: Trinitas, 2000; NOVOTNÝ, Vojtěch. *Maximální křesťanství: Adolf Kajpr SJ a list Katolík*. Praha: Karolinum, 2012.

¹⁹⁵ FISCHER, Josef, L. Dvě kapitoly z kulturních dějin Olomouce let dvacátých. In. DVOŘÁK, Jaromír (ed.). *Pocta Slovanskému gymnasiu v Olomouci: 1867-1967*. Olomouc: SVVŠ, 1967, s. 105.

¹⁹⁶ Zdeněk Kašička uvádí mezi členy Společnosti J. L. Fischera, Bedřicha Václavka, Oldřicha Králíka, dr. Vymětala, Metoděje Habáně, Timothea Vodičku, za druhé světové války pak ještě Dr. Kosátika, šéfredaktora Našince Josefa Řezníčka, Jana Čepa, Alberta Vyskočila, Jana Zahradníčka. KAŠIČKA, Zdeněk. *Otec Braitó: životopis olomouckého dominikána 1898-1962*. Praha: Krystal OP, 1993, s. 8-9.

¹⁹⁷ Odilo Pospíšil (1871-1932), narodil se v Řepčíně u Olomouce, do dominikánského řádu vstoupil v roce 1892. Působil jako novicmistr v Olomouci, převor klášterů v Praze a v Uherském Hradišti. V roce 1926 byl

Metoděj Habáň nejčastěji vedl exercicie pro mládež,¹⁹⁸ vysokoškolské studenty, učitele nebo sestry dominikánky v řepčinském klášteře. Zajímavou službou byly pravidelné přednášky „se světelnými obrazy“ pro vojáky organizované v olomouckém klášteře od prosince 1931. Každou neděli se jich zde scházelo přibližně šedesát. Metoděj Habáň přednášel o „spiritismu, o sexuálním problému, zda je možno vysvětlit zázraky Kristovy okultismem“.¹⁹⁹ Apoštolát mezi vojáky byl chápán jako příspěvek k misii mezi dělnictvem – jako reakce na proměny moderní společnosti, hledání nových cest k stále rychleji se odkřesťanšující společnosti i odpověď na aktuální hospodářskou krizi.²⁰⁰

V apoštolské činnosti pokračoval Metoděj Habáň i za druhé světové války. V roce 1943, po velikonočních svátcích a v září, vykonal dvě cesty do Německa k českým dělníkům a nuceně nasazené mládeži. Jejich průběh zachycují Habáňovy dopisy Jakubu Demlovi.²⁰¹ O itineráři první cesty přesnější zprávy nemáme, z míst navštívených na podzim Habáň zmiňuje rakouský Graz a Breslau, dnešní Wrocław. Z dopisů vyzařuje radost nad setkání s mnoha mladými lidmi a bohoslovci z Olomouce, s nimiž se mohl

---

zvolen provinciálem. Vynikal především jako kazatel a lidový misionář. Srov. BLAISE, Angelik. *P. Odilo Pospíšil: kněžský obraz*. Olomouc: Edice Krystal, 1935.

¹⁹⁸ Jedním z účastníků jeho exercicií pro středoškolské studenty byl i Bonaventura Bouše, který se jich zúčastnil pravděpodobně v roce 1932 a prokazatelně v roce 1937. NOVOTNÝ, Vojtěch. „*Běda církvi...*“: *Bonaventura Bouše burcující*. Praha: Karolinum, 2012, s. 27.

Metoděj Habáň se krátce zapojil i do skautského hnutí Legio Angelice, přednášel na exerciciích pro jeho členy a byl duchovním rádce olomoucké družiny. ETTLER, Dominik. *Legio Angelica – historie a inspirace pro výchovu ministrantů*. Diplomová práce, KTF Univerzita Karlova, Praha, 2016, s. 48 a 55.

¹⁹⁹ Zprávy řádové a jiné. *RD* 1931/1932, roč. XLV, č. 11, s. 175.

²⁰⁰ ŽÁLEK, Dalmác. Apoštolát mezi dělnictvem. *RD* 1932/1933, roč. XLVI, č. 1, s. 3-7. Článek byl doprovázen fotografií z Habáňova působení mezi vojáky.

²⁰¹ PNP, f. Deml, Jakub, korespondence vlastní přijatá. Dopis Metoděje Habáňe Jakubu Demlovi, 17. 7., 6. 9. a 2. 10. 1943. Stručně také: Život se nemůže zastavovat u počátečních bojů a nejistot. *Salve* 1994, roč. 4, č. 2, s. 47-48. Habáň poměrně intenzivně s Demlem korespondoval už od konce dvacátých let. Část korespondence vyšla tiskem v samizdatu: *Z dopisů P. Metoda Habáňe O. P. P. Jakubu Demlovi*. Pro M. N. I. 87 vydalo nakladatelství Moravia jako 3. svazek edice Neodbytné stopy. Brno, listopad 1987. Uloženo v APB.

Habáň byl také častým hostem v Demlově tasovském domě, srov. VODIČKA, Stanislav. *Básník Jakub Deml v Tasově*. Praha: Torst, 2001, s. 168. V kontaktu s ním zůstal i v padesátých a šedesátých letech, i když Demlův vztah k Habáňovi se v posledním období jeho života změnil na ironický, až kriticky odmítavý: „Dr. Metoděj Habáň OP mně napsal (já všechnu jeho korespondenci pálim).“ ŠEVČÍKOVÁ, Kateřina. *Dopisy Jakuba Demla Timotheu Vodičkovi z let 1944-1961, edice korespondence*. Diplomová práce, Filozofická fakulta Univerzita Palackého v Olomouci, 2012, s. 220, dále srov. s. 100, 103.

společně modlit a duchovně je povzbudit. Habáň oceňuje také podporu místních duchovní, kteří měli porozumění pro situaci nuceně nasazených a umožnili jim využívat místní bohoslužebné prostory. Řada bohoslovců díky tomu mohla být v kontaktu s německými kněžími. Kriticky se naopak vyjadřoval k duchovní situaci českého dělnictva. Pouze málo dělníků se zúčastňovalo bohoslužeb, „podmínky duchovního život jsou na nule“. Za situaci činil odpovědnou protektorátní vládu, která pro dělníky organizovala vystoupení českých populárních umělců a tím je dále odváděla od duchovního života.²⁰²

Při hodnocení Habáňovy osobnosti je důležité nezapomínat, že nebyl jen filosofem a veřejným intelektuálem, ale usiloval také o naplnění apoštolského ideálu dominikánského života, jenž je, jeho vlastními slovy, charakterizován „uplatněním nahromaděné Boží energie v duši apoštolskou činností pro spásu duší.“²⁰³

4.2 Publikační činnost

4.2.1 Edice Krystal

Veřejná činnost Metoděj Habáně byla v meziválečném období úzce spojena s „intelektuálním apoštolátem“ české dominikánské provincie. V této kapitole představíme Habáňův podíl na tomto díle i některé jeho další publikační aktivity.²⁰⁴ Centrem, z něhož vycházelo dominikánské působení mezi studenty a vzdělanými vrstvami české

---

²⁰² PNP, f. Deml, Jakub, korespondence vlastní přijatá. Dopis Metoděje Habáně Jakubu Demlovi, 6. 9. a 2. 10. 1943.

²⁰³ HABÁŇ, Metoděj. Idea a poslání řádu. In *Dominikáni, co jsou a co chtějí*, Olomouc: Dominikánská edice Krystal, 1941, s. 9.

²⁰⁴ Dominikánské aktivity nalezly poměrně široký ohlas v literatuře, většinou se však jedná spíše o drobnější, přehledové práce, srov. GLOMBIK, Czeslaw. *Český novotomismus třicátých let*; JABŮREK, Martin. *Olomoučtí dominikáni ve 20.-40. letech 20. století a jejich místo v české kultuře*. Bakalářská práce, FF Univerzita Palackého, Olomouc, 1996; KAŠIČKA, Zdeněk. *Otec Braitto*, s. 17-22; PUTNA, Martin C. Kulturní aktivity olomouckých dominikánů a jejich místo v dějinách české katolické kultury. *Souvislost: revue pro křesťanství a kulturu* 2001, roč. 11, č. 3-4, s. 65-77; ID. *Česká katolická literatura v kontextech: 1918-1945*. Praha: Torst, 2010, s. 468-485; SALVET, Ondřej. *Die sichtbare Gestalt des mystischen Leibes*, především s. 47-85; ŠTAMPACH, Odilo. *Dominikánská ediční aktivita ve 20.-40. letech 20. století*. In JURAČKA, Antonín (ed.). *Náboženství v českém myšlení – první polovina 20. století*. Brno: Ústav etiky a religionistiky, 1993, s. 92-96; TRÁVNÍČEK, Mojmír. Dominikánská edice Krystal: soupis publikací. *Teologický sborník* 2002, roč. 8, č. 1, s. 97-100.

společnosti, byl časopis *Na hlubinu*, vydávaný od roku 1926 Silvestrem Braitem.²⁰⁵ V letech 1939 až 1941 se k němu připojila revue *Výhledy* zaměřená na společensko-politické otázky. Do obou těchto periodik Metoděj Habáň intenzivně přispíval po celou dobu jejich existence.²⁰⁶ Časopisy přirozeně doplňovala edice *Krystal*,²⁰⁷ v níž opět pod vedením Silvestra Braita a za organizační podpory Reginalda Dacíka vycházela řada klasických i nových děl duchovní literatury: knihy českých spisovatelů Jaroslava Durycha, Jakuba Demla, Jana Čepa, Alberta Vyskočila, Zdeňka Kalisty; původní duchovní texty dominikánských autorů, z nichž asi nejdůležitější byly Dacíkovy *Prameny duchovního života* a Braitova kniha o církvi a díla církevních otců a velkých teologů středověku.

Pro edici *Krystal* připravil Metoděj Habáň dva tituly v řadě *Vítězové*, v níž od roku 1934 vycházely každý měsíc stručné životopisy svatých i dosud nekanonizovaných „služebníků Božích“.²⁰⁸ V roce 1934 Habáň vydal životopis Marie Kosatíkové, členky kongregace *Sacre Coeur*, proslulé vychovatelky mládeže.²⁰⁹ O rok později text o životě sestry Augustiny Smičkové z kongregace *Milosrdných sester III. řádu sv. Františka*, ošetrovatelky nemocných, pro nějž shromáždil i svědectví o uzdraveních a vyslyšených prosbách na její přímluvu.²¹⁰ První samostatnou publikaci *Sexuální problém* vydal Habáň vlastním nákladem již v roce 1921 a později vyšla v dalších vydáních v edici *Vesmír* v Přerově, v edici *Krystal*, *Akord* a ve spolku *Moravan*. V roce 1937 vyšla v *Moravanu* jeho nejrozsáhlejší práce *Psychologie*, která získala ocenění *Duchovní akademie české*²¹¹

---

²⁰⁵ K historii vzniku časopis, srov. KAŠIČKA, Zdeněk. *Otec Brait*, s. 3-7, dále srov. GLOMBIK, Czeslaw. *Český novotomismus třicátých let*, s. 182-193; NEKVINDA, Libor. *Na hlubinu 1926-1948: bibliografie revue pro duchovní život*. Hradec Králové: Gaudemus, 2000; SALVET, Ondřej. *Die sichtbare Gestalt des mystischen Leibes*, s. 53-55.

²⁰⁶ Srov. kapitoly 8.1 a 8.3.

²⁰⁷ K činnosti nakladatelství *Krystal*, srov. KAŠIČKA, Zdeněk. *Otec Brait*, s. 17-19; PUTNA, Martin C. *Česká katolická literatura v kontextech: 1918-1945*, s. 469-471. Seznam děl vydaných v edici *Krystalu* uvádí KAŠIČKA, Zdeněk. *Otec Brait*, s. 49-51 a TRÁVNÍČEK, Mojmír. *Dominikánská edice Krystal: soupis publikací*, s. 97-100.

²⁰⁸ Každé číslo *Vítězů* obsahovalo upozornění: „Vydavatelé i autor se plně podrobují církevním nařízením, zvláště Urbana VIII., o úctě svatých a výrazům jako světec, zázrak atp. jest věnovati důvěru jen lidskou, pokud se Církev svatá neomylně nevyslovila.“

²⁰⁹ HABÁŇ, Metoděj. *Matka Marie Kosatíková*. Olomouc: Edice *Krystal*, 1934.

²¹⁰ HABÁŇ, Metoděj. *Sestra Augustina Smičková*. Olomouc: Edice *Krystal*, 1935.

²¹¹ *RD* 1940, roč. 54, č. 10, s. 185.

a ve druhém vydání ji vytiskla edice Jitro. Jako třetí Habáňova kniha vyšla v roce 1944 *Přirozená etika* a jako poslední, na samotném sklonku jeho života *Filosofická antropologie* vydaná Křesťanskou akademií v Římě v roce 1981.²¹²

Vrcholem činnosti Krystalu byl překlad spisů svatého Jana od Kříže od Jaroslava Ovečky a monumentální převedení teologické sumy Tomáš Akvinského do češtiny.²¹³ České vydání sumy bylo „velkým dílem“, jak připomíná Emilián Soukup, nejen po stránce hmotné – dohromady šlo o 5500 stran textu v šesti svazcích, ale především pro význam Tomáše Akvinského pro evropskou duchovní kulturu a pro její západní orientaci.²¹⁴ Soukup vyzdvihoval také dnes kritizovaný způsob převodu původního latinského textu do češtiny.²¹⁵ Zvolená metoda maximálního nahrazování latinských termínů českými podle něj ukázala,

že netřeba hledati ani pro filosofii umělých výrazů odborných, že se lze obejít bez cizojazyčných výrazů v základních otázkách filosofických a theologických. Ukázalo se, že lze srozumitelně podati doslovný český překlad veškeré Tomášovy slavné summy nejen v přesnosti vyjadřování, nýbrž i v ukázněnosti vyjadřování.²¹⁶

Srozumitelnost takto provedeného překladu pro současného čtenáře je ovšem diskutabilní.

Na překladu sumy se pod vedením Emiliána Soukupa²¹⁷ podílela řada olomouckých dominikánů²¹⁸. Jediným laikem v překladatelském týmu byl Jaroslav Durych²¹⁹. Metoděj

---

²¹² Srov. kapitulu 9.

²¹³ Překlad Summy vycházel postupně od roku 1932 do roku 1940, vždy pětkrát ročně. K průběhu vydávání, srov. KAŠIČKA, Zdeněk. *Otec Braitto*, s. 19.

²¹⁴ SOUKUP, Emilian. Doslov k velikému dílu. *FR* 1940, roč. 12, č. 3, s. 97.

²¹⁵ PUTNA, Martin C. *Česká katolická literatura v kontextech: 1918-1945*, s. 471.

²¹⁶ SOUKUP, Emilian. Doslov k velikému dílu. *FR* 1940, roč. 12, č. 3, s. 97.

²¹⁷ Přeložil První část a otázky 11-21 z Druhé části, první díl. Dominikánský překladatelský tým používal místo latinského označení jednotlivých částí díla (*pars, kwestie*) českou terminologii (část, díl, otázka), které se přidržíme.

²¹⁸ Antonín Čala (Druhá část, první díl, otázky 74-114), Reginald Dacík (Druhá část, druhý díl, otázky LXIV-CV; podílel se na překladu samostatně vydaných otázek CVI-CLXXXIX z Druhé části, druhého dílu.), Tomáš Dittl (Druhá část, druhý díl, otázky I-XXII), Pavel Škrabal (Druhá část, druhý díl, otázky XXIII-LXIII; podílel se na překladu Druhé části druhý díl, otázky CVI – CLXXXIX), Silvest Braitto (Třetí část), Prokop Švach (Doplňek)

²¹⁹ Druhá část, první díl, otázky 5-10.

Habáň překládal části z Druhé části prvního dílu otázky 1 až 4 (o posledním cíli člověka a o blaženosti) a 22 až 72 (o vášních, o ctnostech, neřestech a rozdělení hříchů).

Přestože olomoučtí dominikáni tvořili v prostředí českého meziválečného a válečného katolicismu silnou tvůrčí skupinu, ani jim se nevyhnuly vnitřní spory a napětí. Od počátku čtyřicátých let můžeme pozorovat řadu nedorozumění mezi Metodějem Habáněm na jedné straně a Reginaldem Dacíkem a Silvestrem Braitem na straně druhé. K jednomu z prvních došlo v roce 1941 v souvislosti s vydáním článku *Philosophia Ancilla Krále* ve *Filosofické revue*.²²⁰ Josef Král, proti němuž byl anonymně vydaný text namířen, se proti němu chtěl ohradit žalobou na údajné autory Reginalda Dacíka a Jiřího M. Veselého. Dacík jakékoli spojení s článkem, jehož skutečným autorem byl Metoděj Habáň, odmítl a označil ho za neodpovídající křesťanským zásadám o tisku, jak je formuloval časopis *Na hlubinu*.²²¹

V březnu 1943 byl Brait na žádost provinciála Tomáše Dittla nucen přerušit vydávání článků Jakuba Demla v *revue Na hlubinu*, příčinou byly stížnosti na nedostatečnou pravověrnost Demlových textů.²²² Následná korespondence mezi Demlem a Metodějem Habáněm ukazuje na určité napětí, jež mezi Braitem a Habáněm panovalo. 10. března Habáň informoval Demla, že o „exkomunikaci z Hlubiny“ nemá žádné přesnější informace, protože „Brait exkomunikoval i mne už dávno, proto se neděje sdělení duší mezi námi.“²²³ V následujícím listě z 18. března, v němž Habáň za hlavní příčinu Demlova odstranění z Hlubiny udává „dopis – nebo snad dva? – některých bab z vysokého učení pražského nebo brněnského“, hodnotí Brait takto: „P. Brait je ubožák slabý přecitlivěle ješitný, jako ho ostatně znáte lépe než já, ten není schopný silné nebo

---

²²⁰ *Philosophia ancilla Krále*. *FR* 1940, roč. 12, s. 185-186.

²²¹ Reginald Dacík se odkazuje na vlastní článek *Šíření pomluv v politických bojích*. *NH* 1937, roč. 12, s. 203-206.

Spor skončil omluvou spoluautora článku, na straně poškozených stáhnutím žaloby, srov. SCHMIED, Martin. Metoděj Habáň. In *Tomistický filosof Metoděj Habáň (1899-1984)*. Olomouc: Acta Universitatis Palackianae Olomouensis, Philosophica VI, Univerzita Palackého v Olomouci, 2005, s. 68-69; ZOUHAR, Jan – PAVLINCOVÁ, Helena – GABRIEL, Jiří. *Česká filosofie v letech protektorátu: poznámky k tématu..* Brno: Masarykova univerzita, 2007, s. 38.

²²² PNP, f. Deml, Jakub, korespondence vlastní přijatá. Dopis Silvestra Braitu Jakubu Demlovi, 1. 3. 1943.

²²³ PNP, f. Deml, Jakub, korespondence vlastní přijatá. Dopis Metoděje Habáně Jakubu Demlovi, 10. 3. 1943.

pevné čáry postupu. U toho se to kývá podle popudu jako v hodinách.“²²⁴ Když se na počátku roku 1944 sám Braitto stal terčem výtek za věroučně nepřesná vyjádření v Hlubině, Habáň to označil za „zvláštní odpověď prozřetelnosti na jeho jednání.“²²⁵

Přestože Habáň sdílel kritický pohled svých spolubratrů na dílo Josefa Floriana,²²⁶ do známé ostré polemiky s románem Karla Schulze Kámen a Bolest²²⁷ se nezapojil a naopak zaujal opačný postoj než Braitto s Dacíkem: „I v samém lůně dominikánského řádu je v této věci rozpor: na jedné straně Braitto [...], Dacík, Soukup, na druhé Habáň, který se tentokrát ku podivu shoduje s P. Bernardinem Skácelem. Miloš Skácel je ovšem stejného mínění jako jeho strýc.“²²⁸

Neshod mezi svými spolubratry si povšimli i mladší příslušníci řádu. Jakub Zemek, jenž své řádové jméno získal podle Jakuba Demla,²²⁹ je ve svých pamětech krátce glosuje: „Je třeba, abychom si uvědomovali, že ona ta bratská láska velmi často skřípala i v naší provincii. A skřípala právě na těch místech, kde se to nejméně očekávalo – mezi těmi učenými pány.“²³⁰ Pro úplnost je nicméně nutné dodat, že v pozdějších textech Metoděj Habáň docenoval Braitovy schopnosti i jeho dílo:

Bůh mu dal talenty ducha a jeho duch podobný puzen Duchem Božím vznášel se nad propastí, tmou a chaosem doby a dal se do tvoření díla osobního a originálního. Dobýval opravdový život náboženský a

---

²²⁴ PNP, f. Deml, Jakub, korespondence vlastní přijatá. Dopis Metoděje Habáně Jakubu Demlovi, 18. 3. 1943.

²²⁵ PNP, f. Deml, Jakub, korespondence vlastní přijatá. Dopis Metoděje Habáně Jakubu Demlovi, 15. 2. 1944. Metoděj Habáň v dopise Demlovi uvádí, že Braitto za nepřesná vyjádření na olomoucké konzistoři udal nějaký laik.

²²⁶ Metoděj Habáň v dopise Jakubu Demlovi píše: „Je pozorovat všude z Vaše odhalení tajemství Staré Říše jakýsi údiv u každého, kdo zná p. Floriana. Odhalil jste jako duchovní chirurg ohromný hnis, který otravoval prostředí a nikdo se neodvážil energického činu, až Vy.“ PNP, f. Deml, Jakub, korespondence vlastní přijatá. Dopis Metoděje Habáně Jakubu Demlovi, nedatováno.

Ke vztahu olomouckých dominikánů a díla Josefa Floriana, srov. HORA, Petr. Kámen a bolest v kritické recepci revue olomouckých dominikánů Na hlubinu. In „*Ale mne tato doba bolí...*“ Literární archiv 1999, roč. 31, Praha: 1999, s. 73.

²²⁷ Srov. HORA, Petr. Kámen a bolest, s. 71-85.

²²⁸ ČEP, Jan – ZAHRADNÍČEK, Jan. *Korespondence*, s. 333; srov. TRÁVNÍČEK, Mojmir. Kámen a bolest v korespondenci Jana Zahradníčka a Jana Čepa. In „*Ale mne tato doba bolí...*“ Literární archiv 1999, roč. 31, Praha: 1999, s. 64.

²²⁹ PNP, f. Deml, Jakub, korespondence vlastní přijatá. Dopis Silvestra Braitto Jakubu Demlovi, nedatováno.

²³⁰ ZEMEK, Jakub A. *Vatikánský špion*, s. 41.

kulturní v duchu a pravdě, jak byl k tomu vybaven kulturou svého řádu O. P. a spiritualitou jemu vlastní.²³¹

4.2.2 Další publikační aktivity

Habáňova publikační činnost se neomezovala pouze na periodika spojená s dominikánským řádem. Prvním publikovaným Habáňovým textem, pokud pomineme drobné příspěvky do řádového časopisu *Růže dominikánská*, byl článek *Základní myšlenky ethiky u sv. Tomáše* otištěný v časopise *České ligy akademické Život* v únoru 1925.²³² V kontextu celého Habáňova díla ukazuje tato stať na celoživotní konzistenci a integritu jeho myšlení. Výchozí principy v ní vytyčené nalézáme prakticky ve všech Habáňových textech zabývajících se etikou, ať už byly napsány pro *Filosofickou revui* a časopis *Na hlubinu* nebo se objevily v šedesátých letech na stránkách *Duchovního pastýře*. Hlavní zásada je stanovena na samém počátku článku: „Středním bodem jeho [lidské] morálky jest, že člověk jest obrazem Božím dle své rozumné a svobodné přirozenosti, již poznává svůj původ a cíl, k němuž svobodně lidskými skutky směřuje.“²³³ A poté výmluvným způsobem shrnuta v na konci textu:

Jako zlatá nit prochází pojmem morálky u sv. Tomáše poměr rozumného tvora k poslednímu cíli, který jest předmětem vůle toužící po svém nekonečném předměť. Předmět a cíl specifikují lidské činy nejen fysicky, nýbrž i morálně, takže od správnosti cíle závisí jejich morální dobro neb zlo. Morální organismus vzniká ze shody, z pořádku, do něhož se staví člověk pobádán svým rozumem. A to jest úkolem člověka na zemi, stanovit tento pořádek, chce-li dospěti svého cíle, k němuž je určen, chce-li dospěti dokonalé blaženosti, která spočívá v dosažení cíle a je s ním nerozlučně spojena.²³⁴

V časopise *Život* Habáň publikoval pouze několik málo textů zabývajících se psychologickými a pedagogickými tématy. Dalším významným periodikem, do něhož přispíval, byl časopis *Akord*. V letech 1929-1933, kdy byl jeho vůdčí osobností Jaroslav Durych,²³⁵ zde Metoděj Habáň publikoval několik příspěvků věnovaných psychologii. Intenzivněji se do utváření *Akordu* zapojil po přenesení redakce do Brna v roce 1934.²³⁶

---

²³¹ HABÁŇ, Metoděj. Neúnavný P. dr. Silvestr Braitto. In *Silvestr M. Braitto 1898-1962: příspěvek k českému tomismu*. Hradec Králové: Vysoká škola pedagogická, 1998, s. 30.

²³² HABÁŇ, Metoděj. *Základní myšlenky ethiky u sv. Tomáše*. *Život* 1925, roč. 7, č. 6, s. 201-204.

²³³ HABÁŇ, Metoděj. *Základní myšlenky ethiky*, s. 201.

²³⁴ HABÁŇ, Metoděj. *Základní myšlenky ethiky*, s. 201.

²³⁵ Srov. PUTNA, Martin C. *Česká katolická literatura v kontextech: 1918-1945*, s. 561-566.

²³⁶ Srov. PUTNA, Martin C. *Česká katolická literatura v kontextech: 1918-1945*, s. 524-526.

Časopis, vycházející s podtitulem *Revue pro kulturní synthesisu*, v té době neměl jednoho hlavního redaktora, ale byl rozdělen nejprve do čtyř, později do tří tematických archů, z nichž každý byl řízen vlastním redaktorem. V roce 1935 vedl Metoděj Habáň rubriku *Duchovní život*, v letech 1936 až 1938 společně s Josefem Hegerem arch *Život a věda*. Vlastními texty do *Akordu* příliš intenzivně nepřispíval, otiskl v něm pouze několik kratších článků věnovaných psychologickým a pedagogickým otázkám nebo problematice křesťanské mystiky. Aktuální situace se dotkl v textu *Církev a stát* z roku 1936²³⁷ a v roce 1937 v článku „Vědecký“ ateismus nebo bezcírkevní „theismus“, který navazoval na jeho polemické vymezování vůči soudobé filosofii.²³⁸ Kriticky se v něm hodnotí přístup jednotlivých filosofických škol k otázce náboženství, zejména se vyrovnává s pozitivismem Josefa Krále a filosofií náboženství Jana Patočky a Tomáše G. Masaryka:

Dnešní mládež se má rozhodnout mezi vědeckým ateismem, bezcírkevním teismem Masarykovým nebo se hlásit k nevědeckému a dogmatickému náboženství církve římsko-katolické. [...] Nestačí na to pozitivistické předpoklady prof. J. Krále ani hegelíánské prvky filosofie dr. Patočky, ani liberalistické vlivy, které působily na mentalitu T. G. Masaryka. [...] V pozitivismu schází duchovnost, v liberalistických předpokladech se zmitá apriori jakákoli účast na Božím světle vírou, v pojetí dra Patočky vadí theologie jako věda.²³⁹

Od roku 1939 se *Akord* pod vedením Jana Zahradníčka orientuje výlučně na literární a umělecká témata. Na třetím, válečném období *Akordu* se již Metoděj Habáň nepodílel. Posledním významnějším periodikem, v němž v meziválečné době Habáň publikoval, byl časopis emauzských benediktinů *Pax*, v kterém pravidelně otiskoval kratší duchovní meditace.²⁴⁰

4.3 Filosofická revue

Filosofická revue vycházející od roku 1929 byla nejhmatatelnějším projevem systematické snahy olomouckých dominikánů o navázání na celoevropskou obnovu studia filosofie svatého Tomáše Akvinského. Můžeme-li časopis *Na hlubinu* označit za jeden z nejvýznamnějších projevů rozvoje spirituálního života české církve na přelomu

---

²³⁷ HABÁŇ, Metoděj. *Církev a stát*. *Akord* 1936, č. 4, s. 79-82.

²³⁸ HABÁŇ, Metoděj. „Vědecký“ ateismus nebo bezcírkevní „theismus“. *Akord* 1937, č. 3, s. 48-50.

²³⁹ HABÁŇ, Metoděj. „Vědecký“ ateismus, s. 49.

²⁴⁰ MACEK, Petr. *Liturgické hnutí*, s. 22.

dvacátých a třicátých let, byla Filosofická revue zásadním hlasem paralelně probíhající reformy katolického intelektuálního života. Představuje proto klíčový pramen pro poznání českého meziválečného a těsně poválečného tomismu.²⁴¹

Filosofická revue vycházela od roku 1929 do roku 1948. Vydávání bylo přerušeno v roce 1941 po druhém čísle třináctého ročníku, který zůstal nedokončený,²⁴² v letech 1942 až 1945 časopis nevycházel. Revue měla periodicitu čtyř čísel ročně. O významu Filosofické revue pro českou katolickou kulturu svědčí i to, že ještě v posledním ročníku měl časopis přes tisíc předplatitelů. Nacházíme mezi nimi velké množství předních osobností české katolické církve, biskupů a spisovatelů, ale i řadové duchovní, učitele a studenty.²⁴³

Po celou dobu existence časopisu byl Metoděj Habáň jeho vůdčím duchem, s výjimkou válečných let 1939 až 1941, kdy Habáň působil jako provinciál a na místě vedoucího redaktora ho doplňoval mladý dominikán Jiří Maria Veselý. Od prvního čísla šestého ročníku 1934 je v tiráži časopisu uváděn i redakční okruh, do něhož byli zapojeni čeští i zahraniční spolupracovníci z řad dominikánského řádu a laiků. V roce 1934 do redakčního kruhu patřili: M. S. Gillet, M. Soukup, B. Skácel, H. Bošković, I. Bochénski, P. Wyser, A. Pavelka, R. Jolivet, D. Žálek.²⁴⁴ Nejaktivnějšími zahraničními spolupracovníky Filosofické revue byl francouzský kněz a filosof Régis Jolivet a chorvatský dominikán Hyacinth Bošković. Složení redakčního kruhu zůstávalo

---

²⁴¹ Z tohoto důvodu jí byla věnována poměrně značná badatelská pozornost, srov. FLOSS, Karel. Metoděj Habáň (1899-1984) a tomismus, s. 39-58; GLOMBIK, Czeslaw. *Český novotomismus třicátých let*, s. 30-40; PAVLINCOVÁ, Helena. *Filosofická revue 1929-1948*, s. 7-20; ZOUHAR, Jan – PAVLINCOVÁ, Helena – GABRIEL, Jiří. *Demokracie je diskuse...: česká filosofie 1918-1938*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2005, s. 64-64, 94, 132-136; ID. *Česká filosofie v letech protektorátu*, s. 60-74; ID. *Česká filosofie v letech 1945-1948*. Brno: Academicus, 2013, s. 157-168.

²⁴² Jak upozorňuje Helena Pavlincová, Filosofická revue se v letech 1939-1941 posunovala od umírněné kritiky k větší loajalitě vůči okupačnímu režimu. Redakce balancovala na hraně mezi dobovým antisemitismem –reprezentovaným článkem *Mystérium Izraele* z 1. čísla ročníku 1939 a snahou postavit se nastupujícím zhoubnému dění, srov. recenze na knihu N. Berďajeva *Christianstvo i antisemitizm*, *FR* 1939, roč. 11, č. 1, s. 44-46. Pavlincová proto poznamenává: „Je proto asi dobře, že v roce 1941 přestala vycházet – třeba se tím později „ubráníla“ otištění článku chválicího režim za to, že jsou už také z protektorátu Židé posíláni na „daleké ostrovy“, srov. ZOUHAR, Jan – PAVLINCOVÁ, Helena – GABRIEL, Jiří. *Česká filosofie v letech protektorátu*, s. 69-71, citace s. 70.

²⁴³ ZA v Opavě (Olomouc), f. Dominikáni, sign. VII – 1. Seznam odběratelů Filosofické revue, 1948.

²⁴⁴ Bibliografie časopisu uvádí jako rok zřízení redakčního kruhu mylně 1935. PAVLINCOVÁ, Helena. *Filosofická revue 1929-1948*, s. 9.

v průběhu třicátých let víceméně stálé, i když postupně došlo k jeho zmenšení na šest osob.

Nejvýraznějším autorem Filosofické revue byl sám Metoděj Habáň. Vedle něj se na chodu časopisu podíleli další olomoučtí dominikáni – ze starší generace především Emilian Soukup, Habáňovi vrstevníci S. Braitto a R. Dacík i žáci Hyacint Podolák, Jiří M. Veselý nebo Patrik Kužela. Texty do časopisu přispívala řada významných českých katolických intelektuálů meziválečné éry: Artur Pavelka se zaměřoval na přírodní filosofii a logiku. Různými podobory tomistické filosofie a jejich propojením s pedagogikou, etikou, uměním a medicínou se zabývali Jaroslav Beneš, Ferdinand Pujman, František Skácelík aj. Z dalších autorů jmenujme básníka Václava Renče, historika Zdeňka Kalistu a klasického filologa Františka Novotného. Filosofická revue uveřejňovala také texty významných evropských tomistických myslitelů J. Maritaina, H. Boškoviće, R. Joliveta, A. Serillangese, I. M. Bocheňského, M. S. Gilleta a E. Przywary.

Programový cíl Filosofické revue byl jasný a prostý a v průběhu dvacetiletého vydávání se nezměnil: obnova a rozšíření tomistické filosofie v českém intelektuálním prostředí a v jejím duchu vystavěná výchova mladé studentské generace. Nešlo však o pouhé postavení jednoho filosofického programu proti jinému, jedné školy a ideologického proudu vedle druhého. Ambice autorů soustředěných kolem Filosofické revue byla hlubší a závažnější. Necháпали návrat k tomismu jako návrat k jednomu z možných myšlenkových proudů, které nacházíme v evropské duchovní tradici, nýbrž jako návrat k samotné pravdě a k jedinému spolehlivému nástroji pro její poznání. Své poslání proto pojímali jako jedinečnou „civilizační misi“ směřující k záchraně filosofického myšlení v české společnosti – v posledku šlo o obhajobu absolutní pravdy, absolutního dobra a mravního řádu. Filosofie svatého Tomáše má přivádět lidskou mysl „na práh věčného a nezničitelného řádu a vědění. To je program další práce Filosofické revue.“²⁴⁶

Pravda, absolutní a objektivně poznatelná, byla hlavní programovou hodnotou Filosofické revue. Poznání pravdy skrze filosofickou reflexi ale není chápáno jako spekulativní činnost odtržená od života a od vnějšího světa, jako cesta k vytváření

---

²⁴⁵ Pro stručné představení jejich nejdůležitějších příspěvků, srov. PAVLINCOVÁ, Helena. *Filosofická revue 1929-1948*, s. 11-13.

²⁴⁶ HABÁŇ, Metoděj. Absolutno. *FR* 1936, roč. 8, s. 1

uzavřených kroužků zasvěcenců. Naopak má přivádět k plnosti života, radosti a kráse – radost z pravdy, radost z poznání přirozeného řádu světa je podle autorů Filosofické revue skutečným cílem filosofie: „Duch lidský vystupuje do závratných oblastí, do výší nad všechna horská pásna, když se vznáší ve výšinách spekulace. [...] Poznání je život – nejvyšší život – oblažující.“²⁴⁷ V hledání a nalézání pravdy se nachází pravý cíl lidského života a uskutečňuje se v něm plnost lidskosti:

Pravda je sama o sobě nejkrásnější, nejvznešenější radostí pro člověka – je vyšším cílem, dokonaleji uspokojujícím než jakákoli jiná životní potřeba, poněvadž odpovídá nejvyšší, nejlepší lidské schopnosti a činnosti.²⁴⁸

O lidské schopnosti poznávat pravdu hovoří jazykem blízkým básnické kontemplaci:

Ve své abstraktní činnosti člověk vystupuje do výšin nad velikány sněhobílých vrcholů, zůstávající v sobě – krásné – ojedinělé – kdežto člověk tvořící universální, všeobecné pojmy, se zbavuje své ojedinělosti, stává se vším.²⁴⁹

Gaudium de veritate, dosažení moudrosti a nazírání První příčiny metafyzického řádu není podle autorů Filosofické revue možné nalézt v subjektivismu moderní filosofie. Základ poznání pravdy je v pevném, přirozeném řádu skutečnosti, nikoli v domněnkách a hypotézách různých filosofických systémů. Dalším charakteristickým rysem textů Filosofické revue proto bylo kritické vymezování vůči soudobému filosofickému myšlení, především pozitivismu, empirismu a idealismu. Metoděj Habáň je v úvodním textu Filosofické revue z roku 1929 odmítal pro jejich údajnou neschopnost vysvětlit existenci všeobecných pojmů a ozřejmit lidskou kapacitu racionálního poznání jsoucna.²⁵⁰ Moderní myšlení je podle Filosofické revue zbavené schopnosti syntetizovat, hledat univerzální principy a utápí se v roztříštěnosti a přílišné specializaci dílčích vědních oborů.

Časopis si proto vytkl za cíl ve stopách svatého Tomáše usilovat o syntézu moderního vědeckého poznání a jeho organické včlenění do věčného metafyzického řádu. Z programových textů je zřejmé, že Metoději Habáňovi a jeho spolupracovníkům nechybělo sebevědomí a sami sebe chápali jako přímé následovníky Tomáše Akvinského:

---

²⁴⁷ HABÁŇ, Metoděj. Radost z pravdy. *FR* 1929, roč. 1, s. 1.

²⁴⁸ HABÁŇ, Metoděj. Radost z pravdy. *FR* 1929, roč. 1, s. 6.

²⁴⁹ HABÁŇ, Metoděj. Radost z pravdy. *FR* 1929, roč. 1, s. 5.

²⁵⁰ HABÁŇ, Metoděj. Radost z pravdy. *FR* 1929, roč. 1, s. 3.

„Filosofická revue jest pro náš národ vytoužený moderní svatý Tomáš.“²⁵¹ Považovali se přímo za znovuoživeného ducha Tomášovy filosofie mluvícího současným jazykem:

Nový svatý Tomáš v českém národě „Filosofická revue“, chce a bude mluvití řečí dneška, bude stavěti na vědecké basi dneška, bude žiti mentalitou dneška, maje láskyplné pochopení pro práci minulosti stejnou měrou jak pro práci přítomnosti.²⁵²

Heslo časopisu proto znělo: „*Nostra intentio est omnes dictas partes S. Thomae facere modernis intelligibiles.*“²⁵³

4.4 Mezinárodní tomistické konference

Vedle vydávání odborné literatury a časopisů byla dalším projevem úsilí o obnovu tomistické filosofie v Československu organizace Mezinárodních tomistických konferencí 6. až 8. října 1932 v Praze. Jejich hlavní cíl Metoděj Habáň formuloval takto: „Tomistický směr se měl ukázati jako směr plný života a schopný nejen renaissance, nýbrž i skutečné obnovy v českém filosofickém myšlení, jehož úpadek je zřejmý.“²⁵⁴

Na konferencích vystupovala řada významných odborníků na nejrůznější obory tomistické filosofie jak z českých zemí, tak ze zahraničí, i když některé z největších osobností, např. Jacques Maritain nebo R. Garrigou-Lagrange, museli účast z osobních a zdravotních důvodů odřeknout.²⁵⁵ Program konferencí se soustředil na představení základních principů tomistické filosofie a byl strukturován tak, „aby objasnil základnu, ontologický řád, jsoucno řízené zákonem analogie jsoucna a složení stvořeného jsoucna z potence a aktu.“²⁵⁶ Jednotlivé přednášky byly proto rozděleny do tří konferenčních dnů tak, aby směřovaly od východisek tomistické filosofie ke konkrétnějším aplikacím. První den byl věnován ontologii, druhý den se zabýval spekulativním řádem, především otázkami teorie poznání, třetí den pak praktickým řádem a vztahem tomistické filosofie,

---

²⁵¹ Co chceme. *FR* 1930, roč. 2, s. 2.

²⁵² Co chceme. *FR* 1930, roč. 2, s. 2.

²⁵³ Co chceme. *FR* 1930, roč. 2, s. 2.

²⁵⁴ HABÁŇ, Metoděj (ed.). *Sborník mezinárodních tomistických konferencí v Praze 1932*. Olomouc: Filosofická revue, 1933, s. 9.

²⁵⁵ APB, sign. C103. Korespondence Metoděje Habáně s paní Dlouhou; srov. SCHMIED, Martin. Metoděj Habáň, s. 66.

²⁵⁶ HABÁŇ, Metoděj. Úvodní proslov - Životní názor. In. HABÁŇ, Metoděj (ed.). *Sborník mezinárodních tomistických konferencí*, s. 37.

estetiky a mravního a sociálního řádu.²⁵⁷ Z českých přednášejících můžeme připomenout vedle samotného Metoděje Habáně, jenž vystoupil s úvodním projevem pod názvem „Životní názor“, J. Beneše, J. Matochu, A. Pavelku, J. Konečného, J. Hrubana, J. Ev. Urbana a Em. Soukupa. Za zahraničních E. Przywaru, H Boškoviče, I. M. Bocheňského, R. Joliveta.²⁵⁸

Smysl a cíl konferencí Metoděj Habán dále rozvedl ve své úvodní přednášce. Pražský tomistický sjezd usiloval především o představení aktuálnosti aristotelsko-tomistických filosofických principů.²⁵⁹ Habán proto ve své promluvě stručně nastínil duchovní diagnózu doby. Pokusil se v ní analyzovat „slepé cesty“ vytyčené jednotlivými filosofickými školami formujícími modernitu. Věnoval se idealistickému proudu lidského myšlení, v němž se klene velký historický oblouk od novoplatonismu až k německému idealismu. Jako protiklad idealistické filosofie vystoupil podle Habáně naturalismus, jenž odmítá veškeré pozitivistické spekulace a soustřeďuje se na pozitivní přírodní vědy. Pozitivismus činí především odpovědným za duchovní vyprahlost doby: „To, co je nejdůležitější v tomto směru životního názoru, je, že vše duševní je zatlačeno, a proto je zbytečná a cizí tomuto směru otázka o cíli a smyslu dění a života.“²⁶⁰ Lidský život se tím odlučuje od věčného řádu a obrací se k individualistickému a subjektivistickému světovému názoru.

Do protikladu k příliš romantickým a fantazijním metafyzickým spekulacím idealistické filosofie i k bezduchému naturalismu klade tomismus – světový názor založený na realistických filosofických principech, z něhož vychází „praktická a vůdčí filosofie života“.²⁶¹ Jen tomistická filosofie vychází ze správného pochopení lidského poznání, jež je schopné pronikat k podstatě skutečnosti, k jejímu objektivnímu ontologickému řádu. Tomistické konference proto mají „postaviti ontologický řád jako

---

²⁵⁷ HABÁŇ, Metoděj. Filosofický sjezd v Praze. *FR* 1932, roč. 4, s. 97 – 98; ID. Úvodní proslov, s. 37.

²⁵⁸ Pro úplný program konferencí srov. HABÁŇ, Metoděj (ed.). *Sborník mezinárodních tomistických konferencí*, s. 37 a obsah s. 231-232. Tomistické konferencím věnovala určitou kritickou pozornost i česká filosofická obec, srov. DVORSKÝ, Přemysl. *Kritika Filosofické tomistické konference v Praze roku 1932 Jana Patočky*. In ID. (ed.). *Metoděj Habán a český tomismus: k dílu a odkazu olomouckých dominikánů I. poloviny 20. století*. Olomouc Univerzita Palackého, 2003, s. 119-126.

²⁵⁹ HABÁŇ, Metoděj. Filosofický sjezd v Praze, s. 97 – 98.

²⁶⁰ HABÁŇ, Metoděj. Úvodní proslov, s. 35.

²⁶¹ HABÁŇ, Metoděj. Úvodní proslov, s. 31.

závazný k utvoření životního názoru. Nová synthese životní, vystavěná na tomismu musí jíti z metafysiky k životu. [...] Zákony jsoucna se stávají zákony lidského života.“²⁶²

Na pražské tomistické konference navázal o dva roky později, 28. – 30. srpna 1934, tomistický filosofický sjezd v Poznani.²⁶³ Metoděj Habáň vystoupil v první sekci sjezdu věnované otázkám morální filosofie s německy přednesenou přednáškou o vypěstovaných životních silách a sexuálním životě.²⁶⁴ Ve zprávě informující o průběhu sjezdu se vyjadřuje pochvalně o úrovni většiny přednášejících, u některých připojuje kritickou poznámku o nízké vědecké úrovni. Obecně nejvíce oceňuje schopnost tomistických myslitelů reagovat na podněty a problémy, jež s sebou přináší vznik moderní společnosti.²⁶⁵

4.5 Akademické týdny a působení mezi studenty

4.5.1 Kurzy Filosofické revue

Metoděj Habáň záhy propojil svou publikační činnost s pořádáním souvislých přednáškových cyklů, jež v první polovině třicátých let vyústily v Akademické týdny, které bývají řazeny k nejvýznamnějším projevům duchovní a intelektuální obnovy české katolické církve v meziválečné době. Jak připomněl česko-německý církevní historik Eduard Winter, akademické týdny „sjednotily všechny vědecké a umělecké síly celého českého národa, pokud jsou katolické, k společnému tvoření.“²⁶⁶

Akademickým týdnům bezprostředně předcházely kurzy Filosofické revue. V návaznosti na programové vymezení Filosofické revue nabízely systematický úvod do aristotelsko-tomistické filosofie. Metoděj Habáň je zahájil v podstatně souběžně

---

²⁶² HABÁŇ, Metoděj. Úvodní proslov, s. 36.

²⁶³ Filosofický sjezd tomistický v Poznani. *FR* 1934, roč. 6, s. 182-184; srov. GLOMBIK, Czeslaw. *Český novotomismus*, s. 20-21.

²⁶⁴ Jeho přednáška byla publikována jako: HABÁŇ, Metoděj. Die vitalen und geistigen Werte des Sexuallebens. In KOWALSKI, Kazimierz (ed.). *Magister Thomas Doctor Communis. Księga pamiątkowa Międzynarodowego Kongresu Filozofji Tomistycznej w Poznaniu (28-30 sierpnia 1934)*. Studia Gnesnensia 1935, sv. 12, s. 199-212.

²⁶⁵ Takto třeba k přednášce P. Kramera CSSR: „Všímá si, co o problému myslil největší křesťanský filosof a při tom se nebojí tyto základy porovnávat s problémy novověkými a rozvésti je důsledně a moderně, vždy v téže vědecké linii“. Obdobně hodnotil i promluvu J. Maritaina o nové, moderní křesťanské společnosti. Filosofický sjezd tomistický v Poznani. *FR* 1934, roč. 6 s. 184.

²⁶⁶ WINTER, Eduard. *Tisíc let duchovního zápasu*. Praha: Ladislav Kuncír, 1940, s. 284.

s vydáváním časopisu. V zimním semestru akademického roku 1929/1930 organizoval první pravidelná setkání v malé posluchárně budovy Filosofické fakulty UK v Břehové ulici v Praze. Na Filosofické fakultě se mohly přednášky konat díky podpoře profesora dějin umění Vojtěcha Birnbauma a jeho ženy Alžběty.²⁶⁷ Kvůli zvyšujícímu se zájmu ze strany studentů se do kurzů již v letním semestru 1930 zapojil Silvestr Braitto. Kurzy nyní nabízely jak témata filosofická, tak teologická. Habáň přednášel vybrané otázky z tomistické metafyziky a psychologie, Braitto z christologie a nauky o církvi. K dalšímu rozšíření řad přednášejících došlo v zimním semestru akademického roku 1931/1932, kdy se k lektorům dominikánského učiliště v Olomouci připojil v Praze působící františkán Jan Evangelista Urban, jenž připravoval přednášky z teologické etiky.²⁶⁸

Setkání, pořádaná pravidelně každou středu, bývala navštěvována přibližně stovkou studentů. Skládala se vždy z tříčtvrtěhodinové přednášky, po níž následovala společná četba a výklad klasických teologických textů Sumy Tomáše Akvinského nebo Augustinových Vyznání spojená s diskuzí nad probíranými tématy. K Habáňovi, Braitovi a Urbanovi se postupně připojily další důležité postavy meziválečného katolicismu. Augustinián Alfons Mitnacht, představený pražského kláštera u sv. Tomáše,²⁶⁹ vedl četbu Vyznání. Od roku 1933 se na kurzech podílel i Jaroslav Beneš s přednáškami z psychologie²⁷⁰ a Artur Pavelka s příspěvky k přírodní filosofii, od roku 1935 se připojil Alfred Fuchs.²⁷¹ Vedle filosofických a teologických přednášek byly kurzy spojeny i s pořádáním literárních a uměleckých večerů. Kupříkladu v roce 1933 se uskutečnila tři setkání: v lednu s Jaroslavem Durychem, v březnu s významným výtvarným teoretikem

---

²⁶⁷ V dalších letech se přednášky konaly v Akademickém domě pod Letnou nebo v budově České techniky v Resslově ulici. NA, f. Dominikáni, k. 89. Kronika dominikánského konventu u sv. Jiljí, 1934-1936. Program přednášek Filosofické revue. Srov. VENTURA, Václav. *Jan Evangelista Urban, život a dílo: sonda do dějin české teologie a spirituality*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2001, s. 26.

²⁶⁸ FR 1932, roč. 4, č. 1, obálka.

²⁶⁹ Alfons Mitnacht (1894-1976), po odchodu do Německa se věnoval především problematice ekumenismu a východních církví. Dílčí zmínky s odkazem na archivní prameny: FUTERA, František. *Augustin Schubert (1902-1942)*. Diplomová práce KTF Univerzita Karlova, Praha, 2008.

²⁷⁰ Jaroslav Beneš (1892-1963), kněz, teolog a filosof. Přednášel novoscholastickou filosofii na Teologické fakultě Univerzity Karlovy v Praze, zaměřoval se především na otázky tomistické psychologie. HANUŠ, Jiří. *Malý slovník osobností českého katolicismu 20. století*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005, s. 13.

²⁷¹ NA, f. Dominikáni, k. 89. Kronika dominikánského konventu u sv. Jiljí, 1934-1936. Program přednášek Filosofické revue.

a kritikem Františkem Kovárnou o současném malířství a v květnu s Josefem Vašicou o české barokní poezii.²⁷²

Duch, v němž kurzy působily, svědčil o jasně profilované katolické identitě a vyostřeném vnímání vlastního poslání: „Cílem je čelit ohlupování a otupování našeho studentstva nejen ve smyslu náboženském, nýbrž i národnostním a všeobecně mravním.“²⁷³ Podle organizátorů kurzy přiváděli mladou generaci českých studentů k její přirozené náboženské i kulturní cestě: „Náš národ již početně je katolický a je čím dále tím zřejmější, že protestantismus a bezvěrectví je jen planým nátěrem, který silně odprýskává.“²⁷⁴

Vedle pražských kurzů organizoval Habáň od roku 1934 i cykly přednášek na brněnské univerzitě. Na nich se vedle něj podílel dominikán Bernardin Skácel a profesor antické filosofie J. Kratochvíl.²⁷⁵ Zapojoval se také do přednášek organizovaných redakcí revue *Na hlubinu*.

4.5.2 Akademické týdny

Na každotýdenní přednášky *Filosofické revue* navázal v roce 1933 první Akademický týden. Sekundární literatura věnovaná meziválečnému katolicismu jednotlivým Akademickým týdnům doposud pozornost nevěnovala, proto se u jejich programu zastavíme podrobněji. První Akademický týden se konal ve dnech 28. září až 6. října v Praze v Břevnově pod patronátem pražského arcibiskupa Karla Kašpara, olomouckého biskupa Leopolda Prečana a generálního magistra dominikánského řádu S. M. Gilleta. Jako organizátoři byli vedle *Filosofické revue* uváděni Česká liga akademická a akademické sdružení Moravan.

Habáň, který byl hlavním inspirátorem vzniku Akademických týdnů, považoval za jejich cíl obnovu zájmu mladých intelektuálů o „společné a absolutní ideje“, „věčné a pevné životní hodnoty“, chtěl „zajistit absolutnost, cíl a pevnou půdu lidskému životu“.²⁷⁶ Program byl rozdělen do několika tematických oblastí. Umělecká se zaměřovala na krásu

---

²⁷² *FR* 1933, roč. 5, č. 3, obálka.

²⁷³ *FR* 1932, roč. 4, č. 2, obálka.

²⁷⁴ *FR* 1932, roč. 4, č. 1, obálka.

²⁷⁵ *RD* 1934/1934, roč. XLVIII, č. 11-12, s. 185; *Zprávy přátel Moravana SPM. Akord* 1936, č. 1, nečíslováno.

²⁷⁶ HABÁŇ, Metoděj. Akademický týden v Praze. *FR* 1933, roč. 5, s. 187-188.

jako cestu k absolutnímu horizontu lidské existence, „vedení k jsoucnu a dobru“. Podílel se na ní profesor Birnbaum přednáškou o uměleckém významu Prahy, Josef Cibulka přednáškou o církevním umění a Ferdinand Pujman,²⁷⁷ dlouholetý Habáňův přítel a spolupracovník, který připravil vystoupení členů Národního divadla. Sekce psychologie se zaměřila na možnosti rozvoje lidské osobnosti „na základě absolutních principů“ a přednášeli v ní kupříkladu S. Gillet a J. Beneš. Z oblasti teologie připravili přednášky S. Braitto, J. Ev. Urban a R. Garrigou-Lagrange.²⁷⁸

Druhý Akademický týden se konal na počátku října 1934 ve Fürstenberské paláci v Praze. Témata pro druhý Akademický týden byla vybrána z oblasti psychologie a sociální nauky církve: přirozenost, individualita, intuice, obsah a forma, autorita, stát. Mezi přednášejícími opět najdeme olomoucké dominikány Braitto, Skácela, Soukupa a Dacíka a jejich časté spolupracovníky Alberta Vyskočila a Jaroslava Beneše. V diskuzích a přednáškách dále vystoupili například Albert Fuchs s tématem Autority v demokracii, Zdeněk Kalista s příspěvkem Vývoj individuality v renesanci nebo Klement Metod OSB s přednáškou Autorita v náboženství. O širokém názorovém rozkročení svědčí i to, že podle programu se diskuzních panelů několikrát zúčastnil i Jan Patočka, s nímž se Metoděj Habáň střetl ve třicátých letech v několika kritických polemikách. Zahraničními hosty na Akademických týdnech v roce 1934 byli chorvatský dominikán H. Bošković, člen redakčního okruhu Filosofické revue, a tomistický filosof E. Przywara. Doprovodný umělecký program opět zajišťoval F. Pujman. Zahrnoval návštěvy představení v Národním divadle a koncert připravený k narozeninám skladatele J. B. Foerster, jenž také během týdne vystoupil s vlastní přednáškou. Program byl zahajován každodenní ranní bohoslužbou, při níž promlouval Jan Evangelista Urban a byl zakončen nedělní mší v kostele sv. Jiljí s promluvou strahovského opata Metoděje Zavorala.²⁷⁹

---

²⁷⁷ Ferdinand Pujman (1889-1961) byl původně stavebním inženýrem později profesorem na konzervatoři, dramaturgem a režisérem opery Národního divadla. Ve spolupráci s Filosofickou revuí vydal knihu o vztahu tomistické filosofie a umění, srov. PUJMAN, Ferdinand. *Tomismus a dnešní umění*. Olomouc: Filosofická revue, 1933.

²⁷⁸ Pro bližší informace k osobnostem jednotlivých přednášejících srov. PUTNA, Martin C.: *Česká katolická literatura v kontextech: 1918-1945*; ROTREKL, Zdeněk. *Skrytá tvář české literatury*. Brno: Blok, 1991.

²⁷⁹ NA, f. Dominikáni, k. 89. Kronika dominikánského konventu u sv. Jiljí, 1934-1936. Program II. Akademického týdne, 1934.

Třetí Akademický týden v Praze byl uspořádán ve dnech 29. září až 6. října 1935. Jednotlivé přednášky byly v jednotlivých dnech, s výjimkou posledních dvou, rozděleny do čtyř sekcí: filosofické, historické, přírodovědecké a pedagogicko-psychologické. Pro každý den bylo opět určeno jedno téma: totalita a metoda, zkušenost, tvořivost, duchovost, stát a rodina. Jména přednášejících v podstatě kopírovala předcházející ročníky. Mezi přednášejícím, kteří se objevili na Akademických týdnech poprvé, můžeme zmínit architekta Jana Sokola s přednáškou „Ideový základ současné architektury.“²⁸⁰ Akademického týdne se zúčastnilo i několik zahraničních hostů, opět H. Bošković a E. Przywara, dále dr. Well z Vídně a J. M. Bocheński z Říma. Na celý týden bylo na všechny přednášky zaregistrováno 180 účastníků, řada dalších navštívila pouze jednotlivé programy.²⁸¹

V roce 1936 se konal čtvrtý Akademický týden, tentokrát ve Francouzském institutu Arnošta Denise v Praze ve Štěpánské ulici. Oproti předcházejícím ročníkům se rozšířil počet organizací podílejících se na zajištění akce, najdeme mezi nimi Ústredie slovenského katolíckého študentstva, Obščestvo greko-katolíckých študentov a Ligu katolíckých akademiček.²⁸² Úsilí o větší koordinaci mezi řadou katolíckých študentských spolků vedlo na podzim téhož roku, na popud československých biskupů, ke vzniku spolku pro pořádání Akademických týdnů.²⁸³

Hlavním tématem čtvrtého Akademického týdne byla revize řádu a hodnot. Podle Silvestra Braitia tím chtěli organizátoři reagovat na revoluční nálady ve společnosti: „Akademický týden chce hledati pravou revoluci, to jest revoluci ducha, která je nejhlubší ze všech revolucí a dovede pripraviti i toužebnou změnu sociální.“²⁸⁴ Struktura sekcí byla lehce pozměněna – každý den dopoledne zasedala sekce filosofická a sociologicko-právní, odpoledne sekce pedagogická, sekce přírodovědecká připravena nebyla, bylo také zrušeno jednotné téma každého dne. Na Akademickém týdnu v roce 1936 se poprvé výrazněji představili zástupci mladé generace katolíckých literátů Jan Čep s přednáškou

---

²⁸⁰ NA, f. Dominikáni, k. 89. Kronika dominikánského konventu u sv. Jiljí, 1934-1936. Program III. Akademického týdne, 1935.

²⁸¹ *Nedělní Lidové listy* 1935, 13. 10., č. 235.

²⁸² NA, f. Dominikáni, k. 89. Kronika dominikánského konventu u sv. Jiljí, 1934-1936. Program IV. Akademického týdne 1936.

²⁸³ *RD* 1936, roč. 50, č. 9, s. 182.

²⁸⁴ Jediná revoluce, která změní společnost. *Polední Lidové listy* 1936, 8. 10., č. 196.

Dvojí domov a Jan Zahradníček, který přednesl příspěvek na téma Potřebnost poezie.²⁸⁵ V pedagogické sekci vystoupil poprvé Štěpán Trocha.²⁸⁶

Tématem pátého Akademického týdne v roce 1937 byl „Náš pojem života“, přednášky se opět konaly ve Francouzském institutu. Do programu nově přibyla teologická sekce se zaměřením na školy mystiky v různých řeholních řádech.²⁸⁷ Poslední předválečný pražský Akademický týden se uskutečnil od 2. do 9. října 1938 v Praze. Tématem byla Iniciativa a aktivita v dnešním životě. Vzhledem k rozbouřené politické situaci byl program setkání omezenější a méně strukturovaný. Zaměřil se na pět hlavních témat: aktivita a účel, výchova k aktivitě, iniciativa v sociálním a hospodářském životě, náboženství pro dnešního člověka a tradice a XIX. století. Poslední téma nabídlo patrně nejzajímavější okruh přednášek z celého týdne k barokním předpokladům moderní literatury. Přednášející, B. Fučík, J. Zahradníček, J. Čep, A. Vyskočil, J. Vašica, M. Dvořák, se pokusili o propojení české barokní kultury s autory novodobé české literatury - Máchou, Erbenem, Němcovou, Světlou, Nerudou, Sládkem, Vrchlickým, Zeyerem, Březinou, Sovou a Šaldou.²⁸⁸

Ve válečných letech se pražské Akademické týdny nekonaly. V poválečném období se podařilo uskutečnit tři ročníky. Desátý Akademický týden se konal ve dnech 25. - 31. října 1946 v pražském dominikánském klášteře, jeho tématem byla Věda, umění a mravnost. Jedenáctý pražský Akademický týden v roce 1947 se soustředil na téma

---

²⁸⁵ K účasti Jana Čepa a Jana Zahradníčka na Akademických týdnech, srov. ČEP, Jan – ZAHRADNÍČEK, Jan. *Korespondence*, 1. díl, s. 69, 90, 152, 246, 352-354; 2. díl, s. 127, 153, 303, 304, 313, 341.

²⁸⁶ NA, f. Dominikáni, k. 89. Kronika dominikánského konventu u sv. Jiljí, 1934-1936. Program IV. Akademického týdne 1936.

²⁸⁷ O benediktinské mystice hovořil emauzský opat J. M. A. Vykoukal, o františkánské J. Ev. Urban, o dominikánské R. Dacík (který zároveň přednášel o možnostech a formách mystiky mimo katolicismus), o jezuitské J. Ovečka. S dalšími tématy vztahenými k mystickému životu vystoupili S. Braitto, který mluvil o podstatě a velikosti křesťanské mystiky, D. Pecka s přednáškou „Postavy mystiků jsou výjimečné, nikoliv úchylné“, P. Škrabal, který hovořil o vztahu křesťanské mystiky a Písma svatého a A. Fuchs, který se soustředil na vztah mystiky a poezie. NA, f. Dominikáni, k. 90. Kronika dominikánského konventu u sv. Jiljí, 1937-1938. Program V. Akademického týdne 1937.

²⁸⁸ NA, f. Dominikáni, k. 90. Kronika dominikánského konventu u sv. Jiljí, 1937-1938. Program VI. Akademického týdne 1938.

Manželství a rodina. Poslední setkání Akademických týdnů se konalo 17.-22. března 1948 v Denisově ústavu.²⁸⁹

Tři roky po pražských Akademických týdnech se začaly obdobné kurzy pořádat na Moravě, na Svatém Kopečku u Olomouce. Také ony se odvolávaly na Metoděje Habáně, jako na svého hlavního inspirátora a duchovního vůdce.²⁹⁰ Popud k jejich organizaci vzešel z okruhu studentů gymnázia v Litovli, kteří zde organizovali řadu přednášek a uměleckých akcí. Na počátku třicátých let navázali kontakt s olomouckými dominikány. V létě 1934 uspořádali s Metodějem Habáněm první společný výlet, následující rok strávili několik dnů v dominikánském domě na Svatém Kopečku. V roce 1936 navázali už celotýdenním programem inspirovaným pražskými Akademickými týdny. Akci si studenti pod vedením Václava Stratila organizovali sami pod duchovním vedením a s pomocí Metoděje Habáně. Účastníci Akademických týdnů na Svatém Kopečku byli zprvu z okolních moravských oblastí – Olomoucka, Přerovska a Vyškovska. Postupně se jejich počet rozšířil až na 200 ze všech krajů Moravy i Čech. Zázemí jim poskytla nejen vila patřící dominikánům, ale i další klášterní budovy a katolický poutní dům na Svatém Kopečku.

Program byl strukturován podobně jako u pražských Akademických týdnů: ranní mše svaté, dopolední a odpolední přednášky a doprovodný umělecký program, jenž byl díky příznivému letnímu období a okolní přírodě rozšířen i o sport. Mezi významnými řečníky nacházíme katolické osobnosti, jež se podílely na pražských přednáškách, i několik místních moravských katolických intelektuálů. Mezi důležité hosty patřil literární kritik Albert Vyskočil, básníci a spisovatelé Čep, Zahradníček, Deml, Dokulil, Bochořák, překladatel O. F. Fabler, literární historik Oldřich Králík, filosof Miloslav Skácel, překladatel z antických literatur Ferdinand Seibnitz a další.²⁹¹ Spolu s přednáškami byly během Akademických týdnů pořádány také výstavy děl místních malířů Vojtěcha Berky,

---

²⁸⁹ Srov. ZOUHAR, Jan – PAVLINCOVÁ, Helena – GABRIEL, Jiří. *Česká filosofie v letech 1945-1948*, s. 174.

²⁹⁰ „Po celých dvacet let byl duchovním rádcem Akademických týdnů P. Metod Habán OP. Kolem jeho vzácné, světlé osobnosti seskupovalo se naše mládí, neboť on je přitahoval a zavazoval kouzlem své čisté, krásné duše, svou moudrostí a láskou, svým porozuměním mládí, svou urozenou prostotou a přirozeností.“ STRATIL, Václav. *Akademické týdny na Moravě*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1998, s. 18.

²⁹¹ Pro přehled hostů a podrobný program Akademických týdnů na Svatém Kopečku srov. STRATIL, Václav. *Akademické týdny*, s. 10-13.

Václava Boštíka, Rudolfa Lásky, Stanislava Menšíka, Rudolfa Michalíka, Josefa Pýchy a Františka Rady. Výstavy se podařilo zorganizovat celkem tři v letech 1938 až 1940.²⁹²

Moravské Akademické týdny nebyly, na rozdíl od pražských, přerušeny ani během druhé světové války. Po uzavření vysokých škol na podzim 1939 se konaly pod změněným názvem Duchovní dny. V letech 1940 a 1941 se uskutečnil pátý a šestý ročník na Svatém Kopečku. V roce 1942, v čase heydrichiády, je již nebylo možné pořádat ve významném duchovním centru, jakým byl Svatý Kopeček. Proto byly přesunuty na méně nápadná místa. V roce 1942 do Jaroměřic u Jevíčka a v roce 1943 do kláštera dominikánských sester v Kokorách u Přerova. Obou akcí se opět zúčastnilo na dvě stě studentů. V roce 1944 se Duchovní dny měly konat v Ostravě, ale jejich přípravu znemožnilo gestapo.

Po skončení války se konaly ještě tři ročníky moravských Akademických týdnů. Jubilejní desátý v roce 1945 na Svatém Kopečku, významným hostem zde byl básník Vladimír Holan,²⁹³ a v letech 1946 a 1947 v chatě na Gruni v Beskydech patřící dominikánskému řádu.²⁹⁴ V roce 1947, kdy se konala poslední setkání Akademických týdnů, bilancoval Metoděj Habáň jejich patnáctiletou tradici:

Není snadné dát určité době novou formu její kultury nebo jejího myšlení, ani není snadno poznat, zda nějaká doba byla stržena celá novým myšlenkovým proudem nebo zda dostala tvořivý podnět. Ani kulturní forma ani myšlení a život není abstraktní, jejich nositelé jsou živí lidé, podníceni myšlenkou nebo zasaženi novými snahami mohou vykonat nová díla ve všech odvětvích lidského působení. [...] Akademický týden měl nejdříve úkol průkopnický, tj. odstraňoval předsudky a zaujatost v liberalistickém smýšlení českém proti křesťanské kultuře, proti filosofii Aristotelově a sv. Tomáše Aqu. [...] Zatímco podstata absolutní filosofie scholastické v jiných zemích dostávala nové roucho a řešila ve velkých dílech např. kard. Merciera nové problémy nových dob, u nás zůstávala musejním kusem, kolem něhož se chodí a na který se dívá ze vzdálenosti. [...] Akademické týdny jsou skromným, ale důsledným bojovníkem za duchovní ráz kultury a života.²⁹⁵

---

²⁹² Podrobný přehled děl a medailony jednotlivých malířů nabízí katalog k výstavě uspořádané na přelomu roku 2014 a 2015 v Olomouci připomínající výtvarné dění spojené s Akademickými týdny na Svatém Kopečku: ANDERS, Jan ml. – ANDERS, Jan st. *Na Hlubinu: Malířské výstavy při Akademických týdnech na Svatém Kopečku u Olomouce v letech 1938-1940*. Olomouc: Muzeum umění Olomouc, 2014.

²⁹³ Srov. PNP, f. Vladimír Holan, korespondence Metoděje Habáně s Vladimírem Holanem.

²⁹⁴ K historii válečných a poválečných akademických týdnů srov. STRATIL, Václav. *Akademické týdny*, s. 13-18; FLOSS, Karel. *Bůh vždycky zatřeše stavbou*, s. 65, 225-227 a další vzpomínky přímých účastníků: *Jsmo totiž v jeho rukou, my i naše slova* a MUSIL, Jiří V. *Teolog, filosof a psycholog P. Metoděj Habáň*.

²⁹⁵ HABÁŇ, Metoděj. Patnáct let Akademického týdne. *Katolík* 1947 7.12., roč. 10, č. 49, s. 3

4.5.3 Působení mezi studenty

Habáňův zájem o mládež se nevyčerpával pouze organizací přednášek a Akademických týdnů. Ve třicátých letech se pravidelně podílel na organizaci několika letních akcí pro katolické studenty na Moravě. Společně s Dominikem Peckou vedl prázdninové tábory v Předklášteří u Tišnova, které v sobě spojovaly skautské aktivity v přírodě s exerciciemi a kulturním programem.²⁹⁶ Byl také zapojen do letních kurzů akademického spolku Moravan, od roku 1934 vydavatele časopisu Akord. Setkání rozdělená do několika týdenních běhů se konala v Dalečíně na Českomoravské vysočině. V roce 1935 zde Habáň zajišťoval týdenní přednáškový cyklus Duchový rys lidské osobnosti a jeho prvky.²⁹⁷

Po uzavření českých vysokých škol v roce 1939 kolem sebe Habáň shromažďoval nejprve v Praze a poté v Olomouci vysokoškolské i středoškolské studenty a vytvářel s nimi kroužky inspirované dílem belgického kněze Josepha Cardinja.²⁹⁸ V nich se věnovali diskuzím o náboženských, kulturních i sociálních otázkách.²⁹⁹ Pod Habáňovým vedením také vznikl ilegální studentský časopis Dopisy. Jeho vliv se ale neomezoval pouze na studenty. Dlouhodobý zájem o sociální otázky jej přivedl i k práci s dělnickou mládeží, po konci války se stal koordinátorem Sociální akce Katolické akce v Olomouci, která navázala na válečnou činnost v ilegalitě působící „Nové pracující mládeže“.³⁰⁰

---

²⁹⁶ Na propagačním letáku z roku 1935 jsou Metoděj Habáň a Dominik Pecka uváděni jako osoby pověřené vedením tábora v Předklášteří u Tišnova. Soukromý archiv Anny Mackové, pozůstalost Dominika Pecky. Leták Prázdninové tábory studentů 1935. Citováno v: HUSÁK, Petr. *Osobnost Dominika Pecky: vývoj pojetí kněžství v prostředí českého katolicismu ve 20. století*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2012, s. 47.

²⁹⁷ Akord 1935, č. 2, s. 26-27; srov. PUTNA, Martin C. *Česká katolická literatura v kontextech: 1918-1945*, s. 525-526.

²⁹⁸ Srov. NEUWIRTH, Vladimír. *Vcházení do Evropy*. Praha: Triáda, 2008, s. 273.

²⁹⁹ Přednášky, které Habáň a další autoři pro kroužky připravovali, byly dále rozmnožovány a rozesílány různým skupinám v českých zemích a totálně nasazeným v Německu. Karel Skalický uvádí, že pražská Habáňova skupina rozmnožila a rozeslala asi milion exemplářů různých přednášek. SKALICKÝ, Karel. Evangelizátor české kultury. In NEUWIRTH, Vladimír. *Apokalyptický deník*. Praha: Tridáda, 1998, s. 277; srov. NEUWIRTH, Vladimír. *Vcházení do Evropy*, s. 455-457

³⁰⁰ CDČT, f. Varia, sl. Dominikáni. Nová pracující mládež.

Ke specifickému vztahu studentské a dělnické mládeže, srov. NEUWIRTH, Vladimír. Die christlich-soziale Bewegung bei den Tschechen. In *Tausen Jahre Bistum Prag 973-1973. Beiträge zum Millennium*. Mnichov: Ackermann-Gemeinde, 1974, s. 342. Ke genezi Hnutí pracující mládeže srov. HAVLÍČEK, Jiří. Sekulární institut s názvem Společenství. In NEUWIRTH, Vladimír. *Vcházení do Evropy*, s. 598-599.

Četná svědectví dokládají, že Habáňovo charismatické působení především mezi olomouckými studenty a mladými lidmi spojenými s činností Akademických týdnů hluboce ovlivnilo duchovní nasměrování celé generace moravských katolických intelektuálů.³⁰¹ Nejvýznamnějšími osobnostmi z Habáňova okruhu byly Vladimír Neuwrith³⁰² a Karel Floss.³⁰³ Z mnoha vzpomínek na pedagogické a duchovní působení Metoděje Habáně na mladé lidi uveďme jeden krátký ilustrativní příklad:

Čím působil pan doktor Habáň? Byla to v prvé řadě jeho vlastní osobnost s velkou šířkou a hloubkou poznání, vědění i vidění, ale i láska a velká trpělivost vůči mládeži. To stádečko „habáňovců“ se zvláště na Gruni cítilo uvolněné a šťastné v kouzelném přírodním prostředí. Základní snahou otce Habáně bylo probouzet v mládeži touhu po plnosti bytí [...]. Snažil se uvádět na cestu jednoty s Bohem v celém životě. K té plnosti bytí patřila jak setkání s velkými osobnostmi křesťanského světa v průběhu oněch dvou AT na Gruni, tak i odpočinková činnost na Gruni ve volné dny během roku, kdy sice otec Habáň přenechával iniciativu na mládeži, ale sám se rekreačních programů zúčastňoval. Učil tak své žáky vnímat jak krásu lidského ducha, tak krásu přírody a z obojího vykřesávat radost srdce a vděčnost Bohu. Ve svých besedách vedl posluchače k samostatnému uvažování, které usměrňoval ke stále správnějšímu myšlení a jednání, jež zasévalo v mnohých na celý život touhu po oné plnosti bytí. Bývala tam radostná atmosféra ducha dětství, kterou jeden z odchovanců otce Habáně definoval jako „schopnost údivu a prostoty“.³⁰⁴

4.6 Polemiky a kontroverze

Publicistická a jiná veřejná a vzdělávací činnost Metoděje Habáně a dalších olomouckých dominikánů, často ostře polemicky vyhocená, vyvolávala zákonitou odezvu u intelektuálů zakotvených v jiných filosofických tradicích. Polemické spory,

---

³⁰¹ Srov. FLOSS, Karel. *Bůh vždycky zatřese stavbou; Jsme totiž v jeho rukou, my i naše slova*; MUSIL, Jiří V. *Teolog, filosof a psycholog P. Metoděj Habáň*.

³⁰² Neuwrith se k osobnosti Metoděje Habáně vyjádřil v textu „Vzpomínka na dr. Habáně k jeho osmdesátinám“, který byl otištěn na několika místech. Najdeme jej v samizdatovém sborníku připraveném k výročí Habáňových osmdesátých narozenin a dále v: *Studie* 1980, roč. 22, č. 3, s. 242-245 (pod pseudonymem Karel Hubert); *Jsme totiž v jeho rukou, my i naše slova*, s. 31-33 (pod pseudonymem Karel Hubert); NEUWIRTH, Vladimír. *Vzpomínky na významné osobnosti*. Opava: Grafis 2000, Česká křesťanská akademie, 2008, s. 19-22.

³⁰³ Karel Floss se k Habáňově osobě opakovaně vrací v knihách *Bůh vždycky zatřese stavbou* a *Hledání duše zítřka*.

³⁰⁴ TĚLUPILOVÁ, Olga. Habáň a mládež. In MUSIL, Jiří V. *Teolog, filosof a psycholog P. Metoděj Habáň*, s. 111.

s nimiž dominikáni vystupovali, sahaly od témat literárních a kulturních,³⁰⁵ přes sociální a politické otázky po problémy čistě filosofické. Sporům mezi dominikánskou, přísně tomistickou orientací a jinými myšlenkovými proudy byla již věnována značná pozornost.³⁰⁶ Nechceme proto opakovat peripetie jednotlivých diskuzí a soustředíme se nejprve na charakterizování hlavních Habáňových argumentů, s nimiž do diskuzí vstupoval, a poté na krátké shrnutí nejvýznamnějších sporů.

Hlavním předmětem Habáňovy kritiky v meziválečném období byla pozitivistická filosofie. Od počátku čtyřicátých let pak obrací svou pozornost k existencialismu, k němuž se vrátíme později při shrnutí Habáňových příspěvků do časopisů *Výhledy a Duchovní pastýř*.³⁰⁷ Nejsystematičtěji shrnul Habáň své výhrady vůči soudobé české filosofii v sérii článků z roku 1938 nazvané *Nepřesnosti v české filosofii a Filosofické omyly doby*.³⁰⁸ Habáň byl přesvědčený, jak naznačuje již titul článku, že vzájemné neporozumění mezi tomisty a ostatními filosofy leží v rozdílném chápání základních pojmů z vědecké a filosofické terminologie. Nutnost proměny a zpřesňování myšlení neleží na straně tomistických filosofů, ale u jejich kritiků, protože právě oni jednak nejsou schopni přesně pochopit hloubku a podstatu scholastické filosofie, jednak zavádějí do filosofie řadu nepřesností.

Nepřesnost je pro Habáňe synonymem moderního myšlení, které dále charakterizuje jako „neurčité, často velmi složité a relativní“.³⁰⁹ Hlavní proud české filosofie – „někteří filosofové kolem České Mysli, nebo i jiní zástupci, zejména oficiální reprezentanti vědy,

---

³⁰⁵ Srov. HORA, Petr. Kámen a bolest, s. s. 71-85.

³⁰⁶ Srov. DVORSKÝ, Přemysl. Kritika filosofie existence ve *Filosofické revui*. In *Tomistický filosof Metoděj Habáň*, s. 63-76; ID. Kritika Filosofické tomistické konference, s. 119-126; FLOSS, Karel. Metoděj Habáň (1899-1984) a tomismus, s. 52-58; GLOMBIK, Czeslaw. *Český novotomismus*, s. 51-106; PAVLINCOVÁ, Helena. Čeští novotomisté o společnosti a demokracii. *Sborník prací Filozofické fakulty Brněnské univerzity, Studia Philosophica* 2000, roč. XLVIII, č. 46, s. 105-111; ID. Ohlasy na práce J. L. Fischera ve *Filosofické revui*. In ŠTĚPÁN, Jan. *J. L. Fischer a filozofie 20. století: sborník prací k 100. výročí narození*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1996, s. 67-72; ID. Polemiky Jana Patočky s novotomisty, In *Jan Patočka, české dějiny a Evropa*. Semily: Státní oblastní archiv v Litoměřicích, 2007, s. 69-75; ID. T. G. Masaryk a čeští novotomisté, In *Tomistický filosof Metoděj Habáň*, s. 115-122.

³⁰⁷ Srov. DVORSKÝ, Přemysl. Kritika filosofie existence, s. 77-78.

³⁰⁸ HABÁŇ, Metoděj. *Nepřesnosti v české filosofii*. *FR* 1938, roč. 10, s. 52-56; ID. *Nepřesnosti v české filosofii*. *FR* 1938, roč. 10, s. 119-122; ID. *Filosofické omyly doby*. *FR* 1938, roč. 10, s. 145-148.

³⁰⁹ HABÁŇ, Metoděj. *Nepřesnosti v české filosofii*, s. 122.

filosofie i psychologie³¹⁰ – podle něj nesprávně zužuje pojem vědy pouze na oblast přírodních věd. Tím se česká věda i kultura dostává „ještě dál pozadu“. České myšlení zaostává především proto, že nedoceňuje plnost filosofie ležící v metafyzice a to hlavně tam, kde rozumově reflektuje otázku Boha: „S pojmem Boha naši zvláště přírodovědci myslitelé ve vědě nepočítají, ovšem nesprávně.“³¹¹

Nepřesné a mnohdy mylné filosofické myšlení má zásadní vliv na stav soudobé společnosti: „V lidské mysli je vždy počátek bludu ve všech ostatních oborech lidského života osobního i sociálního.“³¹² V této premise můžeme nalézt klíč k pochopení vztahu Metoděje Habáně a obecně filosofů tomistické školy k modernitě.³¹³ Hlavní problémy moderní doby vycházejí z moderních filosofických systémů. Z myšlení, které nejen, že nahradilo filosofii přírodní vědou a opustilo metafyziku, ale v podstatě převrátilo vztah člověka k realitě, ke skutečnosti okolního světa: „Postulát nové filosofie od dob Kantových je: nepoznáváme nic, leč co sami konstruujeme.“³¹⁴ Leží před námi protiklad realistické filosofie podřizující se metafyzickému řádu a filosofie konstruktivistické vedoucí k budování nekončící řady ideologických systémů. Konstruktivní ráz myšlení, podle Habáně vycházející z Kanta, pak má dalekosáhle dopady na antropologii, tedy na obraz člověka v moderní kultuře, i na širší mezilidské a společenské vztahy. Žijeme v době, jež ztotožnila technologii a techniku s celkem lidského poznání, za svůj hlavní cíl si vytkla přetvoření světa a postavila člověka na místo Boží.

Odtud pramení kritika moderních ideologických systémů – „bezobsažný nacionalismus, sentimentální pacifismus, třídní boj ničící spolupráci a soužití lidu, rasy, kapitalismu“.³¹⁵ Pro Habáně jsou nepřijatelné oba hlavní ideologické proudy moderny – liberalismus i totalitarismus. Chápe je jako dvě strany jedné mince – liberalismu je filosofií různosti bez smyslu pro jednotu a univerzalizmus, totalitarismus³¹⁶ je jednotou bez různosti. Jedinou cestou je návrat k autentické filosofii: „Jen tomistická filosofie mluví o řádu jako jednotě v mnohosti. Zachová mnohost a různost, která je přirozená ve

---

³¹⁰ HABÁŇ, Metoděj. *Nepřesnosti v české filosofii*, s. 54.

³¹¹ HABÁŇ, Metoděj. *Nepřesnosti v české filosofii*, s. 55.

³¹² HABÁŇ, Metoděj. *Filosofické omyly doby*, s. 145.

³¹³ Srov. GILSON, Étienne. *Jednota filosofické zkušenosti*. Praha: Vyšehrad, 2011, s. 178-193.

³¹⁴ HABÁŇ, Metoděj. *Filosofické omyly doby*, s. 145.

³¹⁵ HABÁŇ, Metoděj. *Filosofické omyly doby*, s. 146.

³¹⁶ Habáň místo termínu totalitarismus používá termín totalismus.

věcech, ale je třeba jednoty a uspořádání k dosažení společného cíle blaha a věčnosti.“³¹⁷ Každá ideologie neukotvená v absolutnu, v První příčině, v Bohu se stává zhoubným Molochem, a to včetně „ideologie humanistické víry v člověka“. Habáň ji hodnotí jako iluzorní, idealistickou, v důsledku nebezpečnou: „Zkušenost posledních dob dokázala jasně bludnost a ubohost zároveň této ideologie, která se prohřešila proti nejzákladnějšímu a nejpřirozenějšímu zákonu lidského rozumu, tj. uznání závislosti na První Příčině.“³¹⁸

Je tedy zřejmé, že pro Habáň nebyla kritika různých filosofických škol a proudů nikdy otázkou pouhého teoretického uvažování, ale palčivě vnímal jejich sociologické a antropologické konsekvence. To, že jeho odmítání moderny a moderního myšlení nemůžeme jednoduše zařadit mezi blíže neupřesněný konzervatismus, ukazuje několik textů zabývajících se „buržoazií“.³¹⁹ Habáň, díky svému kritickému pohledu na moderní liberalistický individualismus doceňoval marxistické a socialistické výtky vůči bezohlednosti kapitalistické společnosti neregulovaného volného trhu, jež člověku odňala „radost z práce, radost ze života“. Aplikace tomistické filosofie do společenské praxe pro něj neznamenała přijetí konzervativně-liberálních politických principů, ale autentickou revoluci vedoucí na rovině společenských struktur k likvidaci kapitalismu, na rovině osobní k vnitřní mravní a duchovní proměně v duchu integrálního humanismu. Liberální měšťanská společnost, tak jak se utvářela v průběhu devatenáctého století, pro něj nebyla ideálem, který by bylo dobré konzervovat, ale naopak degradací skutečného humanistického ideálu. Buržoazii charakterizoval jako

výplod farizejství a úpadku, je v něm něco z puritánství a racionalismu. Takový člověk dává přednost právníkům fikcím před láskou, psychologům fikcím před skutečností, proto není ontologický. Dává přednost mínění v životě politickém a penězům v životě hospodářském.³²⁰

Pro Habáňův přístup k diskuzi je příznačné, že ostře neodmítal pouze striktně pozitivistické autory, vůči jejichž filosofickému uvažování měl největší odborné výhrady,³²¹ ale střetával se i s mysliteli, kteří obdobně jako on usilovali o obnovu českého

---

³¹⁷ HABÁŇ, Metoděj. *Filosofické omyly doby*, s. 147.

³¹⁸ HABÁŇ, Metoděj. *Filosofické omyly doby*, s. 147.

³¹⁹ HABÁŇ, Metoděj. *Ideál demokracie*. *FR* 1936, roč. 8, s. 47-48, ID. *Člověk buržoa*. *FR* 1937, roč. 9, s. 45-46; ID. *Masarykovo pojetí buržoazie*. *FR* 1946, roč. 14, s. 122.

³²⁰ HABÁŇ, Metoděj. *Člověk buržoa*, s. 45-46.

³²¹ Srov. HABÁŇ, Metoděj. *Filosofie a vědecké poznání*. *FR* 1937, roč. 9, s. 161-165.

filosofického myšlení. Nejvíce vypovídající je v tomto ohledu Habáňova polemika s Janem Patočkou. Pokud Habáň hledal cestu k „nové syntéze“, novému světovému názoru v tomismu, pro Patočku nabízela metodu, skrze niž se filosofie mohla vypořádat s myšlenkovým prostředím formovaným moderní vědou, fenomenologie.

Oba sledovali pozorně myšlenkový vývoj druhé strany, Patočka na stránkách České myslí³²², Metoděj Habáň ve Filosofické revue³²³ a při tom navzájem nešetřili výtkami z neznalosti a nepochopení základních filosofických problémů. Patočka k Habáňovu vystoupení na Mezinárodních tomistických konferencích poznamenal:

pomineme-li výlev dr. Habáně o programu a účelu konferencí, kde se operovalo neurčitými pojmy „immanentního idealismu, „naturalismu“ a „universální synthesy“, takže jsme se podivili troufalosti autorova názoru o moderní filosofii při tak hluboké neznalosti věci³²⁴

Habáň Patočkovu snahu o obnovu filosofie hodnotil obdobně příkře:

Vlastní její ráz se tím však neozdraví, vlastní ráz filosofie však nebyl nikdy zraněn, je nechápan³²⁵; [...] prozrazuje jasně nedostatek systému v myšlení a proto působí neurčitost a nejasnost [...].³²⁶

Jak ale upozorňují Přemysl Dvorský a Czeslaw Glombik, pod zdánlivě nesmířitelnými rozpory a zcela odlišným pohledem na vývoj filosofického myšlení se nejspíše ukrývala společná snaha o hledání nových východisek pro rozvoje moderního evropského myšlení.³²⁷ V diskuzi mezi Habáněm a Janem Patočkou můžeme vidět předznamenání diskuzí, jež vedl Habáň v šedesátých letech s českými marxisty a mladými křesťanskými

---

³²² Jan Patočka publikoval k tomistické filosofii a dílu českých novotomistů následující texty: *Teologie a filozofie. ČM* 1929, roč. XXV, č. 2, s. 138-143; *Mezinárodní filosofická konference thomistická. ČM* 1932, roč. XXVIII, č.5, s. 319-320 a č. 6, s. 372 – 373; Olomoučtí dominikáni počali s vydáváním překladu *Theologické summy. ČM* 1933, roč. XVIII, č. 6, s. 373-374; K českému překladu *Summy Theologie* od Tomáše Akvinského. *ČM* 1933, roč. XXIX, č. 3-4, s. 255; Několik poznámek k důkazům boží jsoucnosti u Tomáše Akvinského. *ČM* 1933, roč. XXIX, č. 3-4, s. 138-148; *Odpověď Filosofické revue. ČM* 1934, roč. XXX, č. 1, s. 61-62; *Ještě k Masarykově filosofii náboženství. ČM* 1937, roč. XXXIII, č. 3-4, s. 255-256.

³²³ Srov. texty Metoděje Habáně: *Poznámky k mezinárodním filosofickým konferencím v Praze. FR* 1933, roč. 5, s. 41-42; *Filosofie a vědecké poznání. FR* 1937, roč. 9, s. 161-165; *Plody českého myšlení. FR* 1940, roč. 12, s. 46-47.

³²⁴ PATOČKA, Jan. *Mezinárodní filosofické konference*, s. 319.

³²⁵ HABÁŇ, Metoděj. *Filosofie a vědecké poznání*, s. 162.

³²⁶ HABÁŇ, Metoděj. *Plody českého myšlení. FR* 1940, roč. 12, s. 46.

³²⁷ Srov. DVORSKÝ, Přemysl. *Kritika filosofické tomistické konference*, s. 125; GLOMBIK, Czeslaw. *Český novotomismus*, s. 93.

intelektuály a v nichž také nacházíme zvláštní a paradoxní směs usilování o společné hodnoty a fatálního neporozumění.

Druhou výraznou meziválečnou osobností, vůči níž se Habáň nepříliš šťastným způsobem vymezil, byl Tomáš Garrigue Masaryk.³²⁸ Habáň nevyjadřoval přímo k východiskům Masarykovy filosofie. Kriticky komentoval jeho filosofii náboženství,³²⁹ pozitivně se naopak vyjadřoval k Masarykově přínosu pro řešení sociálních otázek.³³⁰ Habáňův kritický rozbor Masarykova přístupu k náboženství byl nevhodně načasován do doby krátce po Masarykově smrti.³³¹ Odmítá v něm Masarykovo chápání teologie, zjevení a církve, které pod vlivem protestantské liberální teologie není schopné proniknout k jejich skutečné hloubce. Spolu s ostatními Masarykovými kritiky z katolického tábora³³² v tomto ohledu hodnotí Masarykův vliv na českou meziválečnou společnost velmi negativně: „Masaryk jako hlasatel svobody svědomí uvedl svou generaci do závislosti na nedokázaných, nesprávných a neoprávněných předpokladů a výtek proti křesťanství.“³³³ Přestože oceňuje Masarykův nezastupitelný přínos pro vybudování novodobé české státnosti, v tom nejdůležitějším, správném pochopení a prosazování křesťanství selhával:

Odzíráme-li od kladných stránek práce T. G. Masaryka jako spolutvůrce české samostatnosti, od upřímné snahy po mravnosti a zlidštění, je nutné říci, že Masaryk neznal nic povrchněji, než základy náboženství, teologie, scholastiky, mystiky, Církve a jiných pojmů, které souvisejí s náboženstvím.³³⁴

---

³²⁸ Podobně jako Patočka i Masaryk dlouhodobě sledoval českou tomistickou filosofii, srov. PAVLINCOVÁ, Helena. T. G. Masaryk a čeští novotomisté. In DVORSKÝ, Přemysl. *Tomistický filosof Metoděj Habáň (1899-1984)*, s. 115 – 118.

K Habáňově kritice Jana Patočky a T. G. Masaryka srov. HABÁŇ, Metoděj. „Vědecký“ ateismus nebo bezcírkevní „theismus“. *Akord* 1937, č. 3, s. 48-50.

³²⁹ HABÁŇ, Metoděj. T. G. Masaryk jako filosof náboženství. *FR* 1937, roč. 9, s. 169-172.

³³⁰ HABÁŇ, Metoděj. Masarykovo pojetí buržoazie, s. 122. Helena Pavlincová upozorňuje také na anonymní recenzi Masarykovy *Otázky sociální* (*FR* 1947, roč. 15, s. 32), PAVLINCOVÁ, Helena. T. G. Masaryk a čeští novotomisté, s. 121.

³³¹ Jak na to vhodně upozornil Jan Patočka v kritické poznámce k Habáňovu článku: PATOČKA, Jan. Ještě k Masarykově filosofii náboženství, s. 255-256.

³³² MED, Jaroslav. *Literární život ve stínu Mnichova (1938-1939)*. Praha: Academia, 2010, s. 240-249.

³³³ HABÁŇ, Metoděj. Masarykovo pojetí náboženství, s. 172.

³³⁴ HABÁŇ, Metoděj. Masarykovo pojetí náboženství, s. 169 – 172.

Ačkoli si Metoděj Habán udržoval od českého meziválečného myšlení kritický odstup, zůstával k demokratickému politickému systému První republiky loajální. Nejlépe o tom svědčí jeho podpis pod manifestem spisovatelů „Věrní zůstaneme!“ z května 1938.³³⁵ Vznik textu, jenž byl reakcí na obsazení Rakouska nacistickým Německem v březnu téhož roku, byl iniciován ve třech centrech, z nichž ani jedno nebylo úžeji napojeno na katolické intelektuální prostředí.³³⁶ Za manifestem stál v Brně působící filosof J. L. Fischer, částečně i Karel Čapek se skupinou autorů sdružených kolem Lidových novin a především docent pražské univerzity Josef Fischer spojený s Dělnickou akademií. Prohlášení „Věrní zůstaneme!“ také získalo největší podporu u levicově orientovaných představitelů české kultury. Liberální křídlo reprezentované Karlem Čapkem a Ferdinandem Peroutkou se k němu nakonec nepřipojilo. Podpis Metoděj Habáně a jeho řádové spolubratra Silvestra Braita svědčí jednak o jejich pevném provázání s demokratickým režimem – manifest byl ukončen provoláním: „Poslušni výzvy presidenta Eduarda Beneše nad rakví T. G. Masaryka jdeme za ním, abychom splnili odkaz velkého osvoboditele naší samostatnosti.“³³⁷ – i o tom, že paradoxně měli v některých ohledech blíže k levici, než k soudobému liberalismu.³³⁸

---

³³⁵ Věrní zůstaneme, manifest představitelů čs. kulturního života na obranu země. In *Chtěli jsme bojovat: dokumenty o boji KSČ a lidu na obranu Československa 1938*. Praha: NPL, 1963, s. 339.

³³⁶ Ke genezi manifestu srov. KUKLÍK, Jan. *Spisovatelský manifest a Petiční výbor Věrní zůstaneme*. In *Přednášky z 51. běhu Letní školy slovanských studií*. Filosofická fakulta, Univerzita Karlova v Praze: Praha, 2008, s. 148-161; FISCHER, Josef L. *Proti Mnichovu*. Brno: Blok, 1968, s. 36-38.

³³⁷ Věrní zůstaneme, s. 338.

³³⁸ K mnohohrstevnatosti a komplexitě vztahů českého katolického milieu k liberalismu a komunismu srov. MED, Jaroslav. *Literární život*, s. 50-64.

5 Pronásledování a věznění (1945-1957)

Konec druhé světové války přinesl pouze zdánlivé obnovení předválečného stavu. Kromě výrazně odlišné společenské a kulturní situace, v níž se změnilo i postavení katolické církve,³³⁹ začala v poválečných letech díky odchodu do severozápadních Čech nabírat nový směr i životní dráha Metoděje Habáně. Již krátce po komunistickém převratu na něj dopadlo počínající pronásledování církve, v jehož důsledku byl přinucen strávit více než patnáct let na periferii v západočeském pohraničí.

První poválečný rok ještě žádnou zásadní změnu do Habáněva života nepřinesl. Již v srpnu 1945 se pod jeho duchovním vedením a ve spolupráci se Silvestrem Braitem a Bernardinem Skácelem konal v Kokorách u Přerova Náboženský kurs pro bohoslovce a kněze navazující na děkovnou pouť československých bohoslovců k ukončení války na Velehrad. Na skutečnost, že církve začínala čelit novým výzvám, odkazovalo jak téma kurzu – „Co žádá dnešní doba po knězi a bohoslovci“, tak i zaměření Habáněvy přednášky – „Dialektický materialismus. Lidová demokracie se stanoviska sociologického“. Ostatní přednášky se věnovaly příznačně slovanské vzájemnosti, analýze aktuálního společenského vývoje a problematice pastorače.³⁴⁰ V akademickém roce 1945/1946 také pokračoval ve výuce na řádovém učilišti v Olomouci, v tomto akademickém roce vyučoval dogmatickou teologii a etiku.³⁴¹

Česká dominikánská provincie postupně obnovovala pravidelný řádový život, ostatně válečnými událostmi pouze částečně narušený, i řadu veřejných aktivit – přednáškových cyklů a publikační činnosti.³⁴² Znovu začaly vycházet časopisy *Růže dominikánská*, *Na*

---

³³⁹ Srov. BALÍK, Stanislav – HANUŠ, Jiří. *Katolická církev v Československu 1945-1989*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s. 15-16; KAPLAN, Karel. *Stát a církev v Československu v letech 1948-1953*. Brno: Doplněk, 1993, s. 11-19; VAŠKO, Václav. *Dům na skále 1, Církev zkoušená: 1945-začátek 1950*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2004, s. 11-28.

³⁴⁰ Kupříkladu jezuita Adolf Kajpr vystoupil s příspěvkem *Co žádá dnešní doba po pastorači dělnictva*. PNP, f. Kalista, Zdeněk, korespondence vlastní přijatá. Náboženský kurs v Kokorách u Přerova 15.-18. srpna 1945.

³⁴¹ ZA v Opavě (Olomouc), f. Dominikáni, inv. č. 105, sign. V-1, č. k. 7, čas. Rozmezí 1946. *Relatio de studii in fine anni schol. 1945-46*.

³⁴² Souhrnnou zprávu o situaci české dominikánské provincie za druhé světové války a její poválečné obnově přinesl časopis *Růže dominikánská: Život u nás*. RD 1947, roč. 56, č. 1, s. 1-5.

Srov. ČERNUŠÁK, Tomáš – PROKOP, Augustin – NĚMEC, Damián. *Historie dominikánů*, s. 161-162.

hlubinu i Filosofická revue.³⁴³ Svoji činnost zahájily také Akademické týdny v Praze i na Moravě³⁴⁴ a Vyšší náboženský kurs revue Na hlubinu.³⁴⁵ Habáň opět přednášel na prázdninových kurzech katolického učitelstva.³⁴⁶ Zajímavou a dosud blíže nezpracovanou kapitolou z poválečných dějin českého novotomismu je rozsáhlá polemika s marxismem, již čeští dominikáni a další spříznění autoři vedli v letech 1945 až 1948. V situaci, kdy bylo stále zřejmější, že marxismus se stane převládajícím filosofickým směrem a socialismus konsenzuálně akceptovaný typem společenského zřízení,³⁴⁷ se náhle tomismus jevil jako jedna z mála alternativ nabízející odlišný pohled na člověka a společenské uspořádání. V reakci na tento vývoj vydali čeští novotomisté řadu menších tištěných materiálů v edici Krystal³⁴⁸ i knižních publikací.³⁴⁹ Metoděj

---

³⁴³ Jejich vydávání bylo ukončeno k 1. prosinci 1948. KAPLAN, Karel. *Stát a církev*, s. 288, Zpráva a podklady pro jednání organizačního sekretariátu ÚV KSČ o církevní politice, 21. 1. 1949, příloha 3: Úprava církevního tisku na rok 1949.

³⁴⁴ Srov. kapitolu 4.5.2.

³⁴⁵ Metoděj Habáň se podílel na přednáškách v Praze, v akademickém roce 1945-46 s tématy ze sociální nauky církve, v akademickém roce 1946-47 s cyklem promluv z psychologie. APB (Olomouc), neuspořádaný materiál. Program přednášek Vyššího náboženského kursu v Praze ve II. semestru ak. r. 1945-46 a ak. r. 1946-47.

³⁴⁶ VAŠKO, Václav. *Neumlčená I, kronika katolické církve v Československu po druhé světové válce*. Praha: Zvon, 1990, s. 225-226.

³⁴⁷ „Cesta do budoucnosti vede jen branou socialismu,“ napsal počátkem roku 1946 Ferdinand Peroutka a vyjádřil tak mínění většiny svých současníků.“ DRÁPALA, Milan. *Na ztracené vartě Západu: antologie české nesocialistické publicistiky z let 1945-1948*. Praha: Prostor, 2000, s. 24.

Srov. ABRAMS, Bradley F. *The struggle for the soul of the nation: Czech culture and the rise of communism*. Lanham: Rowman and Littlefield, 2004, s. 178-274; HANUŠ, Jirí (ed.). *Křesťané a socialismus 1945-1989*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2012; RYCHLÍK, Jan. Čeští a slovenští intelektuálové a jejich vztah ke komunistické straně v kontextu východní Evropy. In PAŽOUT, Jaroslav (ed.). *Komunističtí intelektuálové a proměna jejich vztahu ke KSČ (1948-1989)*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2013, s. 18-31.

³⁴⁸ ZA v Opavě (Olomouc), f. Dominikáni, sign. VIII-7: *Komunismus a náboženství*; ČALA, Antonín: *Třídní boj, historický materialismus*; ID. *Filosofie komunismu*; SKÁCEL, Miloslav. *Filosofie, věda a světový názor*; ID. *Křesťan a filosofie*; ID. *Znárodnění a sociální reforma*; ŠVACH, Prokop. *Církev a stát*. VODIČKA, Timotheus. *Sociální otázky a přirozená morálka*.

³⁴⁹ BENEŠ, Jaroslav. *Duch a hmota v teorii poznání*. Praha: Bohuslav Rupp, 1946; ČALA, Antonín. *Základy komunismu*. Olomouc: Dominikánská edice Krystal, 1946; ID. *Marxismus v myšlení a životě*. Přerov: Společenské podniky, 1947; PECKA, Dominik – PAVELKA, Artur – CHUDOBA, Bohdan. *Otázky*

Habáň do této diskuze přispěl několika přednáškami o marxismu-leninismu, písemně je ale nezpracoval.³⁵⁰

Podobně jako ve válečných letech věnoval Habáň velkou pozornost pastoraci olomouckých studentů.³⁵¹ Jak upozorňuje Václav Vaško, převzal v té době metody práce jocistického hnutí a byl v kontaktu s jeho hlavním organizátorem v Československu, chorvatským knězem Tomislavem Kolakovičem.³⁵² Přestože Habáň kontakty s Kolakovičem potvrzoval, nejednalo se patrně o příliš intenzivní spolupráci, navíc ještě regionálně omezenou na oblast Olomouce a okolí.³⁵³

5.1 V Litoměřicích a Ústí nad Labem (1946-1948)

Habáňův život se začal výrazně proměňovat v roce 1946. Na vlastní žádost³⁵⁴ se stěhuje z Olomouce do Litoměřic,³⁵⁵ do diecéze výrazně poznamenané odsunem německého obyvatelstva včetně řady katolických duchovních německé národnosti.³⁵⁶ Důvodů k odchodu bylo patrně více, všechny však nejspíše souvisely s Habáňovou

---

dneška: křesťanský realismus a dialektický materialismus. Brno: edice Akord, 1946; VODIČKA, Timotheus. *Principy sociální ethiky*. Olomouc: Krystal, 1945-1946.

³⁵⁰ VEČERKA, Kazimír. Pan doktor Metod Habáň. In *Jsmetotíž v jeho rukou*, s. 57; VYKOUPILO, Ferdinand K. Otec dr. Metoděj Habáň OP, jeho odkaz a charismatické působení. In MUSIL, Jiří V. *Teolog, filosof a psycholog P. Metoděj Habáň*, s. 122.

³⁵¹ Řadu vzpomínek na Habáňovo válečné a poválečné působení mezi olomouckými studenty přináší sborníky: *Jsmetotíž v jeho rukou, my i naše slova* a MUSIL, Jiří V. *Teolog, filosof a psycholog P. Metoděj Habáň*.

³⁵² VAŠKO, Václav. *Dům na skále 1*, s. 15; ID. Procesy s katolickou akcí. In STRÍBRNÝ, Jan (ed.). *Církevní procesy padesátých let*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, s. 40.

³⁵³ ABS, f. V/ÚL, sign. V-528 Ústí nad Labem. Protokol o výpovědi obviněného, Petr Habáň, 25. 8. 1952.

³⁵⁴ ABS, f. V/ÚL, sign. V-528. Zápis o výpovědi, Petr Habáň, 29. 5. 1951.

APB, sign. A6/6. Žádost o milost presidentu republiky, 3. 1. 1949.

³⁵⁵ K 18. 1. 1946 byl Metoděj Habáň hlášen v Olomouci. APB, sign. C92. Osvědčení o státní a národní spolehlivosti; k 15. 11. 1946 již v Litoměřicích, bytem v dominikánském klášteře na Dominikánském náměstí 1. APB, sign. C92. Osvědčení o československém státním občanství.

³⁵⁶ Srov. MACEK, Jaroslav. *Biskupství litoměřické*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005, s. 124-125, 134-135.

Podporu místnímu obyvatelstvu a nově přichozím osidlenců v situaci, kdy se pohraničí potýkalo s nedostatkem kněží, uváděl jako důvod svého příchodu do pohraničí v žádosti o amnestii z ledna 1949.

APB, sign. A6/6. Žádost o milost presidentu republiky, 3. 1. 1949.

snahou o stažení se do ústraní po náročném a napjatém vykonávání úřadu provinciála na počátku druhé světové války.

Ve vnitrořádovém životě se soustředil na budování společenství sester druhého řádu a po svém přesunu do severozápadních Čech komunitu druhého řádu duchovně doprovázel. Pro získání povolení k oficiálnímu zřízení komunity sester v české provincii odjel v květnu 1946 do Říma.³⁵⁷ V průběhu podzimu 1946 se zatím neoficiálně působící společenství přesunulo ze Svatého Kopečku do Ústí nad Labem, nejprve do bývalého kláštera sester kongregace Nejsvětější Eucharistie ve Velkém Březnu.³⁵⁸ Na jaře 1947 se sestry přestěhovaly do dominikánského kláštera umístěného přímo ve městě. Klášter v Ústí nad Labem dominikáni opustili v meziválečném období a pronajali jej německým řeholníkům z kongregace oblátů.³⁵⁹ Po konci války, v září 1945 převzal řád klášterní budovy zpět. Na základě rozhodnutí kapituly ze září 1946 sem měli být asignováni dva bratři z Litoměřic. Nakonec však došlo k rozhodnutí do něj umístit komunitu sester druhého řádu.³⁶⁰ Přestože Metoděj Habáň sestry v Ústí nad Labem duchovně vedl a pobýval s nimi v klášteře již od velikonoce roku 1947, k oficiálnímu zřízení kláštera došlo až na jaře následujícího roku.³⁶¹

---

³⁵⁷ Cestu do Říma je možné doložit v Habáňově cestovním pase. APB, sign. C92. Cestovní pas, č. 372/728. O cestě se Metoděj Habáň zmiňuje i v citované žádosti o amnestii. Při této příležitosti se pravděpodobně také setkal s papežem Piem XII. VEČERKA, Kazimír. Pan doktor, s. 57; rozhovor s Karlem Flossem, 29. 9. 2016.

³⁵⁸ Kateřina Baková ve svých pamětech uvádí, že do druhého řádu vstoupila 9. srpna 1946 pravděpodobně ještě na Svatém Kopečku. BAKOVÁ, Kateřina. *Autobiografie III život v dominikánské kongregaci od roku 141 až do přestoupení do kontemplativního řádu mnišek dominikánek v roce 1946*. Vranov nad Dyjí: A.M.I.M.S., 2004, s. 28.

Od 10. srpna 1946 byl klášter ve Velkém Březnu předán druhému řádu sv. Dominika zmocněncem pro správu církevního majetku v litoměřické diecézi. APB, sign. C103. Zpráva o předání kláštera ve Velkém Březně druhému řádu sv. Dominika.

6. října byl Metoděj Habáň oficiálně jmenován zpovědníkem sester druhého řádu ve Velkém Březně. ABL, f. Biskupská konzistoř 1941-1990, sign. III-b-1-d, dominikáni. Jmenování Metoděje Habáně zpovědníkem sester dominikánek ve Velkém Březně.

³⁵⁹ ČERNUŠÁK, Tomáš – PROKOP, Augustin – NĚMEC, Damián. *Historie dominikánů*, s. 142.

³⁶⁰ ČERNUŠÁK, Tomáš – PROKOP, Augustin – NĚMEC, Damián. *Historie dominikánů*, s. 163.

³⁶¹ APB, sign. C103. Dopis kardinála Trochy o oficiální zřízení kláštera druhého řádu; BAKOVÁ, Kateřina. *Autobiografie I*, s. 2.

30. dubna složily tři sestry, které přestoupily z dominikánské kongregace slavné sliby. Ostatní čekatelky měly obláčku a byly přijaty do počáteční formace.³⁶² Seznam řeholníků a řeholnic působících v litoměřické diecézi v říjnu 1948 uvádí, že v ústeckém klášteře žilo 11 sester.³⁶³ Na počátku roku 1950 se komunita přesunula do dominikánského klášteře v Litoměřicích,³⁶⁴ po zrušení klášteře v rámci Akce K byly sestry přesunuty do internačního klášteře v Oseku. O péči, již Metoděj Habáň věnoval společenství sester v padesátých letech, bližší doklady nemáme. Dochovaly se pouze texty duchovních cvičení, která pro ně připravoval.³⁶⁵

Další možnou příčinou přesunu do pohraničí byly, vedle doprovázení sester druhého řádu, přetrvávající spory uvnitř řádu i s vyššími představiteli církve. Karel Floss vzpomíná, že v letech 1947 a 1948, těsně před nástupem komunistického režimu, měl Metoděj Habáň silné pochybnosti o svém setrvání v řádu a přemýšlel o tom, zda by v situaci nastupující komunistického režimu nebylo užitečnější působit v laickém povolání a jako veřejný intelektuál ovlivňovat další směřování společnosti.³⁶⁶

Napětí panovalo i kolem Habáňova vedení Akademických týdnů, jež vyvrcholilo zákazem jeho veřejného působení na počátku roku 1948.³⁶⁷ Habáň se nejprve setkal s pražským arcibiskupem Josefem Beranem, který jej požádal o převedení Akademických týdnů do Katolické akce.³⁶⁸ Habáň souhlasil, ale podle vlastního komentáře „vypozoroval snahu přimět mě k tomu, abych přestal pracovat mezi mládeží“.³⁶⁹ Na jednání u arcibiskupa Berana navazovalo setkání s představiteli Katolické akce v Olomouci, které na Habáňě působilo opět negativně, navíc bylo patrně spojené s vnitrořádrovými

---

³⁶² BAKOVÁ, Kateřina. *Autobiografie I*, s. 2.

³⁶³ ABL, f. Trochtiana, sign. C24, řeholní řády litoměřické diecéze. 1948.

³⁶⁴ APB, sign. C103. Dopis Kardinála Trochty Metoději Habáňovi, 13. 1. 1950.

APB, sign. C103. Dopis kardinála Trochty Metoději Habáňovi, 24. 3. 1950.

³⁶⁵ Srov. kapitulu 10.1.

³⁶⁶ FLOSS, Karel. *Bůh vždycky zatřese stavbou*, s. 227. Rozhovor s Karlem Flossem, 1. 9. 2017.

³⁶⁷ Jediný ohlas na tuto událost najdeme v SEHNAL, Jiří. *Jak jsem znal dr. Habáňe*. In. MUSIL, Jiří V. *Teolog, filosof a psycholog P. Metoděj Habáň*, s. 82-84.

³⁶⁸ V sekundární literatuře údaje o těchto Beranových krocích nenacházíme. Jediná stručná zmínka ke vztahu arcibiskupa Josefa Berana ke Katolické akci je uvedena v SVOBODA, Bohumil – POLC, Jaroslav V.: *Kardinál Josef Beran: životní příběh velkého vyhnance*. Praha: Vyšehrad, 2008, s. 111.

³⁶⁹ ABS, f. V/ÚL, sign. V-528 Ústí nad Labem. Protokol o výpovědi obviněného, Petr Habáň, 25. 8. 1952.

animozitami: „Z celého jednání jsem nabyl dojmu, že se jedná jen o formalitu a že vše někdo řídí ze zákulisí, kdo jsem se nedozvěděl, domnívám se, že to byl dr. Dacík“.³⁷⁰

Důsledkem jednání na pražském a olomouckém arcibiskupství byl přímý zákaz Habáňovy činnosti mezi mládeží z počátku roku 1948. Arcibiskup Beran jako hlavní důvody svého rozhodnutí uvedl jeho nepřesné naukové výklady a příliš silný vliv na mládež.

Jeho někdy nepřesné vyjadřování a ne přesně podané výklady dogmatické neb morální, které pak bývají od mladých a nezkušených posluchačů nesprávně aplikovány, což se projevuje zejména v oběžnících rozšiřovaných a vydávaných MPM. Při velkém osobním vlivu jeho na mládež by to nadále mohlo vésti k dalekosáhlým důsledkům. Tomu se mělo předejít tímto zákazem.³⁷¹

Habáň se rozhodnutí arcibiskupa podřídil, i když vyjadřoval roztrpčení nad jednáním církevní autority, jež mu neumožnila řádnou obhajobu.³⁷²

Habáňovým hlavním zaměstnáním v letech 1946 až 1948 byla výuka na různých typech škol. Po odchodu do Litoměřic nejprve vyučoval v místním diecézním bohosloveckém učilišti a v semináři, který byly přesunut zpět do Litoměřic v průběhu roku 1946.³⁷³ V akademickém roce 1946/1947 zde působil jako zastupující profesor dogmatiky³⁷⁴ a zároveň jako spirituál semináře a děkan studia.³⁷⁵ Vedle působení v teologickém institutu byl Metoděj Habáň v Litoměřicích zapojen do dalších církevních aktivit. V dominikánském klášteře pořádal pravidelné přednášky pro veřejnost, takzvanou Svatotomášskou akademií.³⁷⁶ V první polovině roku 1947 byl jmenován

---

³⁷⁰ ABS, f. V/ÚL, sign. V-528 Ústí nad Labem. Protokol o výpovědi obviněného, Petr Habáň, 25. 8. 1952.

³⁷¹ APB, sign. C103. Dopis arcb. Josefa Berana převorovi pražského dominikánského klášteře, 12. 1. 1948. Na přímý dotaz, zda k zákazu Habáňovy činnosti zavdali podnět někteří členové řádu, Beran v listě neodpovídá.

³⁷² APB, sign. C103. Dopis Metoděje Habáně provinciálovi české dominikánské provincie, nedatováno.

³⁷³ K diecéznímu bohosloveckému učilišti v Litoměřicích: NOVOTNÝ, Vojtěch. *Katolická teologická fakulta 1939 – 1990: prolegomena k dějinám české katolické teologie druhé poloviny 20. století*. Praha: Karolinum 2007, s. 53.

³⁷⁴ APB, sign. C92. Jmenování zatímním profesorem dogmatiky, 1. 10. 1946.

³⁷⁵ ABL, f. Biskupská konzistoř 1941-1990, sign. I A 5a, diecézní seminář. Oznámení o jmenování profesorem biskupského diecézního učiliště a o výplatě odměny za zastávání funkce spirituála, 28. 12. 1946 Spolu s Metodějem Habáněm vyučovali na litoměřickém bohosloveckém učilišti další dominikáni, Prokop Švach a Vít Beneš (*RD* 1947, roč. 56, č. 1, s. 5), a pravděpodobně i Bernardin Skácel (NOVOTNÝ, Vojtěch. *Katolická teologická fakulta*, s. 53).

³⁷⁶ *RD* 1947, roč. 56, č. 5, s. 65.

referentem pro mládež v celé litoměřické diecézi v souvislosti se snahou o posílení práce Katolické akce pro mládež v diecézi³⁷⁷ a členem zkušební komise pro kandidáty profesorství náboženství na středních školách a pro katechety.³⁷⁸

Po přeložení semináře zpět do Prahy v roce 1947³⁷⁹ se Metoděj Habáň přestěhoval z Litoměřic do Ústí nad Labem.³⁸⁰ Od září 1947 zde nastoupil jako pomocný učitel na státním reálném gymnáziu,³⁸¹ v říjnu složil zkoušku učitelské způsobilosti pro učitele náboženství na středních školách³⁸² a na konci roku 1947 byl zapsán do seznamu kandidátů profesury na středních školách.³⁸³ Jmenování řádným profesorem patrně zabránilo jeho zatčení na podzim 1948. V červenci 1948 byl opět jmenován profesorem v litoměřickém bohosloveckém učilišti, od října zde měl nastoupit jako profesor křesťanské filosofie,³⁸⁴ obnovení jeho činnosti v Litoměřicích však také znemožnilo jeho zadržení.

V době svého pobytu v Ústí nad Labem ukončeném zatčením v září 1948 žil v místním dominikánském klášteře společně s komunitou sester druhého řádu.³⁸⁵ Protože v červnu 1948 odešel z Ústí nad Labem do českobudějovické diecéze farní kněz Antonín Chramosta,³⁸⁶ byla dominikánům předána i správa místního arciděkanství. 10. června zde

---

³⁷⁷ Co s mládeží v litoměřické diecézi? *Ordinariátní list litoměřické diecéze* 1947, č. 2, s. 10.

³⁷⁸ *RD* 1947, roč. 56, č. 5, s. 65

³⁷⁹ V r. 1947 – 48 byli bohoslovci prozatímní správou arcidiecéze povoláni do pražského semináře a studovali na tamní teologické fakultě. Po jmenování biskupa Trochty došlo v r. 1948 opět k obnovení semináře a učiliště, které zahájily svou činnost 10. 10. 1948. Fungoval pouze dva roky, proto pedagogický sbor nebyl plně obsazen. NOVOTNÝ, Vojtěch. *Katolická teologická fakulta*, s. 53.

³⁸⁰ ABS, f. V/ÚL, sign. V-528. Zápis o výpovědi, Petr Habáň, 29. 5. 1951.

³⁸¹ APB, sign. C92. Ustanovení s platností od 1. 9. 1947 výpomocným učitelem při státním reálném gymnasiu v Ústí nad Labem.

³⁸² APB, sign. C92. Vysvědčení o učitelské způsobilosti, 15. 10. 1947.

³⁸³ APB, sign. C92. Potvrzení o zapsání do seznamu kandidátů profesury na středních školách a učitelských ústavech, 31. 12. 1947.

³⁸⁴ APB, sign. C92. Jmenování profesorem křesťanské filosofie v bohosloveckém učilišti, 9. 7. 1948.

³⁸⁵ Přesto byl stále veden jako člen komunity v Litoměřicích. K 1. 10. 1948 bylo v litoměřickém klášteře evidováno 5 kněží a 3 bratři laici.

ABL, f. Trochtiana, sign. C24, řeholní řády litoměřické diecéze. 1948; *RD* 1947, roč. 56, č. 8, s. 113.

³⁸⁶ ABL, f. Biskupská konzistoř 1941-1990, sign. II-A1-2, personálie Ústí nad Labem. Oznámení biskupské konzistoři o ustanovení Antonína Chramosty kaplanem v Nýrsku od 1. června 1948, 6. 12. 1948.

byl Metoděj Habáň ustanoven prozatímním správcem.³⁸⁷ V srpnu byl druhým kaplanem v Ústí nad Labem ustanoven Václav Efrém Chocholoušek OP. Po Habáňově zatčení se 22. září stal administrátorem ústecké farnosti Ludvík Kašpárek OP.³⁸⁸

5.2 První proces a věznění (1948-1949)

Metoděj Habáň patřil mezi jedny z prvních obětí komunistické represe namířené proti příslušníkům řeholních řádů. V první fázi pronásledování církve od února 1948 do roku 1950, kdy tlak režimu na církev vrcholil, bylo v českých zemích odsouzeno přes 50 řeholníků.³⁸⁹ Vedle Habáně byl mezi prvními odsouzenými i jeho spolubratr Jakub Antonín Zemek, převor znojemského kláštera, patrně první zatčený kněz po komunistickém nástupu k moci v roce 1948. Jeho proces probíhal ve stejných dnech jako Habáňův – 23. a 24. září 1948. Jakub A. Zemek v něm byl odsouzen k osmnácti letům vězení, na svobodu byl propuštěn v květnu 1960.³⁹⁰

Metoděj Habáň byl v průběhu léta 1948 vtažen do procesu proti skupině složené převážně ze studentů ústeckého gymnázia, do jejíhož čela byl postaven Josef Slezák.³⁹¹ Vyšetřovací a obžalovací spis i následný rozsudek umožňují rekonstruovat alespoň základní kontury celého případu.³⁹² V síti nastupujícího totalitního režimu uvázlo třicet sedm obžalovaných, studentů, ale i gymnaziálních profesorů, včetně ředitele školy Václava Šmejkal.³⁹³ Podle obžaloby se jádro skupiny začalo vytvářet v únoru 1948, kdy

---

³⁸⁷ ABL, f. Biskupská konzistoř 1941-1990, sign. II-A1-2, personálie Ústí nad Labem. Oznámení Metoději Habáňovi o ustanovení správcem arciděkanství v Ústí nad Labem, 10. 6. 1948; *Ordinariátní list litoměřické diecése* 1948, č. 7, s. 36.

³⁸⁸ ABL, f. Biskupská konzistoř 1941-1990, sign. II-A1-2, personálie Ústí nad Labem. Oznámení o jmenování Václava Efréma Chocholouška druhým kaplanem v Ústí nad Labem, 10. 8. 1948; oznámení o ustanovení Ludvíka Kašpárka administrátorem v Ústí nad Labem, 22. 9. 1948.

³⁸⁹ VLČEK, Vojtěch. *Perzekuce mužských řádů a kongregací komunistickým režimem 1948-1964*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2004, s. 58.

³⁹⁰ VLČEK, Vojtěch. *Perzekuce*, s. 160-161; ZEMEK, Jakub Antonín. *Vatikánský špion*, s. 46-53.

³⁹¹ Josef Slezák byl devatenáctiletý student posledního ročníku ústeckého gymnázia. Narodil se 4. 4. 1929 v Sázavě.

³⁹² NA, f. Státní prokuratura, Praha, inv. č. Pst I995/48 Josef Slezák a spol.

ABS, f. Krajská správa MV Ústí nad Labem, vyšetřovací spis V-2053/UL.

³⁹³ RNDr. Václav Šmejkal (1909-1983) vystudoval matematiku a deskriptivní geometrii na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy, v roce 1945 obnovil výuku na reálném gymnáziu v Ústí nad Labem a stal se

se začali scházet studenti Josef Slezák, Josef Bartes, Ivo Halouska, Vlastmil Mach a Milan Eichler a plánovat společnou protirežimní činnost. Její působení spočívalo především ve výrobě a rozšiřování letáků upozorňujících na zvlášť a nelegitimitu komunistické vlády.

Skutečný rozsah působení celé skupiny byl ale spíše marginální. První leták nazvaný Plzeň pozvedla hlavu proti komunismu, který se podařilo vytvořit až v květnu 1948, reagoval na připomínku konce druhé světové války v Plzni, jež se proměnila v protikomunistickou manifestaci.³⁹⁴ Dohromady se studentům podařilo připravit jen 6 letáků, většinou v počtu kolem 150 kusů, a začít s vydáváním časopisu Naše svoboda. Nejvýznamnějším materiálem byl leták obsahující text českého novináře Ivo Ducháčka Násilný převrat v Praze uveřejněný předtím ve francouzských novinách Le Monde. Skupině přitížilo i obvinění z navazování kontaktů s dalšími obdobnými skupinami, zejména v Praze, které měl zajišťovat Václav Šmejkal, a napojení na zahraniční studenty.³⁹⁵

Spojení Metoděje Habáně s celým případem bylo v podstatě náhodné. Ještě před přímým zkontaktováním se skupinou kolem Josefa Slezáka se od mladších studentů ústeckého gymnázia dověděl o existenci a rozšiřování letáků, především o článku Násilný převrat v Praze, který byl mezi studenty známý jako Ducháček. Prvním z později odsouzených studentů, s nímž vstoupil patrně až v červnu 1948 do užšího styku, byl Ivo Halouska, jehož znal z dřívější doby jako vedoucího recitačního souboru Československého rozhlasu v Ústí nad Labem. Proto když ho Halousek požádal o zapůjčení místnosti v budově ústeckého arciděkanství, nepředpokládal, že by mohla být využívána k činnostem vnímaným novým režimem jako nelegální, a prostory jim zpřístupnil. Halouskovi a jeho druhům umožnil také přístup k cyklostylu umístěnému v místnostech využívaných místní pobočkou Charity. Podle vlastních slov předpokládal, že ho budou využívat k tisku a rozmnožování básní. O tištění letáků informován nebyl,

---

jeho ředitelem. V roce 1948 byl odsouzen k devíti letům vězení, v roce 1958 znovu odsouzen na dva roky. *RNDr. Václav Šmejkal* [2017-09-12]. <<http://www.gym-ul.cz/smejkal.html>>.

³⁹⁴ Srov. ŠLOUF, Jakub. Proamerické demonstrace v Plzni 5.-6. května 1948. „Nesneseme v republice štvání proti Americe!“ In VEBER, Václav – BUREŠ, Jan et al. *Třetí odboj. Kapitoly z dějin protikomunistické rezistence v Československu v padesátých letech 20. století*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, s. 83-103.

³⁹⁵ ABS, f. Krajská správa MV Ústí nad Labem, vyšetřovací spis V-2053/UL, výpovědi obžalovaných a věci doličné.

ani mu žádný leták nebyl nikdy předán. I Josef Slezák, jako hlava celé skupiny, uvedl, že Habáň nebyl informován o přesném účelu, pro nějž chtějí rozmnožovací zařízení využívat.³⁹⁶ Na základě těchto skutečností nebyl Habáň zařazen přímo do ilegální skupiny a byl obviněn pouze z neoznámení přípravy zločinu úkladů o republiku.³⁹⁷

Metoděj Habáň byl nejprve ve dnech 21. až 24. září držen ve vazbě, aby byl následně při hlavním přelíčení před pražským Státním soudem, konaném ale přímo v Litoměřicích, 23. a 24. září odsouzen ke dvěma letům těžkého žaláře.³⁹⁸ Spolu s ním bylo odsouzeno dvacet dalších lidí rozdělených do dvou skupin. Do první byli zařazeni studenti, kteří se měli přímo podílet na ilegální „odbojové“ činnosti, do druhé většinou vyučující ústeckého gymnázia, jejichž hlavním proviněním bylo, že o aktivitách studentů neinformovali státní úřady.³⁹⁹

Po odsouzení byl Metoděj Habáň umístěn nejdříve do věznice v Litoměřicích. Odtud byl převezen do plzeňské věznice na Borech, kde se setkal se svým řádovým spolubratrem Jakubem Zemkem.⁴⁰⁰ Na Borech ho také navštívili další řádoví spolubratři Ambrož Svatoš a Vít Beneš, spolupracovníci z litoměřického semináře⁴⁰¹ a jeho dlouholetý žák z Olomouce Kazimír Večerka.⁴⁰²

Již brzy po svém odsouzení začal Habáň usilovat o získání prezidentské milosti. První žádost prezidentské kanceláři zaslal provinciál dominikánského řádu Ambrož Svatoš 3. ledna 1949. Mezi důvody pro její udělení zmiňuje Habáňovo angažmá v dělnické a sociální otázce, aktivní působení v dosídlovaném pohraničí, mezinárodně uznávanou odbornost ve scholastické filosofii⁴⁰³ a nasazení pro dobové sociální a reformní snahy. Podle textu žádosti se také ve vězení zhroutil, trpěl špatným zdravotním stavem,

---

³⁹⁶ ABS, f. Krajská správa MV Ústí nad Labem, vyšetřovací spis V-2053/UL. Výpověď Metoděje Habáně, 6. 8. 1948; výpověď Josef Slezáka, 22. 7. 1948.

³⁹⁷ NA, f. Státní prokuratura, Praha, inv. č. Pst 1995/48 Josef Slezák a spol., Spis obžalovací.

³⁹⁸ Metoděj Habáň byl odsouzen podle zákona 50/23 Sb, § 12, č. 2.

NA, f. Státní prokuratura, Praha, inv. č. Pst 1995/48 Josef Slezák a spol., Rozsudek Hp 31/48.

³⁹⁹ NA, f. Státní prokuratura, Praha, inv. č. Pst 1995/48 Josef Slezák a spol., Rozsudek Hp 31/48.

⁴⁰⁰ ZEMEK, Jakub Antonín. *Vatikánský špion*, s. 55-58.

⁴⁰¹ ABS, f. V/ÚL, sign. V-528 Ústí nad Labem. Protokol o výpovědi obviněného, Petr Habáň, 25. 8. 1952.

⁴⁰² VEČERKA, Kazimír. *Pan doktor*, s. 56.

Kazimír Večerka (1924-1999) – právník, filosof a matematik. Dlouholetý žák a spolupracovník Metoděje Habáně v Olomouci, posléze zaměstnanec Historického a Matematického ústavu ČSAV a externí přednášející na FF UK v Praze.

⁴⁰³ V textu žádosti se přímo označuje jako „jediný odborník scholastické filosofie v ČSR“

především slabostí srdce, a pobýval ve vězeňské nemocnici.⁴⁰⁴ Druhou žádost o milost podali také 3. ledna 1949 Habáňovi přátelé. K žádosti se připojil mimo jiné básník Vladimír Holan, herec František Vnouček, divadelník a v té době i poslanec E. F. Burian a ředitel Národního divadla Ferdinand Pujman.⁴⁰⁵ Přestože jejich intervence mohla přispět ke zkrácení Habáňova věznění a jeho propuštění na svobodu, rozhodující bylo jeho zařazení do tzv. akce M

Akce M – Milost byla hromadnou amnestií 127 katolických duchovní, kterou vyhlásil prezident Klement Gottwald 28. října 1949.⁴⁰⁶ Milosti byly uděleny v souvislosti s přijetím církevních zákonů 14. října 1949, jimiž byla církev přivedena pod přímou kontrolu státního aparátu.⁴⁰⁷ Cílem amnestie bylo vylepšení obrazu vztahu komunistického státu k církvi a v tomto duchu jí bylo i propagandisticky využito. V rozhlasové reportáži vysílané 30. října a věnované udělení milosti bylo mimo jiné řečeno: „Pan president republiky tímto svým aktem jasně dokumentuje jak vážně a státnicky zodpovědně usilují naši ústavní činitelé skutky o čestnou a poctivou dohodu s církví římsko-katolickou. Zákon ze dne 14. října [...] jest toho jasným svědectvím.“⁴⁰⁸

Získání milosti bylo vázáno na osobní žádost jednotlivých duchovních, kteří tím v podstatě museli nepřímou potvrdit oprávněnost trestního stíhání. Řada kněží proto odmítla o milost požádat. Metoděj Habáň byl naopak mezi těmi, kteří o udělení milosti aktivně usilovali. Zdá se, že pro státní aparát byl ve skupině amnestovaných kněží

---

⁴⁰⁴ APB, sign. A6/6. Žádost o milost prezidentu republiky, 3. 1. 1949.

⁴⁰⁵ APB, sign. A6/6. Soudní věc p. Metoděje Habáně z roku 1948,

⁴⁰⁶ Milost byla dále rozšířena 12. listopadu na 153 osob stíhaných spolu s duchovními, 26. listopadu na dalších 13 duchovních. KAPLAN, Karel. *Církevní komise ÚV KSČ 1949-1951*. 1. sv. Brno: Doplněk, 1994, dokumenty 12.4-12.9, s. 278 – 284; k milosti pro Metoděje Habáně: dokument 12.9 Zpráva o udělení milosti duchovním z 2. 11. 1949, s. 283-284, srov. VAŠKO, Václav. *Dům na skále 2, Církev bojující 1950-1960*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007, s. 17-18; KAPLAN, Karel. *Kronika komunistického Československa. Alexej Čepička – dobová drama komunistické moci*. Brno: Barrister a Principal, 2011, s. 59.

⁴⁰⁷ Srov. KAPLAN, Karel. *Stát a církev*, s. 94-110.

⁴⁰⁸ Amnestie presidenta republiky katolickým kněžím, vysíláno v rozhlasových novinách 30. 10. 1949. In *Securitas imperii 11, sborník k problematice bezpečnostních služeb*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2005, s. 348.

důležitou osobností.⁴⁰⁹ Ve zmiňované rozhlasové reportáži vystupoval jako jeden ze tří kněží komentujících udělení milosti a přijetí církevních zákonů, k nimž řekl:

Když vláda stanoví svůj zákon příznivý, no tak já vůbec nechápu vůbec, jak by mohl být tady rozpor. Nechápu vůbec to hledisko vyšší hierarchie, nechápu. Protože nemůžeme žít pořád v době feudálního rozvrstvení majetku, který patří několika šlechticům, a ostatní jenom dřít a pracovat. To je samozřejmé, že to není vyznání víry, aby člověk věřil v majetek vyšší hierarchie. Já jsem nevěřil nikdy v bohatství církve. To naopak mi byla vždycky sympatičtější církev tam, kde byly provedeny reformy, kde byli kněží chudší a kde byli poctivější.⁴¹⁰

O amnestii hovořil takto: „[...] – samozřejmě s naší strany nemůže – s té mé strany – nemůže to vzbudit nic jiného, nežli velikou vděčnost. Vděčnost, oddanost, závaznost, protože to člověk cítí, že takové gesto zavazuje.“⁴¹¹

Jakým způsobem interpretovat Habáňovo přijetí amnestie v roce 1949? Domnívám se, že k němu vedlo několik důvodů. Nejzřejmějším byl jeho špatný zdravotní stav. Už v průběhu věznění, tak i po svém propuštění měl vážné zdravotní problémy a musel pobývat v nemocnici. K jeho rozhodnutí žádat aktivně o milost a přijmout prezidentskou amnestii mohlo také přispět určité rozhořčení z postupu církevních autorit v době po skončení druhé světové války, především rozhodnutí o zákazu letních akademických týdnů. Pozitivní komentář k novým církevním zákonům a kritika církevních představených nejspíše nebyla jen snahou o propuštění z vězení, ale mohla vyjadřovat Habáňovy autentické názory, které byl i dříve neseny v duchu odmítání přílišného majetku církve a pochopení pro levicovou politiku.

5.3 Druhý proces a věznění (1952-1954)

Po prvním propuštění z vězení v prosinci 1949 odjel Metoděj Habáň nejprve kvůli obtížím s tlustým střevem a žaludkem do nemocnice Milosrdných bratří v Praze. Po Vánocích se přesunul zpět do litoměřické diecéze, kde působil až do svého druhého

---

⁴⁰⁹ RÁZEK, Adolf. Exkomunikační dekrety. In *Securitas imperii 11, sborník k problematice bezpečnostních služeb*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2005, s. 176. Adolf Rázek cituje VÚA, f. Čepička, sv. 17, a. j. 114. Zápis ze 6. porady ministra Čepičky, 26. 10. 1949: „Bude připravena akce, která by věc náležitě politicky zhodnotila v tisku a rozhlas (případný projev některých kněží, propuštěných na svobodu apod.). Zvláštní pozornost věnovat P. Habáňovi.“

⁴¹⁰ Amnestie prezidenta republiky katolickým kněžím, s. 348.

⁴¹¹ Amnestie prezidenta republiky katolickým kněžím, s. 348.

zatčení na podzim 1951. Znovu bydlel v komunitě sester druhého řádu a sloužil jim jako spirituál a zpovědník. Spolu s nimi se na počátku roku 1950 přestěhoval do dominikánského kláštera v Litoměřicích, kde se v dubnu odehrály události vedoucí k jeho opětovnému zadržení a odsouzení.⁴¹² Vedle duchovního vedení komunity sester opět vyučoval na diecézním teologickém učilišti.⁴¹³

Rok 1950 byl dobou vrcholného tlaku státního aparátu na katolickou církev: postupně došlo k internaci biskupů, zrušení diecézních seminářů, sloučení teologických fakult a přesunutí semináře i fakulty do Litoměřic, byla zlikvidována řeckokatolická církev.⁴¹⁴ Symbolem nejtvrďšího pronásledování se stala mučednická smrt kněze Josefa Toufara 25. února 1950.⁴¹⁵ Jedním z hlavních cílů režimu byla i likvidace řeholních řádů, jež započala procesem proti skupině řeholníků, do jejíhož čela byl postaven Augustin Machalka, opat premonstrátského kláštera v Nové Říši.⁴¹⁶ Po procesu probíhajícím na přelomu března a dubna 1950 začala Akce K – systematický plán na úplné odstranění řeholního života z české církve i společnosti.⁴¹⁷ Přepadení klášterů, odvoz a internace řeholníků proběhla ve dvou vlnách, v noci ze 13. na 14. dubna a v noci z 27. na 28. dubna. Dominikánské kláštery byly obsazeny ve druhé vlně, řeholníci byli internováni v kláštere v Broumově.⁴¹⁸ Několik významných představitelů řádu bylo vtaženo do vykonstruovaných monstrprocesů. Tvrdá represe dopadla na blízké Habáňovy spolupracovníky Silvestra Braitu a Reginalda Dacík. Braitu byl zapojen do prvního procesu s Augustinem Machalkou, za velezradu a špionáž byl odsouzen k trestu odnětí

---

⁴¹² K přesunům Metoděje Habáně na konci roku 1949 a na počátku roku 1950: ABS, f. V/ÚL, sign. V-528. Zápis o výpovědi, Petr Habáň, 29. 5. 1951.

⁴¹³ ABS, f. V/ÚL, sign. V-528. Zápis o výpovědi, Petr Habáň, 29. 5. 1951.

Habáňovo působení v diecézním učilišti v roce 1950 nelze jinde v pramenech doložit. Litoměřické teologické učiliště bylo spolu s dalšími diecézními ústavy zrušeno v létě 1950. Srov. NOVOTNÝ, Vojtěch. *Katolická teologická fakulta*, s. 108.

⁴¹⁴ Srov. HANUŠ, Jiří – STRÍBRNÝ, Jan (eds.). *Stát a církev v roce 1950*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2000.

⁴¹⁵ Srov. DOLEŽAL, Miloš. *Jako bychom dnes zemřít měli: drama života, kněžství a mučednické smrti číhošťského faráře P. Josefa Toufara*. Pelhřimov: Nová tiskárna Pelhřimov, 2012.

⁴¹⁶ VLČEK, Vojtěch. *Perzekuce*, s. 62-68.

⁴¹⁷ VLČEK, Vojtěch. *Perzekuce*, s. 69-76.

⁴¹⁸ APB, sign. A6/6. Ambrož Svatoš. Autentická vzpomínka na zábor dominikánského konventu u sv. Jiljí 28. dubna 1950.

svobody na 15 let, z vězení vyšel v roce 1960.⁴¹⁹ Dacík byl odsouzen v rámci procesu proti představitelům Katolické akce v srpnu 1951 na základě obvinění ze špionáže a pokusu o přechod hranic na 19 let. Na svobodu byl propuštěn také v rámci amnestie v roce 1960.⁴²⁰

Metoději Habáňovi se nejkřutější pronásledování roku 1950 vyhnulo. Nebyl internován v rámci akce K, ani nebyl zařazen do žádného z velkých procesů proti představitelům řeholních řádů. Damián Němec uvádí, že Habáň nebyl v dubnu 1950 zadržen proto, že spolu s dalšími bratry Josefem Dvorským a Bernardinem Skácelem pobýval u dominikánských mnišek v litoměřickém klášteře.⁴²¹ Můžeme se jen dohadovat, zda tomu tak skutečně bylo. Pro zajištění řeholníků existovaly podrobné seznamy a státním úřadům se podařilo zajistit a odvézt do soustředovacích klášterů téměř všechny řeholníky, kteří se při záboru nacházeli mimo klášter.⁴²² Navíc z Habáňovy korespondence vyplývá, že v dubnu 1950 už byl pravděpodobně jediným řeholníkem pobývajícím v Litoměřicích.⁴²³

Habáň se v litoměřickém klášteře zdržoval do počátku podzimu 1950. V říjnu se přesunul na faru v Ústěku, kde byl jmenován administrátorem.⁴²⁴ Během svého ročního pobytu v Ústěku se potýkal s nespecifikovanými závažnými zdravotními problémy, kvůli nimž musel strávit jistou dobu v nemocnici.⁴²⁵ Na podzim 1951 byl znovu v podstatě náhodou postižen represemi ze strany bezpečnostního aparátu. 7. září byl zatčen Státní

---

⁴¹⁹ Srov. KAŠIČKA, Zdeněk. *Otec Braitó*, s. 28-33.

⁴²⁰ Srov. POLÁČEK, Martin Jindřich. *Reginald Dacík*, s. 48 – 54.

⁴²¹ ČERNUŠÁK, Tomáš – PROKOP, Augustin – NĚMEC, Damián. *Historie dominikánů*, s. 186.

⁴²² VLČEK, Vojtěch. *Perzekuce*, s. 69.

⁴²³ APB, sign. C103. Dopis kardinála Trochty Metoději Habáňovi, 24. 3. 1950.

Jedním z možných vysvětlení pro jeho vyjmutí z akce K je vystoupení Metoděje Habáně z dominikánského řádu a přijetí mezi kněze litoměřické diecéze, viz následující poznámka.

⁴²⁴ Zajímavým detailem, na který narážíme ve výslechových protokolech, ale který není možné ověřit z jiných pramenů, je tvrzení Metoděje Habáně, že byl kardinálem Trochtou přijat mezi diecézní kněze litoměřické diecéze a „přešel ze stavu řeholního kněze na světského kněze.“ Pravděpodobně šlo o klamné vyjádření pro vyšetřující orgány s cílem vyhnout se represím namířeným proti řeholním řádům. Méně pravděpodobná je eventualita, že šlo o dozvuk vnitřních sporů v dominikánském řádu. ABS, f. V/ÚL, sign. V-528. Zápis o výpovědi, Petr Habáň, 29. 5. 1951.

APB, sign. C92. Ustanovení administrátorem v Ústěku, Liběšicích, Levíně a Strážišti, s platností od 15. října 1950.

⁴²⁵ ABL, f. Biskupská konzistoř 1941-1990, sign. II-A1-2, složka Ústěck. Žádost MH o zastoupení v době pobytu v nemocnici.

bezpečností na faře v Ústěku a obviněn z neoznámení trestného činu velezrady a vyzvědačství.⁴²⁶

Důvodem k zatčení byly události, jež se odehrály v dubnu 1950 v litoměřickém klášteře. V polovině dubna přijal Habáň na krátkou návštěvu Bělu Žárovou,⁴²⁷ kterou znal z doby svého prvního uvěznění ve věznici v Litoměřicích, spolu s Bořivojem Brůnou, jenž se představil jako jeho údajný spoluvězeň z téže doby. Brůna si vyžádal krátký, soukromý rozhovor s Habáněm. Během asi tři čtvrtě hodinu dlouhého setkání se mu představil jako agent cizí informační služby přicházející ze zahraničí a požádal v klášteře o úkryt pro čtyři spolupracovníky, kteří mají být vysláni na území Československa ze západního Německa. Aby dodal svým slovům na přesvědčivosti, vytáhl Brůna v průběhu hovoru pistoli a legitimaci, o níž tvrdil, že je průkazkou CIC.⁴²⁸ Metoděj Habáň jeho žádost kategoricky odmítl a označil jeho činnost za nezodpovědnou.⁴²⁹ Protože Habáň setkání s Brůnou neoznámil bezpečnostním orgánům, bylo proti němu zahájeno trestní stíhání.⁴³⁰

Nejpodivnější postavou celého případu je údajný agent západních výzvědných služeb a v šedesátých letech s velkou pravděpodobností agent StB Bořivoj Brůna.⁴³¹ Narodil se v roce 1921 v Trávčicích na Litoměřicku, za druhé světové války byl nasazen v Německu. Odtud uprchl zpět do Čech, v roce 1944 byl odsouzen na pět let za několik krádeží. Z vězení uprchl, na konci války se přidal k partyzánům a po osvobození byl přidělen k zajišťování odsunu Němců z Prahy. V září 1945 byl zatčen, aby si odpykal zbytek trestu. Po půl roce byl amnestován, ale už v roce 1947 znovu zatčen za podvod. Byl opět amnestován a v srpnu 1948 odsouzen k 18 měsícům vězení pro pokus o přechod hranic do západního Německa. Celkem byl do roku 1950 osmkrát soudně trestán pro podvod,

---

⁴²⁶ ABS, f. V/ÚL, sign. V-528. Rozkaz k zatčení, protokol o domovní a osobní prohlídce, 7. 9. 1951.

⁴²⁷ Běla Žárová se narodila 1. 10. 1931 v Litoměřicích, od září 1948 do srpna 1949 byla vězněna pro protistátní činnost ve věznici v Litoměřicích. Po propuštění byla zaměstnána jako dělnice a prodavačka v bufetu v Lovosicích, pak nastoupila nejprve na brigádu a poté jako zaměstnanec do dolu Evžen v Mostě. ABS, f. V/ÚL, sign. V-528. Zápis o výpovědi, Běla Žárová, 26. 7. 1951.

⁴²⁸ CIC - Counterintelligence Corps, zpravodajská služba armády Spojených států založená v roce 1941.

⁴²⁹ ABS, f. V/ÚL, sign. V-528. Zápis o výpovědi, Petr Habáň, 29. 5. 1951

⁴³⁰ Habáň na svoji obhajobu uváděl, že bezprostředně po setkání se o něm bál s kýmkoli hovořit, protože věděl, že byl Brůna ozbrojen. Ani posléze nedošel k přesvědčení, že by bylo nutné rozhovor kamkoli hlásit, jelikož neznal jméno svého návštěvníka a domníval se, že je tím věc vyřízená a uzavřená.

ABS, f. V/ÚL, sign. V-528. Zápis o výpovědi, Petr Habáň, 29. 5. 1951.

⁴³¹ ABS, svazek a. č. 723438 MV-TS, reg. Č. 30439.

krádeže a pokus o znásilnění. Při posledním pobytu ve vězení se napojil na skupinu osob, které se představovaly jako agenti západních služeb. Právě z jejich pověření se vydal v dubnu 1950 do Litoměřic, aby zde prověřil možnou spolupráci s několika místními obyvateli a zajistil ubytování pro čtyři příchozí ze zahraničí. Cestou se setkal v Lovosicích s Bělou Žárovou, s níž se znal z vězení v Litoměřicích, a to ho přivedla k Metoději Habáňovi. Po několika dalších úkolech pro skupinu údajných agentů byl 22. května 1950 zatčen na Masarykově nádraží v Praze. Již o tři dny později se mu podařilo eskortujícím policistům uniknout a skrývat se až do srpna, kdy byl znovu zadržen.⁴³²

Habáň byl zatčen 7. září, byla u něj provedena domovní a osobní prohlídka⁴³³ a následně byl převezen do vazební věznice v Litoměřicích. Ve vazbě byl držen až do 25. srpna 1952, část doby strávil ve vazební věznici Ministerstva národní bezpečnosti v Ústí nad Labem.⁴³⁴ V průběhu vazby byl vyslýchán vyšetřovateli Státní bezpečnosti.⁴³⁵

Obžaloba proti Metoději Habáňovi byla podána 20. září 1952.⁴³⁶ Byl v ní viněn z toho, že jako „zarytý již jednou potrestaný třídní nepřítel“ neoznámil žádost Bořivoje Brůny o ubytování a chystaný čin velezrady. Hlavní líčení se odehrávalo 20. října 1952 před Státním soudem v Praze. Prokurátorem v Habáňově případu byl nechvalně známý Karel Čížek, který se podílel na řadě dalších proticírkevních procesů.⁴³⁷

---

⁴³² ABS, f. V/ÚL, sign. V-528. Zápis o výpovědi, Bořivoj Brůna, 5. 12. 1951.

⁴³³ ABS, f. V/ÚL, sign. V-528. Protokol o domovní a osobní prohlídce, 7. 9. 1951.

⁴³⁴ ABS, f. V/ÚL, sign. V-528. Žádost o ponechání ve vazbě a o povolení výkonu vazby u velitelství státní bezpečnosti, 29. 10. 1951; Rozhodnutí o vazbě, 29. 12. 1951.

NA f. Státní soud Prah, inv. č. 4 TS I 76/50 Habáň Petr. Zprošťující rozsudek, 12 Tr 451/68, 22. 4. 1969.

⁴³⁵ Z vyšetřovacích protokolů je patrné, že v určité fázi se pokoušeli propojit Habáňův případ s procesem proti skupinám mládeže a studentů sdružených kolem Katolické akce, skupiny Rodina a JOC. Tato linie se ale v obžalobě ani v rozsudku dále neobjevuje.

ABS, f. V/ÚL, sign. V-528 Ústí nad Labem. Protokol o výpovědi obviněného, Petr Habáň, 25. 8. 1952.

K procesům s Katolickou akcí a skupinou Rodina srov. VAŠKO, Václav. Procesy s Katolickou akcí, s. 37-70; ID. *Dům na skále 3, Církev vězněna 1950-1960*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008, s. 107-136.

⁴³⁶ ABS, f. V/ÚL, sign. V-528 Ústí nad Labem. Žaloba proti Petru Habáňovi, Státní prokuratura v Praze, 4 SPt I 3/52.

⁴³⁷ ABS, f. V/ÚL, sign. V-528 Ústí nad Labem. Protokol o hlavním líčení, 20. 10. 1952, spisová značka 4 Ts I 76/52.

Karel Čížek (1913-1991) byl prokurátorem v procesech Zela a spol., Machalka a spol., Valena a spol., Mádr a spol., Bárta a spol. Srov. VAŠKO, Václav. *Dům na skále 2*, s. 42-52; ID. *Dům na skále 3*, s. 76-107.

Soud uznal Habáně vinným z trestného činu neoznámení velezrady a vyzvědačství a odsoudil ho k trestu odnětí svobody na dobu čtyř let, propadnutí celého jmění a ztrátě čestných občanských práv na dobu pěti let po uplynutí doby věznění.⁴³⁸ Přitížilo mu předcházející odsouzení z roku 1948, soud ho označil za zarytě nespolehlivého a nelояálního občana: „Západní imperialisté obracejí se při provádění svých nekalých záměr proti našemu státu o takové živly, o nichž důvodně předpokládají, že budou jejich spolehlivými pomocníky. To je případ Petra Habáně.“⁴³⁹

Habáň se proti rozsudku odvolal. Odvolací řízení proběhlo 23. ledna 1953 u Nejvyššího soudu v Praze.⁴⁴⁰ Pro posílení svojí obhajoby navrhoval vyslechnutí dalších svědků, především dvou dělníků, kteří bydleli v litoměřickém klášteře a s nimiž mluvil o Brůnově návštěvě přímo v den dubnové schůzky. Soud neuznal jeho obhajobu jako odůvodněnou a jeho žádost zamítl s vysvětlením, že se Habáň mohl obrátit s popisem pachatele na nejbližší stanici SNB i bez znalosti jeho přesné totožnosti nebo mohl kontaktovat Bělu Žárovou s žádostí o další informace.

Habáň byl umístěn nejprve ve věznici Valdice, kde pobýval od 1. listopadu 1952 do 30. dubna 1953. Odtud byl na více než půl roku přesunut do Mladé Boleslavi. Do Valdic se vrátil 18. listopadu 1953.⁴⁴¹ V obou věznicích byl pravděpodobně umístěn do skupiny kněží v tzv. kněžských oddělení. V případě Mladé Boleslavi o tom svědčí výpověď náčelníka věznice ppor. Heřmanského, podle níž byl Habáň spolu s ostatními kněžími podroben přísnějšímu režimu nedovolujícímu práci mimo věznici. Vězni byli přidělováni kupříkladu na loupání slídy nebo draní peří.⁴⁴²

Velké kněžské oddělení bylo zřízeno ve valdické věznici, kde v přísném režimu izolace a kontroly fungovalo až do poloviny šedesátých let.⁴⁴³ O Habáňově přítomnosti mezi kněžími ve Valdicích svědčí například František Pevný, který do Valdic nastoupil

---

⁴³⁸ ABS, f. V/ÚL, sign. V-528 Ústí nad Labem. Rozsudek Státního soudu v Praze, spisová značka 4 Ts I 76/52.

⁴³⁹ ABS, f. V/ÚL, sign. V-528 Ústí nad Labem. Rozsudek Státního soudu v Praze, spisová značka 4 Ts I 76/52.

⁴⁴⁰ ABS, f. V/ÚL, sign. V-528 Ústí nad Labem. Protokol o odvolacím líčení, č. j. To III 253/52.

⁴⁴¹ NA f. Státní soud Prah, inv. č. 4 TS I 76/50 Habáň Petr. Trestní spis.

⁴⁴² NA f. Státní soud Prah, inv. č. 4 TS I 76/50 Habáň Petr. Vyjádření bývalého náčelníka věznice č. 6 v Mladé Boleslavi ppor. Heřmanského ve věci vymáhání nákladů u odsouzeného Petra Habáně.

⁴⁴³ SYNEK, Jan. *Svobodni v nesvobodě: náboženský život ve věznicích v období komunistického režimu*. Praha: Vvšehrad, Ústav pro studium totalitních režimů, 2013, s. 93-96

jako diecézní kněz. Ve vězení se rozhodl pro vstup do řeholního společenství a stal se jezuitou: „Intenzivněji jsem začal přemýšlet o vstupu do řádu během věznění ve Valdicích. Hovořili jsme o tom s dominikánem P. Habáně, který se domníval, že bych mohl vstoupit do řádu. [...] Taktně jsem mu naznačil, že uvažuji spíš o jezuitech.“⁴⁴⁴

Na základě prezidentské amnestie ze 4. května 1953 byla Metoději Habáňovi prominuta třetina trestu, tedy 1 rok a 4 měsíce. Ve vězení proto strávil 2 roky a 8 měsíců (včetně započtené vyšetřovací vazby, které se díky odvolání protáhla na dobu od 7. září 1951 do 23. ledna 1953). Na svobodu byl propuštěn 7. května 1954.⁴⁴⁵

V době společenského uvolnění na konci šedesátých let začal Habáň usilovat o rehabilitaci a zrušení rozsudku. Na konci roku 1968 bylo řízení o provedení rehabilitace postoupeno krajskému soudu v Ústí nad Labem, kde se v dubnu následujícího roku konalo veřejné projednávání Habáňovy žádosti.⁴⁴⁶ Rozsudkem z 22. dubna 1969 rozhodl krajský soud o zrušení rozsudku z roku 1952.⁴⁴⁷ Hlavními důvody pro toto rozhodnutí byly závažné porušování pravidel pro Habáňovu vazbu, nedostatečné vyslechnutí svědků a především naprosté zanedbání ověřování pravdivosti tvrzení Bořivoje Brůny, který jak už bylo uvedeno, byl poměrně komplikovanou osobou. Pochybení týkající se vazby byla flagrantní: Habáň byl zatčen 7. září 1951, ale státní prokurátor rozhodl o uvalení vazby až 3 měsíce po zadržení a jeho rozhodnutí mu bylo oznámeno až po dalších 14 dnech, 29. listopadu 1951. Vazba se také bezdůvodně protahovala. Poslední výslech v případě byl proveden 5. prosince 1951 s Bořivojem Brůnou, ale obžaloba byla podána až 25. srpna 1952. Habáň si zároveň stěžoval na hrubé zacházení v průběhu vazby, v níž se podle vlastních slov připravoval na smrt.⁴⁴⁸

Do dalšího vývoje Habáňovy rehabilitace výrazně zasáhl počátek normalizace. 28. dubna 1971 shledal Nejvyšší soud na podnět Ministerstva spravedlnosti, že rozhodnutím krajského soudu v Ústí nad Labem z roku 1969 byl porušen zákon a zrušení Habáňova odsouzení proto neplatí.⁴⁴⁹ Nejvyšší soud svoji argumentaci zakládal na logickém

---

⁴⁴⁴ VLČEK, Vojtěch. *Kříž jsem hlásal, kříž jsem snášel*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 353. Citováno v: SYNEK, Jan. *Svobodni v nesvobodě*, s. 126.

⁴⁴⁵ NA f. Státní soud Prah, inv. č. 4 TS I 76/50 Habáň Petr. Trestní spis, rozhodnutí prezidenta republiky o amnestii.

⁴⁴⁶ APB, sign. C92. Oznámení o konání veřejného zasedání ve věci rehabilitace, 22. 4. 1969.

⁴⁴⁷ NA f. Státní soud Prah, inv. č. 4 TS I 76/50 Habáň Petr. Zprošťující rozsudek, 12 Tr 451/68, 22. 4. 1969.

⁴⁴⁸ NA f. Státní soud Prah, inv. č. 4 TS I 76/50 Habáň Petr. Zprošťující rozsudek, 12 Tr 451/68, 22. 4. 1969.

⁴⁴⁹ NA f. Státní soud Prah, inv. č. 4 TS I 76/50 Habáň Petr. Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR, 28. 4. 1971

vývodu, že i kdyby Brůna ve skutečnosti nebyl agentem cizí zpravodajské služby, přesto měl Habáň na základě zjištěných informací jeho činnost oznámit. Podle soudu se tedy Habáň dopustil pokusu o trestný čin neoznámení velezrady. Ke konečnému zrušení rozsudku z roku 1952 proto došlo až na počátku roku 1991 rozhodnutím Krajského soudu v Ústí nad Labem.⁴⁵⁰

5.4 Propuštění na svobodu a příchod na Chlum Svaté Máří.

Předtím, než se na konci padesátých let usadil na delší dobu na Chlumu Svaté Máří, střídal Habáň rychle místa pobytu i zaměstnání. Pokusíme se jeho pohyby ve zkratce zrekonstruovat. Z vězení byl propuštěn na počátku května 1954. Jako místo bydliště po propuštění uvedl Olomouc, ale již od června pracoval v civilním zaměstnání jako účetní v Řemeslnických potřebách v Jihlavě.⁴⁵¹ Krátce před přestěhováním do Jihlavy také pobýval u Jakuba Demla v Tasově.⁴⁵² Z Jihlavy se přesunul do Děčína. Od dubna do srpna 1955 zde byl zaměstnán jako úředník v potravinářském družstvu Pramen.⁴⁵³ Před přestěhováním do vlastního podnájmu bydlel v rodině doktora Vladimíra Rádla, v jejich bytě sloužil tajné bohoslužby a tajně pokřtil i jejich děti.⁴⁵⁴ Kromě pobytu v Děčíně krátce působil i v Praze, v říjnu 1955 je zmiňován jako úředník v pražském ústředí Charity.⁴⁵⁵ Dokumenty z dubna a května 1956 uvádějí jako místo jeho trvalého pobytu Olomouc.⁴⁵⁶

---

⁴⁵⁰ NA f. Státní soud Prah, inv. č. 4 TS I 76/50 Habáň Petr. Usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem 15 Rt 49/91, 18. 2. 1991.

⁴⁵¹ APB, sign. C92. Rozhodnutí o přijetí do zaměstnaneckého poměru, Řemeslnické potřeby Jihlava, 1. 8. 1954.

⁴⁵² ŠEVČÍKOVÁ, Kateřina. *Dopisy Jakuba Demla Timotheu Vodičkovi*, s. 100, 103, 104; APB, sign. C10. Svědectví dr. Rádla z r. 1999.

⁴⁵³ NA f. Státní soud Prah, inv. č. 4 TS I 76/50 Habáň Petr. Zpráva Okresního oddělení MV Děčín, 20. 10. 1955.

⁴⁵⁴ APB, sign. C10. Svědectví dr. Rádla z r. 1999; Písemná vzpomínka paní Rádlové, 3. 10. 2016. Metoděj Habáň bydlel v Tylově ulici 988, Děčín II.

⁴⁵⁵ NA f. Státní soud Prah, inv. č. 4 TS I 76/50 Habáň Petr. Zpráva Okresního oddělení MV Děčín, 20. 10. 1955.

⁴⁵⁶ Nejprve v ulici Na Trati č. 29, poté Riegrova č. 18 (pravděpodobně se jednalo o adresu Kazimíra Večerky).

NA f. Státní soud Prah, inv. č. 4 TS I 76/50 Habáň Petr. Zpráva Okresního oddělení MV Olomouc, 17. 5. 1956.

V letech 1954 až 1957 byl Habáň s největší pravděpodobností nucen ke kontaktům se Státní bezpečností, především v době svého děčínského pobytu se musel opakovaně scházet s příslušníky StB.⁴⁵⁷ Rozsah jeho spolupráce se Státní bezpečností už ale v dnešní době nejsme schopni přesně stanovit. V seznamech spolupracovníků StB je pod Krajskou správou MV Ústí nad Labem veden tajný spolupracovník Petr Habáň s krycím jménem Petřík, jehož svazek byl zaveden 29. 6. 1954. 9. 2. 1956 byl svazek převeden pod Krajskou správu MV v Karlových Varech, což koresponduje s Habáňovým přesunem do sokolovského okresu. Jednoznačné přiřazení Metoděje Habáně k této osobě ale není možné z důvodu chybějícího data narození u agenta Petříka. V roce 1957 přestal být tento svazek aktivní, v roce 1980 byl skartován.⁴⁵⁸

Na přelomu let 1955 a 1956 se Metoděj Habáň přesunul do okresu Sokolov. Od 1. ledna 1956 byl hlášen v přechodném bydlišti v Chodově. Po získání státního souhlasu se na konci roku 1955 mohl vrátit do duchovní správy. Krátce působil jako administrátor v nedalekých Tatrovicích. Státní souhlas k výkonu duchovní služby získal pravděpodobně na přímluvu pražského kapitulního vikáře Antonína Stehlíka.⁴⁵⁹ V roce 1957 se stal správcem farnosti Chlum Svaté Máří⁴⁶⁰ a v této funkci působil až do roku 1972.⁴⁶¹

Okolnosti Habáňova příchodu do Chlumu, významného poutního místa severních Čech, představují jednu z nejzajímavějších epizod jeho života. Sokolovsko bylo jedním z mála regionů, v němž se až do šedesátých let uchovalo výraznější německé osídlení. Zdejší doly a závody těžkého průmyslu byly závislé na německých specialistech, kteří proto byli z odsunu vyňati. Až do poloviny šedesátých let, kdy byla přijata právní opatření umožňující jejich vystěhování do Německa, tvořili příslušníci německé národnosti, zaměstnaní v okolních dolech a průmyslových závodech, většinu obyvatel Chlumu Svaté Máří. Díky tomu se zde uchovala řada tradic, včetně pravidelných, hojně navštěvovaných

---

⁴⁵⁷ APB, sign. C10. Svědectví dr. Rádla z r. 1999; Písemná vzpomínka paní Rádlové, 3. 10. 2016.

⁴⁵⁸ ABS, svazek a. č. 4072 KV (reg. č. 709 Ústí nad Labem, převidován na reg. č. 2727 Karlovy Vary, uložen pod a. č. 35762 MV, později uložen pod a. č. 4072 KV, svazek z protokolu tajných spolupracovníků, bez bližšího uvedení kategorie, zničen dne 4. 12. 1980.

⁴⁵⁹ APB, sign. C10. Svědectví dr. Rádla z r. 1999.

⁴⁶⁰ V letech 1960 až 1990 přejmenován na Chlum nad Ohří.

⁴⁶¹ Od 1. 12. 1955 do 14. 3. 1957 byl administrátorem v Tatrovicích a administrátorem excurrendo v Nejdku-Rudné. Od 15. 3. 1957 do 30. 6. 1970 byl administrátorem Chlumu sv. Máří. Od 1. 7. 1970 do 15. 2. 1972 výpomocným duchovním v Chlumu sv. Máří. SAP, personální složka Metoděj Habáň.

poutí.⁴⁶² V polovině padesátých let museli z Chlumu odejít kněží z řádu Křížovníků s červenou hvězdou, kteří poutní místo tradičně spravovali. Místní němečtí obyvatelé se ale dožadovali kněze a hrozili stávkou, pokud nebudou zajištěny pravidelné bohoslužby. Za této situace byl na Chlum přivolán Metoděj Habáň.⁴⁶³ V počátcích svého působení sloužil pro místní společenství mše s kázáním v němčině, vyučoval náboženství v okolních obcích a zajistil vybudování malého muzea v budově chlumského probošství otevřeného při poutní slavnosti v roce 1958.⁴⁶⁴

---

⁴⁶² VLASÁK, Vladimír. *Dějiny obce Chlum Svaté Máří*. Chlum Svaté Máří: Obec Chlum Svaté Máří, 2005, s. 26, 30-32.

⁴⁶³ Rozhovor s Dominikem Dukou, 31. 8. 2016; Rozhovor s Albertem Josefem Benešem, 22. 8. 2017.

⁴⁶⁴ VLASÁK, Vladimír. *Dějiny*, s. 32; k historii poutního místa Chlum Svaté Máří v době komunismu, poutím a místnímu muzeu srov. bakalářskou práci Petry Widžové založenou na archivní, výzkumu, WIDŽOVÁ, Petra. *Příběh poutního místa v Chlumu sv. Máří*. Bakalářská práce, FHS, Univerzita Karlova v Praze, 2013, s. 26-45.

6 Kritický hlas v době obnovy (1960-1971)

Habáňovy aktivity a texty z šedesátých let svědčí o dvojím. Za prvé o obtížném hledání kompromisů ve vztazích s vládnoucí mocí. Metoděj Habáň, přestože byl na začátku padesátých let vězněn, aktivně působil v kruzích oficiální církve. Nikdy otevřeně komunistický režim nepodporoval, ale plně využíval omezených možností, které stát církvi v tomto období otevíral, především v publikační činnosti. Za druhé o intenzitě diskuze doprovázející v českém prostředí koncilní dobu. Z Habáňova díla jasně vysvítá palčivý zájem o uchování neporušené tradice církve i to, jak se v řadě filosofických a teologických otázek dostával do sporů s dalšími výraznými postavami české teologie šedesátých a počátku sedmdesátých let.⁴⁶⁵ Krátký vhled do Habáňovy činnosti v šedesátých letech tak může posloužit především jako sonda do složitosti a rozporuplnosti doby.

Metoděj Habáň se od počátku šedesátých let snažil intenzivněji zapojit do života církve, především skrze návrat na teologickou fakultu a publikování v oficiálních církevních periodikách. Koncem roku 1960 se obrátil na magistra dominikánského řádu s dotazem, zda je v situaci velmi špatné úrovně filosofického a teologického vzdělání na státem řízených teologických fakultách možné, aby se tam ucházel o místo vyučujícího a zda je dovoleno kněžím přispívat do státem kontrolovaných Katolických novin. Magistr řádu Aniceto Fernández v lednu 1961 Habáňovi odpověděl, že působení na teologické fakultě není nevhodné a bratři dominikáni mohou do Katolických novin zasílat své příspěvky, ale s rozvážností.⁴⁶⁶ Pokus o návrat na teologickou fakultu se však nezdařil. Vyučovat teologii nebylo povoleno žádnému z profesorů dominikánského generálního studia.⁴⁶⁷

---

⁴⁶⁵ Například Vojtěch Novotný nachází v Habáňových článcích v časopise *Duchovní pastýř* první stopy názorové polarizace v české církvi. Objevují se zde v souvislosti se snahou reflektovat teologický vývoj církve v západní Evropě. NOVOTNÝ, Vojtěch. *Odvaha být církví, Josef Zvěřina v letech 1913-1967*. Praha: Karolinum, 2013, s. 387.

⁴⁶⁶ AGOP, sign. XIII. 81510. Dotazy Metoděje Habáně na magistra řádu Ancieta Fernándeze z prosince 1960; Odpověď magistra řádu Aniceta Fernándeze Metodějovi Habáňovi z ledna 1961. Citováno v: ČERNUŠÁK, Tomáš – PROKOP, Augustin – NĚMEC, Damián. *Historie dominikánů v českých zemích*, s. 203.

⁴⁶⁷ František Tomásek se v roce 1965, po svém jmenování apoštolským administrátorem pražské arcidiecéze, pokoušel zprostředkovat návrat Metoděje Habáně na litoměřickou fakultu buď ve funkci profesora morální teologie nebo spirituála. Tomáškův návrh byl ministerstvem školství odmítnut. NA f.

Habáň rovněž usiloval o účast na posledním jednacím období Druhého vatikánského koncilu. V roce 1965 požádal o povolení k cestě na koncilní zasedání, poté co byl na koncil pozván jako odborný poradce magistra dominikánského řádu. Československé úřady jeho žádost zamítly s odůvodněním, že vzhledem k neexistenci mužských řeholních řádů v Československu by nebyla jeho účast na koncilu politicky účelná. Zároveň byl Habáň jako bývalý řeholník přiřazen do skupiny katolického duchovenstva, která nemá dobrý vztah ke komunistickému režimu.⁴⁶⁸

6.1 Katolické noviny

Omezený prostor pro publikování nabízely Metoději Habáňovi oficiální, režimem povolené *Katolické noviny*. V průběhu šedesátých let do nich přispíval pravidelně třemi až články za rok. Výjimku tvoří roky 1968-1970, kdy zde žádný text neuveřejnil. Pohled do Habáňových příspěvků prozrazuje, jak komplikované bylo působení ve veřejném církevním periodiku i v průběhu uvolňování společenských poměrů. Autoři byli nuceni balancovat na úzké hraně mezi věrností církevnímu poselství a vyjadřováním loajality vůči stávajícímu politickému a společenskému systému. Metoděj Habáň musel přistoupit na určitý kompromis s vládnoucí mocí, i když, jak bylo zmíněno dříve, bylo mu to povoleno magistrem dominikánského řádu.⁴⁶⁹

V případě Habáňových článků v *Katolických novinách* tato skutečnost nejvýrazněji vystupuje na povrch v komentářích k aktuálnímu společenskému dění. Habáň přispíval do pravidelné rubriky „Do svědomí lidstva“. V komentářích souznících s dobovou

---

Ministerstvo školství a kultury (MŠK), Praha, 1945 – 1967, Církevní odbor, sign. 47 II. ŘKC (provizorně zpracovaná část), k. 39, Záznam o jednání s biskupem Dr. Tomáškem na MŠK, 30. 7. 1965. Citováno v: BALÍK, Stanislav – HANUŠ, Jiří. *Letnice dvacátého století*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2012, s. 99.

⁴⁶⁸ NA f. Ministerstvo školství a kultury, Praha, 1975 – 1967, Církevní odbor, sign. 47 II. ŘKC (provizorně zpracovaná část), k. č. 39, Návrh na složení delegace katolických hodnostářů z ČSSR pro čtvrtou část II. vatikánského koncilu v Římě, 1965. Citováno v: BALÍK, Stanislav – HANUŠ, Jiří. *Letnice dvacátého století*, s. 30.

⁴⁶⁹ Jak píše Vojtěch Novotný: „S výjimkou let 1968-70 zde [t. j. v *Katolických novinách*] své úvahy směli zveřejňovat výlučně autoři, kteří byli přijatelní pro vládnoucí režim.“ NOVOTNÝ, Vojtěch. *Teologie ve stínu*. Praha: Karolinum 2007, s. 122. Blíže ke *Katolickým novinám*: NOVOTNÝ, Vojtěch. *Teologie ve stínu*, s. 122-127. K období 1960-1967, kdy Metoděj Habáň nejčastěji v *Katolických novinách* publikoval, srov. PAULAS, Jan – ŠEBEK, Jaroslav. *Katolické noviny 1949-1989*. Praha: Katolický týdeník, 2009, s. 47-84.

protiválečnou rétorikou se vyslovoval za likvidaci zbraní hromadného ničení a mírové řešení mezinárodních konfliktů.⁴⁷⁰ V červnu 1960 Habáň přivítal vznik návrhu nové socialistické ústavy. V textu K plnosti a bohatství života pozitivně hodnotí sociální výdobytky dosažených při budování socialismu, zlidštění světa práce a omezení vykořisťování.⁴⁷¹

Většinu článků otištěných v Katolických novinách tvořila kázání k jednotlivým svátkům liturgického roku. V některých z nich se vyjadřoval i k soudobým církevním otázkám – například v příspěvku Poklady dokonalého společenství⁴⁷² se zmiňuje pochvalně o ekumenickém hnutí a přínosu osobitých tradic odloučených církví. V několika textech se vrací k probíhajícímu koncilu a jeho recepci. V pro Habáně typickém duchu zdůrazňuje nutnost opřít probíhající reformy o pevný základ církevní tradice a vyvarovat se všeho, co označuje jako „bludné nauky“.⁴⁷³

6.2 Dialog s marxismem

Metoděj Habáň v sobě osobitým způsobem spojoval dvě zdánlivě obtížně slučitelné charakteristiky. Podílel se na řadě významných intelektuálních iniciativ vznikajících v prostředí mírného uvolňování komunistického režimu v druhé polovině šedesátých let. Zároveň ale do nich vstupoval s jasným teologickým a filosofickým přesvědčením, které ho mnohdy přivádělo do sporů s převládajícími dobovými trendy. Prvním dialogickým fórem, do něhož byl zapojen, byl seminář pro navazování dialogu mezi křesťany a marxisty, který na půdě pražské filosofické fakulty pořádal Milan Machovec.⁴⁷⁴

Kořeny křesťansko-marxistického dialogu můžeme hledat na přelomu padesátých a šedesátých let. V akademickém roce 1959/1960 začíná Machovec, vůdčí duch celého úsilí o prolomení ostrých hranic mezi marxisty a křesťany, přednášet na pražské Filosofické fakultě vedle dějin české filosofie a etiky i dějiny světových náboženství.

---

⁴⁷⁰ HABÁŇ, Metoděj. Do svědomí lidstva. *Katolické noviny* 1961, 10. 9., č. 37.

⁴⁷¹ HABÁŇ, Metoděj. K plnosti a bohatství života. *Katolické noviny* 1960, 19. 6., č. 25.

⁴⁷² HABÁŇ, Metoděj. Poklady dokonalého společenství. *Katolické noviny* 1964, 20. 9., č. 38.

⁴⁷³ HABÁŇ, Metoděj. Krajní situace církve. *Katolické noviny* 1971, 6. 6., č. 23.

⁴⁷⁴ Srov. JINDROVÁ, Kamila – TACHECÍ, Pavel – ŽDÁRSKÝ, Pavel. *Mistr Dialogu Milan Machovec: sborník k nedožitým osmdesátinám českého filosofa*. Praha: Akropolis, 2005; LANDA, Ivan – MERVART, Jan et al. *Proměny marxisticko-křesťanského dialogu v Československu*. Praha: Filosofie, 2017; NOVÁK, Tomáš. *Milan Machovec. Monografie se zaměřením na teologickou problematiku*. Doktorská disertační práce, Praha: HTF Univerzity Karlovy, 1997.

Kromě toho začíná navazovat i osobní kontakty s několika evangelickými teology, jež postupně přerůstají ve vznik formálně ustaveného semináře pro dialog marxistů s křesťany. Pravidelná diskusní setkání na Filosofické fakultě začínají v roce 1962 a trvají až do roku 1968, kdy zájem účastníků pohltily události Pražského jara. Metoděj Habáň je ve všech dostupných zdrojích uváděn jako pravidelný účastník semináře. O okolnostech jeho seznámení s Milanem Machovcem a vstupu do křesťansko-marxistického dialogu bohužel bližší zprávy nemáme.

Seminář vzniklý původně ze zájmu mladých evangelických teologů a farářů o Machovcovo myšlení a na druhé straně ze snahy marxistů poznat moderní křesťanské autory,⁴⁷⁵ se proměnil v ekumenicky široce rozkročené setkávání. Podíleli se na něm představitelé Českobratrské církve evangelické: J. L. Hromádka, J. B. Souček, Amedeo Molnár, Josef Smolík, Milan Opočenský, Karel Trusina, Jaroslav Ondra a Pavel Filipi; zástupci Církve československé Zdeněk Trtík a Zdeněk Kučera i velká katolická skupina: Jiří Němec, Jan Sokol, Zdeněk Neubauer, Oto Mádr, Josef Zvěřina, Karel Otčenášek, Anastáz Opasek a spolu s nimi i Metoděj Habáň se svým žákem Kazimírem Večerkou. Marxisty zastupoval na prvním místě Machovcův žák Zbyněk Fišer (Egon Bondy), dále Vladimír Sádek, Erika Kadlecová, Jaroslav Hranička, Ladislav Prokúpek, Helena Procházková (Haškovcová) a Jiřina Heroldová (Šiklová). Významná byla i účast zahraničních hostů. Do Prahy přijížděli významní katoličtí teologové K. Rahner, J. B. Metz, G. A. Wetter, biskup Rudolph Graber, protestantští teologové i marxističtí myslitelé Erich Fromm nebo představitel radikální levice Rudi Dutschke.⁴⁷⁶

Semináře, jenž se konal dvakrát do měsíce v pondělí v hlavní posluchárně Filosofické fakulty, se účastnilo obvykle 40 – 60 osob. Diskutovala se pestrá směs témat. Milan Opočenský uvádí tento nikoli definitivní výčet: „Vědecký světový názor, otevřenost

---

⁴⁷⁵ Jakými byli kupříkladu Karl Barth, Rudolf Bultmann, Dietrich Bonhoeffer, Josef Lukl Hromádka, Paul Tillich nebo Pierre Teilhard de Chardin. Přímou inspirací pro vznik semináře byly dvě práce vydané v první polovině šedesátých let, *Evangelium pro ateisty* od J. L. Hromádky, jež zkoumá možnosti překonávání rozdílů mezi různými ideovými proudy, tedy i křesťanstvím a marxismem, a hledá společné antropologické kořeny ležící pod povrchem všech světových názorů a Machovcova kniha *Smysl lidského života* z roku 1965, v níž rozvíjí etiku dialogu. Srov. NOVÁK, Tomáš. Životopis Milana Machovce. In JINDROVÁ, Kamila – TACHECÍ, Pavel – ŽDÁRSKÝ, Pavel. *Mistr Dialogu Milan Machovec*, s. 18; OPOČENSKÝ, Milan. Křesťansko-marxistický dialog v Praze. In JINDROVÁ, Kamila – TACHECÍ, Pavel – ŽDÁRSKÝ, Pavel. *Mistr Dialogu Milan Machovec*, s. 45.

⁴⁷⁶ NOVÁK, Tomáš. *Milan Machovec*, s. 30n.

systemu, judaismus, Bultmannovo pojetí Ježíše, Kierkegaard, Tomáš Garrigue Masaryk, Pierre Teilhard de Chardin, kabala, mystika, ekumenické hnutí, Druhý vatikánský koncil, význam modlitby v křesťanském životě, náboženství v USA, člověk v čínské tradici, ontologie buddhismu.⁴⁷⁷

Dialog se v průběhu druhé poloviny šedesátých let přenesl i mimo uzavřený okruh účastníků semináře na Filosofické fakultě. Machovcovo úsilí o dialog mělo velký ohlas v západní Evropě a napojilo se nebo přímo vedlo k vytvoření obdobných fór v dalších evropských zemích.⁴⁷⁸ V Československu představovala vrchol křesťansko-marxistického dialogu konference uspořádaná na jaře roku 1967 Československou akademií věd a organizací německých katolických intelektuálů Paulus-Gessellschaft v Mariánských Lázních. Účastnili se jí marxisté, kupříkladu Roger Garaudy, Cesare Luporini, Robert Kalivoda, Josef Zumr, Milan Průcha, Erika Kadlecová, a křesťané J. B. Metz, Jurgen Moltmann, Josef L. Hromádka, Jan Milíč Lochman, Amedeo Molnár i Metoděj Habáň. Habáň ve svém příspěvku zdůrazňoval, že křesťanství a marxismus netvoří vzájemný protiklad, ale zápasí se stejnými problémy a nesou stejnou zodpovědnost za svět, i když každý směr vychází z odlišných principů.⁴⁷⁹

Další velkou akcí vycházející z křesťansko-marxistického dialogu byla veřejná diskuze, která se konala 29. dubna 1968 v Praze za účasti 1200 až 3000 diváků. Za předsednictví Milana Machovce spolu diskutovali marxisté Jiří Cvekl, Vitězslav Gardavský, František Kavka, Jaroslav Krejčí a Lubomír Nový, za nekatolické teology Josef L. Hromádka, Jan Milíč Lochman, J. B. Souček, Ladislav Hejránek a Zdeněk Trtík, za katolíky Jiří Němec, Vladimír Rudolf a opět Metoděj Habáň, který zde vystoupil s přednáškou o katolickém pohledu na Tomáše G. Masaryka.⁴⁸⁰

Zrekonstruovat přímý dialog mezi Metodějem Habáněm a Milanem Machovce, respektive mezi Habáněm a Machovcem, respektive mezi Habáněm a Machovcem, není již dnes možné. Za pomoci několika textů obou autorů se ale můžeme pokusit sestavit jeho přibližné obrysy, jež mohou zároveň posloužit jako příhodný vstup do myšlenkových

---

⁴⁷⁷ OPOČENSKÝ, Milan. Křesťansko-marxistický dialog v Praze, s. 47. Srov. NOVÁK, Tomáš. *Milan Machovec*, s. 30n.

⁴⁷⁸ NOVÁK, Tomáš. *Milan Machovec*, s. 32.

⁴⁷⁹ ZACHOVAL, Marcel. Křesťansko-marxistický dialog a rok 1968. *Dialog Sever-Jih, Západ-Východ* 1994, roč. 2, č. 4, s. 34-36.

⁴⁸⁰ ZACHOVAL, Marcel. Křesťansko-marxistický dialog, s. 37; LP, f. Jiří Němec, sign. N13 1968-1971. Poznámky ze setkání křesťané – marxisti, 29. 4. 1968.

zápasů šedesátých let. Machovcův kritický pohled na soudobý katolicismus nabízí útlý svazek nazvaný jednoduše *Novotomismus*, jenž vyšel v roce 1962 na počátku systematického rozvoje dialogu mezi marxismem a křesťanstvím.⁴⁸¹ Pozitivní uchopení křesťanství nalézáme v jeho možná nejznámějším díle *Ježíš pro moderního člověka*.⁴⁸² Habáňova názorová pozice nejzřetelněji vysvítá z nevydaných textů jeho přednášek, ale najdeme ji roztroušenou i v jeho knižním díle.

Již z předcházejících řádků je patrné, že v průběhu šedesátých let se Machovcovo myšlení stále více otevíralo křesťanství. Platí to ale s určitými výjimkami⁴⁸³ jen o protestantské teologii nesené duchem hledání „historického Ježíše“ a pozitivním vztahem k moderní filosofii, sociologii a příbuzným vědeckým oborům.⁴⁸⁴ K novotomismu⁴⁸⁵ a tedy k teologickým a filosofickým východiskům Habáňova křesťanství se postavil jednoznačně odmítavě: filosofie inspirovaná dílem svatého Tomáš je „absolutně strnulou soustavou“ vycházející z „absolutně neživotných principů“, je to „dogmatismus přímo klasický, jaký jinde dějiny nepoznaly“.⁴⁸⁶

Ve vyhroceném pohledu z konce padesátých a počátku šedesátých let představují marxismus a novotomismus jediné dvě myšlenkové soustavy, jež nabízejí ucelený obraz světa a vizi jeho dalšího rozvoje. Zatímco představa novotomistů vychází z náboženského mýtu a je tudíž nutně falešná, marxismus je doktrínou založenou na objektivním, vědeckém poznání světa. Proto jen on může být reálným východiskem při řešení politických, společenských a filosofických problémů. Skutečně myslící a cítící člověk „jednou nalezne východisko ne v iluzích, ale východisko reálné, východisko v komunistickém humanismu jako spojení nejvyšších lidských ideálů s konkrétním tvořivým bojem pracujícího lidu a živými zápasy všech odvětví lidské vědy a umění“.⁴⁸⁷

---

⁴⁸¹ MACHOVEC, Milan. *Novotomismus: o teologii a filosofii současného katolicismu*. Praha: NPL, 1962. Jedná se o přepracované vydání textu z roku 1958

⁴⁸² MACHOVEC, Milan. *Ježíš pro moderního člověka*. Praha: Orbis, 1990. Poprvé vydáno v němčině jako ID. *Jesus für Atheisten*. Stuttgart, 1972.

⁴⁸³ Určovaný jeho zájmem o soudobý obrat v katolickém myšlení v souvislosti s probíhajícím Druhým vatikánským koncilem.

⁴⁸⁴ Soudobé protestantské teologii věnoval spis MACHOVEC, Milan. *O takzvané „dialektické“ teologii současného protestantismu*. Praha: ČSAV, 1962.

⁴⁸⁵ Ale spolu s ním i k celé katolické tradici, srov. MACHOVEC, Milan. *Novotomismus*, s. 11, 48 a průběžně.

⁴⁸⁶ MACHOVEC, Milan. *Novotomismus*, s. 64-67.

⁴⁸⁷ MACHOVEC, Milan. *Novotomismus*, s 101.

Je zajímavé, že při analýze současné společenské situace se oba autoři shodují: západní společnost je v krizi, všude panuje relativismus a skepse. Měšťacká liberální kapitalistická společnost žene svět na pokraj zániku.⁴⁸⁸ V této situaci vystupuje tomismus a nabízí zdánlivě pevné a jasné řešení. Je v něm sice „více síly a schopností než v ostatních buržoazních filosofických směrech“, ale jde jen „o sílu a schopnost probouzet iluze“. V roce 1962 je Machovec ještě hluboce „věřícím“ marxistou a pouze Marxovo učení mu je jediným lékem na „hospodářsko-politickou krizi kapitalismus“.

Přesto nabízí přes nezbytné ideologické odsudky minimálně výborně formulovaný a v mnoha bodech i výstižný obraz filosofie Tomáše Akvinského. Svůj postoj k andělskému doktorovi vtělil do úvodního motta jemu věnované kapitoly: „Blouznit se chystá – však podle přesného zákona, řádu.“⁴⁸⁹ Všímá si Tomášovy ojedinělé schopnosti propojit svět víry a rozumu a jeho pozitivnímu náhledu na roli rozumu při poznání Boha a světa.

Protože v Tomášově pojetí stojí filosofie ve službě teologie, je tomismus filosofií lidí oddaných mýtu. Těm sice musíme přiznat určité, i filosofické, schopnosti – „mistři novotomismu v Římě, Lovani, Paříži i Mnichově jsou vskutku lidé mimořádně vzděláni, znalí, učení, schopní, pracovití atd.“ – ale jejich myšlení musíme odsoudit jako iluzorní a tmářské. Zaslouží si proto i náš soucit:

Díváme-li se na ně jako na lidi klamající, nelze neodsoudit jejich společenskou funkci; lze se však na ně dívat i jako na lidi oklamané, svedené (nikdo z nich se tomistou nenarodil!), často nelze než litovat jejich schopností a rozumu zapojených do služeb mýtu.⁴⁹⁰

Jak již bylo řečeno, tomismus je strnulý a dogmatický. Tomisté se domnívají, že poznali celou pravdu a „když mluví o životě, jde jim o to mistrovat dnešní život podle „ontologického řádu.“⁴⁹¹ Jsou si proto sami sebou absolutně jistí, hrdí a povýšení.

---

⁴⁸⁸ „Unavené duše..., marnost nad marnost..., pocity úzkosti a blížícího se konce – to vše tkví na dně mnoha zdánlivě honosných myšlenkových soustav tohoto přechodného období lidských dějin.“ MACHOVEC, Milan. *Novotomismus*, s. 8. Srov. HABÁŇ, Metoděj. Ideál demokracie. *FR* 1936, roč. 8, s. 47-48, ID. Člověk buržoa. *FR* 1937, roč. 9, s. 45-46; ID. Masarykovo pojetí buržoazie. *FR* 1946, roč. 14, s. 122.

⁴⁸⁹ Citace z HORATIUS. *Satiry* II – 3, 271. In MILAN, Machovec. *Novotomismus*, s. 46.

⁴⁹⁰ MACHOVEC, Milan. *Novotomismus*, s. 64.

⁴⁹¹ MACHOVEC, Milan. *Novotomismus*, s. 65.

Machovcův závěr je jednoznačný – v pozadí tomismu je „zvláštní duchovní pýcha“, skrývá se za ním „Luciferův hřích.“⁴⁹²

Někteří autoři zdůrazňují, že kritika tomismu je Machovcovou první nepřímou kritikou oficiálního uzavřeného marxismu a tedy prvním vykročením na cestu otevřeného dialogu s jinými myšlenkovými systémy.⁴⁹³ Domnívám se, že tento závěr je do značné míry utvářený pozdějším Machovcovým příklonem k určité verzi křesťanství a rozhodně zde neznamena popření marxismu samotného. V Novotomismu připouští, že strnulost tomistického systému může být varováním před ustrnutím marxismu samotného,⁴⁹⁴ marxismus ale staví jednoznačně na odlišnou rovinu než tomismus: „Tomismus je primárně jevem náboženským a tomu musí odpovídat kritika marxismu. Marxismus proto nemůže pokládat zásady tomistů za problém hodný diskuse rovnocenných partnerů.“⁴⁹⁵ Zatímco v systému filosofie podle svatého Tomáše je dogmatismus bytostnou součástí celého systému a nemůže tomu být z principu jinak, „marxismus naopak vznikl jako věda, prostoupená tvořivým duchem“ a je schopen neustálé obnovy – „tomismus by nemohl existovat bez dogmatismu, marxismus bez boje proti dogmatismu ve vlastních řadách“.⁴⁹⁶

Vyrovnaní s tomismem je pro Machovce zároveň vyrovnaním s celou katolickou tradicí. Tomistická filosofie je pro něj bytostně svázána s katolicismem, představuje jeho oficiální ideologii a sdílí všechny jeho nešvary. Katolickou církev vnímá jako efektivní, dobře organizovaný nástroj pro udržování společenského *statu quo*. Hlavní zlo leží v samotných kořenech učení církve – místo, aby lidem nabízela reálnou spásu skrze zlepšení jejich životních podmínek a proměnu společenských struktur, dává jim pouze iluze jakéhosi vykoupení v posmrtném životě. Církev je reprezentantem všech reakčních sil, nejvyhraněnější silou bránící společenským změnám, uzavřeným ideologickým světem, zcela odříznutým od reality života: „Katolicismus je vlastně sám celý svět, ovšem

---

⁴⁹² MACHOVEC, Milan. *Novotomismus*, s. 67.

⁴⁹³ NOVÁK, Tomáš. Životopis Milana Machovce, s. 16.

⁴⁹⁴ „Rozbor tomistického dogmatismu může sloužit v boji proti některým dílčím obdobným dogmatickým jevům mezi lidmi, kteří se hlásí k marxismu: proti citátologii, proti pouhé exegezi textů klasiků, proti naivnímu ožívování dávno probíjovaných filosofických zápasů, proti kultu autorit, proti formalistickému verbalismu, proti odtrhování čisté linie litery od života, proti scholastickým praktikám prověrek „pravověrnosti“ mrtvou literou, zkrátka proti tomu, co tvoří podstatu tomismu a co je v komunistickém hnutí protimarxistickým přežitkem minulosti.“ MACHOVEC, Milan. *Novotomismus*, s. 68.

⁴⁹⁵ MACHOVEC, Milan. *Novotomismus*, s. 98.

⁴⁹⁶ MACHOVEC, Milan. *Novotomismus*, s. 68

svět naruby obrácený, svět ve svých nekonečně rozmanitých projevech v zrcadle náboženské mystifikace.“⁴⁹⁷ Z Machovcovy perspektivy existují jen dva reálné myšlenkové proudy schopné proměňovat svět – katolicismus a marxismus. Církev, jež svými iluzemi brzdí chod dějin a marxismus, který je legitimizován vítězným tažením komunismu: „Rozmach a úspěchy tábora komunismu a vítězný postup národně osvobozenického nutí, hlavně v Asii a Africe – to jsou ony dějinné síly, před nimiž se ani katolická církev už na přelomu první a druhé poloviny XX. století nemůže zakrývat oči.“⁴⁹⁸

Jen krátce se zastavme u Machovcovy vlastní představy o křesťanství, již vtělit do knihy *Ježíš pro moderního člověka*. Aniž bychom se chtěli pouštět do nesplnitelného úkolu a přesně rozkrýt genealogii teologických a filosofických interpretací postavy Ježíše Krista v myšlení 20. století, můžeme přesto včlenit Machovcův obraz Ježíše do určitého myšlenkového kontextu. Zájem o Ježíše jako o geniální osobnost světových duchovních dějin byl u Milana Machovce spojen s odklonem od víry v marxismus jako jediné spásonosné síly slibující vyřešení všech hlubokých politických a společenských problémů. Smysl Ježíšova životního příběhu a jeho nauky nachází ve vnitřní proměně, kterou může projít každý člověk. Není to ale obrácení nesené Boží milostí, ale vlastní lidskou silou inspirovanou Ježíšovým příkladem. Ježíš proto není Spasitelem v doslovném, ale pouze přeneseném slova smyslu. U Machovce jde o důsledně pěstovanou „christologii zdola“ vycházející z Ježíšova lidství a skepticky přistupující k jakékoli možnosti „nadpřirozeného“ boholidství.⁴⁹⁹

Machovcův zájem o Ježíše můžeme vřadit do široké, velmi hrubě vymezené kategorie humanistické interpretace Ježíšova života mající v mnoha ohledech blízko k liberální protestantské teologii a na ní navazujícím proudům protestantského teologického myšlení.⁵⁰⁰ Hlavním cílem je zde proniknout za „zmytologizovaný“⁵⁰¹ obraz Ježíše,

---

⁴⁹⁷ MACHOVEC, Milan. *Novotomismus*, s. 22

⁴⁹⁸ MACHOVEC, Milan. *Novotomismus*, s. 85.

⁴⁹⁹ MACHOVEC, Milan. *Ježíš pro moderního člověka*, s. 162; srov. POSPÍŠIL, Ctirad Václav. *Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel*. 4. vyd., Praha: Krystal OP; Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010, s. 25-26.

⁵⁰⁰ Srov. vývoj hlavní směrů moderní protestantské teologie: GIBELLINI, Rosino. *Teologické směry 20. století*.

⁵⁰¹ Srov. MACHOVEC, Milan. *Ježíš pro moderního člověka*, s. 150-151, 154-156; ID. *Novotomismus*, s. 13,

ukázat na zjevný protiklad mezi Ježíšem, skutečnou historicky relevantní osobností, a Kristem, mytologickým výkladem Ježíšova života, jenž nám zakrývá skutečný význam jeho poselství.⁵⁰² Tato metoda práce je nesena přesvědčením, že historicko-kritická analytická metoda umožňuje rozkrýt často zavádějící vrstvy tradice a dojít k čistému tvaru Ježíšovy původní nauky.⁵⁰³ Podezřívavý přístup k tradici je spojen se skepsí vůči církvi jako eminentnímu nositeli Ježíšova poselství. Církev je naopak chápána jako mocenská instituce, jež „svou praxí deformovala Ježíšův zjev a učení“.⁵⁰⁴ Jak píše Helmut Gollwitzer v předmluvě k *Jesus für Atheisten*, německému vydání knihy, Machovcův Ježíš překračuje hranice jednotlivých konfesí a zůstává především kritickým hlasem proti uzurpátorům moci.

[Machovec] ukazuje lidské v Ježíšovi, ukazuje to, co je společné pro všechny lidi, věřící i nevěřící, a v čem právě dokáže křesťanství oslovit všechny. Synoptický obraz Ježíše, tak jak jej ukazuje Milan Machovec, je stále vlastně protestem proti etablované moci, a to jak v církvi, tak i ve společnosti.⁵⁰⁵

Delší prodleva u některých stěžejních momentů Machovcovy interpretace (novo)tomismu a křesťanství snad nebyla bezúčelnou zastávkou. Měla posloužit k vykreslení možných podob promýšlení křesťanství v době, kdy s nimi byl Metoděj

---

⁵⁰² „Ale je dějinnou skutečností, že odkaz díla a ducha velkých a čistých osobností se téměř nikdy, ať se o to jejich nepřátelé a hlavně jejich stoupenci snažili sebevíc, nepodaří úplně zlikvidovat. [...] Tak i v křesťanství zdogmatizovaný obraz Krista nikdy nezatlačil úplně obraz Ježíše Nazaretského. Tento obraz ovšem začasťe jakoby v dějinách křesťanství přecházel spíše do podzemí, do utrpení různých světců a kacířů, udržujících s vypětím veškerých sil a na samém pomezí lidských možností – smysl díla mistrova proti autoritativním strážcům tohoto díla.“ MACHOVEC, Milan. *Ježíš pro moderního člověka*, s. 161-162. Srov. RATZINGER, Joseph. *Úvod do křesťanství, výklad apoštolského vyznání víry*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007, s. 138-146.

⁵⁰³ „Domníváme se, že jsme podali obraz, který plně odpovídá kritickému studiu jak pramenů, tak i Ježíšovy doby a prostředí vůbec, který přitom nic nezamlčuje a neskrývá. Současně se domníváme, že právě tento obraz, k němuž jsme dospěli, nepracující ani sebemíň s hypotézou ‚nadpřirozena‘ a zázračna, jak se v daném případě běžně dělalo a dělá, zároveň Ježíšovu věc nijak nesnižuje [...]“ MACHOVEC, Milan. *Ježíš pro moderního člověka*, s. 162.

⁵⁰⁴ SMOLÍK, Josef. Machovcův Ježíš. In JINDROVÁ, Kamila – TACHECÍ, Pavel – ŽĎÁRSKÝ, Pavel. *Mistr Dialogu Milan Machovec*, s. 95.

⁵⁰⁵ MACHOVEC, Milan. *Jesus für Atheisten*. (Mit einem Geleitwort von Helmut Gollwitzer.) Stuttgart, Berlin: Kreuz-Verlag, 1972, s. XV. Citováno v ŠIKLOVÁ, Jiřina. Dialogický seminář na Filozofické fakultě UK v šedesátých letech. In JINDROVÁ, Kamila – TACHECÍ, Pavel – ŽĎÁRSKÝ, Pavel. *Mistr Dialogu Milan Machovec*, s. 55

Habáň konfrontován v různých dialogických fórech. Machovcův hlas byl vybrán proto, že byl v tehdejší Československu jedním z nejsilnějších a nejlépe artikulovaných interpretů vztahu křesťanství a moderního.

K Habáňově reakci na dobovou situaci se budeme vracet průběžně v dalších částech naší práce. Nyní uveďme jen několik předběžných poznámek. Podrobnou analýzu marxismus v Habáňově díle nenajdeme.⁵⁰⁶ Častým tématem jeho článků a přednášek je ale kritika aktuálního vývoje teologie. Jako reprezentativní příklad zde mohou posloužit dva texty: *Noví proroci* a *Nová teologie*.⁵⁰⁷ Podle Habáňovy charakteristiky se „nová teologie“ v mnoha ohledech blíží Machovcovu výkladu jádra křesťanství. Za její dva hlavní inspirační zdroje označuje „filosofii svobody vykládanou existenciální filosofií“ a evangelické teology a exegety.⁵⁰⁸ Mezi osobnosti, „které jakoby rozšířili nové chápání křesťanství a bojují proti tradičnímu pojetí Boha a křesťanství“⁵⁰⁹ řadí kupříkladu Martina Bubera, Paula Tillicha, Dietricha Bonhoeffera, Rudolfa Bultmanna, Karla Bartha, Johna Robinsona a Friedricha Heera. Přestože tento výběr působí eklekticky, až nahodile můžeme za ním tušit základní obrysy liberálního proudu teologického myšlení, jenž Habáň z principu odmítal.

Vznáší vůči němu dvě hlavní výtky. Za první jde o převádění teologie na antropologii, nahrazování teologických výroků výpověďmi o lidském životě. Primárním předmětem teologie přestává být Bůh a stává se jím lidská existence a její nejzazší smysl. Podle Habáňovi interpretace vede tento přístup k obrazu Boha jako „nějaké bytosti existující

---

⁵⁰⁶ V Habáňově pozůstalosti se nachází rozsáhlý materiál s názvem „Antikosík“ s podrobným rozбором nedostatků marxistické filosofie z pohledu tomismu. Kvůli výrazně odlišným formulacím a stylistickým prostředkům než jaké nacházíme v Habáňových textech, mu ale není možné autorství tohoto díla připsat. Článek se primárně vyjadřuje k myšlení českého marxistického filosofa Karla Kosíka, nepřímou ale odpovídá i na obhajobu marxismu a kritiku tomistické filosofie v Machovcově *Novotomismu*. Vychází ze stejného úvodního předpokladu jako Machovcova úvaha: soudobé myšlení se zmítá ve skepticizmu a pouze marxismus a tomismus se zdají být reálným východiskem z krizové situace. Jen nabízené řešení má opačnou znaménka: „Tvrdíme, že k definitivnímu řešení skeptického problému je dnes způsobilý toliko tomismus, udržující kontinuitu klasické filosofie věků, která není partikularizována dobově či národnostně. [...] Marxismus je čirým synkretismem a pokud jej lze vůbec filosoficky uvážit, stojí z velké části právě na půdě empirismu.“ APB, sign. C99. Antikosík.

⁵⁰⁷ HABÁŇ, Metoděj. *Noví proroci*; ID. *Nová teologie*. APB, sign. C98. Oba texty byly s největší pravděpodobností připraveny jako podklady pro přednášky Filosoficko-teologického kurzu.

⁵⁰⁸ HABÁŇ, Metoděj. *Nová teologie*.

⁵⁰⁹ HABÁŇ, Metoděj. *Noví proroci*.

nad světem“, jakési neurčité představě, jež nemá nic společného s vírou a slovy evangelia. Druhým zásadním problémem je pro něj chápání dogmatu v „nové teologii“. Jako problematický zdroj inspirace zde označuje Karla Bartha. Jeho přístup neumožňuje vytvořit ucelený dogmatický systém, spíše staví před věřícího dogmata ve formě stále nových otázek, které odkazují na zjevení: „Dynamický ráz tohoto pojetí, které uvádí člověka na stálý dialog s Bohem, který je nad všechna dogmata. [...] Takový dialog nevede k platnému výsledku a předpokládá mnoho nesprávného o dogmatu a dogmatice.“⁵¹⁰ O několik řádek dále v komentáři k Paulu Tillichovi Habáň připojuje: „Dogmatika se stává výkladem lidské existence a nastupuje Heideggerova nauka bytí ve vztahu k nauce o Bohu.“⁵¹¹ Výsledkem nové teologie je antropocentrismus. Vede k „rozkladu jistoty, pevnosti, jednoty, autority a jiných předpokladů katolického výkladu zjevených pravd.“ Bez nich se celé křesťanské hlásání stane pouze lidských dílem a obětí vlastních fantazií a iluzí. Proti těmto zavádějícím představám staví Habáň obraz dogmatu, jako neomylného svědectví církve neseného nejenom lidským svědectvím, ale i charismatem Ducha svatého, jenž dosvědčuje totožnost nauky církve s naukou zjevenou.⁵¹²

Při pokusu o předběžné stručné zhodnocení Habáňovy pozice tváří v tvář proměnám intelektuálního života v Československu zřetelně vystávají dva okruhy problémů – první se dotýká antropologie a z ní vycházejícího obrazu člověka, druhý základních filosofických principů, u Habáňe reprezentovaných tomistickou metafyzikou. Hledání pravdivého obrazu člověka tvoří jádro Habáňova myšlení a díla. Chápe člověka jako bytost určenou primárně duchovními schopnostmi, schopnou i přirozenými rozumovými prostředky dospět k Bohu jako konečnému cíli své existence.⁵¹³

V přímém protikladu leží Machovcova představa o cíli a smyslu lidského života. Ať už ve vyhraněnější marxistické poloze nebo v podobě jakou nacházíme v pozdějších dílech, člověk je vždy určen především pro život na této zemi. Přemítání o transcendentním, věčném a absolutním cíli lidské existence je buď nebezpečnou iluzí odvádějící od skutečné práce na zlepšení životních podmínek lidstva,⁵¹⁴ nebo přinejmenším nejistým a neurčitým podnikem, jenž tvoří pouze jakési pozadí ke

---

⁵¹⁰ HABÁŇ, Metoděj. *Nová teologie*.

⁵¹¹ HABÁŇ, Metoděj. *Nová teologie*.

⁵¹² HABÁŇ, Metoděj. *Nová teologie*.

⁵¹³ Srov. kapitulu 9.4.

⁵¹⁴ MACHOVEC, Milan. *Novotomismus*, s. 101.

skutečnému nasazení v tomto světě.⁵¹⁵ Ve vyhocené poloze jde tedy o to, zda máme vybudovat království Boží zde na zemi⁵¹⁶ nebo zda je naše pozemské úsilí pouze předchutí konečného a trvalého patření na Boží tvář.⁵¹⁷

Bylo by opovážlivé a hrubě zjednodušující tvrdit, že Machovcovy představy zcela odpovídaly vizím soudobých teologů. V mnohém se ale propojovaly s antropologickým obratem, jímž teologie jeho doby procházela, i s promýšlením vztahu křesťanství a moderního sekulárního světa.⁵¹⁸ Vůči těmto „obratům“ v teologii zůstával Habáň hluboce skeptický. Domnívám se, že hlavní důvod jeho obav ležel v oblasti antropologie, ve snaze nepřipustit pokřivení a zkreslení obrazu člověka definovaného primárně jeho vztahem k absolutní duchovní skutečnosti, k Bohu.

Druhou oblastí, v níž bylo obtížné si představit dialog vedoucí k výraznému sblížení pozic, byla samotná filosofická východiska obou myslitelů. V dialogu marxistů a křesťanských teologů již nebyla problémem samotná existence křesťanství, i Machovec a další mu přiznávají určitou pozitivní dějinnou úlohu. Hlavním kamenem úrazu je spíše otázka „jaké křesťanství?“ nebo spíše „čím vlastně křesťanství je a čím má být pro nás?“. Při formulování odpovědí na tyto otázky samozřejmě hraje zásadní roli filosofický systém, jenž formuje výchozí principy a axiomy každého interpreta křesťanského poselství. Zatímco Machovec postupně opouštěl pozice vyhraněného marxismu a stával se marxistickým revizionistou,⁵¹⁹ Habáň zůstával svému filosofickému systému nadále věrný. V době zásadního přerodu evropské kultury a civilizace, v níž jsou všechna klasická východiska podrobována kritice a přehodnocování,⁵²⁰ si uchovává filosoficko-teologický systém, jenž přejal v době svého studia a formace. Novotomismus – pro jednu stranu dogmatický, ztuhlý, uzavřený systém, pro stranu druhou nejjistější přístupová cesta pro poznání pravdy o světě, který nás obklopuje – se tak stával hlavním sporným bodem jak v dialogu křesťanů a nevěřících, tak i v diskusích mezi věřícími a teology.

---

⁵¹⁵ „Opoziční hnutí vyjadřující sociální interesy a revolučnost lidových mas dovedlo vždy vedle těchto dvou pólů zbožného Krista objevit i touhu Ježíše Nazaretského vnést do světa oheň, meč, dosící zásadního přelomu: ‚Však vy uzříte syna člověka!‘ (Mk 14,62par).“ MACHOVEC, Milan. *Ježíš pro moderního člověka*, s. 162.

⁵¹⁶ MACHOVEC, Milan. *Novotomismus*, s. 12.

⁵¹⁷ HABÁŇ, Metoděj. *Filosofická antropologie*, s. 95-98.

⁵¹⁸ Srov. GIBELLINI, Rosino. *Teologické směry 20. století*, s 127-156.

⁵¹⁹ NOVÁK, Tomáš. *Milan Machovec*, s. 24.

⁵²⁰ Srov. McLEOD, Hugh. *Náboženství a lidé západní Evropy (1789-1989)*, s. 173-200.

Novotomistické myšlení se dostává stále více na okraj dobového diskurzu a je vnímáno jako neadekvátní pro vyjádření a pochopení palčivých problémů, jež přináší moderna a počínající postmoderna; spíše jako ideologie odtržená od reality, než jako adekvátní nástroj pro filosofickou a spirituální orientaci člověka.⁵²¹

Přes radikální odlišnost pozic zůstávali Habáň s Machovcem na osobní rovině přáteli. Přes svoji výše zmíněnou kritiku uzavřenosti a povýšenosti tomistických filosofů choval Milan Machovec k Metoději Habáňovi celoživotní úctu. Byl například jedním z řečníků, kteří pronesli slavnostní laudatio při oslavě Habáňových sedmdesátých narozenin v roce 1969, na níž se sešla v pražské restauraci Moskva skupina asi sedmdesáti přátel z okruhu filosofů a umělců.⁵²²

6.3 Ekumenický seminář v Jirchářích

Co bylo řečeno o dialogu mezi křesťany a marxisty platí *mutatis mutandis* i o účasti Metoděje Habáně v mezikonfesionálním dialogu. Hlavním fórem pro něj byl ekumenický seminář, jenž se konal v prostoru evangelického bohosloveckého semináře v Jirchářích na Novém Městě pražském.⁵²³ Podle dochovaného programu vystoupil Metoděj Habáň s vlastním referátem na semináři pouze dvakrát, v říjnu a prosinci 1964 s přednáškou o

---

⁵²¹ PUTNA, Martin C. *Česká katolická literatura v kontextech, 1918-1945*, s. 474.

⁵²² Rozhovor se Stanislavem Sousedíkem, 17. 8. 2016

⁵²³ Archivní dokumenty k chodu semináře jsou shromážděny v LP, f. Jiří Němec, sign. N13, Jircháře. Srov. HEJDÁNEK, Ladislav. Vzpomínka na Jircháře. *Křesťanská revue* 2008, roč. 75, č. 5, s. 32-37; HEJDÁNEK, Ladislav – SOKOL, Jan – FREI, Václav. Jircháře redivivae. *Universum: revue české křesťanské akademie* 2009, č. 1, s. 14-19; NOVOTNÝ. *Odvaha být církví*, s. 372-377; SOKOL, Jan. Vzpomínka na Ekumenický seminář v Jirchářích. In BROŽ, Prokop – VOPŘADA, David (ed.). *Mezi historií a Evangeliiem: existence a život církve ve světle II. vatikánského koncilu*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2014, s. 77-80.

Důležitým příspěvkem k historii semináře založeném na zevrubném archivním bádání je MORÉE, Peter C. A. – PIŠKULA, Jiří. „*Nejpokrokovější církevní pracovník“: protestantské církve a Josef Lukl Hromádka v letech 1945-1989*. Benešov: Eman, 2015, s. 282-285. Morée a Piškula zde upozorňují na skutečnost, že samotná existence semináře i přístup státního aparátu byl podmíněn záštitou, kterou semináři uděloval J. L. Hromádka: „Celkově mírný postup státní správy proti těmto seminářům také ukazuje, nakolik byly u stranických špiček posuzovány iniciativy J. L. Hromádky, jako byly i jirchářské semináře, přeci jen o poznání benevolentněji, než v jakémkoli jiném náboženském prostředí v Československu.“ MORÉE, Peter C. A. – PIŠKULA, Jiří. „*Nejpokrokovější církevní pracovník“*, s. 285.

vztahu aristotelské filosofie a křesťanství.⁵²⁴ Hájl v ní Aristotelovu filosofii jako základ teologického systému v katolické tradici a možnosti rozumového poznání Boží existence.⁵²⁵ Vedle vlastního referátu v semináři působil jako zástupce pražského apoštolského administrátora Františka Tomáška a aktivně se zapojoval do probíhajících diskusí.⁵²⁶

Základní ideou a úkolem semináře, tak jak je ve svých úvahách o smyslu mezikonfesního setkávání načrtl jeden z hlavních organizátorů, filosof a psycholog Jiří Němec, bylo hledání nových cest pro promýšlení křesťanské existence v moderním světě skrze maximální otevřenost a dialog.⁵²⁷ V některých svých textech se Habáň s myšlenkou dialogu jako základního východiska lidské a křesťanské existence ztotožňuje. V komentáři K hlubšímu poznání života otištěném v Katolických novinách v červenci 1965 píše, že dialog vychází ze samotné dialogické podstaty Božího zjevení, z rozhovoru člověka s Bohem. Proto i dialog mezi lidmi musí být nesený duchem svobody a svobodného přesvědčování. Nikdo z něho nesmí být vylučován, protože dialog Kristův nikoho neodmítá, všichni v něm mohou dojít spásy.⁵²⁸

Na jiných místech je ale k práci semináře a jeho dialogické metodě ostře kritický. V poznámkách, které nacházíme v dopise Josefovi Benešovi, šéfredaktorovi Duchovního pastýře z 16. srpna 1965, píše, že

účastníci ekumenického semináře neodpovídají poctivě na věci, které se jim vytýkají, ale snaží se vyvléci odkazy na moderní literaturu. Zapírají, co řekli nesprávně, a rozhovor s nimi se stává nemožným. Ekumenický seminář je jen produkcí nesprávných nauk.⁵²⁹

Je proto obtížné jednoznačně hodnotit Habáňův vztah k semináři – na jedné straně je jeho aktivním účastníkem a hlásí se k myšlence dialogu, na druhé straně se k řadě aspektů práce v semináři vyslovuje odmítavě.

---

⁵²⁴ LP, f. Jiří Němec, sign. N13 Jircháře. Aristotelismus – jeho poměr k mýtu a moderní filosofii, 14. 10. 1964; Aristotelismus v křesťanství a katolické teologii, 9. 12. 1964.

⁵²⁵ APB, sign. C94. HABÁŇ, Metoděj. *Aristotelismus a křesťanství*.

⁵²⁶ BALÍK, Stanislav – HANUŠ, Jiří. *Letnice dvacátého století*, s. 99.

⁵²⁷ LP, f. Jiří Němec, sign. N13, Jircháře, 1964. Koncepce práce v semináři, 23. 9. 1964.

⁵²⁸ HABÁŇ, Metoděj. K hlubšímu poznání života. *Katolické noviny* 1965, 11. 7., roč. 17, č. 27, s. 1.

⁵²⁹ LP, f. Jiří Němec, sign. N13, Jircháře, 1965. Dopis Metoděje Habáně Josefu Benešovi, 16. 8. 1965.

6.3.1 Metoděj Habáň očima účastníků semináře

Organizátoři ekumenického semináře, především katolíci Jiří Němec a Václav Frei, vytvořili několik průběžných zpráv o činnosti, která v něm probíhala. Umožňují nám nahlédnout přímo do dění v semináři a učinit si přesnější představu o tom, jak jeho organizátoři vnímali přítomnost Metoděje Habáně. Je třeba předeslat, že hlavním důvodem pro vznik těchto materiálů bylo silné napětí, jež v průběhu semináře vzniklo a které bylo připisováno zejména Habánovu žáku Kazimíru Večerkovi, ale i Habánovi samotnému. Záznamy a hodnocení jednání Habáně a Večerky proto tvoří hlavní část obsahu jednotlivých zpráv. Václav Frei připravil o dění v semináři dvě souhrnné zprávy z 20. ledna 1965 a 29. ledna 1966,⁵³⁰ které můžeme doplnit o blíže nedatované poznámky Jiřího Němce z roku 1965 a memorandum vytvořené pravděpodobně opět Václavem Freiem pro kardinála Tomáška v říjnu 1965.

V první zprávě z 20. ledna 1965⁵³¹ upozorňuje Václav Frei na hlavní problém ztěžující práci semináře: značné napětí, které panuje mezi katolickými účastníky. Mezikonfesní vztahy hodnotí jako velmi dobré, ale obává se, že činnost semináře může být narušena neporozuměním mezi katolickou skupinou. Přibližně deset katolíků, kteří se aktivně účastní činnosti semináře, rozděluje na „většinu“ a „menšinu“. Do většiny zařazuje organizátory semináře z řad katolíků (Jiřího Němce, Jana Sokola, Václava Freie), menšina byla reprezentována Habáněm a Večerkou.

„Menšinu“ dále v textu obsáhle charakterizuje: Podle Freie byli Habáň s Večerkou zaměřeni na udržení jistoty v základních teologických a filosofických otázkách. Hlavní motivací pro zapojení do semináře je pro ně vědomí povinnosti bránit katolickou pravdu a tradici proti herezi a modernímu duchu, vedoucí i k odmítání existence samotných problémů, jež moderní doba přináší. Proto kladou důraz na nadčasovou doktrinální stránku křesťanství a svou sounáležitost s církví chápou především skrze poslušnost vůči církevní autoritě. Svůj úkol při práci v ekumenickém semináři spatřují především v pravdivém a úplném informování protestantské strany o katolické nauce. Příslušníci menšiny kritizují průběh ekumenického semináře jako nebezpečný pro víru katolických účastníků, jako mystifikování odloučených bratří ohledně katolické nauky.⁵³²

---

⁵³⁰ LP, f. Jiří Němec, sign. N13, Jircháře, 1965, 1966.

⁵³¹ Zpráva byla doplněná o další údaje a zkompletovaná 27. 5. 1965

⁵³² LP, f. Jiří Němec, sign. N13, Jircháře, 1965. Zpráva Václava Freie z 20. 1. 1965 (doplněná 27. 5. 1965). Přednáška se mohla konat díky povolení F. Tomáška z 3. 4. 1965.

Období od ledna 1965 do ledna následujícího roku bylo naplněno řadou konfliktů a napjatých diskuzí, o nichž se Václav Frei zmiňuje ve své druhé zprávě.⁵³³ Jasně z ní vyvstává zklamání z přístupu „menšiny“ k semináři, zároveň je v ní ale patrná snaha Václava Freie pochopit vnitřní motivaci Habáně s Večerkou pro jejich vystupování. Při hodnocení činnosti Metoděje Habáně v semináři je třeba zdůraznit, že byl velmi ovlivněn Večerkovým vyhrcošeně polemickým přístupem a informacemi, jež mu o dění v semináři poskytoval. Podle Freie je Metoděj Habáň veden velkou úctou ke sv. Tomášovi a přesvědčením o výhradní správnosti, důležitosti a aktuálnosti tomismu. Tuto nauku se snaží prosadit v „určitém, značně speciálním a konzervativním pojetí“ a pokouší se o omezení vlivu ostatních katolických účastníků semináře. Jak již bylo naznačeno v předcházející kapitole, z tomistické filosofie se stávala hlavní překážka nejenom pro dialog mezi křesťany a marxisty, ale i pro diskuze v rámci katolické církve. Zástupci mladší generace katolických intelektuálů byli k Habáňovi ostře kritičtí. Jiří Němec ve svých poznámkách k semináři píše o „velice zúženém pojetí Tomáše a tomismu“, Habáň podle něj omezuje tomismus na „několik banálních vět, které jsou v každé učebnici“, „kdokoli jde dál, je v očích dr. Habáně podezřelý, že nezná ony samozřejmé základy nebo je s nimi v protikladu“.⁵³⁴

Kazimíra Večerku charakterizuje Frei jako člověka, který se považuje za osamělého obhájce pravdy a ortodoxie s psychicky abnormálním chováním. Přičítá mu velkou agresivitu v polemice, i v bodech, kde projevuje elementární filosofické a teologické neznalosti.⁵³⁵ V memorandu připraveném pro Františka Tomáška na podzim 1966 hodnotí přístup Metoděje Habáně a Kazimíra Večerky takto: „Jednají s hlavní skupinou aktivních katolických účastníků semináře v Jirchářích jako s diversanty, jako s lidmi vedenými vědomým plánem namířeným proti katolické církvi.“⁵³⁶

Frei i Němec se shodují, že Habáňovo a Večerково pojetí mezikonfesního dialogu je velmi obtížně slučitelné s praxí ekumenického semináře a může přímo ohrožovat jeho práceschopnost. Mezi konkrétní momenty, kterými katolická menšina narušovala práci semináře, zařazuje Frei represivní kroky vůči aktivním účastníkům semináře (např.

---

⁵³³ LP, f. Jiří Němec, sign. N13, Jircháře, 1966. Zpráva Václava Freie z 29. 1. 1966. Zpráva byla proto koncipovaná jako důvěrná, vyhotovená pouze v 6 exemplářích.

⁵³⁴ LP, f. Jiří Němec, sign. N13, Jircháře, 1965. Poznámky Jiří Němce k fungování semináře.

⁵³⁵ LP, f. Jiří Němec, sign. N13, Jircháře, 1966. Zpráva Václava Freie z 29. 1. 1966.

⁵³⁶ LP, f. Jiří Němec, sign. N13, Jircháře, 1966. Memorandum nejdůst. otci biskupovi dr. Fr. Tomáškovi o aktuálních těžkostech v ekumenické práci, 15. 10. 1966.

intervence Kazimíra Večerky u řady katolických duchovních, snaha zabránit konání některých přednášek a ovlivňovat výběr přednášejících skrze Tomáškovy teologické zástupce v semináři). Na popud Metoděje Habáně byl do místnosti, ve které se konal seminář, umístěn magnetofon,⁵³⁷ nahrávání referátů a diskuzí mělo potvrdit hlásání nekatolické a heretické nauky.⁵³⁸ Nad jednotlivými konkrétními kroky ale stál podle Freie a Němce duch, s nímž Habán s Večerkou k semináři přistupovali, vtělený do pevné jistoty o správnosti vlastního počínání⁵³⁹ a odmítající celkovou orientaci možná spíše než mezikonfesního dialogu, tak teologického myšlení, jímž byla činnost semináře nesena. Opět se zde před námi otevírá perspektiva dvou oddělujících se myšlenkových světů, na jedné straně Habáně a jeho žáků, na druhé straně nastupující generace mladých katolických teologů a filosofů.

6.3.2 Korespondence k situaci v semináři

Další vhled do fungování semináře a role, kterou v něm Metoděj Habán sehrával, nabízí dochované torzo korespondence mezi Jiřím Němcem a Václavem Freiem a pražským apoštolským administrátorem Františkem Tomáškem.⁵⁴⁰ Podnět k ní zavdala zmiňovaná Habánova a Večerkova snaha zabránit Němcově přednášce o přínosu koncepce bytí a jsoucna u Tomáše Akvinského k reflexi křesťanské víry. Jiří Němec se v úvodním dopise ohrazuje proti obviněním vzneseným z Habánovy a Večerkovy strany a prosí Tomáška o vyjasnění jejich tvrzení, že za katolickou církev může v semináři hovořit pouze ten, kdo má výslovné biskupské povolení.⁵⁴¹ Tomášek se ve své odpovědi vyslovuje pozitivně k ekumenické iniciativě, jež se rozvíjí v rámci semináře. Zároveň

---

⁵³⁷ LP, f. Jiří Němec, sign. N13, Jircháře, 1966. Memorandum, příloha.

⁵³⁸ LP, f. Jiří Němec, sign. N13, Jircháře, 1966. Zpráva Václava Freie z 29. 1. 1966.

⁵³⁹ Podle Freie šlo toto přesvědčení o správnosti vlastního úsudku i za rámec církevní disciplíny: „Argumenty ani biskupská autorita s touto jistotou nic nezmohou. Je v rozporu s církevní disciplínou, s veřejným Božím zjevením, nakolik je aktualizováno a rozvinuto v běžné moderní literatuře.“ LP, f. Jiří Němec, sign. N13, Jircháře, 1966. Memorandum.

⁵⁴⁰ Všechny osoby zapojené do korespondence se také několikrát osobně u F. Tomáška sešly, včetně zástupců evangelické strany J. L. Hromádky a J. B. Součka. Srov. MORÉE, Peter C. A. – PIŠKULA, Jiří. „*Nejpokrokovější církevní pracovník*“, s. 283.

⁵⁴¹ LP, f. Jiří Němec, sign. N13, Jircháře, 1965. Dopis J. Němce F. Tomáškovi, 3. 4. 1965.

jednoznačně potvrdil, že pověřil Habáně, aby byl, spolu s Antonínem Salajkou⁵⁴² a dalšími, jeho zástupcem v semináři a informoval jeho účastníky o autentické nauce katolické církve. Při tom ale zdůraznil, že tím nemá být nikterak dotčena svoboda slova katolických účastníků semináře, kteří v referátech a následné diskuzi mohou mluvit zcela svobodně a otevřeně, v případě, že vystupují pouze za svoji osobu a netlumočí oficiální stanovisko církve.⁵⁴³

Václav Frei Tomáška upozorňoval na setrvalé napětí, jež do semináře vnáší Kazimír Večerka a tím poškozují obraz katolíků před ostatními účastníky diskuzí. Z dopisů je patrné i odstínění pozice Večerky a Habáně, který se snažil nejostřejší Večerkovy příspěvky mírnit. Frei se také snažil Tomáška informovat o nebezpečí, že Večerka bude zneužívat jeho důvěry k nabourávání práce v semináři a vytvářením dalších nepříjemných situací pro Habáně i pro samotného Tomáška.⁵⁴⁴ Tomášek ve svých odpovědích setrvává v pozitivním hodnocení semináře. Výslovně podporuje svobodu katolických účastníků v zastávání různých filosofických postojů a v užívání moderních filosofických konceptů. Stejnou svobodu mají mít v otázkách, které nejsou katolickou církví dogmaticky definovány. Při diskuzích o dogmatech nemají primárně zastávat konfrontační postoje, ale snažit se existující dogmata spíše vysvětlovat.⁵⁴⁵

Kvůli přetrvávajícím sporům usilovali katoličtí organizátoři semináře, aby byl Metoděj Habán na pozici Tomáškovy zástupce nahrazen Vladimírem Bendou, což se ale patrně nezdařilo.⁵⁴⁶ Po dalším vyhocení situace⁵⁴⁷ požádal v září 1966 Tomášek katolické účastníky semináře, aby vystupovali jen s referáty a diskusními příspěvky, které předem odsouhlasí. Před každou nekatolickou přednáškou se také měli katoličtí účastníci poradit s Tomáškovými zástupci o společném katolickém stanovisku. Jiří Němec tento

---

⁵⁴² K roli Antonína Salajky jako Tomáškovy zástupce v semináři stručně NOSEK, Lukáš. *Život a dílo Antonína Salajky (1901-1975), prolegomena k teologické analýze*. Rigorózní práce, KTF Univerzita Karlova Praha, 2009.

⁵⁴³ LP, f. Jiří Němec, sign. N13, Jircháře, 1965. Dopis F. Tomáška Jiřímu Němcovi, 3. 4. 1965.

⁵⁴⁴ LP, f. Jiří Němec, sign. N13, Jircháře, 1965. Dopis V. Freie F. Tomáškovy, 11. 6. 1965.

⁵⁴⁵ LP, f. Jiří Němec, sign. N13, Jircháře, 1965. Dopis F. Tomáška ze 7. 9. 1965.

⁵⁴⁶ LP, f. Jiří Němec, sign. N13, Jircháře, 1966. Dopis Tomáškovy, 4. 2. 1966

⁵⁴⁷ Kazimír Večerka v červnu 1966 obvinil V. Bendu v souvislosti s diskuzemi o papežském primátu ze zastávání postojů neslučitelných s naukou katolické církve. LP, f. Jiří Němec, sign. N13, Jircháře, 1966. Sdělení pro informaci Otce biskupa Dr. Tomáška, 17. 6. 1966

požadavek odmítl jako nerealistický a v podstatě likvidační pro práci semináře.⁵⁴⁸ I z dalších dochovaných svědectví o pokračování činnosti semináře vyplývá, že se tento Tomáškův požadavek neprosadil a i sám Tomášek rezignoval na ovlivňování chodu semináře skrze své zástupce a upřednostnil přímý kontakt s katolickými účastníky.⁵⁴⁹

V průběhu roku 1967 a 1968 se činnost Metoděje Habáně a Kazimíra Večerky v semináři utlumila a ostří sporů se otupilo. Postupně došlo i k opětovnému navázání a vylepšení vztahů mezi Habáněm a jeho názorovými oponenty.⁵⁵⁰

6.4 Teologicko-filosofický seminář

Vedle řady dalších činností nepřestával Metoděj Habáň usilovat ani o prohloubení studia tomistické filosofie. Nejprve kolem sebe soustředil malé skupinky zájemců o filosofii svatého Tomáše, povětšinou svých bývalých žáků z doby před nástupem komunismu. Na konci padesátých let se v Olomouci pravidelně scházel kroužek několika adeptů tomismu – Karel Floss, Kazimír Večerka, Vladimír Rádl, Slavomír Šišák – a pod Habáňovým vedením procházeli a prodiskutovali základní filosofické otázky a problémy.⁵⁵¹ Podle svědectví Vladimíra Rádla plánoval Metoděj Habáň v šedesátých letech vznik rozsáhlejšího projektu katolické akademie, určité obdoby katolické univerzity.⁵⁵²

Vyvrcholením tohoto snažení byla organizace Filosofického a teologického semináře v Praze, s nímž Habáň započal na jaře 1968.⁵⁵³ Spolurorganizátorem kurzu byl Kazimír

---

⁵⁴⁸ LP, f. Jiří Němec, sign. N13, Jircháře, 1966. Dopis J. Němce F. Tomáškově z 5. 10. 1966; Dopis J. B. Součka F. Tomáškově, 24. 9. 1966; Memorandum.

⁵⁴⁹ LP, f. Jiří Němec, sign. N13, Jircháře, 1967. Dopis F. Tomáška jeho zástupcům v semináři v Jirchářích, u Machovce, v Uhříněvsi, v Litoměřicích, 3. 3. 1967.

⁵⁵⁰ Jiří Němec později vzpomínal, jak se s Habáněm na začátku sedmdesátých let opět smířil. HANUŠ, Jiří. Téhle knížce by mohl rozumět jediný člověk v Československu. Rozhovor s Jiřím Němcem. *Proglas* 1998, roč. 9, č. 5-6, s. 57-61.

⁵⁵¹ Podle Karla Flosse se skupina scházela v Olomouci v bytě Kazimíra Večerky. Setkání patrně probíhala kolem roku 1958, při jednom z nich se při poslechu rozhlasu dozvěděli o zvolení Angela Roncalliho papežem Janem XIII. (28. října 1958). Rozhovor s Karlem Flossem 29. 9. 2016.

⁵⁵² APB, sign. C10. Svědectví dr. Rádla z r. 1999.

⁵⁵³ Seminář byl jedním ze třech ohnisek, v nichž se organizovaly teologické přednášky pro laiky. Dalším byl kurz Živé teologie, jenž se ustanovil jako protiváha Habáňova semináře, který byl vnímán jako příliš konzervativní, srov. MÁDR, Ota. *V zápasech za Boží věc: vzpomínky, texty a rozhovory*. Praha: Vyšehrad, 2007, s. 60; URBAN, Jan Evangelista. *Dnešní přístup k teologii, křesťan v současném světě*. Praha: Česká

Večerka, přednášel v něm i Reginald Dacík a Miloslav Skácel. Vedle přednášek z filosofie a teologie kurz nabízel i témata obecně kulturní, v čemž můžeme spatřovat snahu o navázání na vzdělávací akce, jež Habáň pořádal ve třicátých a čtyřicátých letech, především v rámci Akademických týdnů. V teologicko-filosofickém semináři přednášel mimo jiné i Zdeněk Kalista, s nímž Habáň spolupracoval již v předválečné době.⁵⁵⁴

Zahajovací přednáška semináře se konala v kostele svatého Ignáce na Karlově náměstí. Díky široké propagaci a zájmu veřejnosti o náboženské otázky v době Pražského jara se úvodního setkání zúčastnilo místo předpokládané stovky tisíc návštěvníků. Habáňova úvodní promluva proto musela být přeložena z poměrně malé Družinské kaple přímo do kostela. Přestože původní velký zájem o přednášky postupně ochaboval, konaly se pravidelně každý týden až do začátku sedmdesátých let. Po návratu jezuitských kněží k svatému Ignáci byly přeloženy do paláce Charitas na Karlově náměstí.⁵⁵⁵

Hlavním impulsem pro otevření semináře byla nespokojenost s vývojem pokoncilního teologického myšlení a snaha opřít teologické vzdělávání laiků o východiska poskytovaná aristotelsko-tomistickou filosofickou školou. Z dochovaných konceptů přednášek je zřejmé, že kurz byl zaměřen právě na základní tematické okruhy z klasické filosofie. Ukazují, že Habáň považoval za hlavní příčinu krize, kterou nalézal v soudobém vývoji církve a teologie, ztrátu přesvědčení o lidské schopnosti dojít k jistému poznání pravdy a relativizaci pojmu přirozenosti.⁵⁵⁶ Habáň se v tomto momentu vrací k učiteli svého mládí, Maritainovi, který mu na počátku jeho životní dráhy pomohl otevřít cestu k moderní kultuře a umění. Na konci šedesátých let Habáň naopak čerpal z jeho kritického pohledu

---

katolická Charita v Ústředním církevním nakladatelství, 1969. Třetím místem, na němž se v době Pražského jara pravidelně scházeli zájemci o teologii, byl seminář organizovaný na Slupi Karlem Šprunkem a jeho přáteli. Tato setkávání se mimo jiné soustředila na promyšlení díla Jacquese Maritaina, srov. Rozlišovat ale neoddělovat, rozhovor s Karlem Šprunkem. *Salve* 2006, roč. 16, č. 2, s. 44.

⁵⁵⁴ PNP, f. Kalista, Zdeněk, korespondence vlastní přijatá. Série dopisů od Metoděje Habáně z roku 1970.

⁵⁵⁵ VITTEK, Emanuel. *Kostel svatého Ignáce z Loyoly v Praze v letech 1950-1990*. Diplomová práce, KTF Univerzita Karlova v Praze, 2015, s. 70. Oto Mádr byl v hodnocení semináře poměrně kritický: „Ve větším sále pak vděčně vyslechli souhrnnou přednášku z úvodu do tomistické filosofie. Po ní diskuse vedená v tradičním předkoncilním duchu netolerantně a neekumenicky. Bylo z toho velké rozladění. [...] Netolerantní atmosféru v habáňovském semináři však nevytvářel Habáň sám, ale několik laiků z jeho okruhu, kteří buď chápali koncil jako přechodný taktický ústupek požadavkům doby, nebo jej zásadně odmítali jako heretický. Téměř osamocený reprezentantem další skupiny konzervativců, seskupených kolem tohoto semináře, byl dr. Miloslav Skácel mladší.“ MÁDR, Ota. *V zápasech za Boží věc*, s. 59-60.

⁵⁵⁶ APB sign. C94. HABÁŇ, Metoděj. *Metafysická úvaha*.

na prolnutí církve a soudobého světa, které Maritain shrnul ve svém posledním knižním díle *Sedlák od Garonny*.⁵⁵⁷

V jádru úvah vtělených do první programové přednášky semináře leží starost o člověka a uchování jeho pravdivého obrazu. Podle Habáně relativizace pravdy a odmítání konceptu lidské přirozenosti vede k pokřivení duchovního života. Duchovnost člověka musí vycházet z rozumu i z víry a pravdivý křesťanský duchovní život nemůže být iracionální a nelogický. V tom spočívá hlavní prohřešek moderní doby: „Dnešní mentalita miluje mlhavou neurčitost o věcech i lidech i o Bohu a vyslovuje ji nejasnými mnohoznačnými slovy pod záminkou větší dynamičnosti.“⁵⁵⁸ Neurčitost, rozmlženost a nejasnost moderní spirituality ve svém důsledku vede k popření skutečné lidské svobody, jež spočívá v pochopení řádu a struktury skutečnosti a zvolení vhodných prostředků k dosažení přirozeností daných cílů lidského života:

Vzhledem ke skutečnosti a jejímu řádu nezáleží svoboda v tom, že je znetvořována libovolností, vynalézavostí slov a metafor nebo popíráním řádu a jednoty, která ovládá vše, nýbrž pochopením řádu a proporcí se má svobodný člověk dostat k cílům tím, že chápe zároveň vztah prostředků k cílům a volí ty nejvhodnější.⁵⁵⁹

Orientace celého kurzu na metafyziku jako eminentní nástroj poznání pravdy a nutný předpoklad správného antropologického myšlení byla nesena skepsí vůči schopnosti moderních filosofických přístupů a moderní přírodní vědy tyto pravdivé předpoklady poznat. Skutečná moudrost nemůže vycházet z osvícenského projektu opírajícího se o sílu přírodních věd: „Dnešní přesvědčení o jediné vědeckosti přírodních věd není už oprávněně předpokládáno, protože zklamalo, nevyřešilo hlubší a univerzálnější otázky vztahující se na smysl života a člověka. [...] V osvícenské koncepci se ztratila struktura věci a podstata věci.“⁵⁶⁰ Právě v přílišné důvěře v možnosti současné vědy a filosofie leží hlavní slabina soudobé teologie. Odklon od klasické metafyziky ale není jen akademickým problémem, ale podle Habáně může mít výrazně negativní dopad na duchovní život jednotlivých věřících i církve jako celku.

Z těchto důvodů působil Teologicko-filosofický seminář v atmosféře obnovující se české církve kontroverzně. Na počátku roku 1970 se jím zabývala i biskupská konference

---

⁵⁵⁷ Srov. MARITAIN, Jacques. *Paysan de la Garonne*.

⁵⁵⁸ APB sign. C94. HABÁŇ, Metoděj. *Metafysická úvaha*.

⁵⁵⁹ APB sign. C94. HABÁŇ, Metoděj. *Metafysická úvaha*.

⁵⁶⁰ APB sign. C99. HABÁŇ, Metoděj. *Moudrost v poměru k světovému názoru*.

československých biskupů, která vydala podnět ke sblížení obou pražských teologických kurzů, patrně bez jakékoli konkrétnější odezvy.⁵⁶¹ Činnost kurzu byla ukončena s nástupem normalizace na počátku sedmdesátých let.

6.5 Teologická komise – letáky Miloslava Skácela a případ Bonaventury Bouše

Součástí snah o obnovu české církve v duchu Druhého vatikánského koncilu bylo i zřízení Teologické komise – orgánu vytvářejícího prostor pro setkávání a koordinaci práce českých teologů.⁵⁶² Vzniku komise předcházelo v roce 1968 vytvoření Pracovního ústředí Teologie,⁵⁶³ v březnu 1970 biskupská konference projednala a schválila zřízení Teologické komise.⁵⁶⁴ Mezi členy komise byl zařazen i Metoděj Habáň, který se stal členem filosofické sekce.⁵⁶⁵ K plenárnímu zasedání se komise poprvé sešla 3. července 1970 v Olomouci, podle prezenčních listin se Habáň zúčastnil ještě zasedání komise 12. února 1972 v Olomouci, zapojil se například do práce subkomise *Justitia in mundo* pod vedením Františka Šilhana SJ.⁵⁶⁶

Pro diskuze v české teologické obci na počátku sedmdesátých let i pro práci komise samotné měl ale větší význam Habáň jako určitý symbol a zdroj inspirace pro konzervativnější styl myšlení v české místní církvi. Jak již bylo patrné u Habáněm organizovaného Teologicko-filosofického semináře a ještě výrazněji během Ekumenického semináře v Jirchářích, Metoděj Habáň vystupoval v této době jako jeden z pólů polarizace v české církvi nebo byl jako takový minimálně vnímán.⁵⁶⁷ Jak to

---

⁵⁶¹ CDČT, f. Oto Mádr – Teologická komise, k. 1. Dopis Františka Šilhana (17. 3. 1970).

⁵⁶² K teologické komisi podrobně: NOVOTNÝ, Vojtěch. *Teologie ve stínu*, s. 152-164; ID. „*Běda církvi...*“, s. 106-136.

Mezi hlavními cíli pro zřízení komise uvádí: „Badatelská spolupráce, snazší styk se zahraničím, lepší přístup k literatuře, zavedení koordinované konzultační, ediční a přednáškové činnosti a v budoucnosti i sestavení týmů pro speciální úkoly, např. překlad koncilních dokumentů.“ NOVOTNÝ, Vojtěch. „*Běda církvi*“, s. 106.

⁵⁶³ Ústředí teologie. *Via časopis pro teologii* 1968 roč. 1, č. 3, s. 57; Akční program Díla koncilové obnovy. *Katolické noviny* 1968, 12. 5., roč. 20, č. 19, s. 3.

⁵⁶⁴ CDČT, f. Oto Mádr – Teologická komise, k. 1. Usnesení o ustanovení Teologické komise, 16. 3. 1970.

⁵⁶⁵ CDČT, f. Oto Mádr – Teologická komise, k. 1. Usnesení o ustanovení Teologické komise, 16. 3. 1970.

⁵⁶⁶ CDČT, f. Oto Mádr – Teologická komise, k. 1.

Srov. NOVOTNÝ, Vojtěch. *Teologie ve stínu*, s. 158.

⁵⁶⁷ NOVOTNÝ, Vojtěch. *Teologie ve stínu*, s. 102.

příznačně vyjádřil Oto Mádr, v teologické komisi byli přítomni „reprezentanti všech směrů: od Habáně a Dacíka k Bonaventurovi Bouše a Antonínu Mandlovi.“⁵⁶⁸ Nejvýrazněji se toto rozdělení projevilo v „kauzách“ letáků Miloslava Skácecla a Bonaventury Bouše.

Miloslav Skácel byl právníkem, filosofem novotomistické orientace a dlouhodobým přispěvatelem do Filosofické revue.⁵⁶⁹ Podnět ke kontroverzím, jimiž se nakonec zabývala i Teologická komise, zaval dokument „Věřoučné námitky a z nich vyplývající stanovisko“.⁵⁷⁰ „Věřoučné námitky“ byly Skácelovou reakcí na dopisy Reginalda Dacíka a Metoděje Habáně, v nichž vysvětlují svůj odmítavý postoj k jeho radikální kritice pokoncilního vývoje církve. Jejich obsahu se na žádost českobudějovického biskupa Josefa Hloucha věnovala Teologická komise v létě 1970. Pro vypracování stanoviska ke Skácelovu textu byla zřízena subkomise vedená Reginaldem Dacíkem, jehož stanovisko nebádající ke smírnému postupu a snaze pozitivně vysvětlovat změny probíhající v církvi bylo přijato jako závěr práce subkomise.⁵⁷¹

Podrobně se východiskům Skácelovy kritiky stavu pokoncilní církve věnuje Vojtěch Novotný⁵⁷², pro potřeby naší práce slouží především pro dokreslení a upřesnění pozice Metoděje Habáně v dobových diskuzích. Jasně z něj vyplývá, že v rámci jednotlivých proudů teologického myšlení docházelo k další diferenciaci a štěpení v církvi probíhalo po jemnějších a rozvětvenějších liniích, než nabízí prostá polarita konzervativního a liberálního směřování. Skácelova pozice byla blízká „lefebristické“ interpretaci koncilu a pokoncilního vývoje – podle ní došlo k opuštění tradice církve a především překroucení

---

⁵⁶⁸ MÁDR, Oto. *V zápase za Boží věc*, s. 62

⁵⁶⁹ Pro bližší informace k Miloslavu Skácelovi (1914-1974), srov. DRÁPALA, Milan. *Advokát pravdy Boží. Miloslav Skácel*. In: DRÁPALA, Milan. *Na ztracené vartě Západu*, s. 511-519; HANUŠ, Jiří. *Malý slovník osobností českého katolicismu 20. století s antologií textů*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005, s. 136.

⁵⁷⁰ CDČT, fond Oto Mádr – Teologická komise, k. 2, sl. 4, subkomise. „Věřoučné námitky a z nich vyplývající stanovisko“, opis původního materiálu přiloženy k dopisu Bohumila Zlámala a Oto Mádra členům teologické komise a biskupské konference, 20. 7. 1970. Svoji pozici Miloslav Skácel rozvedl v souvislejším textu „Církev po koncilu“, jenž představuje přívažek ke Kurzu aristotelsko-tomistické filosofie vydaném na přelomu let 1969 a 1970. SKÁCEL, Miloslav: *Církev po koncilu*, Praha, 1971, přívažek k SKÁCEL, Miloslav. *Kurs aristotelsko-tomistické filosofie*. Sv. IX, díl 2. Etika. Praha, 1969.

⁵⁷¹ CDČT, fond Oto Mádr – Teologická komise, k. 2, sl. 4, subkomise. Korespondence členů subkomise a písemné zpracování přijatých závěrů; srov. NOVOTNÝ, Vojtěch. „*Běda církvi*“, s. 110 – 113.

⁵⁷² NOVOTNÝ, Vojtěch. „*Běda církvi*“, s. 287-294.

jejího liturgického života.⁵⁷³ Dacík a především Habán přes svůj kritický pohled na vývoj pokoncilní teologie Skácelovy argumenty jednoznačně odmítají. Zvláště se vymezují vůči odmítání pokoncilní liturgie a odmítání papežského magisteria: „To, co dělají dnes na západě jak extrémní progresivisté, tak extrémní konservativci (s těmi držíte) jsou hříchy proti poslušnosti k nejvyšší církevní autoritě. A tu není daleko i k věroučným omylům.“⁵⁷⁴ Habán upozorňoval Skácela, aby svými radikálními stanovisky nepoškozoval společnou práci na Teologicko-filosofické semináři a obnovil svoji poslušnost vůči papeži Pavlu VI.:

Přicházejí hrozné dotazy, zda náš seminář to vydává a souhlasí s tím [myšlen je text Církve po koncilu – pozn. PM]. Mám dojem, že byste se neměl dělat nevidoucím, jste přece dobrý katolík a papež Pavel VI. je nejvyšší a neomylná hlava Církve, což Vám není třeba zdůrazňovat. Byl bych rád, kdybyste upustil od takovýchto extrémních výroků svých i odjinud zachycených. Tím by bylo vše v pořádku.⁵⁷⁵

Myšlenkový svět reprezentovaný ve vyhrocené, extrémní poloze Miloslavem Skácelem a v legitimní, umírněné poloze Metodějem Habáněm stál nepřímo i u zrodu dalšího případu, jímž se zabývala Teologická komise – kauzu otevřenou článkem Bonaventury Bouše Naděje katolictví v českých zemích,⁵⁷⁶ která vedla posléze až k Boušeho vyloučení z komise.⁵⁷⁷ Existence Habánova semináře byla pravděpodobně jedním z impulsů pro sepsání článku. Bouše, který příliš nerozlišoval mezi Skácelovými a Habánovými názory,⁵⁷⁸ ho chápal jako pokus o udržení *statu quo* české katolické

---

⁵⁷³ Skácel tuto situaci komentoval takto: „Bezodůvodné nebo nespravedlivé „brojení“ proti papeži a koncilu by jistě bylo špatné a pohoršlivé. Jsou-li však závažné důvody ke kritice, bylo by nesprávné mlčet a zastírat pohoršení, které je dílem kritizovaných činitelů. Pro svůj kritický postoj k oběma posledním papežům a II. vatikánskému koncilu jsem uvedl řadu důvodů, z nichž mnohé jsou veřejně známy.“ CDČT, fond Oto Mádr – Teologická komise, k. 2, sl. 4, subkomise. „Věřoučné námítky a z nich vyplývající stanovisko“, s. 2.

⁵⁷⁴ CDČT, fond Oto Mádr – Teologická komise, k. 2, sl. 4, subkomise. „Věřoučné námítky a z nich vyplývající stanovisko“, s. 1, citace z dopisu Reginalda Dacíka Miloslavu Skácelovi.

⁵⁷⁵ CDČT, fond Oto Mádr – Teologická komise, k. 2, sl. 4, subkomise. „Věřoučné námítky a z nich vyplývající stanovisko“, s. 5, citace z dopisu Metoděje Habáně Miloslavu Skácelovi.

⁵⁷⁶ BOUŠE, Bonaventura. Naděje katolictví v zemích českých. *DP* 1971, roč. 20, č. 1, s. 11-13.

⁵⁷⁷ Srov. NOVOTNÝ, Vojtěch. „Běda církvi“, s. 113 – 134.

⁵⁷⁸ V dopise Reginaldu Dacíkovi z 20. srpna 1970 píše: „Tento neutěšený stav se jeví už i na našem jediném teologickém učilišti, kde je mnoho bohoslovců pod silným vlivem dr. Habáně a jiných osobností, které smýšlí teologicky stejně jako dr. Skácel, jenom nemají jeho opovážlivou důslednost.“ CDČT, fond Oto Mádr – Teologická komise, k. 2, sl. 4. Dopis Bonaventury Bouše Reginaldu Dacíkovi, 20. 8. 1970.

církve. Církve, jež se svým životem i svou teologií vzdaluje vývoji katolických církví ve zbytku světa a postupně spěje k zániku:

„Nebot' oficiální římskokatolická církev u nás se vyjadřuje už v celku nepravdivě a její životní projev, liturgie, se začíná svou zastaralou a navenek vyprázdněnou formou výrazně lišit od liturgie jiných katolických církví. A ona sama už s těmito církvemi vlastně nesdílí ani jednotu víry, protože se zříká jejich zápasů a napětí, odsuzuje jejich pochybnosti a úzkosti, jejich způsob myšlení, jejich touhu po pravdě; a přitom se odvolává jen na jakési "dědictví otců", na svou často velmi temnou a pochybnou minulost.“⁵⁷⁹

Článek vyvolal vzrušenou polemiku na stránkách časopisu *Duchovní pastýř*, v němž byl původně publikován⁵⁸⁰ a diskuze se postupně přenesla i na půdu Teologické komise. V období od března do května 1971 zorganizoval sekretář komise Oto Mádr mezi členy komise a dalšími vybranými osobami anketu, v níž zjišťoval jejich osobní i odborné stanovisko k článku. Došlé odpovědi se v názoru na Boušeho text výrazně rozcházely. Převládá kritický pohled na jeho argumentaci. Nejostřeji ji odmítl právě Reginald Dacík a Metoděj Habán, kteří se jako jediní z oslovených domnívali, že jeho pozice je v rozporu s vírou církve. Dacík upozorňoval na možné nesrovnalosti v chápání eucharistie, liturgie a církve. Boušeho pozici hodnotí v podstatě stejně jako pozici Skácelovu, jen s obráceným znaménkem: „Problém toho článku je vlastně totožný s problémem Skácelovým. Ten jde příliš doprava, B. B. – příliš doleva.“⁵⁸¹

Metoděj Habán ve své reakci z 19. dubna 1971 odmítá článek pro jeho nevědeckou formu a nedostatečně zdůvodněnou argumentaci – používá svého typického epitetu a označuje Boušeho vyjádření jako „nepřesná“, jeho postup výkladu jako „sofistický“. V textu však nenachází pouze prohrěšky proti formální logice, některé body označuje

---

V reakci na tento dopis se pokusil Reginald Dacík odlišit Habánovu a Skácelovu pozici: „Nemyslíte, že je zcela nespravedlivé házet do jednoho pytle Skácela a Habáně a s ním mnohé jiné? Jak můžete něco takového tvrdit a přitom si myslet, že máte pravdu, když víte, že Skácel bojuje proti Pavlu VI. a Habán a s ním stejně smýšlející se stavějí plně za Pavla VI.? Nemyslíte, že křivdíte mnohým, když tvrdíte, že u nás si zvykáme nevyrovnávat se s myšlenkami? Copak se vyrovnává s myšlenkami jen ten, kdo chce zásadně myslet jinak, než se dosud myslelo, odsoudit dosavadní způsob života a nahradit jej jiným?“ CDČT, fond Oto Mádr – Teologická komise, k. 2, sl. 4. Dopis Reginalda Dacíka Bonaventurovi Bouše, 30. 8. 1970.

⁵⁷⁹ BOUŠE, Bonaventura. *Naděje katolictví*, s. 11-13.

⁵⁸⁰ Na článek reagoval i Habánův žák Kazimír Večeka. *DP* 1971, roč. 20, č. 4, s. 58-59.

⁵⁸¹ CDČT, f. Oto Mádr – Teologická komise, k. 4, sl. TK-BB. Reginald Dacík – stanovisko k dotazníku, 8. 4. 1971. Srov. NOVOTNÝ, Vojtěch. „*Běda církvi*“, s. 480.

explicitně za „bludné“: „o církvi apoštolské a poapoštolské, antikultické smýšlení, o večeři Páně, o římsko-katolickém křesťanství, o divadlu a hercích o mši sv.“. Jako řešení navrhuje zpracovat k jednotlivým sporným místům vyjádření teologických odborníků, aby se „nedělala zbytečná reklama žurnalismu v liturgii a teologii“.⁵⁸²

Snaha o rekonstrukci názorového spektra vztahujícího se k vývoji katolické církve po Druhém vatikánském koncilu nás přivádí před obraz řady vzájemně diferencovaných myšlenkových proudů. I přes silný tlak zevnějšku, i zevnitř církve (nesmíme zapomínat, že celý případ skončil Boušeho vyloučením z Teologické komise) si česká církev uchovala vnitřní názorovou pestrost a myšlenkový kvas nutný k hledání autentického křesťanství. K němu patří i hlasy více či méně oprávněně narušující harmonii pouze zdánlivou, prorocky varující a bouřící i hlasy uklidňující a stmelující.

Metoděj Habáň v těchto diskuzích představoval hlas kritický, udržující si odstup od nejnovějších teologických trendů. Přestože patřil na přelomu šedesátých a sedmdesátých let v české církvi ke konzervativnímu křídlu, bylo by mylné řadit jeho názory k extrémním a nelegitimním konzervativním postojům odmítajícím koncil a pokoncilní církev jako celek. Habáň naopak vždy usiloval o přesné rozlišování mezi základními, neměnnými principy křesťanské nauky a církevního života a jejich nutným přizpůsobováním dobovým podmínkám.⁵⁸³

Domnívám se proto, že nepřestal být nikdy hlasem uvážlivým, otevřeným dialogu a usilující o pozitivní řešení. Řada jeho projevů v především v ekumenickém semináři byla jistě vnímána rušivě, což bylo způsobené jednak Habáňovou menší citlivostí pro změny kulturního, společenského i církevního kontextu, jednak přístupem jeho nejbližších spolupracovníků. Sám Metoděj Habáň ale, i podle vzpomínek pamětníků, nakonec vždy dospěl k porozumění a smíření se svými názorovými oponenty, ať už šlo o Jiřího Němce nebo Josefa Zvěřinu.⁵⁸⁴

---

⁵⁸² CDČT, f. Oto Mádr – Teologická komise, k. 4, sl. TK-BB. Metoděj Habáň – stanovisko k dotazníku, 19. 4. 1971. Srov. NOVOTNÝ, Vojtěch. „*Běda církvi*“, s. 481

⁵⁸³ Srov. kapitulu 8.4.2.

⁵⁸⁴ Rozhovor s Jaroslavem Šubrtem, 15. 12. 2016, 17. 2. 2017.

7 Skryté řádové a učitelské působení (1957-1984)

Již od počátku padesátých let se Metoděj Habáň podílel na formování zájemců o vstup do dominikánského řádu a na výchově řádových noviců a kleriků. Z důvodu faktického zrušení řeholních řádů v komunistickém Československu probíhaly veškeré aktivity směřující k udržení řeholního života v ilegalitě a z hlediska kanonického práva v mimořádném režimu. I proto máme o tomto období zachováno mizivé množství archivních materiálů a musíme se opírat především o vzpomínky pamětníků.⁵⁸⁵ Habáň kolem shromáždil malou skupinu dominikánských noviců, kteří nebyli odvedeni do PTP, a několika diecézních kleriků pravděpodobně již během svého působení v Ústěku.⁵⁸⁶ Formační skupina se ale nemohla plně rozvinout, protože po roce, který zde strávil jako duchovní správce, byl Habáň v září 1951 podruhé zatčen. Větší prostor pro systematické vedení studentů připravujících se na život v dominikánském řádu Habáňovi poskytlo až povolání na Chlum Svaté Máří v roce 1957.

Na počátku šedesátých let Habáň sondoval, jaké jsou možnosti pro studium a formaci dominikánských kleriků a jaký postoj k této otázce zaujímá římské vedení řádu. Především uvažoval o možném studiu tajných členů řádu na litoměřické teologické fakultě. Z tohoto důvodu vyslal v roce 1960 do Říma své přátele, manžele Rádlovi z Děčína, kteří na generalátu řádu získali svolení od řádových představených pro studium na teologické fakultě v Litoměřicích a formaci řádového dorostu v tamním semináři.. Ještě v témže roce nastoupil do Litoměřic Jordán Vinklárek, jako první z podzemně formovaných dominikánů.⁵⁸⁷

Spolu s ním zde studoval bohoslovec František Švercl, který na Chlum přivedl několik svých spolužáků ze semináře, z nichž se v druhé polovině šedesátých let zformovala skupina vážných zájemců o život v řádu.⁵⁸⁸ Řadu z nich přitáhla k ideálu řeholního života síla Habáňovy osobnosti, další byli osloveni spíše touhou po hlubším duchovním

---

⁵⁸⁵ Pro souhrnné zpracování daného období, srov. ČERNUŠÁK, Tomáš – PROKOP, Augustin – NĚMEC, Damián. *Historie dominikánů*, s. 202-228. Damián Němec také zaznamenal četná svědectví členů řádu o této epoše Habáňova života. Písemně zachycené výpovědi jsou uloženy v APB, sign. C10.

⁵⁸⁶ APB, sign. C10. Svědectví fr. Dominika Duky OP z roku 1992; Svědectví dr. Rádla z r. 1999.

⁵⁸⁷ APB, sign. C10. Svědectví dr. Rádla z r. 1999.

⁵⁸⁸ Rozhovor s Albertem Josefem Benešem, 22. 8. 2017.

životě.⁵⁸⁹ Habáň je nejprve přijímal do III. řádu a poskytoval jim určitou intelektuální a spirituální přípravu na vstup do řádu. Do této skupiny patřili Dominik Duka, Jindřich Gajzler a Tomáš Václav Pospíšil, kteří byli díky uvolnění situace a díky tomu, že se Habáňovi podařilo získat speciální fakulty z Říma, přijati na začátku roku 1968 do noviciátu.⁵⁹⁰ V roce 1968 vstoupili do noviciátu také Angelik Míčka, Vincent Diviš a Martin Jiří Slabý. O rok později zahájil v Jablonném noviciát František Švercl. Formace probíhala na Chlumu o víkendech a během vánočních a letních prázdnin. V létě roku 1968 Metoděj Habáň také odcestoval do Říma, aby informoval magistra řádu Aniceta Fernándeze o situaci v Českovensku a studiu dominikánských kleriků a aby uspořádal všechny formální náležitosti spojené s výchovou řádového dorostu.⁵⁹¹

Období Pražského jara umožnilo pomýšlet i na celkovou obnovu řádového života. Na počátku dubna 1968 byla vytvořena za předsednictví provinciála jezuitů Františka Šilhana Konference představených řeholních společností, jež dala impuls k další činnosti řeholí.⁵⁹² Podle oficiálního stanoviska Generální prokuratury ČSR bylo zrušení řádů nelegálním krokem a aktem z vůle Komunistické strany. Až do roku 1971, kdy Generální prokuratura svoje stanovisko změnila, tak bylo působení řeholí na území Československa opět legální.⁵⁹³ V létě 1968 se proto mohlo konat v Praze v Kněžském domově v Ječné ulici setkání – *conveniat* – celé české dominikánské provincie. Ze setkání mimo jiné vyplynulo, že vedle zřízení malých pastoračních komunit v Jablonném v Podještědí, Praze, Plzni, Olomouci a ve Znojmě má být na Chlumu Svaté Máří zřízen pod vedením Metoděje Habáně oficiální noviciát a klerikát.⁵⁹⁴ V říjnu 1969 se Habáň stal také členem

---

⁵⁸⁹ Různé motivace a okolnosti vstupu do skupiny shromážděné kolem Metoděje Habáně zaznamenávají svědectví Dominika Duky, Jindřicha Gajzlera, Angela Míčky, Česlava Plachého a Františka Švercla, APB, sign. C10.

⁵⁹⁰ Pravděpodobně v předvečer svátku Zjevení Páně 5. 1. 1968, APB, sign. C10. Svědectví fr. Dominika Duky OP z roku 1992.

⁵⁹¹ Rozhovor s Albertem Josefem Benešem, 22. 8. 2017; APB, sign. C10. Svědectví fr. Dominika Duky OP z roku 1992.

⁵⁹² Srov. CUHRA, Josef. *Církevní politika KSČ a státu v letech 1969-1972*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1999, s. 64.

⁵⁹³ Srov. APB, sign. C92. Vyjádření Generální prokuratury ČSR k postavení řeholních řádů adresované Františku Šilhanovi, 4. 5. 1971.

⁵⁹⁴ ČERNUŠÁK, Tomáš – PROKOP, Augustin – NĚMEC, Damián. *Historie dominikánů*, s. 205.

provinciální rady, jejímž úkolem bylo bránit získaný prostor pro řeholní život v zhoršující se situaci nastupující normalizace.⁵⁹⁵

V roce 1970 odešel Metoděj Habáň do důchodu⁵⁹⁶ a na místo administrátora Chlumu Svaté Máří byl jmenován Dominik Duka. Habáň zde přesto dále zůstává činný v pastoraci i ve formaci noviců a kleriků. Ti mohli pobývat na Chlumu jako externí studenti teologické fakulty v Litoměřicích, přednášky jim zajišťovali profesori řádového studia Reginald Dacík, Vít Beneš a z velké části sám Habáň. Do života formační komunity ale brzy zasáhl znovuobnovený tlak komunistického režimu. V prosinci 1971 Chlum navštívili zástupci církevního odboru Ministerstva kultury a oznámili, že se studenti musí vrátit zpět do Litoměřic. Kvůli nátlaku ze strany ministerstva, v jehož pozadí stála pravděpodobně StB, byl nucen správce pražské arcidiecéze František Tomášek přeložit Dominika Duku do Jáchymova, kam s ním odchází i skupina kleriků. Od následujícího akademického roku 1972/1973 již museli studovat v Litoměřicích. Místo Dominika Duky nastoupil na Chlum Svaté Máří Jordán Vinklárek. Metoději Habáňovi byl definitivně odebrán státní souhlas k duchovní činnosti, v důsledku čehož musel zanechat oficiální pastorační činnosti.⁵⁹⁷

Po odchodu z Chlumu pobýval nejprve ve Staré Roli u Karlových Varů v rodině pozdějšího dominikánského kněze Pavla Mayera.⁵⁹⁸ V domácí kapli sloužil pravidelné mše svaté a pokračoval v přednáškách pro zájemce o filosofii a teologii. Ze Staré Role se přesunul do Lubů u Chebu, na obou místech ho doprovázel Otakar Mika, který od roku 1968 žil v klášteře na Chlumu Svaté Máří, v době, kdy zde nepobývali další studenti často jako jediný Habáňův společník.⁵⁹⁹ V druhé polovině sedmdesátých let žil Metoděj Habáň několik let v Praze v tajném dominikánském klášteře v Lysolajích. Kvůli sporům o další směřování místní komunity odešel na konci sedmdesátých let, pravděpodobně na přelomu let 1978 a 1979 do Brna.⁶⁰⁰ Zde žil až do konce svého života v soukromém bytě ve Slévačské ulici mimo společenství dominikánských bratří. Podle svědectví Alberta Josefa Beneše a Jaroslava Šubrta získal Habáň na počátku osmdesátých let díky intervenci

---

⁵⁹⁵ ČERNUŠÁK, Tomáš – PROKOP, Augustin – NĚMEC, Damián. *Historie dominikánů*, s. 207.

⁵⁹⁶ APB, sign. C92, rozhodnutí o důchodovém zabezpečení přiděleného k 1. 7. 1970.

⁵⁹⁷ SAP, personální složka Metoděj Habáň, odnětí státního souhlasu k 15. 2. 1972; srov. APB, sign. C10. Svědectví fr. Dominika Duky OP z roku 1992; rozhovor s Dominikem Dukou OP, 31. 8. 2016.

⁵⁹⁸ Email od Pavla M. Mayera OP, 16. 9. 2016.

⁵⁹⁹ Rozhovor s Otakarem Mikou, 21. 7. 2017.

⁶⁰⁰ Rozhovor s Jaroslavem Šubrtem, 15. 12. 2016; email od Jana Rajlichy, 24. 7. 2017.

brněnského kapitulního vikáře Ludvíka Horkého opět státní souhlas a sloužil jako výpomocný duchovní v brněnském kostele svatého Michala.⁶⁰¹ V průběhu celých sedmdesátých let byl Metoděj Habáň sledován jako nepřátelská osoba Státní bezpečností.⁶⁰²

Z Habáňova působení v sedmdesátých letech je nutné připomenout dva důležité aspekty. Prvním z nich je navazování mezinárodních kontaktů. Již na konci šedesátých let rozvinul úzkou spolupráci s dominikánským klášterem v Lipsku, jediným klášterem řádu v Německé demokratické republice. Kontaktní osobou zde byl převor kláštera Gordian Landswehr, který Habáň navštívil v roce 1972 ještě na Chlumu Svaté Máří. Podle jeho vzpomínek vedl Metoděj Habáň v roce 1975 exercicie pro německé studenty a novice v Lipsku.⁶⁰³ Spolupráce s východoněmeckými dominikány pokračovala i v osmdesátých letech, kdy se podařilo zprostředkovat kontakt s pomocným erfurtským biskupem Hansem Reinhardem Kochem, který v Lipsku udělil svěcení několika českým dominikánským kněžím a jáhnům.⁶⁰⁴ Intenzivní spolupráce probíhala i mezi českou provincií a polskými dominikány. Zajišťoval ji především Dominik Duka, Metoděj Habáň navštívil Polsko jednou v roce 1978 v doprovodu Jaroslava Šubrt.⁶⁰⁵

Druhou důležitou aktivitou bylo Habáňovo působení mezi studenty a mladými lidmi. V duchovním a intelektuálním vedení mladých lidí, které tvořilo jednu z hlavních os jeho činnosti již v meziválečné a válečné době, pokračoval i na Chlumu Svaté Máří. Nevěnoval se zde jenom zájemcům o vstup do dominikánského řádu, ale často sem přijížděla celá řada studentů a umělců z křesťanského i nevěřícího prostředí, pro něž Habáň připravoval přednášky na teologická a filosofická témata.⁶⁰⁶

Po odchodu z Chlumu a především po svém příchodu do Prahy v polovině sedmdesátých let pracoval Metoděj Habáň intenzivně s malou skupinou zájemců o tomistickou filosofii. Pravidelně se v ní scházeli Jiří Fuchs, Jaroslav Šubrt, Oldřich

---

⁶⁰¹ Rozhovor s Albertem Josefem Benešem, 22. 8. 2017; rozhovor s Jaroslavem Šubrtem, 15. 12. 2016; srov. Život se nemůže zastavovat u počátečních bojů a nejistot. *Salve* 1994, roč. 4, č. 2, s. 46.

⁶⁰² Habáň byl, jako bývalý politický vězeň, zařazen do IV. kategorie nepřátelských osob. ABS, svazek a. č. 429259 BN.

⁶⁰³ APB, sign. C10, Notiz aus dem Gespräch, P. Gordian Landswehr O. P., Leipzig, den 22. Juli 1992

⁶⁰⁴ APB, sign. C10, Notiz aus dem Gespräch, Weihbischof Hans-Reinhard Koch, Erfurt, den 22. Juli 1992

⁶⁰⁵ Rozhovor s Jaroslavem Šubrtem, 15. 12. 2016; srov. ČERNUŠÁK, Tomáš – PROKOP, Augustin – NĚMEC, Damián. *Historie dominikánů*, s. 216, 217.

⁶⁰⁶ Rozhovor s Otakarem Mikou, 21. 7. 2017.

Selucký a Josef Gabriel. Setkání skupiny byla obvykle celodenní a Habáň při nich do hloubky probíral základní témata aristotelsko-tomistické filosofie, především metafyziky. Kromě péče o zájemce o tomistickou filosofii se Habáň účastnil pravidelných nedělních setkání určených širšímu okruhu posluchačů, zejména mladým rodinám, pro které sloužil mši svatou, po níž následovaly promluvy na širší duchovní témata. Jejich účastníci vzpomínají na hluboké duchovní soustředění, s nímž Habáň ke slavení liturgie přistupoval. Je také důležité poznamenat, že plně přijal pokoncilní liturgii a nikdy neinklinoval k zachování předkoncilního způsobu slavení bohoslužby.⁶⁰⁷

Pražské skupině se Habáň věnoval i po odchodu do Brna, kvůli přednáškám často do Prahy přijížděl. V Brně, kde strávil posledních pět let života, se naopak do vzdělávacích a duchovních aktivit nezapojoval.⁶⁰⁸ Metoděj Habáň zemřel 27. června 1984 v Brně ve věku nedožitých osmdesáti pěti let, 4. července byl pohřben do řádového hrobu v Olomouci.⁶⁰⁹

---

⁶⁰⁷ Rozhovor s Jiřím Fuchsem, 26. 7. 2016; Oldřichem Seluckým, 23. 11. 2016; Jaroslavem Šubrtem, 15. 12. 2016, 17. 2. 2017.

⁶⁰⁸ Rozhovor s Albertem Josefem Benešem, 22. 8. 2017.

⁶⁰⁹ APB, sign. C92, Úmrtní list Metoděje Habáně.

Dílo

Přestože byl především „mužem živého slova“,⁶¹⁰ zanechal Metoděj Habáň i poměrně rozsáhlý písemný odkaz. Ve druhé části práce se proto pokusíme o systematické shrnutí a interpretaci Habáňova díla. Protož Habáň byl v prostoru české filosofické a duchovní literatury činný téměř šedesát let,⁶¹¹ rozhodli jsme se pro chronologické představení Habáňových textů, které by pokud možno v úplnosti pokrylo jeho myšlenkový odkaz. Druhá část práce je proto rozdělena do tří hlavních kapitol, které shrnují texty vydané časopisecky (kapitola 8), knižně (kapitola 9) a v samizdatu (kapitola 10).

Jednotlivé kapitoly netvoří oddělené celky, ale prolíná se jimi několik stěžejních témat Habáňova života. Všechna, podle našeho mínění, směřují k hlavnímu cíli jeho práce a tím je obhajoba přirozenosti, svobody a duchovnosti člověka ve světle aristotelsko-tomistické filosofie. Základ Habáňova díla proto tvoří představení hlavních prvků tomistického filosofického systému a tomistické metafyziky, které pro něj představují nejlepší nástroj pro poznání světa a člověka.⁶¹² Na tomto základě promýšlí Habáň svůj obraz člověka a cíle a smyslu jeho života. V jeho díle se úzce prolíná aspekt etický⁶¹³ a psychologický,⁶¹⁴ vždy ale se zřetelem k filosofickým východiskům obou disciplín. Důležitým doplněním etických a psychologických témat je Habáňovo uvažování o otázkách duchovního života.⁶¹⁵ Přestože bývá Habáň často označován za teologa,⁶¹⁶ teologická témata představují výrazně okrajovou část jeho díla.⁶¹⁷

---

⁶¹⁰ MÁDR, Oto. Metoděj Habáň. *Teologické texty* 1994, roč. 5, č. 6, s. 215.

⁶¹¹ Jak v citovaném textu připomíná Oto Mádr: „Odešel před deseti lety jako poslední aktivní člen generace duchovních osobností české církve (Urban, Brait, Klement, Kajpr, Pecka). Na rozdíl od jiných mohl působit prakticky do smrti.“ MÁDR, Oto. Metoděj Habáň, s. 215.

⁶¹² Kapitoly 8.2.1 a 8.2.2.

⁶¹³ Kapitoly 8.1.2, 8.2.3, 8.4.1 a 9.3.

⁶¹⁴ Kapitoly 8.4.1 a 9.2.

⁶¹⁵ Kapitoly 8.1.1, 10.1 a 10.3.

⁶¹⁶ Srov. MUSIL, Jiří V. *Teolog, filosof a psycholog P. Metoděj Habáň*.

⁶¹⁷ Kapitoly 8.1.3 a 8.4.4.

Vedle obecných aspektů Habáňova myšlení věnujeme v práci pozornost také několika konkrétním tématům jeho díla – sexualitě a manželství,⁶¹⁸ státní autoritě,⁶¹⁹ evoluci⁶²⁰ a pohledu na aktuální vývoj v katolické církvi.⁶²¹ Důležité místo v Habáňově díle zaujímají polemiky a kritika soudobého myšlení, již jsme se částečně věnovali již v předcházející kapitole. Ve své kritice se Habáň postupně posouval od diskuze s pozitivistickými autory⁶²² k novější existenciální filosofii a dílu Martina Heideggera.⁶²³ Svoji pozornost rovněž zaměřoval na nejnovější vývoj v oblasti katolické teologie, předmětem jeho kritiky zde byla především postava francouzského myslitele Pierra Teilharda de Chardin.⁶²⁴ Stručně se dotkneme také otázky Habáňova jazyka,⁶²⁵ tématu v literatuře již diskutovaném.⁶²⁶

V souvislosti s hlavním cílem naší práce a vytyčenými východisky chceme v následujících částech práce sledovat především Habáňův vztah k modernímu světu a modernímu myšlení. Habáňův postoj k modernitě se vzpírá jednoznačné interpretaci. Nacházíme v něm minimálně dva póly – vedle očekávaného kritického stanoviska leží i principiálně kladný pohled na možnosti a výsledky moderního vědeckého bádání. Zdá se, že Habáňovy texty potvrzují předpoklad, že nejde o konzervativní odmítání moderního světa, snahu o návrat do idealizované minulosti, ale spíše o pokus o interpretaci modernity vlastním, tedy aristotelsko-tomistickým, filosofickým jazykem, tedy o vytvoření „jiné“ moderny.

Habáň byl přesvědčen o fundamentálně mylném směřování moderního filosofického myšlení, jež má svůj počátek patrně u Descartesovy filosofie a negativním způsobem ovlivňuje politické, společenské, ekonomické problémy současnosti i konceptuální přístup k vědě a ke vztahu vědy a filosofie. Z této výchozí pozice vnímal a komentoval

---

⁶¹⁸ Kapitola 8.2.4 a 9.1.

⁶¹⁹ Kapitola 8.1.4.

⁶²⁰ Kapitola 9.2.2.

⁶²¹ Kapitola 8.4.2.

⁶²² Kapitola 9.3.1.

⁶²³ Kapitola 8.3.

⁶²⁴ Kapitoly 8.4.3 a 9.4.1.

⁶²⁵ Kapitola 9.4.

⁶²⁶ FLOSS, Karel. Metoděj Habáň (1899-1984) a tomismus. In Dvorský, Přemysl. *Metoděj Habáň a český tomismus: k dílu a odkazu olomouckých dominikánů 1. poloviny 20. století*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003, s. 39-41.

tomistickou filosofií jako v podstatě jediný lék na řešení vnitřních rozporů moderní společnosti:

Je tím více potřeba filosofie ne idealistické ani materialistické, nýbrž reální, která plní i požadavky ducha, pěstuje ducha a jeho sílu, moudrost, mravní kvality a duchovní skutečnost a je klasickým vyrovnáním mezi extrémami, nejen historickými, idealismem a materialismem, ale i mezi extrémami dneška.⁶²⁷

Na druhou stranu u něj nemůžeme hovořit o zahořklosti nebo zaslepenosti spojené s apokalyptickými vizemi brzkého konce a kolapsu moderní civilizace, jak ji často u konzervativních kritiků moderny nacházíme. Habáň soudobé dění vnímal kriticky, ale ne jako hrozbu. Spíše jako příležitost k rozvíjení filosofického myšlení a hledání adekvátních řešení pro společenské a politické problémy. Jak píše na stránkách *Psychologie*:

Ostatně moderní zkušenost neměla malé účastenství při znovuzrození scholastiky. Byla jako štika v rybníku pro kapry. Zkušenost je vůbec vzhledem ke spekulaci *enfant terrible*. A moderní zkušenost plnila tuto úlohu proti scholastice vydatně. Klidné a trochu světa vzdálené držení pravdy bylo rozrušeno novými výsledky, muselo být zase znovu získáno novými stanovisky, ano, především tím, že se problémy znova a od počátku promyslely, trochu aristokratická nepřiblížitelnost musela být odstraněna a metafysika musela se starat o nové přírodní vědy. To všecko však znamenalo nový život, regeneraci, která zase se své strany musela být pozorována od neoscholastiků, takže se to dne nemůže více přehlížeti.⁶²⁸

Cílem následujících kapitol nemá a nemůže být přiřazení jednoznačných hodnotících soudů, ale spíše bližší představení autora, který se musel vyrovnávat s obecnými proměnami západního myšlení i s konkrétním kontextem dějin české církve a české společnosti.

---

⁶²⁷ HABÁŇ, Metoděj. Návrat k filosofii. *FR* 1947, roč. 15, s. 1.

⁶²⁸ HABÁŇ, Metoděj. *Psychologie*. Brno: Moravan, spolek katolických akademiků, edice Akordu, sv. 9, 1937, s. 131.

8 Časopisy

V následujícím přehledu se zastavíme u Habáňových textů publikovaných v meziválečné, válečné a těsně poválečné době v dominikánských časopisech Na hlubinu, Filosofická revue a Výhledy, které představují stěžejní část Habáňova časopisecky publikovaného díla. Tento přehled doplníme o časopis Duchovní pastýř, který zachycuje Habáňovo dílo vydávané v podmínkách komunistické diktatury šedesátých let.

8.1 Na hlubinu

Revue Na hlubinu je pro zachycení a zhodnocení Habáňova díla důležitá, protože podobně jako Filosofická revue nabízí dlouhodobý přehled hlavních témat, jimiž se zabýval. Vedle několika drobných příspěvků do časopisů Růže dominikánská a Život jsou texty z časopisu Na hlubinu prvními veřejně publikovanými Habáňovými články. Revue Na hlubinu proto představuje jednu z vstupních bran do Habáňova myšlenkového světa. Zřetelně z ní vyplývá nejzřejmější rys jeho tiskem zachyceného odkazu: pozoruhodná myšlenková a tematická stálost a kontinuita. Klíčové otázky, jež nastoluje v úvodních ročnících časopisu, ho pak provázejí až do konce života, do posledních stránek, které napsal. Metoděj Habáň vždy zdůrazňoval nutnost cílevědomé a podle řádu uspořádané aktivity. Svým psaným dílem tuto maximu bezpochyby naplnil. Přestože se pokusíme upozornit na některé vývojové prvky jeho myšlení, základní otázka zůstává stejná – kým je člověk a především, jaké jsou jeho duševní a duchovní schopnosti, které ho přivádějí k Bohu a v čem se skrývá za začátku jen nejasně tušené tajemství, jež umožňuje člověku nastoupit cestu duchovního života. Od prvních článků až po patrně poslední text, v samizdatu vyšlou meditaci *Vita contemplativa* se tyto otázky u Habáňe stále znovu a znovu vracejí.

Metoděj Habáň patřil mezi kmenové autory revue. První souvislý cyklus článků uveřejnil již v prvním ročníku časopisu v roce 1926 a kontinuálně do něj přispíval po dvacet let, poslední text uveřejnil v prvním čísle dvacátého ročníku 1946.⁶²⁹ Přestože jeho práce pro časopis Na hlubinu nedosahovala takové intenzity jako u šéfredaktora Silvestra Brait, který v Hlubině uveřejnil 1437 příspěvků,⁶³⁰ byl Habáň spolu s dalšími

---

⁶²⁹ HABÁŇ, Metoděj. Oslavuji tě, Otče. *NH* 1946, roč. 20, č. 1, s. 16-18.

⁶³⁰ Srov. NEKVINDA, Libor. *Na hlubinu 1926-1948: bibliografie revue pro duchovní život*. Hradec Králové: Gaudeamus, s. 13; SALVET, Ondřej. *Die sichtbare Gestalt des mystischen Leibes*, s. 53-55.

dominikány Reginaldem Dacíkem, Emiliánem Soukupem, Antonínem Čalou i autory mimo dominikánský řád Jaroslavem Durychem, Dominikem Peckou a Jindřichem Středou⁶³¹ členem nejužšího okruhu přispěvatelů. V revui uveřejnil celkem 75 příspěvků a byl šestým nejčastěji publikujícím autorem.⁶³²

Při pokusu o systematické zachycení Habáňovy práce pro Hlubinu propojíme hledisko chronologické a tematické. Jednotlivé články byly většinou součástí širších cyklů, které se v průběhu jednoho roku věnovaly určitým aspektům duchovního života. Některé otázky se při tom opakovaně vracely a prolínaly se celým Habáňovým působením v časopise. Přestože se jednotlivá témata překrývají a jak již bylo zmíněno, všechna směřují ke společnému cíli – křesťanské antropologii, můžeme je rozčlenit do čtyř širších tematických celků: první dva – křesťanský duchovní života a filosofická antropologie a etika – mají k hlavnímu tématu blíže; další dva se dotýkají širšího kontextu křesťanského obrazu člověka – jedná se o teologické meditace, zejména z christologie, a témata ze sociální nauky církve, především vztahu státu a církve, jež byly v polovině třicátých let v katolickém milieu hojně diskutovány.⁶³³

8.1.1 Duchovní život

Prohloubení duchovního života laických křesťanů bylo hlavním cílem revue Na hlubinu.⁶³⁴ Je proto logické, že i většina Habáňových textů se buď přímo, nebo alespoň vzdáleně tohoto tématu dotýkala. „Nikdo se neubrání nesmírnému rozpětí své duše. Není-li Bůh jejím majetkem, pak nemá stále nic, vše je neskutečnost, vše je lživé a prázdné a

---

⁶³¹ Pseudonym Karla VI. Schwarzenberga, srov. PUTNA, Martin C. *Karel VI. Schwarzenberg. Torzo díla*. Praha: Torst, 2007, s. 300-355.

⁶³² NEKVINDA, Libor. *Na hlubinu*, s. 13.

⁶³³ Srov. ŠEBEK, Jaroslav. *Za Boha, národ, pořádek*, s. 204-224, 248-267; ID. *Mezi křížem a národem: politické prostředí sudetoněmeckého katolicismu v meziválečném Československu*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2006, s. 146-153; ID. Encyklika Quadragesimo anno, její recepce a vliv na katolické prostředí v českých zemích ve třicátých letech. *Soudobé dějiny* 2001, roč. 8, č. 2-3, s. 365-383; ID. Politizace obrodných katolických hnutí v meziválečném Československu. *Teologie a společnost* 2005, roč. 3, č. 1, s. 7-11; ŠMÍD, Marek. *Nepřítel: první republika: radikalizace skupiny českých katolických intelektuálů v letech 1918-1938*. Chomutov: L. Marek, 2012, zejm. s. 159-200.

⁶³⁴ Srov. Na hlubinu... *NH* 1926, roč. 1, č. 1, s. 1-2; SALVET, Ondřej. *Die sichtbare Gestalt des mystischen Leibes*, s. 53-54.

člověka jen trýzní.“⁶³⁵ napsal v recenzi na knihu Egona Hostovského *Cesty k pokladům* a v hutné podobě tak vyjádřil nasměrování svých textů o duchovním životě: není nic vlastnějšího lidské duši, nic pro ni více přirozeného, v ničem tak nenachází sebe sama jako v hledání Boha. A při tom se jí do cesty staví nescíslné množství překážek vycházejících z narušenosti člověka hříchem, z povahy tohoto světa, který je spíše přeludem a stínem: „Duše lidská kráčející slzavým údolím a vyhnanstvím, nemůže hledati na zemi svůj odpočinek a zadostiučinění. [...] Tato nezřízenost přirozenosti je stále příčinou, proto tato země přináší jen trní a nedostatky.“⁶³⁶

Ačkoliv základní otázky zůstávaly stejné a tvořily v podstatě tradiční úvod do duchovního života, proměňoval se způsob, jak Habáň své čtenáře do bohatství křesťanské spirituality uváděl. Jeho stylu nebyl nikdy vlastní suchý, technický, popisný jazyk. Pronikání do duchovních tajemství je předkládáno v podobě rozmáchlých meditací, jimž dominuje úžas nad Boží velikostí, dobrotou a láskou i nad důstojností, jíž Bůh obdařil člověka, místy i za cenu přehlednosti a snadné srozumitelnosti textu. První články, především z let 1928 a 1929,⁶³⁷ jsou přesto svým jazykem výrazně odlišné od pozdějších textů. Mladý Habáň v nich odhaluje, že jeho přístup k duchovnímu životu není nesen jen teologickým a filosofickým vzděláním, ale i básnickou inspirací. Dominuje jim výrazně poetický jazyk, jenž neusiluje o precizní teologické vyjádření, ale o zachycení vnitřního vjemu a duchovní zkušenosti:

Vznešené výše mohutných hor jsou oděny velebností Hospodinovou. Oko lidské povzneseno k Bohu ve svatém, důvěrném obcování, nabude téže velebné majestátnosti vysokých hor. Moře jasu svítá z upřímného oka pohrouženého v nazírání Boha.⁶³⁸

---

⁶³⁵ HABÁŇ, Metoděj. Náboženství, psychologie a světový názor – Egon Hostovský: *Cesty k pokladům*. *NH* 1935, roč. 10, č. 3, s. 182.

⁶³⁶ HABÁŇ, Metoděj. Duchovní život – cesta očistná. *NH* 1933, roč. 8, č. 10, s. 561.

⁶³⁷ Srov. HABÁŇ, Metoděj. Jas na výšinách. *NH* 1928, roč. 3, č. 9, s. 433-435; ID. Protivy. *NH* 1928, roč. 3, č. 10, s. 469-472; ID. Oddanost. *NH* 1929, roč. 4, č. 1, s. 4-6; ID. Adoro. *NH* 1929, roč. 4, č. 2, s. 66-68; ID. Splním Hospodinu své sliby. *NH* 1929, roč. 4, č. 3, s. 133-135; ID. Svátek Boží – svátek duše. *NH* 1929, roč. 4, č. 4, s. 187-188.

⁶³⁸ HABÁŇ, Metoděj. Jas na výšinách, s. 433.

S výšin hledí poutník s posvátným nadšením na nízké údolí. Výše světi nížiny a odívá je svou vznešeností. Láska k Bohu je posvátným vrcholem. Člověk vystupující na horu lásky znenáhla otvírá své oči pod jasem výšiny, a čím výše stoupá, tím jasněji vidí.⁶³⁹

Hluboké ticho lesa, povýšenost tajemného šera gotického dómu nutí duši, aby poklekla a vyznala své: ‚Adoro‘.⁶⁴⁰

Nejsouvisleji se na stránkách Hlubiny věnoval dvěma tématům: naději v křesťanském životě v cyklu článků z roku 1932 a cestě očištění, prvnímu stupni duchovního růstu, v sérii textů z roku 1933. Pro Habáně byla klíčová otázka zacílení, nasměrování lidského života.⁶⁴¹ Naděje je tím, co udává směr naší činnosti, je zdrojem duševní energie, která obnovuje chuť k životu, umožňuje člověku i v nepříznivých podmínkách neztratit vědomí duchovních skutečností a posledního cíle lidského života.⁶⁴² Naděje směřuje lidský život k Bohu, je to „zrnko věčnosti zaseté do duší vykoupených Kristovou krví“.⁶⁴³ Bez horizontu věčnosti, bez Boha nemůže člověk dosáhnout skutečné naděje, život je „jen pouští a pláčem bez konce“. Explicitně zde Habáň vyjadřuje skepsi nad možnostmi, jež nabízí moderní život a jeho filosofického ukotvení pro odhalení absolutní pravdy, v níž člověk nachází opravdovou naději. Kromě liberalistického individualismu⁶⁴⁴ kritizuje v narážce na Karla Čapka i dobový relativismus:

Moderní život se řídí jinými zásadami. Jistý spisovatel český vyjadřuje logiku života dneška: ‚Nevím, co je pravda.‘ Nachází v životě šlépěje, které odnikud a nikam nevedou a z toho udělal systém nebo snad pravdu. Je si vědom svobody bez mezí i v myšlenkovém světě.⁶⁴⁵

Do protikladu staví křesťanskou naději, která se spoléhá na Boží milosrdenství⁶⁴⁶ a přináší člověku skutečnou a hlubokou radost, a to i ve chvílích největšího utrpení.⁶⁴⁷

---

⁶³⁹ HABÁŇ, Metoděj. Protivy, s. 469.

⁶⁴⁰ HABÁŇ, Metoděj. Adoro, s. 66.

⁶⁴¹ Srov. např. „Základ lidské bytosti je takový, že nelze jednat svobodně lidské vůli jinak, než pro dobro a pro cíl.“ HABÁŇ, Metoděj. Život pro cíl. *NH* 1940, roč. 15, č. 7, s. 393.

⁶⁴² HABÁŇ, Metoděj. Životní směr. *NH* 1932, roč. 7, č. 10, s. 572-574.

⁶⁴³ HABÁŇ, Metoděj. Radostné očekávání. *NH* 1932, roč. 7, č. 9, s. 508.

⁶⁴⁴ HABÁŇ, Metoděj. Životní směr. *NH* 1932, roč. 7, č. 10, s. 573 – 574.

⁶⁴⁵ HABÁŇ, Metoděj. Přelud života. *NH* 1932, roč. 7, č. 8, s. 458.

⁶⁴⁶ HABÁŇ, Metoděj. Pramen obnovených radostí. *NH* 1932, roč. 7, č. 4, s. 196 – 198.

⁶⁴⁷ HABÁŇ, Metoděj. Naděje v utrpení. *NH* 1932, roč. 7, č. 3, s. 134 – 137.

Nejsystematičtějším uvedením do duchovního života, jímž Habáň do časopisu přispěl, byl cyklus sedmi článků z osmého ročníku časopisu z roku 1933. Habáň v nich představuje obecná východiska pro křesťanský duchovní život a blíže se zabývá prvním stupněm duchovní cesty – *via purgativa*. K dalším stádiím spirituálního vývoje již příspěvky neuveřejnil, v následujících dvou letech přispíval do revue jen sporadicky a v roce 1936 obrátil svoji pozornost k sociální etice. Uceleným představením křesťanské duchovní cesty tak jsou až Habáňovy přednášky pro dominikánské mnišky vyšlé v samizdatu.⁶⁴⁸

Dva rysy jsou pro Habáňovu koncepci duchovního růstu člověka příznačné: důraz na roli rozumu ve spirituálním životě a nutnost umrtvování spojená se skepsí k přirozené situaci člověka ve světě. V souladu se svým názorem na psychologickou antropologii se staví podezřívavě k duchovnímu životu postavenému na prožitcích a emocích. Konstitutivními prvky člověka jsou rozum a vůle, i duchovní život proto musí být postaven na z rozumu vycházejícím chápání a poznávání a na lásce ukotvené ve vůli. Duchovní život člověka proto nevychází primárně ze srdce, při používání metafory srdce jako hlavního orgánu lidské spirituality cítíme u Habáňe obavu z vypjatého emotivismu. Centrem duchovního života je lidská duše:

[...] duchovní život není dílem citu a emotivních schopností lidských, nebo jeho pramenem není jen srdce (znamenající neurčitou nutnost podvědomí lidského, vznikající tlakem neurčitých a nezadostiučiněných citů), nýbrž je to dílo duše lidské.⁶⁴⁹

Prvním krokem na cestě duchovního života je realistické uvědomění vlastní narušenosti a hříšnosti. Habáň proto vyzdvihuje důležitost umrtvování přirozených lidských vášní spojené s modlitbou, která nahrazuje zdánlivá pozemská dobra, jichž se člověk vzdává.⁶⁵⁰ Duchovní život je neustálým zápasem vedeným přemáháním a sebezáporem, Habáň typicky oceňuje ve spirituálním zrání rozhodnost a schopnost aktivního jednání: „V duchovním životě není nerozhodnosti. V něm je nutné jednati cele, rozhodně!“⁶⁵¹ V neustálém činném boji s vlastními zlými náklonostmi a vášněmi, pod vedením rozumu a za přispění Boží milosti a Ducha svatého vidí Habáň jádro duchovního života: „Cílem našeho jednání má být jen Bůh, vše pro Boha a z lásky k němu. V těchto

---

⁶⁴⁸ Srov. kapitulu 10.

⁶⁴⁹ HABÁŇ, Metoděj. Duchovní život (*via purgativa*). *NH* 1933, roč. 8, č. 3, s. 137.

⁶⁵⁰ HABÁŇ, Metoděj. Duchovní život (*via purgativa*), s. 139.

⁶⁵¹ HABÁŇ, Metoděj. Duchovní život. *NH* 1933, roč. 8, č. 7, s. 398.

pohnutkách člověk se odvrací od tajných pohnutek své přirozenosti, hledající ve všem nezřízeně své uspokojení a zadostiučinění.“⁶⁵²

8.1.2 Filosofická antropologie a etika

S duchovním životem je úzce spojená otázka, kým vlastně člověk je, co nacházíme v jeho přirozenosti a jaké jsou jeho duchovní schopnosti a mohutnosti. Těmito otázkami se Metoděj Habáň podrobně zabýval ve svých knižních dílech, proto se u článků z oblasti psychologické a filosofické antropologie zastavíme pouze krátce. Zacílení lidského života a lidské přirozenosti za horizont tohoto světa tvoří základní princip, z něhož Habáň ve svých antropologických úvahách vychází – „celé lidské konání nese pečeť věčnosti“.⁶⁵³ Skrze schopnost lidské duše rozumem poznávat univerzální pravdu je člověk předurčen k transcenci, k putování k věčnosti. V podřízenosti vnějššímu řádu pravdy získává svoji důstojnost a pravou svobodu. V přitakání objektivně poznatelným metafyzickým principům člověk v nejvyšší míře uplatňuje své intelektuální schopnosti a svou svobodnou vůli: „Kdo nepochopí podřízení jako největší vyznamenání a výsadu lidského rozumu, nezná nic z pravé povahy lidské bytosti a z povahy Božího sdílení. [...] Proto podřídit svou vůli Bohu znamená jít cestou správnou k poslednímu cíli.“⁶⁵⁴ Skrze rozumové poznání lidského podílu na Boží dokonalosti a moudrosti může člověk rozvíjet jednak svůj duchovní život, jednak všechny mravní ctnosti.⁶⁵⁵ Na hledání lidské přirozenosti proto navazuje otázka správného a ctnostného života. Téma, které Habáň nejpodrobněji rozpracoval v *Přirozené etice*, se objevilo i na stránkách revue *Na hlubinu*, nejsystematičtější v sérii sedmi článků z roku 1928,⁶⁵⁶ v nichž vychází z přirozené lidské potřeby klidného a naplněného života. K němu člověk nedospěje pouze rozumovým poznáním, ale vyžaduje i promyšlenou činnost směřující k poslednímu cíli lidské

---

⁶⁵² HABÁŇ, Metoděj. Duchovní život (cesta očištná). *NH* 1933, roč. 8, č. 10, s. 562.

⁶⁵³ HABÁŇ, Metoděj. Jdu k tomu, který mne poslal. *NH* 1932, roč. 7, č. 5, s. 255-257.

⁶⁵⁴ HABÁŇ, Metoděj. Aby vše podřídil Otci. *NH* 1942, roč. 17, č. 5, s. 262.

⁶⁵⁵ HABÁŇ, Metoděj. Podíl a účast. *NH* 1940, roč. 15, č. 9, s. 527.

⁶⁵⁶ HABÁŇ, Metoděj. Klid v duši. *NH* 1928, roč. 3, č. 1, s. 16-19; ID. Vznešenost. *NH* 1928, roč. 3, č. 2, s. 64-67; ID. Vznešenost. *NH* 1928, roč. 3, č. 3, s. 125-128; ID. Vznešenost mravních ctností. *NH* 1928, roč. 3, č. 4, s. 174-177; ID. Vznešenost mravních ctností. *NH* 1928, roč. 3, č. 5, s. 233-235; ID. Blahoslavení čistého srdce. *NH* 1928, roč. 3, č. 7, s. 326-329; ID. Ctnostný člověk částí zladěného celku. *NH* 1928, roč. 3, č. 8, s. 380-382.

existence. Díky rozvíjení ctností dochází člověk k dobrému a uspořádanému životu a očisťuje své srdce a naplňuje tak vlastní poslání vetknuté do lidské přirozenosti.

8.1.3 Teologie

Revue Na hlubinu také nabízí jeden z mála vhledů do Habáňova myšlení o čistě teologických otázkách, zejména z oblasti nauky o milosti a christologie. Téma milosti bylo vůbec prvním, s nímž na stránky Na hlubinu vstoupil. V roce 1926 připravil rozsáhlý cyklus šesti článků, v nichž představil nauku o milosti podle Tomáše Akvinského.⁶⁵⁷ Ukazují, že Habáň si byl sice vědom velké hodnoty lidské přirozenosti a přirozených lidských schopností, a z některých jeho textů bychom mohli nabýt dojmu, že ve schopnosti člověka klade až příliš velkou důvěru,⁶⁵⁸ ale na druhou stranu neopomíjel ani porušenost lidské přirozenosti a nutnosti přijetí Boží milosti pro záchranu lidské duše a naplnění jejího životního cíle. Kolem této ústřední otázky je vystavěn i celý cyklus o milosti, který začíná vykreslením lidské situace narušené a poškozené ranami, které ji zasazuje hřích – „nevědomost, zloba, slabost a nezřízená žádostivost jsou hořkým ovocem hříchu, nad to ještě ubohý stav, v němž se ocitlo tělo“⁶⁵⁹ – a pokračuje líčením cesty, skrze kterou Bůh duši uzdravuje svou milostí a pozvedá ji k účasti na své přirozenosti. Habáň ukazuje, že přes velkou důvěru v lidský rozum, zde člověk dospívá k místu, kdy se musí sklonit před nadpřirozenými pravdami:⁶⁶⁰ „Na přirozené rovině by rozum dovedl člověka k přirozené blaženosti. U rozumného tvora bylo by to dokonalé poznání Boha, původce přírody a z poznání pocházející láska. O vyšším poznání a milován, v němž plesá nejsvětější Trojice, neměl by ani tušení.“⁶⁶¹

---

⁶⁵⁷ HABÁŇ, Metoděj. Z milosti Boží vyvěrá nadpřirozený život. *NH* 1926, roč. 1, č. 1, s. 21-26; č. 2, s. 65-70; č. 3, s. 126-128; č. 4, s. 184-189; č. 5, s. 251-255; č. 6, s. 301-305.

⁶⁵⁸ Srov. HABÁŇ, Metoděj. *Přirozená etika*. Olomouc: Dominikánská edice Krystal, 1944.

⁶⁵⁹ HABÁŇ, Metoděj. Z milosti Boží vyvěrá nadpřirozený život. *NH* 1926, roč. 1, č. 1, s. 21.

⁶⁶⁰ Habáň proto odmítá jednostranný a vyhrocený důraz na lidský rozum, přístupy, které označuje jako „racionalism a modernism a všechny jiné systémy, které se klanějí rozumu“ HABÁŇ, Metoděj. Z milosti Boží vyvěrá nadpřirozený život. *NH* 1926, roč. 1, č. 4, s. 186. „Nesmírnou křivdu Boží dobrotě působí rozumářská snaha zmenšiti vše, co přesahuje rozum a jeho síly, a onen hrozný minimum v nadpřirozenu, snažící se uzavřít Boha, jehož podstatou jest bytí a dobro, učiniti mu hranice jak daleko se může a má sdíleti.“ HABÁŇ, Metoděj. Z milosti Boží vyvěrá nadpřirozený život. *NH* 1926, roč. 1, č. 5, s. 252-253.

⁶⁶¹ HABÁŇ, Metoděj. Z milosti Boží vyvěrá nadpřirozený život. *NH* 1926, roč. 1, č. 4, s. 187.

Boží milost přivádí člověka k znovuzrození, k novému životu, jenž je zárodkem věčného života a umožňuje i poznání vnitřního Božího života. V kontextu předkoncilní teologie může být zajímavé, jak velký důraz Habáň klade na praktický význam nauky o nejsvětější Trojici:⁶⁶² „V nejsvětější Trojici jest princip a střed celého duchovního života, jest hlavním předmětem víry, z níž pochází každé i experimentální poznání Boha v mystickém životě.“⁶⁶³ Víra v nejsvětější Trojici pro něj není pouze abstraktní teologickou otázkou, ale představuje samotný základ praktického křesťanského duchovního života. Díky milosti Boží se člověk připodobňuje Bohu, kterého skrze víru poznává jako společenství Trojice:

Člověk se stává milostí osvojeným synem Božím podobným věčnému Synu. Bůh sdílí svou přirozenost. Duch sv. plní duši naplněnou posvěcující milostí, takže jest chrámem jeho a uděluje jí lásku, účastenství na věčné Lásce a v duši začíná klíčit nový život, jehož vrcholem je nazírání na Boha v nebesích a jímž se účastníme Božího života.⁶⁶⁴

Skutečnost, že Habáňova teologie nebyla pouze abstraktním, spekulativním systémem, ale byla naopak zakořeněna v biblické víře, ukazují i články věnované tajemství Ježíše Krista. V časopise je nacházíme roztroušené napříč všemi ročníky, systematicky pak v ročníku 1942 pod názvem Vnitřní život Kristův a náš.⁶⁶⁵ Když Habáň přemýšlí o tajemství Krista, vychází od jeho lidské přirozenosti, od zasazenosti člověka do dějin a do materiálního světa. Díky plnosti lidství a zakořenění do místní kultury a dějinné situace a zároveň maximální otevřenosti pro univerzální horizont lidské existence je Kristus tím jediným skutečným prostředníkem mezi Bohem a člověkem: „V řečech Kristových se odráží krása, barvy, ovoce, dojmy, klasy atd. z vlasti, z přírody, z přirozenosti. Kristus jí rozuměl lépe než kdo jiný z lidí a v přírodě i v přirozenosti lidské nacházel všechny popudy, které může dát k cestě k Otci, k Bohu.“⁶⁶⁶

Habáň se soustředí na postavu Krista jako zjevovatele Božího majestátu a Boží pravdy, vykupitele, který znovuotevívá člověku přístup k Bohu, ale především jako vzoru a

---

⁶⁶² K opomíjení trinitárního aspektu křesťanské víry, srov. POSPÍŠIL, Ctirad V. *Jako v nebi, tak i na zemi: náčrt trinitární teologie*. Praha: Krystal OP; Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007, s. 53-61.

⁶⁶³ HABÁŇ, Metoděj. Z milosti Boží vyvěrá nadpřirozený život. *NH* 1926, roč. 1, č. 6, s. 304.

⁶⁶⁴ HABÁŇ, Metoděj. Z milosti Boží vyvěrá nadpřirozený život. *NH* 1926, roč. 1, č. 6, s. 304.

⁶⁶⁵ HABÁŇ, Metoděj. Vnitřní život Kristův a náš. *NH* 1942, roč. 17, č. 1, s. 16-21; č. 2, s. 74-79; č. 3, s. 138-143. Dále pak: ID. Pane kolikrát. *NH* 1942, roč. 17, č. 4, s. 205-209; ID. „Aby vše podřídil Otci“. *NH* 1942, roč. 17, č. 5, s. 259-263.

⁶⁶⁶ HABÁŇ, Metoděj. „Aby vše podřídil Otci“, s. 259 – 260.

měřítka, podle kterého má každý křesťan řídit a upravovat svůj život. Stále znovu se vrací jeho zájem o člověka, o nalezení skutečné podstaty lidského života. Z tohoto úhlu pohledu chápe Krista jako ukazatele skutečného a pravého lidství, jež nemůže nalézat svůj počátek a cíl jinde než v Bohu. V úplně poslední textu, jenž v časopise *Na hlubinu* otiskl,⁶⁶⁷ patrně i pod hrozbou narůstajícího komunistického nebezpečí, zdůrazňuje tuto jedinečnost Kristovu, který jako jediný může zakládat a obnovovat skutečný život a řád světa:

V nové době po Kristu každý jiný způsob projevu služby Bohu proti Kristu nebo mimo Krista, nejen že nedosahuje dokonalosti kultur skrze Krista a v Kristu, nýbrž je proti řádu Kristovu a tedy znamená vybočení z obecného řádu lidstva, spojeného a sjednoceného s Kristem.⁶⁶⁸

8.1.4 Stát a církev

V roce 1936 učinil Metoděj Habáň jedinou významnější tematickou odbočku od otázek duchovního života, teologie a filosofické etiky v úzkém slova smyslu a uveřejnil v revue *Na hlubinu* několik článků k tématu role státu v životě společnosti a jeho vztahu k církvi a duchovní moci.⁶⁶⁹

O Habáňově pohledu na sociální a politické otázky svědčí již text *Poslušnost autority*, uveřejněný o sedm let dříve, v roce 1929.⁶⁷⁰ V něm vyjadřuje přesvědčený o nutnosti hierarchického rozvrstvení společnosti, řádu, jenž jí dává harmonický tvar a v němž se má každý jednotlivec podřizovat dané autoritě. Přestože základním principem křesťanské antropologie je přirozená rovnost a stejná důstojnost všech lidí, není podle Habáně křesťanským ideálem zcela nivelizované kolektivistické uspořádání, nebo naopak individualizovaná společnost složená z atomizovaných jedinců. Cílem má být organické

---

⁶⁶⁷ HABÁŇ, Metoděj. Oslavuji tě, Otče. *NH* 1946, roč. 20, č. 1, s. 16-18.

⁶⁶⁸ HABÁŇ, Metoděj. Oslavuji tě, Otče, s. 17.

⁶⁶⁹ HABÁŇ, Metoděj. Církev a stát. *NH* 1936, roč. 11, č. 4, 264-267; ID. Duchovní základ státu. *NH* 1936, roč. 11, č. 1, s. 39-42; ID. Státní život. *NH* 1936, roč. 11, č. 3, s. 192-196. V druhé polovině třicátých let vydal Habáň k tomuto tématu několik článků i na stránkách *Filosofické revue*: HABÁŇ, Metoděj. Ideál demokracie. *FR* 1936, roč. 8, s. 47-48, ID. Člověk buržoa. *FR* 1937, roč. 9, s. 45-46. Problémy sociálního a politického uspořádání společnosti vystupovaly v druhé polovině třicátých let do popředí zájmu katolických autorů, jak o tom svědčí témata přednášek Akademických týdnů i řada článků ve *Filosofické revui*.

⁶⁷⁰ HABÁŇ, Metoděj. Poslušnost autority. *NH* 1929, roč. 4, č. 5, s. 233-235.

uspořádání, v němž každý člověk nachází své místo a respektuje autoritu představených, která nemá být chápána jako narušení jeho svobody. Jak zdůrazňuje: „lidská autonomie a osobnost je součástí celku, podrobena celku, proto je relativní.“⁶⁷¹ Klíčové je zde vědomí přirozeného společenského řádu a rozvrstvení: „Existují tedy hranice, přesně vymezené, v nichž jsme poddáni, blaho, pořádek, harmonie celku.“⁶⁷² Sociální etika má z této organičnosti vycházet a respektovat ji: „Morálka hlásající poslušnost autoritě vyzařuje krásou souladného celkového uspořádání, je božskou a nepřekáží ji jakákoliv forma autority.“⁶⁷³

V člancích z roku 1936 se k myšlence organického řádu společnosti vrací a dále ji rozvádí. Stát je pro něj mravním organismem, jehož existence vychází ze dvou základních předpokladů: člověk je přirozeně společenskou bytostí, žije v nejrůznějších společenských útvarech, z nichž stát je jejich nejvyšší formou. Suverénní státní moc „má pomáhat ke zdokonalení lidského života v každém ohledu na těle i na duši“.⁶⁷⁴ Druhým předpokladem pro existenci společnosti v její vrcholné podobě, ve státě, je lidská inteligence a přirozené zacílení lidského života. Aby člověk dospěl životních cílů na vyšší než pudové rovině a plně rozvinul svoji osobnost, potřebuje začlenění do společnosti. V tradici tomistického politického myšlení ale Habáň nechápe společnost a stát pouze jako aparát k uspokojování potřeb jednotlivců.⁶⁷⁵ Do popředí u něj vystupuje i myšlenka obecného dobra, které převyšuje soukromé dobro jednotlivců a jež je vlastním předmětem státní činnosti a vtiskuje jí vnitřní strukturu:

Společné blaho určuje řád spravedlnosti (*justitia legalis*) [...] Tím nabývá stát stálé platnosti a stálosti vlastního trvání, neboť společné blaho všech je stálým předmětem a cílem oproti výstředním užitkům a zájmům jednotlivců. Členové státu v tomto poměru jsou více než pouhým údem a materiálem, avšak stát je více než pouhým prostředkem.⁶⁷⁶

Má to být společnost a stát, které aniž by narušovaly svobodu a důstojnost jednotlivců, dávají životu řád:

---

⁶⁷¹ HABÁŇ, Metoděj. Poslušnost autority, s. 235.

⁶⁷² HABÁŇ, Metoděj. Poslušnost autority, s. 235.

⁶⁷³ HABÁŇ, Metoděj. Poslušnost autority, s. 235.

⁶⁷⁴ HABÁŇ, Metoděj. Duchovní základy státu, s. 41

⁶⁷⁵ Srov. GREDT, Joseph. *Základy aristotelsko-tomistické filosofie*, s. 567-574.

⁶⁷⁶ HABÁŇ, Metoděj. Státní život, s. 195.

Je však též ve státní moci pro společné blaho určovat přirozené hranice vývoje osobního života a zájmu, neboť překročí-li osobní život a zájem přirozené meze, je to vždy na úkor jiných a tedy společného blaha. Stát tedy musí jít proti liberalistickému individualismu.⁶⁷⁷

S analýzou vztahu jedince a společnosti z křesťanského hlediska úzce souvisí i poměr státu a církve. Habáň zdůrazňuje blaho, které pro jedince plyne z podřízenosti legitimní autoritě, a obecné dobro, jehož nelze dosáhnout jinak než v řádně uspořádané společnosti. Suverenita státu ale není neomezená, totální. Hlavním korektivem státní moci a garantem svobody jednotlivce je církev.⁶⁷⁸ Přestože mají stát a církev odlišné cíle a spravují odlišné sféry života a z těchto důvodů mají být na sobě nezávislí a svobodní, považuje Metoděj Habáň úplnou odluku církve a státu za škodlivou.⁶⁷⁹ Církev není jen jednou z mnoha společenských organizací, ale má v sociálním životě jedinečné a výlučné postavení skrze službu Bohu, jež je nejvyšší možnou lidskou činností:

Předpoklady moci Církve nejsou vymyšleny, proto nemůže být stát lhostejný k jejímu nadpřirozenému poslání, protože stát není nic bez jednotlivců a titíž jednotlivci jsou voláni k nadpřirozenému životu. Proto náboženství není věcí soukromou, nýbrž i státní. [...] Konečná úprava nemůže být odluka Církve od státu, což by byla státní apostasie, nýbrž spojení.⁶⁸⁰

8.2 Filosofická revue

Vznikem, programem i některými kontroverzemi spojenými s časopisem *Filosofická revue* jsme se již v naší práci zabývali. Nyní se blíže zaměříme na analýzu Habáňových textů. V průběhu necelých dvaceti let, během nichž revue vycházela, byl Metoděj Habáň jejím nejpilnějším přispěvatelem. Ve *Filosofické revue* uveřejnil 112 článků, včetně stručnějších textů v sekcích *Varia* a *Poznámky*, a 54 recenzí a anotací nových knih.⁶⁸¹

Pokud v revue *Na hlubinu* byl i podle počtu článků vůdčí postavou Silvestr Braitto, u *Filosofické revue* jí byl jednoznačně Metoděj Habáň. Ve srovnání s časopisem *Na hlubinu* je také patrná poněkud odlišná skladba přispěvatelů z řad dominikánského řádu.

---

⁶⁷⁷ HABÁŇ, Metoděj. *Duchovní základy státu*, s. 42; srov. ID. *Člověk buržoa*, s. 45-46.

⁶⁷⁸ HABÁŇ, Metoděj. *Duchovní základy státu*, s. 42.

⁶⁷⁹ HABÁŇ, Metoděj. *Církev a stát*, s. 267

⁶⁸⁰ HABÁŇ, Metoděj. *Církev a stát*, s. 267

⁶⁸¹ PAVLINCOVÁ, Helena. *Filosofická revue 1929-1948*, s. 66-79. Je pravděpodobné, že Habáň byl i autorem většího množství dalších kratších textů a recenzí, jež v časopise vyšly anonymně.

Silvestr Braitó⁶⁸² i Reginald Dacík přispěli do Filosofické revue pouze několika málo texty. Vedle Habáně byli nejčastějším autorem mezi českými dominikány Emilian Soukup a dva Habánovi žáci Hyacint Podolák a především Jiří Maria Veselý, který v době, kdy Habáň zastával na počátku čtyřicátých let úřad provinciála, revue řídil.⁶⁸³

Texty ve Filosofické revue představují nejdůležitější část Habánova díla. Nejenom svým rozsahem, tematickou šíří, ale také proto, že články vycházely v době, kdy byl Habáň na svém tvůrčím vrcholu. Ve srovnání s jeho knižně vydanými pracemi jsou jasněji a zřetelněji formulované a nabízejí přehledné a snadno srozumitelné uvedení do Habánova myšlení. Jednotlivé články můžeme rozdělit do čtyř tematických oblastí, z nichž některé se překrývají s dalšími Habánovými díly, jiné byly naopak zachycené pouze na stránkách Filosofické revue. Během šestnácti ročníků, po něž časopis vycházel, se Habáň průběžně zabýval obranou systému tomistické filosofie, obecnými filosofickými otázkami, zejména z oblasti metafyziky, etikou a filosofickou a psychologickou antropologií.

8.2.1 Tomistická filosofie

Úsilí o představení základních východisek tomistické filosofie a její obhajoba vůči námitkám jiných filosofických směrů prochází napříč všemi ročníky Filosofické revue. V Habánově koncepci není tomismus chápán primárně jako odkaz historické tradice, ale jako nástroj pro řešení aktuálních, soudobých problémů. Metoděj Habáň proto hovoří o „živém tomismu“.⁶⁸⁴ Nové promýšlení filosofie svatého Tomáše má být opovědí na nejzávažnější hrozbu, již nachází v moderním filosofickém myšlení, v nebezpečí útěku od reality. Tomismus proto pro Habáně není pevně sklenutým myšlenkovým systémem, do nějž je možné se uzavřít a ohradit se proti rozkládajícímu se světu, ale na prvním místě bezpečná cesta k poznání reality. K poznání světa, ne v té podobě, jak se nám jeví nasvícený skrze velké myšlenkové systémy, ale jaký ve skutečnosti je, nejen na povrchu, v oblasti empiricky zkoumatelných jevů, ale ve své nejhlubší metafyzické podstatě.⁶⁸⁵

---

⁶⁸² PAVLINCOVÁ, Helena. S. M. Braitó a Filosofická revue. In *Silvestr M. Braitó 1898-1962: příspěvek k českému tomismu*. Hradec Králové: Vysková škola pedagogická, 1998, s. 25-29.

⁶⁸³ Blíže k autorům přispívajícím do Filosofické revue, srov. kapitolu 4.3.

⁶⁸⁴ Srov. HABÁŇ, Metoděj. Živý tomismus. *FR* 1938, roč. 10, s. 1-4.

⁶⁸⁵ Srov. HABÁŇ, Metoděj. Problém subjektu – objektu. *FR* 1933, roč. 5, s. 149-151.

Tomismus je projevem moudrosti, která se dotýká nejhlubších tajemství existence světa a zároveň obsahuje i odpovědi na moderní problémy:

Tomismus jako systém není jen historická událost, nýbrž vyniká daleko nad všechny metafysické systémy starší i novější doby [...]. Přítomná doba od něho očekává záchranu hodnot myšlenkového života, v praktickém životě záchranu hodnot lidských [...].⁶⁸⁶

Obhajoba tomistické filosofie u Habáně vychází z hluboce zakořeněného přesvědčení o vnitřním smyslu světa a jeho poznatelnosti. Tomismus je pak nejlepším nástrojem pro dosažení tohoto poznání. Pouze tomistická filosofie dokáže zachytit správný poměr mezi jsoucnem a lidskými duchovními schopnostmi a přivádět člověka k řádu pravdy. Habáň dochází k jednoduché rovnici, jež možná ze všech dostupných definic nejvýstižněji vyjadřuje jeho vztah k filosofii svatého Tomáše: „tomismus = pravda“.⁶⁸⁷

Jedním z klíčů pro pochopení tomistického přístupu k základním filosofickým otázkám je chápání filosofie nikoli jako technické, pozitivní vědy, ale jako cesty moudrosti. Habáň s odvoláním na Jacquese Maritaina⁶⁸⁸ vychází z rozlišování mezi tajemstvím a problémem. Filosofie má směřovat k poznávání nejhlubších, rozumu přístupných tajemství, nikoli jen k řešení logických problémů:

Tajemství se týká věci a skutečnosti, problém vzniká ve formulování pojmů a vět v mysli lidské. Tajemství skutečnosti je poznatelné; není tedy nepřátelské a protichůdné lidské myšlenkové schopnosti. (...) Tajemství znamená ontologickou plnost, z níž myšlení čerpá jako z oživujícího pramene pro svou činnost. (...) Filosofie, která nechce rozumět tajemství, není filosofie.⁶⁸⁹

---

⁶⁸⁶ HABÁŇ, Metoděj. Živý tomismus, s. 1-4.

⁶⁸⁷ HABÁŇ, Metoděj. Úvod do tomismu. *FR* 1931, roč. 3, s. 147-150: „Poznané jsoucno obohacuje lidského ducha tajemstvím své krásy a bytí, neboť povaha lidského ducha směřuje k tomu, aby získala, co je dokonalého ve věcech. Proto existuje vztah mezi lidským duchem a jsoucnem, z kteréhožto poměru vzniká řád pravdy. Tam je ale též kořen nepřesnosti a nepravosti filosofických problémů, neboť vztah poznávacích schopností k jsoucnu může být vlivem předsudků a jiných okolností porušen. Tomismus zachovává přesně tento daný poměr a tedy vzniká řád pravdy, odtud lze vyslovit rovnici: tomismus = pravda, vzniká „*philosophia perennis*“.

⁶⁸⁸ Srov. MARITAIN, Jacques. *Sedm lekcí o jsoucnu*. Praha: Tridáda, 2009, s. 11-17.

⁶⁸⁹ HABÁŇ, Metoděj. Živý tomismus, s. 2.

Oproti tomu „problém je myšlenková nesnáž bez ontologického podkladu a obsahu, je to obtíž pouze logická, zauzlení pojmů, způsobené myslí samou, které chce druhý rozuzlit.“⁶⁹⁰

Tomismus je moudrostí, která rozvíjí přirozené lidské poznání. Vychází ze spontánní aktivity lidského rozumu, z přirozeného poznání skutečnosti a schopnosti rozumu poznávat jsooucnost a první principy jeho existence.⁶⁹¹ Přirozenost a zřejmost tomismu ale neumenšuje jeho vědecký charakter. Habáň věnuje velký prostor tomu, aby bránil tomismus proti pozitivistické kritice obviňující ho z nedostatečné vědeckosti. Poukazuje na to, že žádná speciální přírodní věda si nemůže nárokovat úplné vysvětlení celku skutečnosti. Nahrazování syntetického, celostního pohledu jednotlivými vědními disciplínami vede podle tomistů k závažným filosofickým omylům.⁶⁹² Právým úkolem filosofie je propojení jednotlivých dílčích poznatků a promyšlení celostního, universálního pohledu na skutečnost světa.

Moderní věda proto nemůže být s tomismem, nebo obecněji s filosofií, v rozporu, jejich kompetenční pole jsou jasně rozdělena: přírodní vědy působí v oblasti analýzy empiricky poznatelné reality, filosofie jejich výsledky přivádí k nutné syntéze a poznání vnitřních metafyzických principů jsooucnosti. Nejde tedy o konkurenci nebo neslučitelnost, ale o harmonické doplňování.⁶⁹³ Filosofie stojí na vrcholu vědeckého poznání a tvoří jeho architektonické principy. Pro skutečnou syntézu je

třeba nové stavby vyšší vědou, která má své principy a své přehledné rozměry, aby povstala stavba v lidském poznání a nejen se nakupil nahromaděný materiál. (...) Ztratí-li se filosofický ráz, nejsou vědecké obory jako je ethika nebo psychologie, ani vědou, ani filosofií, je to neurovnaný a nakupený materiál, kterého se neujala vyšší architektura.⁶⁹⁴

Výkladu konkrétních principů utvářejících a definujících tomistický filosofický systém se Metoděj Habáň věnoval v prvních ročnících časopisu na počátku třicátých let.⁶⁹⁵ Vycházel při tom ze tří principů stanovených filosofem druhé scholastiky

---

⁶⁹⁰ HABÁŇ, Metoděj. Živý tomismus, s. 2

⁶⁹¹ HABÁŇ, Metoděj. Úvod do tomismu. *FR* 1931, roč. 3, s. 147; ID. Problém subjektu-objektu. *FR* 1933, roč. 5, s. 151-152; ID. Co se scholastikou. *FR* 1948, roč. 16, s. 41-42.

⁶⁹² Srov. GILSON, Étienne. *Jednota filosofické zkušenosti*, s. 178-193.

⁶⁹³ HABÁŇ, Metoděj. Co se scholastikou. *FR* 1948, roč. 16, s. 40.

⁶⁹⁴ HABÁŇ, Metoděj. Co se scholastikou, s. 41.

⁶⁹⁵ HABÁŇ, Metoděj. Úvod do tomismu. *FR* 1931, roč. 3, s. 147-150; ID. Úvod do tomismu. *FR* 1932, roč. 4, s. 1-4. K rozboru celého cyklu srov. FLOSS, Karel. Metoděj Habáň (1899-1984) a tomismus, s. 46-52.

Reginaldem.⁶⁹⁶ Východiskem celé soustavy je jsoucno, které je chápáno jako transcendentní, na němž jednotlivé druhy a způsoby jsoucna analogicky participují. Díky principu analogie jsoucna byl tomismus schopen vytvořit velký filosofický systém, zahrnující metafyziku, kosmologii, psychologii a odrážející se i v „nejvyšší vědě“ teologii.⁶⁹⁷ Jsoucno má zároveň vztah k intelektuální činnosti člověka, který je schopen ho rozumově pochopit, zpracovat a převést do řádu pravdy, jenž tvoří pevnou oporu lidského poznání, „stojí na půdě absolutna a jistoty, není zmítán skepsí“⁶⁹⁸. Pro celek Habáňova myšlení, pro jeho koncepci etiky, psychologie a filosofické antropologie je zcela určující přesvědčení, že tento metafyzický systém není oddělený od reálného, fyzikálně poznatelného vesmíru, ale je s ním v analogickém poměru a vytváří objektivně daný, transcendentální řád, jenž lidský intelekt není schopen sám konstruovat pouze pravdivě poznávat v závislosti na nejvyšší Pravdě:

Lidský intelekt je závislý na objektivní pravdivosti jsoucna, proto závislost objektivní pravdy je na jiném, vyšším intelektu, který *měří věci* a sám není měřen. Není jinak možno stavěti řád pravdy než na shodnosti jsoucna s intelektem, proto objektivní pravdivost věci se shoduje s měřítkem vší pravdivosti čili s *Pravdou* samou.⁶⁹⁹

Moderní metafyzické systémy v protikladu k tomismu označuje za iracionální, absurdní a pyšné: „Umělý svět hrůzyplné pojmovitosti, dialektické slovní hříčky a intelektualistických formulek stojí vedle tvrdé a vulkanické nestálosti a tajemné iracionálnosti skutečného života“⁷⁰⁰. Pravdivé poznání skutečnosti, jak nám ji odhaluje tomistická filosofie, nabízí zcela jiný obraz reality jako klidného a prostého řádu, v němž jsou změna a vývoj řízeny skrze vnitřní metafyzické principy a struktury, které v posledku člověka přivádějí k Bohu, „absolutnímu Zdroji života“.⁷⁰¹

---

⁶⁹⁶ Z díla A. Réginalda Habáň čerpal již ve své dizertaci (srov. kapitolu 3.1.1). Osobností A. Réginalda se podrobněji zabýval Karel Floss: FLOSS, Karel. A. Réginald – jeden ze vzorů M. Habáňe, s. 111-122.

⁶⁹⁷ HABÁŇ, Metoděj. Úvod do tomismu. *FR* 1931, roč. 3, s. 148; ID. Metafysika a život. *FR* 1932, roč. 4, s. 49-52; ID. Metafysika jako věda reální a věda absolutního řádu. *FR* 1932, roč. 4, s. 98-102.

⁶⁹⁸ HABÁŇ, Metoděj. Úvod do tomismu. *FR* 1931, roč. 3, s. 149.

⁶⁹⁹ HABÁŇ, Metoděj. Úvod do tomismu. *FR* 1931, roč. 3, s. 149.

⁷⁰⁰ HABÁŇ, Metoděj. Úvod do tomismu. *FR* 1932, roč., 4, s. 3.

⁷⁰¹ HABÁŇ, Metoděj. Úvod do tomismu. *FR* 1932, roč. 4, s. 4.

8.2.2 Metafyzika

Na obecný úvod do tomistické filosofie navázal Habáň sérií článků, v nichž obhajoval metafyziku jako základ filosofického myšlení a dále se kriticky vymezoval vůči moderním myšlenkovým proudům.⁷⁰² Svoji obhajobu metafyziky staví na nutnosti řádu, který poznáváme v pluralismu empiricky poznatelné reality. Pluralita skutečnosti je vlastně analogií jsoucna, v níž zjišťujeme určité pevně dané principy vycházející z poměru věcí nebo dění k jejich cíli.⁷⁰³

Metafyzika je vědou zabývající se prvními důvody a příčinami jsoucna, universálními pojmy a principy, které je možné poznat. Protože jde o vědeckou disciplínu nejvíce intelektuální, je nejvýše postavenou na stupnici lidského vědění. Toto postavení nemůže zaujímat žádná z experimentálních přírodních věd, které se zabývají pouze konkrétně vymezenými oblastmi poznání a nedospívají k vlastním a posledním příčinám, v nichž spočívá skutečná moudrost a intelektuální síla lidského rozumu.⁷⁰⁴

Čeští tomisté působící v meziválečném období se museli často vyrovnávat s námitkou, že jejich přístup k filosofii je více teologií než vědou odpovídající všem nárokům kritického zkoumání. Habáň na tyto výtky odpovídá argumentem, že metafyzika jako věda o jsoucnu se nemůže zaměřit pouze na určitý výsek jsoucna, ale musí být naukou o celém jsoucnu – nahodilém i absolutním, konečném i nekonečném. Pokud metafyzika směřuje lidský rozum k poznání věčného a absolutního řádu pravdy, dochází nutně i k otázce po První příčině jsoucna. Pokud je lidský duch otevřený všemu jsoucnu, je otevřený i otázce rozumového poznání Boha.⁷⁰⁵

Habáň se proto intenzivně věnuje možnostem lidského intelektu dospět až k poznání Boha a otázce, zda takové poznání můžeme označit za vědecké. Odmítá argumentaci

---

⁷⁰² Karel Floss spojuje Habáňovy články z let 1931-1933 do jednoho celku Úvodu do tomismu, který člení následujícím způsobem: Úvod do tomismu. *FR* 1931, roč. 3, s. 147-150 = 1. princip tomismu – *ens est transcendens*; Úvod do tomismu. *FR* 1932, roč. 4, s. 1-4 = 2. princip tomismu – *Deus est actus purus*; Metafyzika a život. *FR* 1932, roč. 4, s. 49-52 = příprava 3. principu tomismu; Metafyzika jako věda reální a věda absolutního řádu. *FR* 1932, roč. 4, s. 98-102; Metafyzika první filosofie. *FR* 1933, roč. 5, s. 19-21; Potentia et actus. *FR* 1933, roč. 5, s. 49-52 = 3. princip tomismu I; Potentia et actus. *FR* 1933, roč. 5, s. 97-99 = 3. princip tomismu II; Problém subjektu – objektu. *FR* 1933, roč. 5, s. 149-152. FLOSS, Karel. Metoděj Habáň (1899-1984) a tomismus, s. 48-49.

⁷⁰³ HABÁŇ, Metoděj. Nedostatek metafyziky, s. 33

⁷⁰⁴ HABÁŇ, Metoděj. Metafyzika a život. *FR* 1932, roč. 4, s. 51-52.

⁷⁰⁵ HABÁŇ, Metoděj. Metafyzika jako věda reální a věda absolutního řádu. *FR* 1932, roč. 4, s. 101.

Immanuela Kanta, který otázku Boží existence chápe jako nutně a rozumně postulovanou praktickým rozumem, a tvrdí, že Bůh jako nejvyšší jsoucnost je rozumem přímo dokazatelný.⁷⁰⁶ Představení pěti cest k poznání Boží existence, jak je formuloval Tomáš Akvinský, věnoval větší samostatnou pasáž při představování východisek tomistické filosofie jako celku⁷⁰⁷ a vrátil se k ní v druhé polovině třicátých let v několika samostatných článcích. Rozumovou dokazatelnost Boha vyvozuje ve stopách svatého Tomáše z nutné existence prvního jsoucnosti, jež jako nutné dává důvod nutnosti všemu ostatnímu a jež nemůže spočívat v prodlužování řetězce příčin do nekonečna, protože počátek závislý na dalších příčinách nemůže logicky být první nutným důvodem jsoucnosti. Kromě toho je Bůh prvním zdrojem pohybu, dění a vzniku, prvním hybatelem všech změn a proměn, jež ve světě nutně pozorujeme. Člověk proto poznává logickou nutnost existence Boží z prosté skutečnosti existence věcí, vzniku a dění, z řádu vesmíru.⁷⁰⁸

Zajímavějším problémem, než pouhé představení obecně známých principů myšlení Tomáše Akvinského, je otázka, nakolik je rozumové poznání Boha vědecké. Habán upozorňuje, že odmítání rozumové cesty k důkazu Boží existence bylo u Kanta zapříčiněno mimo jiné i neznalostí klasické Aristotelovy metafyziky, nepochopení jejího vědeckého charakteru a převádění problematiky intelektuálního poznání Boha na „matematicko-mechanistický ideál vědy své doby“.⁷⁰⁹ Podle Habáně tím Kant otevřel cestu k iracionálnímu, z vůle vycházejícímu poznání Boha. Kantem „začíná vlastně boj, nikoli protimetafyzický, nýbrž boj o novou metafyziku, o metafyziku iracionální a vůle, která nabývá svého určitějšího výrazu v pozdější filosofii náboženství jako citu.“⁷¹⁰ Přestože je Kantova filosofie vystavěna velmi racionálně, věcně, tím, že zbavuje metafyziku její vědecké platnosti, přivádí evropské myšlení k iracionální neukotvenosti. Otázka rozumového poznání Boží existence je proto v posledku otázkou vědeckého charakteru tradiční metafyziky. Pokud přijmeme její základní východiska jako rozumem obhajitelná a odpovídající vědeckým kritériím, měli bychom přijmout i její nutné závěry. Jak upozorňuje Habán na počátku výkladu o tomistické filosofii:

---

⁷⁰⁶ HABÁŇ, Metoděj. Jak poznat Boha. *FR* 1937, roč. 9, s. 53-54.

⁷⁰⁷ HABÁŇ, Metoděj. Úvod do tomismu. *FR* 1932, roč. 4, s. 1-4.

⁷⁰⁸ HABÁŇ, Metoděj. Jak poznat Boha, s. 54-57.

⁷⁰⁹ HABÁŇ, Metoděj. Je poznání Boha vědecké. *FR* 1937, roč. 9, s. 97.

⁷¹⁰ HABÁŇ, Metoděj. Je poznání Boha vědecké, s. 97.

Tomismus je řád, v němž metoda a myšlenka spolu souladně tvoří celek, takže duch lidský se chvěje radostí pro podivuhodnou samozřejmost a logickou přesnost. Důslednost nutí, že, kdo připustí začátek (principy), jest nucen připustit další vývody, nechce-li si odporovati. Tomismus tvoří řetěz, do něhož jednotlivé články přesně zapadají.⁷¹¹

Vrací se tím k základní premise svého filosofického myšlení: „tomismus=pravda“.

8.2.3 Etika

Třetí tematickou oblastí zpracovanou na stránkách Filosofické revue je filosofická etika. Habáň svoji pozornost zaměřil na fundamentální filosofickou etiku, k níž průběžně publikoval přibližně patnáct článků. V systematické podobě vydal výsledky svého bádání v roce 1944 v knize *Přirozená etika*. Etika, mravní život, je pro Habáně především naplňováním přirozeného určení a cíle lidského života. Ve své reflexi vycházející z Aristotela a svatého Tomáše se nevěnuje specificky křesťanskému přístupu k etice, ani neuvažuje o vztahu lidského mravního jednání a nadpřirozeném řádu milosti, ale snaží se zachytit, jaké jsou univerzální zákonitosti lidské přirozenosti a jak souvisí se správným a dobrým lidským jednáním. Přirozeně proto propojuje filosofickou etiku s metafyzikou. Vychází z předpokladu, že bez pevného, metafyzického ukotvení není možné přemýšlet o žádném etickém řádu, o otázkách dobra a zla. Abychom mohli vzít etické otázky vážně, musíme je položit na absolutní základ, který umožňuje pochopení přirozeného mravního řádu, jenž „není nestálý a nejistý, ani kolísavý a libovolný, není relativní“.⁷¹² Z tohoto důvodu odmítá všechny etické systémy, jež obcházejí metafyzické otázky nebo je přímo odmítají. Hovoří o rozpadu moderní etiky do dvou hlavních větví, která na různých místech označuje jako idealismus a pozitivismus nebo naturalismus a humanismus⁷¹³ a kriticky hodnotí jejich pluralismus: „(...) rozmanitost a chaos vyvstávající jako hustá mlha nad lidskou pyšnou ignorancí.“⁷¹⁴

V meziválečném a válečném období zaměřoval Metoděj Habáň svoji kritickou pozornost zejména k systému pozitivní etiky, jenž v české filosofii ztělesňoval František Krejčí. Patrně ještě výstižněji než později v *Přirozené etice* shrnul Habáň svoji

---

⁷¹¹ HABÁŇ, Metoděj. Úvod do tomismu. *FR* 1931, roč. 3, s. 147.

⁷¹² HABÁŇ, Metoděj. Základy etiky. *FR* 1941, roč. 13, s. 5.

⁷¹³ HABÁŇ, Metoděj. Intuice etických hodnot. *FR* 1929, roč. 1, s. 147; ID. Ethická skutečnost. *FR* 1941, roč. 13, s. 56.

⁷¹⁴ HABÁŇ, Metoděj. Intuice etických hodnot, s. 147.

principiální výtky ve zhuštěné podobě na stránkách Filosofické revue. Ve své interpretaci odmítá pozitivní etiku především proto, že postuluje morální zásady jako produkt evoluce, vycházející buď z vývoje společnosti, nebo z individuálního psychického života člověka. Pozitivní etika proto nedochází k obecně platným principům, ale pouze k v čase proměnlivým zásadám, jež obhajuje jako přirozené zákonitosti lidského biologického vývoje. Etický systém je vystavěn na biologických pudech a instinktech člověka. Tím, že je pro ni určující snaha o přežití a právo silnějšího, se pozitivní etika propojuje s naturalismem.⁷¹⁵ V konečném důsledku jde o utilitaristické naplňování vlastních potřeb nebo zálib, v němž etický řád nedochází k žádnému transcendentnímu přesahu.⁷¹⁶

Habáň odmítá horizontálně vystavěný etický systém odvozený pouze od biologické stránky lidského života nebo z naplňování společenských a kulturních potřeb. Za hlavní cíl etické reflexe si klade odhalení zdroje, „odkud prýští v člověku etická skutečnost“.⁷¹⁷ Nachází ho v lidské přirozenosti, v její duchovně-tělesné podstatě a směřování k přesaznému horizontu lidského bytí.⁷¹⁸ Etické a mravní jednání je proto v první řadě naplňováním vlastního cíle lidského života, uskutečňování opravdového lidství. Není zvnějšku ukládaným zákonem povinnosti, jenž by omezoval a znásilňoval lidskou svobodu, ani není oblastí esoterické duchovní nauky vyhrazené úzké skupině zasvěcených, ale je prostým objevováním podstaty lidského života a jeho postupnou realizací: „Žít mravně je specificky lidské, je to rozumný život.“⁷¹⁹

8.2.4 Dospívání a manželství

Člověk, lidská přirozenost a cíl lidského života leží v samém jádru myšlení a díla Metoděje Habáně. Proto se tato témata výrazně odrážejí i v člancích ve Filosofické revue.⁷²⁰ Základními principy Habánovy filosofické a psychologické antropologie se

---

⁷¹⁵ HABÁŇ, Metoděj. Psychologický základ morálky. *FR* 1929, roč. 1, s. 49-59; ID. Etické výsledky. *FR* 1930, roč. 2, s. 51; ID. Základy etiky, s. 2-5.

⁷¹⁶ HABÁŇ, Metoděj. Ethická skutečnost, s. 56.

⁷¹⁷ HABÁŇ, Metoděj. Ethická skutečnost, s. 57.

⁷¹⁸ HABÁŇ, Metoděj. Přirozenost lidská, *FR* 1935, roč. 7, s. 1-4.

⁷¹⁹ HABÁŇ, Metoděj. Co má být. *FR* 1946, roč. 14, s. 139.

⁷²⁰ Srov. HABÁŇ, Metoděj. Psychologický základ morálky. *FR* 1929, roč. 1, s. 49-59, 97-103; ID. Duchový rys života lidského. *FR* 1934, roč. 6, s. 8-12; ID. K tomistickému určení principu života. *FR* 1934, roč. 6, s. 144; ID. Intuice jako úkon intelektu. *FR* 1935, roč. 7, s. 111-114; ID. Přirozenost lidská. *FR* 1935, roč. 7, s. 1-4; ID. Prvky tvořící individualitu, individualita v psychologickém smyslu. *FR* 1935, roč. 7, s. 16-19;

budeme zabývat v souvislosti s jeho knižním dílem. Na tomto místě se zaměříme na konkrétní problematiku dospívání a výchovy mladých lidí. Zacílení těchto textů ukazuje, že smyslem Filosofické revue nebylo jen nabízet vědecky fundované články ukotvené v tomistické filosofii, ale že od počátku byla nesena myšlenkou oslovit a formovat středoškolské a vysokoškolské studenty. I na stránkách Filosofické revue se Metoděj Habáň představuje nejenom jako filosof a psycholog, ale v první řadě jako vychovatel a průvodce mladých lidí na prahu dospělosti, který jako jeden z cílů své práce chápe aplikaci metafyzických a etických principů do oblasti pedagogiky a praktické psychologie. I z tohoto důvodu byla Filosofická revue úzce propojena s dalšími Habáňovými aktivitami – nejdříve ve formě kurzů Filosofické revue, později v rozšířené podobě Akademických týdnů.⁷²¹

Podobně jako na poli fundamentální filosofické etiky také ve sféře výchovy je podle Habáně nutný obrat k východiskům tomistické filosofie. Moderní filosofie uzavírá mladým lidem cestu k pravdě a k plnému rozvinutí duševních a duchovních schopností, „nastává doba duševní lenosti, uplatňující smyslové počitky, doba smrti, fatalismu, doba nudy, doba sportu.“⁷²² Mladí lidé potřebují pevné zakotvení ve filosofickém, duchovním a náboženském životě, aby mohli plně uplatnit své životní síly a rozvinout své potenciality. Filosofie, jež je nejvyšší rozumovou aktivitou, by se měla stát „zlatým poutem mládeže hledající cestu ke svému rozvoji“.⁷²³

Z Habáňových textů věnovaných mladým lidem ale nevyzařuje jen skepse nad stavem soudobé společnosti. Naopak jsou naplněné optimismem a nadějí, důvěrou v možný obrat ve směřování budoucích generací. Odrážejí přesvědčení o bytostně dané touze po uskutečňování vysokých cílů, hladu po pravdě, přirozené síle lásky a velkých možnostech, jež v sobě skrývá lidský duch. Mladý člověk se proto musí „zmocnit se nekonečnosti svým nitrem, *zavésti ve své duši harmonii nekonečna*, plynoucí z věčných hor. [...] *Harmonii vlastního nitra vytvořiti znamená žít skutečně a ne ilusorně.*“⁷²⁴

ID. Poznámky k poznání sebe, poznání duše. *FR* 1935, roč. 7, s. 165-168; ID. Existence duše. *FR* 1936, roč. 8, s. 49-52; ID. Tělo a duch. *FR* 1936, roč. 8, s. 97-100; ID. Člověk a filosofie. *FR* 1946, roč. 14, s. 8-11.

⁷²¹ Srov. kapitoly 4.5.1 a 4.5.2.

⁷²² HABÁŇ, Metoděj. Z psychologie mládí. *FR* 1929, roč. 1, s. 173-175.

⁷²³ HABÁŇ, Metoděj. Filosofie přátelství. *FR* 1929, roč. 1, s. 48.

⁷²⁴ HABÁŇ, Metoděj. Život shlížící se ve věčném. *FR* 1930, roč. 2, s. 40.

Tématem, jemuž v souvislosti s výchovou dospívající mládeže věnoval velkou pozornost, byl sexuální život a manželství. O otázce sexuality pojednávala první Habáňova kniha *Sexuální problém*⁷²⁵ a řada článků ve *Filosofické revui*.⁷²⁶ Habáň chápal otázku sexuality jako klíčovou pro správný rozvoj mladého člověka a zároveň upozorňoval na řadu nedostatků, které v této oblasti přináší moderní doba. Kombinace důrazu na osobní prospěch a uspokojení, jež nachází v soudobých etických systémech, s přesvědčením o individualistickém a privátním charakteru manželství, v němž se ztrácí společenská prospěšnost této instituce i ohled na děti z něj vzešlé a jež je primárně směřuje k naplňování emocionálních potřeb obou partnerů, doplněná o silně erotizovanou kulturu vytváří výbušnou směs, která může zásadně ohrozit úspěšnost manželského života a rozvoj a kultivaci sexuality. Cestu k nápravě Habáň nalézal v reflexi cíle sexuality a manželského života a v promyšlení jeho duchovních a etických základů. Opomíjení duševních hodnot a mravních principů a chápání lidské sexuality pouze v horizontu lidské biologie tvoří podle Habáně „nemocná a znetvořená individua“.⁷²⁷ Pokud opomíjíme cíl sexuálně-erotické přitažlivosti, jímž je schopnost vstupovat do rodinného života, plodit a vychovávat děti, ztrácíme ze zřetele základní orientaci a finalitu lidského života. Lidská sexualita nesmí být omezena na svou pudovou a instinktivní stránku, ale má náležet do sféry lidské svobody a jako taková má být kultivována skrze rozvoj duchovních sil a práci na vyrovnaném vnitřním životě.⁷²⁸

---

⁷²⁵ Srov. kapitulu 9.1.

⁷²⁶ HABÁŇ, Metoděj. *Sexuální problém*. *FR* 1931, roč. 3, s. 175-177; ID. *Životní a vypěstěná síla v lidském životě*. *FR* 1934, roč. 6, s. 51-55, 98-100; ID. *Životní a vypěstěné hodnoty v sexuálním životě*. *FR* 1934, roč. 6, s. 145-148; ID. *Eros*. *FR* 1936, roč. 8, s. 145-149; ID. *Několik psychologických poznámek o manželství*. *FR* 1947, roč. 15, s. 97-99; *Život, láska, manželství*. *FR* 1948, roč. 16, s. 55-71. Poslední článek byl vydán i jako samostatná publikace: HABÁŇ, Metoděj. *Život, láska, manželství*. Olomouc: Filosofická revue, 1948.

⁷²⁷ HABÁŇ, Metoděj. *Životní a vypěstěná síla*, s. 100.

⁷²⁸ HABÁŇ, Metoděj. *Životní a vypěstěné hodnoty*, s. 148.

8.3 Výhledy

Pro zhodnocení Habáňova díla je nutné nahlédnout i do revue Výhledy, již vydával dominikánský řád krátce v letech 1939-1941.⁷²⁹ Kromě programového textu Práce a Výhledy, v němž se pokusil rozlišit místo Výhledů mezi ostatními katolickými periodiky,⁷³⁰ a několika článků k soudobé filosofické antropologii,⁷³¹ hodnotě práce a problematice výchovy a vzdělání mládeže, je nejvýznamnější součástí Habáňových textů shromážděných ve Výhledech tematická série o existenciální filosofii.⁷³² Habáňův výklad a kritika existencialismu je důležitým doplněním jeho textů ve Filosofické revui, jež se problematice existenciální filosofie v podstatě nevěnovaly a zůstávaly u polemiky s pozitivismem nebo osobně zaměřených diskuzí, jako v případě opakovaných výměn názorů s Janem Patočkou.⁷³³ Soustředění na filosofii existence také předznamenává Habáňův zájem o soudobé filosofické dění, vůči němuž se v šedesátých letech vymezoval na stránkách časopisu Duchovní pastýř.

Existencialistické filosofii v širokém slova smyslu věnoval Habáň ve Výhledech šest textů.⁷³⁴ V prvních dvou článcích hledá kořeny existencialismu a představuje Kirkegaard a Nietzscheho, jako jeho první přední představitele. Zbylé příspěvky jsou věnovány filosofii Martina Heideggera. U Metoděje Habáňe jistě nepřekvapí kritika existenciální filosofie. V případě článků ve Výhledech se ale nejedná o paušální

---

⁷²⁹ Blíže k historii a obsahu: NOVOTNÁ, Tereza. *Profil a bibliografie listu Výhledy: měsíčník pro otázky náboženské, kulturní, sociální a literární (1939 – 1941)*. Bakalářská práce, HTF, Univerzita Karlova v Praze, 2014.

⁷³⁰ HABÁŇ, Metoděj. Práce a Výhledy. *Výhledy* 1939, roč. 1, č. 2, s. 65-68; srov. NOVOTNÁ, Tereza. *Profil a bibliografie listu Výhledy*, s. 34 – 35.

⁷³¹ Je dobré připomenout, že v textu Dnešní filosofie o člověku vychází Habáň z knihy Karla Rahnera *Geist in Welt: Zur Metaphysik der endlichen Erkenntnis bei Thomas von Aquin* vydané v Innsbrucku v roce 1939. V době Druhého vatikánského koncilu byl Metoděj Habáň vůči teologii Karla Rahnera ostře kritický.

⁷³² Metoděj Habáň byl vedle Silvestra Braita a Reginalda Dacíka nejčastěji publikujícím autorem v hlavní rubrice časopisu Výhledy náboženské, kulturní, sociální, dohromady zde vydal 18 článků, srov. NOVOTNÁ, Tereza. *Profil a bibliografie listu Výhledy*, s. 42, s. 74 (soupis článků).

⁷³³ Srov. DVORSKÝ, Přemysl. Kritika filosofie existence ve Filosofické revui, s. 77-83.

⁷³⁴ HABÁŇ, Metoděj. Existenční filosofie I. *Výhledy* 1940, roč. 2, č. 9, s. 523-526; ID. Existenční filosofie II. *Výhledy* 1940, roč. 2, č. 10, s. 577-580; ID. Náboženství v existenční filosofii. *Výhledy* 1941, roč. 3, č. 1, s. 10-13; ID. „Víc než život nebo více života“: (Z existenční filosofie). *Výhledy* 1941, roč. 3, č. 2, s. 80 – 85; ID. „Člověk ve světě“ u Heideggera. *Výhledy* 1941, roč. 3, č. 3, s. 137-142; ID. „Starost, úzkost, nálada“ v existenční filosofii. *Výhledy* 1941, roč. 3, č. 5, s. 271 – 275.

odmítnutí bez snahy o porozumění kořenům, z nichž existencialismus vyrůstá. Určující pro jeho vznik je, podle Habáně, nejistota a duchovní krize, jež v širším smyslu započala v západní kultuře s Lutherovou kritikou církevního života a Kantovou filosofií, v užším smyslu jako důsledek skepse vůči základním duchovním hodnotám vyvolané první světovou válkou. Souhlasí s existencialisty, že současný člověk naplno prožívá tragiku lidského života, jeho ohroženost a křehkost. V úvodních dvou textech ale odmítá metafyzická východiska, jež nachází u Kierkegaarda⁷³⁵ a Nietzscheho, která nepomáhají zastavit duchovní rozklad západní kultury, ale naopak jej umocňují. Základní východisko existencialismu – premisa, že existence předchází esenci – má, podle Habáněva mínění, hluboké důsledky pro ukotvení lidského života. Připravuje lidskou duši o schopnost rozpoznat její přirozené tíhnutí k Bohu a jím stanovenému řádu světa, u Nietzscheho „existence lidská, zasazená pevně do této země bez jakéhokoliv poměru k transcenci dostává smrtelnou ránu“.⁷³⁶ Vyjma Kirkegaarda a Nietzscheho zmiňuje Habáň pouze další dva autory první půle dvacátého století – Henriho Bergsona⁷³⁷ a Maxe Schelera⁷³⁸, jejichž zařazení mezi filosofy existence je poměrně překvapivé.

Ústředním osobou krátkého představení existenciální filosofie na stránkách *Výhledů* je Martin Heidegger. V Heideggerově díle, články vycházejí patrně hlavně z jeho ústředního spisu *Zeit und Sein*, Habáň nachází krajně paradoxní obraz člověka a světa. Habáň se domnívá, že Heideggerovo filosofické myšlení je ve skutečnosti myšlením teologickým, teologií bez Boha,⁷³⁹ jež dává základ novému mytologickému obrazu člověka. Mýtus moderního člověka je zcela imanentní, obrací lidského ducha k tomuto světu, „chce zůstat vědomě a jakoby zahryznut do tohoto světa a zde v něm vykonati své dílo“.⁷⁴⁰ Vědomí vlastní existence a požadavek absolutní autonomie jsou základní principy, na nichž je tento obraz člověka vystavěn. Habáň je přesvědčen o iluzornosti

---

⁷³⁵ „Kierkegaard chtěl zachránit existenci před úpadkem do pohodlné buržoaznosti tím, že ji takto objasnil. Takový základ je příbuzný s filosofií existence, ale zároveň je jasné, že nemůže být základem nové stavby, nýbrž je spíše začátkem nového rozkladu.“ HABÁŇ, Metoděj. *Existenční filosofie I.*, s. 520.

⁷³⁶ HABÁŇ, Metoděj. *Existenční filosofie II.*, s. 579.

⁷³⁷ HABÁŇ, Metoděj. *Existenční filosofie II.*, s. 580.

⁷³⁸ HABÁŇ, Metoděj. *Víc než život nebo více života*, s. 80-85.

⁷³⁹ „Heidegger vlastně mluví theologickou řečí, ovšem se záporem, je protitheologický. Každá věta existenční filosofie by se dala postavit k vědeckým větám theologie a přidat k ní ovšem zápornou předložku. Hrozná a bezmocná nic by bylo možné nahradit všemohoucím Bůh a došli bychom ke všem základním větám o stvořeném křesťanství.“ HABÁŇ, Metoděj. *Náboženství v existenční filosofii*, s. 11.

⁷⁴⁰ HABÁŇ, Metoděj. *Náboženství v existenční filosofii*, s. 11.

těchto antropologických předpokladů. Pravdivé hledání člověka musí podle něj vycházet od lidské rozumové přirozenosti, jež má „svůj ontologický řád, svou strukturu, svou duchovní bytost, z níž vychází touha po nekonečném a nesmrtelném“ A především: „Nemohla by se vznášet k nesmrtelnosti, kdyby duše sama nebyla nesmrtelná.“⁷⁴¹

V základních filosofických otázkách, při hledání jsočina, jeho podstaty a smyslu, upadá Heidegger do dokonalého subjektivismu. Habáň mu vyčítá, že opomíjí tradiční řešení vztahu jsočina a lidské mysli, jak je nacházíme v antické filosofii a nejdokonaleji vyjádřené v tomistické nauce o potenci a aktu. Heidegger se zásadně mýlí, když nejvyšší stupeň jsočina nachází v člověku, k němuž jako k ústřednímu bodu vztahuje vše ostatní – „svět a prostor je nejen ve svém pojetí, ale i ve svém bytí závislý na subjektu. [...] Člověk skrze věci odhaluje sebe.“⁷⁴² Heidegger proto musí nutně dospět k paradoxní a tragické představě o člověku – člověk je nejvyšším jsočnem, na druhé straně je jeho existence omezená a nasměrovaná pouze ke světu, nad nímž vládne. Podle Habáně zde nacházíme největší zdroj tragičnosti, „heroismus nicoty“ a „nahodilost bytosti“.⁷⁴³ Místo toho, aby člověk mohl poznat a zrealizovat cíl svého života, nabízí Heideggerova filosofie pouze úzkostlivé a tápavé přibližování k neznámému cíli lidské existence – „cíl života nahrazuje jen úkolem, který je třeba plnit prací a starostí. Při tom nás obklopuje tma, nejistota a úzkost.“ Habáňův konečný soud nad Heideggerem je jednoznačný: „Příroda oplývá zákonem lásky, vše spojuje a vede k lásce. Pesimismus Heideggerův ničí a drtí vše.“⁷⁴⁴

8.4 Duchovní pastýř

Vedle Katolických novin publikoval Metoděj Habáň v šedesátých letech pravidelně i v časopise Duchovní pastýř, jediném povoleném teologickém periodiku. Časopis vycházel od roku 1950 až do roku 1989 (s výjimkou let 1968 – 1970, kdy byl nahrazen časopisem Via), Habáňovy články se v něm začaly objevovat v roce 1959. Celkem zde uveřejnil mezi lety 1959 až 1971 dvacet tři článků, obvykle dva až tři v každém ročníku.⁷⁴⁵

---

⁷⁴¹ HABÁŇ, Metoděj. Náboženství v existenční filosofii, s. 13.

⁷⁴² HABÁŇ, Metoděj. „Člověk ve světě“ u Heideggerra, s. 137-142.

⁷⁴³ HABÁŇ, Metoděj. Starost, úzkost, nálada v „existenční filosofii“, s. 271-275.

⁷⁴⁴ HABÁŇ, Metoděj. Starost, úzkost, nálada v „existenční filosofii“, s. 275.

⁷⁴⁵ Od roku 1972, kdy se po založení Sdružení katolických duchovních Pacem in terris stali šéfredaktory Duchovního pastýře členové tohoto sdružení, už v něm Metoděj Habáň nepublikoval.

V Habáňových příspěvcích můžeme vysledovat tři hlavní tematické linie: systematický výklad tomistické psychologie a etiky; úvahy nad aktuálním děním v církvi v souvislosti s Druhým vatikánským koncilem a polemiky se soudobou filosofií a teologií.

8.4.1 Psychologie a etika

Tematický okruh psychologie a etiky otevírá hned první článek, který Metoděj Habáň v Duchovním pastýři publikoval, text Smysl všeho z listopadového čísla ročníku 1959.⁷⁴⁶ Hlavní myšlenkové linie, jež v něm a v následujících textech rozvíjí, navazují na jeho předchozí díla publikovaná knižně ve třicátých a čtyřicátých letech.⁷⁴⁷ Představuje v nich psychologii a etiku jako pevně provázanou s metafyzickými filosofickými předpoklady, jako praktickou aplikaci základních principů tomistické filosofie.

Habáňovo uvažování o smyslu a konečném cíli existence člověka, o šťastném životě naplněném smysluplnou činností a o mravním řádu tvoří jednu souvislou meditaci. Jednotlivé příspěvky na sebe úzce navazují a stále se v nich vracejí obdobné otázky, témata a důrazy. Vychází z přesvědčení o harmonii a řádu pevně vtisknutém do přirozenosti stvořeného světa. Její rozumové poznání pak lidského ducha nutně přivádí k obrácení k poslednímu cíli života – k Bohu.⁷⁴⁸

Přijetí základního nasměrování lidského života k Bohu, poznání přirozeného řádu a na jeho základě úprava vlastního života je hlavním cílem etiky a zdravého psychologického rozvoje osobnosti. Nejenom, že vede k aktivnímu, naplněnému životu, ale vyznačuje i zvláštní půvab a krásu.⁷⁴⁹ Moudrost, ke které má člověk dospět, proto spočívá především v pochopení souvislosti a jednoty řádu skutečnosti a života, přirozenosti světa a lidské existence.⁷⁵⁰ Pluralita a roztržštěnost života musí být překonána harmonickým a jasným uspořádáním: „Zůstává-li život jen v mnohosti, je neurovaný, nejasný, není v něm

---

⁷⁴⁶ HABÁŇ, Metoděj. Smysl všeho. *Duchovní Pastýř* 1959, roč. 9, č. 9, s. 162-163.

⁷⁴⁷ Blíže k Habáňově psychologii: FÖRSTER, Josef. K odkazu Metoděje Habáně české psychologii. In MUSIL, Jiří V. (ed.). *Teolog, filosof a psycholog P. Metoděj Habáň OP (1899-1984) - jak jsme ho znali*. Olomouc: Matice cyrilometodějská 2000, s. 36-42; FÖRSTER, Josef. Historie České tomistické psychologie. In NAKONEČNÝ, Milan – MACHULA, Tomáš – SAMOHÝL, Jan. *Česká tomistická psychologie*. Praha: Triton, 2009, s. 186-201.

⁷⁴⁸ Téma přirozenosti rozvíjí především v člancích: Přirozené poslání. *Duchovní pastýř* 1961, roč. 11, č. 4, s. 63-64 a Boží vůle a lidská mravnost. *Duchovní pastýř* 1967, roč. 17, č. 5, s. 87-89.

⁷⁴⁹ HABÁŇ, Metoděj. Křesťanská morálka a ethika. *Duchovní pastýř* 1962, roč. 15, č. 5, s. 85-86.

⁷⁵⁰ HABÁŇ, Metoděj. Moudrost. *Duchovní pastýř* 1961, roč. 11, č. 6, s. 102-103.

souladu a jednoty. [...] Každá mnohost vyžaduje sjednocení a uspořádání. Není štěstí pro člověka, je-li roztržštěný a nejednotný.“⁷⁵¹ Habáň ale nezůstává jen u individuální dimenze etiky. Jasně si uvědomuje odpovědnost křesťanů za rozvoj lidské společnosti. V dobovém duchu zdůrazňuje nutnost mezinárodní spolupráce ve vztahu k rozvojovým zemím, v obraně před vznikem nové formy kolonialismu a v kritice přílišného rozšíření neregulovaného kapitalismu.⁷⁵²

8.4.2 Druhý vatikánský koncil

Od roku 1963 se v Habáňových textech začíná objevovat nový tematický okruh - úvahy nad Druhým vatikánským koncilem.⁷⁵³ V jeho pohledu na koncil se odráží velká komplexnost a komplikovanost recepce této zásadní události moderních církevních dějin. Habáň koncil jednoznačně vítá a souhlasí s jeho závěry. Oceňuje prohloubené chápání křesťanské nauky, jež koncil přináší, i naději pro povzbuzení nového života v církvi skrze otevřenější a nové době více odpovídající formulování podstaty křesťanství. To vše je ale doprovázené opatrností a kritickým odstupem od interpretací, které zdůrazňují koncil jako událost zásadního zlomu a rozchodu s předcházející tradicí. Předmětem Habáňovy kritiky není koncil sám, ale bouřlivý pokoncilní vývoj.⁷⁵⁴

Habáň výslovně odmítá jakoukoli změnu podstatných částí církevní nauky. Zdůrazňuje, že církev „postavená Kristem na Petrově skále“ nemůže z principu měnit svůj charakter a nic takového se podle něj nestalo ani na Druhém vatikánském koncilu.⁷⁵⁵

---

⁷⁵¹ HABÁŇ, Metoděj. Složitost psychického života lidského. *Duchovní pastýř* 1960, roč. 10, č. 1-2, s. 21-22.

⁷⁵² HABÁŇ, Metoděj. Úprava vztahů soužití v zásadách pravdy, spravedlnosti a lásky. *Duchovní pastýř* 1962, roč. 12, č. 6, s. 102-103.

⁷⁵³ Habáň se ke koncilu vyjadřuje především v těchto článcích: Novost v křesťanství. *Duchovní pastýř* 1963, roč. 13, č. 9, s. 162-163; Některé problémy kolem koncilu. *Duchovní pastýř* 1966, roč. 16, č. 7, s. 125 -126; Teologie jako věda. *Duchovní pastýř* 1966, roč. 16, č. 4, s. 68-70.

⁷⁵⁴ Za hlavní sporné body, které zapříčinily nevyrovnanost pokoncilní doby, označuje Habáň přizpůsobování teologie ekumenickému dialogu a evangelické teologii. Dále důraz na hermeneutiku a studium jazykových otázek, jež do teologie podle něj nepřinesly nic nového, a spolu s tím umenšování významu některých zjevených pravd: „Všechny sdělné pravdy tvoří integrální celek a jakýsi organismus a jednotu, která vede lidstvo do jednoty života a věčnosti s Bohem v Kristu a skrze Krista. Proto Slovo zjevující a Slovo učící v Církvi a mluvící skrze ni jako své živé mystické tělo není rozděleno na části, z nichž některé by byly málo významné.“ HABÁŇ, Metoděj. Teologie jako věda, s. 68.

⁷⁵⁵ HABÁŇ, Metoděj. Některé problémy kolem koncilu, s. 125.

Koncil nevytváří prostor pro žádnou radikální přeměnu, pouze pro hledání nových formulací a nového jazyka pro hlásání křesťanství.⁷⁵⁶ Nechce chápat nový koncil jako ukončení předcházející epochy církevních dějin, ale jako kontinuální navázání vytvářející předpoklady pro budoucí život církve.⁷⁵⁷

Explicitně se vyjadřuje k několika neuralgickým bodům koncilní nauky, které mohou vést ke sporné interpretaci: k postavení laiků⁷⁵⁸, podstatě eucharistického slavení⁷⁵⁹ a Petrově primátu, který vyzdvihuje jako základ pevnosti církve garantující její schopnost obstát v tomto světě⁷⁶⁰.

Ve všech bodech se přidržuje tradičnějšího výkladu, na němž podle něj koncil nic nemění. Habáňův pohled je tedy určován především důrazem na kontinuitu koncilu s předcházejícími obdobími církevních dějin, na nutnost interpretovat koncilní závěry ve světle tradiční církevní nauky a na poslušnost a lojalitu vůči učitelskému úřadu církve. Jeho pozici bychom mohli vřadit do širokého proudu interpretace Druhého vatikánského koncilu skrze tzv. „hermeneutiku reformy a kontinuity“.⁷⁶¹

8.4.3 Polemiky

Patrně nejdůležitějším tematickým okruhem je Habáňova polemika s moderním teologickým a filosofickým myšlením. Na klíčovou roli filosofie v paradigmatické proměně teologického myšlení v období Druhého vatikánského koncilu upozorňoval

---

⁷⁵⁶ HABÁŇ, Metoděj. Novost v křesťanství, s. 162.

⁷⁵⁷ Koncil je pro Habáň východiskem, z kterého bude církev dále žít. Neruší se tím ale články víry definované např. na Tridentském koncilu, které jsou stále závazné pro každého člena církve. HABÁŇ, Metoděj. Některé problémy kolem koncilu, s. 125.

⁷⁵⁸ Úcta k laikům není podle Habáň novým prvkem v církvi, ale něčím, co je v církvi přítomné od samého počátku. HABÁŇ, Metoděj. Některé problémy kolem koncilu, s. 125.

⁷⁵⁹ „Koncil nezavádí mši svatou jen jako připomínku Večeře Páně. Ta byla vždy připomínána a obnovována, ale smysl liturgických obnov je hlubší. Má ten význam, aby věřící se sblížili více s hlavním tajemstvím křesťanství, s vykoupením a smrtí Kristovou jako obětí na odpuštění hříchů a dosažení života milosti. HABÁŇ, Metoděj. Některé problémy kolem koncilu, s. 126.

⁷⁶⁰ HABÁŇ, Metoděj. Některé problémy kolem koncilu, s. 126.

⁷⁶¹ Nejnověji k otázce recepce a interpretace Druhého vatikánského koncilu a k problematice hermeneutiky kontinuity: Tomáš Petráček. *Církev, tradice, reforma: odkaz Druhého vatikánského koncilu*. Praha: Vyšehrad 2016. Ke vztahu hermeneutiky kontinuity a tomistické filosofie blíže: MACHULA, Tomáš – FILIP, Štěpán M. *Tomismus čtyřadvaceti tezí*, s. 69-81.

v Duchovním pastýři v reakci na Habáňovy články i jeho žák, filosof Karel Floss.⁷⁶² Trefně poznamenával, že za jednotlivými soudobými diskuzemi o ústředních teologických otázkách stojí různé metafyzické koncepce. V jádru sporu je pak otázka dějinnosti a dějinného myšlení.⁷⁶³ V této perspektivě je nutné číst i Habáňovy polemiky.

Hlavním předmětem kritiky bylo pro Habáňe dílo jezuity Teilharda de Chardin a existencialistické myšlení ve filosofii.⁷⁶⁴ První článek polemizující s Teillardovou teologií uveřejnil v březnovém čísle ročníku 1964 pod názvem Smysl věcí.⁷⁶⁵ Habáň spatřoval v Teillardově myšlení nepřijatelnou subjektivizaci a odklon od substanciálního myšlení, pro něj zásadní součástí křesťanské interpretace světa:

Proto jakákoli transpozice na subjekt má své zákonitosti, nikoliv libovolnost. Člověk není měřítkem bytí věcí, ale jeho mysl je měřena pravdou skutečnosti čili ontologií a její zákonitostí. [...] Z nesubstancí se nikdy nedá složit nějaká substance, tj. z pouhé pojmové synteze nevznikne skutečná substance.⁷⁶⁶

Z obdobné pozice kritizoval i existencialistickou filosofii. Přisuzoval jí pohled na lidskou existenci jako absurdní, nesmyslnou, osamocenou, bezcílnou a takový postoj ke skutečnosti principiálně odmítal.⁷⁶⁷ K hodnocení díla existencialistických filosofů připojil pro něj typický břitký komentář: „Na těchto větvích existencialismu brousí básníci ve filosofii své výroky. Je zřejmé, že zmizel z jejich obzoru duchovní tvar, způsob a cíl, a proto se nahrazuje struktura skutečnosti umělou konstrukcí ze slov, nálad a duševních stavů a neřešených problémů. Dospívá se k mytickému chaosu, z něhož jakoby Duch Boží dodnes nedovedl učinit řád a dát všemu smysl.“⁷⁶⁸

Velkou Habáňovu polemiku vyvolal článek *Křesťanská existenciální pozice* od Vladimíra Benda uveřejněný v Duchovním pastýři v říjnu 1965.⁷⁶⁹ Benda v něm nastínil

---

⁷⁶² FLOSS, Karel. Oč vlastně jde. *Duchovní pastýř* 1971, roč. 21, č. 8, s. 117-119.

⁷⁶³ V dobově vyhroceném tónu píše Floss o tomismu jako pravé extrémní úchylce a o tomistech jako tragických zpátečnících, pro vkus moderního člověka trapných a křečovitých laudátorů temporis acti. FLOSS, Karel. Oč vlastně jde, s. 117.

⁷⁶⁴ Srov. kapitolu 9.4.1.

⁷⁶⁵ HABÁŇ, Metoděj. Smysl věcí. *Duchovní pastýř* 1964, roč. 14, č. 3, s. 46-48.

⁷⁶⁶ HABÁŇ, Metoděj. Smysl věcí, s. 46.

⁷⁶⁷ HABÁŇ, Metoděj. Quo modo – Jak. *Duchovní pastýř* 1965, roč. 15, č. 5, s. 86-88.

⁷⁶⁸ HABÁŇ, Metoděj. Quo modo – Jak, s. 88.

⁷⁶⁹ BENDA, Vladimír. Křesťanská existenciální pozice. *Duchovní pastýř* 1965, roč. 15, č. 8, s. 150-151. Vladimír Benda (1927-2010) – český katolický kněz, profesor KTF UK v Praze a dlouholetý duchovní v Praze-Braníku.

projekt obnovy církve skrze obrat ke christocentrismu, personalismu a universalismu. Existencialistickou perspektivu mělo naplňovat přijetí a posvěcení všech autentických momentů lidského života: „Komplexní návrat k životu bude tím církevnější, čím bude konkrétnější, lidštější, světštější.“⁷⁷⁰

Na článek Habáň reagoval obsáhlou kritikou uveřejněnou v lednovém čísle ročníku 1966.⁷⁷¹ V ní se vymezoval především vůči způsobu, jakým Benda pracoval s pojmem změny v teologii a nauce církve. Habáň stále znovu zdůrazňuje, že zjevená pravda je dána a nemůže se v principu změnit. Odmítá nutnost „existenciálního obratu“ v teologii. Říká, že víra ve zjevené pravdy a jejich teologická interpretace nutně vede k životu a je tedy „existenciální“. Obrat teologie k životu proto není privilegiem jedné konkrétní historické epochy, ale trvalou součástí života církve. Jedinou cestou, kterou do teologie vstupuje novost, je skrze nové, rozvinutější formulování pravd implicitně zahrnutých v *depositu fidei*. Pro Habáně je zásadní, že „slovo Boží se aktualizuje vždy v nových jedincích a v posvěcení věřících, nikoliv novým zjevením, nýbrž novým vždy a hlubším přebýváním v duši lidské.“⁷⁷²

8.4.4 Spor o eucharistii

V roce 1971 se Metoděj Habáň na stránkách Duchovního pastýře zapojil do druhé velké diskuze. Tentokrát vedl spor s Josefem Zvěřinou o eucharistii.⁷⁷³ V jejich polemice

---

⁷⁷⁰ BENDA, Vladimír. Křesťanská existenciální pozice, s. 151.

⁷⁷¹ HABÁŇ, Metoděj. Křesťanská existenciální pozice. *Duchovní pastýř* 1966, roč. 16, č. 1, s. 5-6.

⁷⁷² HABÁŇ, Habáň. Křesťanská existenciální pozice, s. 6. K této polemice se dochovaly poznámky filosofa Jiřího Němce, ve kterých se snažil otupit hrot Habáňovy ostré kritiky. Němec odmítá obviňování z relativizace křesťanského zjevení a modernismu, které Habáň Bendovi připisuje. Zdůrazňuje, že jedinnost a jedinečnost křesťanské pravdy musí být hlášána svobodně a s ohledem na lidskou psychologii, znalost konkrétních lidských myšlenkových pochodů, které jdou k pravdě i oklikami a za cenu chybných kroků. Existenciální obrat podle něj neznamená zpochybnění nauky církve, ale rozchod s mentalitou určité historické epochy, pro kterou používá označení konstantinovské období. Jiří Němec. LP, f. Jiří Němec, sign. N13 Jircháře, 1965. Poznámky k posudku Metoděje Habáně k článku Křesťanská existenciální pozice.

⁷⁷³ Habáň v ní, bez odkazu na původní články, reagoval na texty Josefa Zvěřiny z časopisu *Via*, v nichž Zvěřina rozebíral teologii eucharistie Edwarda Schillebeeckxe. ZVĚŘINA, Josef. Transsubstanciacie, transsignifikace a sémiotika. *Via* 1969, roč. 2, č. 4, s. 53-54; č. 6, s. 89-92; č. 7, s. 108-111; č. 8, s. 121-126. Původní článek Metoděje Habáně: Eucharistie. *Duchovní pastýř* 1971, roč. 20, č. 1, s. 6 -7; č. 2, s. 19-21. Zvěřinova reakce: Dialog o eucharistii. *Duchovní pastýř* 1971, roč. 20, č. 5, s. 66-69. V ročníku 1971 mohla ještě v Duchovním pastýři vyjít celá řada zajímavých textů od českých (Zvěřina, Dacík) i světových teologů

zřetelně vyvstávají rozdíly v odlišných typech Habáňova a Zvěřinova teologického myšlení.⁷⁷⁴ Jejich přístupy bychom mohli označit za charakteristické pro dva póly teologického myšlení přítomné nejen v české církvi tohoto přelomového období.

Habáň svůj článek koncipoval jako kritiku nových modelů interpretace eucharistického tajemství belgického dominikánského teologa Edwarda Schillebeeckxe. Po krátkém představení biblických kořenů a teologických principů nauky o eucharistii se věnuje diskuzi o transsubstanciaci, transsignifikaci a transfinalizaci jako možných přístupových cestách k pochopení eucharistického dění. Habáň odmítá spojování modelu transsubstanciace s aristotelsko-tomistickou filosofií. Pochopení tajemství Krista v eucharistii nemůže být ovlivněno filosofickou školou, ze které vycházíme, ale musí být pevně svázáno se zjevenou pravdou obsaženou v Písmu. Koncept transsubstanciace podle jeho názoru nevychází z určité filosofické školy, ale jako jediný plně a opravdově vyjadřuje realitu eucharistie tak, jak o ní podává zprávu biblická zvěst.

Nové pojmy transsignifikace a transfinalizace dle Habáňova mínění nevystihují reálnou velikost svátosti eucharistie. Dynamický výklad této svátosti soustředěný na dění, proměnu podle něj zamlžuje pravou podstatu a svádí k nepřesnostem. Základem Habáňovy argumentace je přesvědčení, že jakékoli jiné chápání eucharistické přeměny než skrze transsubstanciaci zavádí do tohoto ústředního křesťanského tajemství pouze lidské filosofické modely. Tím se zamlžuje ontologický význam přeměny, která se děje v eucharistii. Svůj odmítavý postoj k Schillebeeckxovu dílu shrnuje:

Celá argumentace Schillebeeckxe je umělá a připravuje tím cestu k vyjádření, které by bylo poplatné existencialistické filosofii, která slouží za základ existenciálně-dynamického pojetí. Nechce ovšem vidět, že toto jeho pojetí velmi předělává a falšuje nauku víry o transsubstanciaci, která se děje v Eucharistii.⁷⁷⁵

(Karl Rahner). Ve stejném čísle jako Habáňův článek o eucharistii vyšel i proslulý text Bonaventury Bouše Naděje katolictví v zemích českých (s. 11-13).

⁷⁷⁴ Josef Zvěřina komentoval postoj českých dominikánů, a tedy i Metoděje Habáňe, k časopisu *Via* a k jeho koncepci teologické práce: „Samozřejmě měla *Via* i odpůrce, byli to hlavně tehdejší dominikáni a jejich škola, pro které byl tomismus div ne Písmem svatým, zatímco my, inspirovaní myšlenkami Druhého vatikánského koncilu, jsme se nemínili zakonzervovat v jednom způsobu myšlení.“ NOVOTNÝ, Vojtěch. *Teologie ve stínu*, s. 110.

⁷⁷⁵ HABÁŇ, Metoděj. *Eucharistie*, s. 20.

K Habáňově kritice se Zvěřina obsáhle vyslovil v květnovém čísle Duchovního pastýře.⁷⁷⁶ Oceňuje Habáňův článek jako pokus o pozitivní dialog. I svoji reakci představuje jako pokračování v rozhovoru, nikoli jako příklad zničujícího boje protikladných filosofických a teologických škol. Nejprve nastiňuje základní hermeneutické předpoklady, které zřetelně odlišují jeho pozici od pozice Habáňovy. Zvěřina chápe víru nikoli jen jako určitý druh přesného poznání, ale především přijetí zaslíbení a počátek spásy. Obsah víry (*fides quae*) (s odkazem na 1 Kor 13,12) nemá přesný obsah a přesahuje lidský rozum. Náš souhlas s pravdou víry proto nevychází z její vnitřní zřejmosti, ale z poslušnosti vůči autoritě zjevujícího se Boha. Každá definice církevní nauky problém neuzavírá, nevyčerpává, ale spíše otevírá nový okruh našeho tázání.⁷⁷⁷

Přestože je smysl a cíl eucharistie daný, je možné a užitečné vytvářet modely nové, které mají základ v Písmu a učení církve. Zvěřina dokonce zdůrazňuje, že bychom byli v zásadním sporu s živým Božím slovem, pokud bychom nové modely nevytvářeli. Církevní nauka, zejména závěry Tridentského koncilu, podle něj plně ponechávají možnost hovořit o tajemství eucharistie smysluplně, pravdivě a ortodoxně i bez výrazů substance, transsubstanciacie, bude-li zachován vlastní smysl tajemství: reálná Kristova přítomnost uskutečněná vnitřní proměnou. Výraz substance má v dnešní řeči zcela jiný význam než v době Tridentina a i v dnešním filosofickém myšlení je jeho význam rozporuplný. Zvěřina proto vyvozuje, že nové modely transsignifikace a transfinalizace nemusí nutně rušit původní ontologický smysl nauky o transsubstanciaci, pouze ji mohou přílehavěji ozřejmit současnému světu. Podrobným pohledem do Schillebeeckxova díla zároveň dokládá, že ani tento autor neubírá tajemství eucharistické proměny jeho ontologickou valenci a nutně ji spojuje s objektivní, skutečnou proměnou bytí.⁷⁷⁸

---

⁷⁷⁶ ZVĚŘINA, Josef. Dialog o eucharistii, s. 66-69.

⁷⁷⁷ ZVĚŘINA, Josef. Dialog o eucharistii, s. 66.

⁷⁷⁸ ZVĚŘINA, Josef. Dialog o eucharistii, s. 68-69.

9 Knihy

9.1 Sexuální problém

Vůbec první knihou, kterou Metoděj Habáň vstoupil do meziválečného veřejného prostoru, byl útlý svazek věnovaný otázce sexuality u dospívající mládeže. Habáň vydal *Sexuální problém* nejprve vlastním nákladem v Přerově v roce 1931. Od té doby se dočkal dalších třech, postupně rozšiřovaných, vydání a byl proto i jeho nejvydávanější a nejrozšířenější prací.⁷⁷⁹ Hlavním smyslem díla je ukázat sexualitu člověka v její celistvosti, propojenou s jeho duševními a mravními kvalitami a zacílenou k posilování důstojnosti lidského života. Jak Habáň píše v úvodu ke třetímu vydání knihy:

Sexuální život člověka je spojen s celou jeho osobností. Dává mu některé náklonnosti a schopnosti, tedy něco více než pouhou schopnost rozmnožovací. Má mít u člověka svou důstojnost. [...] Tak převyšuje lidský život sexuální daleko životu sexuálního živočišného.⁷⁸⁰

Habáň podrobuje sexualitu dospívajících zkoumání nejprve z psychologického hlediska a následně prizmatem přirozené etiky. Kniha končí vizí křesťanské výchovy sexuálního života. Ústředním motivem práce je snaha o včlenění sexuality do celku lidského života a její nasměrování k řádnému řízení pudového života.⁷⁸¹

Celý text nese typické stopy Habáňova myšlení. Jeho základním rámcem je přesvědčení o smysluplnosti a zacílení lidského života. Bez cíle je život prázdný a bezvýznamný, a proto je celá struktura člověka nasměrována k dosažení životního cíle. Dalším klíčovým předpokladem je vědomí lidské svobody; člověk má kapacitu a schopnost utvářet svůj život, nalézat pravdivé principy, na jejichž základě se může rozhodovat a směřovat ke konečnému cíli a naplnění vlastního života. V tomto kontextu analyzuje Habáň i lidskou sexualitu. Úzce zde propojuje lidskou psychologii s etickými principy danými přirozeným zákonem a předjímá tak své pozdější práce v obou vědních oborech – etice i psychologii.

---

⁷⁷⁹ *Sexuální problém* vyšel vlastním nákladem v Přerově v edici Vesmír v roce 1931 a poté v roce 1933 v Olomouci v edici Krystal, v roce 1938 v Brně v edici Akordu, nákladem Moravanu, spolku katolických akademiků a naposledy v roce 1946 v Brně v Akordu, literárním a uměleckém nakladatelství. V našem přehledu budeme vycházet především ze třetího nejobsáhlejšího vydání z roku 1938.

⁷⁸⁰ HABÁŇ, Metoděj. *Sexuální problém*. 3. vyd., Brno: Moravan, spolek katolických akademiků, 1938, s. 11.

⁷⁸¹ HABÁŇ, Metoděj. *Sexuální problém*, s. 90.

Druhým charakteristickým rysem knihy *Sexuální problém* je důraz na důstojnost a krásu lidského života a tedy i lidské sexuality. Sexualita je pro Habáně v první řadě zapojením člověka do stvořitelského Božího díla. Proto nejde o skutečnost, již bychom mohli prožívat jen na základě své subjektivity a emocionality, ale jedná se o zapojení do objektivního řádu Božího stvořitelského díla. Zároveň jde o skutečnost naplněnou krásou opravdového přátelství mezi lidmi, které se nevyčerpává pouze na tělesné rovině, ale směřuje do hloubky duchovních vztahů, jež v konečném důsledku přivádějí člověka k Bohu:⁷⁸²

Proto i erotická láska je jen proto, aby povznášela k těmto vyšším stupňům, t. j. z krásného stvoření ke krásnému životu, z krásného života ke krásnému poznání, až dospěje k poznání Nejkrásnějšího, t. j. Boha, krásy samé.⁷⁸³

V první části knihy *Psychologické zkoumání* načrtává Metoděj Habán hlavní rysy vývoje dospívajících mladých lidí a jejich sexuality. Hlavními dvěma znaky rozvíjejícími se v tomto období je vědomí povolání k určité práci, k životnímu dílu a láska, cit v ideálním případě vedoucí k vytvoření pevných rodinných pout. Nejdůležitějším úkolem pro mladého člověka je zvládnutí obou těchto skutečností. Jak v oblasti životního povolání, tak v oblasti lásky přejít od snění a romantických ideálů, podle Habáně pro mladého člověka typických, k realistickému a eticky správnému jednání a konání.

Druhým tématem psychologie sexuality je propojení tělesné a duševní stránky, erotu a sexu. Právě k němu má směřovat sexuální výchova mladých lidí. Neměla by vést k demonizaci a zavrhování lidské tělesnosti, ale k tomu, aby ukázal, že ke skutečnému naplnění sexuality dochází teprve v jejím propojení s duchovností člověka. Pokud člověk nezvládne vytvořit harmonii duševní a tělesné stránky svého života, není schopen vytvářet pevná rodinná pouta, ani pochopit pravý smysl a hloubku lásky mezi dvěma lidmi.⁷⁸⁴ Kromě líčení ideálu naplněné sexuality se Habán na několika místech věnuje i patologickým stavům a příznakům nesprávného vývoje.⁷⁸⁵ Pro historiky psychologie a

---

⁷⁸² Jak Habán přesvědčivě ukazuje v kapitole *Estetická stránka Erotu*, s. 44 -53.

⁷⁸³ HABÁŇ, Metoděj. *Sexuální problém*, s. 52.

⁷⁸⁴ HABÁŇ, Metoděj. *Sexuální problém*, s. 37.

⁷⁸⁵ HABÁŇ, Metoděj. *Sexuální problém*, s. 23-24; s. 53-59.

sexuality mohou být patrně nejzajímavější pasáže, v nichž se hledá původ homosexuality, kterou Habáň jednoznačně řadí mezi abnormální sexuální stavy.⁷⁸⁶

Ve druhé části knihy nazvané *Ethické pozorování* uvažuje Habáň o sexualitě vzhledem k jejímu hlavnímu cíli, jímž je pro něj primárně plození a vznik nového života. Pozitivní citová hnutí, která s sebou sexualita přináší, Habáněm nazývaná jako rozkoš, ale není něco, co by mělo být jednoduše odsouzeno. Habáň odmítá krajní cesty označující veškerou rozkoš automaticky buď jako dobrou, nebo špatnou. Vycházejí z Tomáše Akvinského, zdůrazňuje, že rozkoš je správná, pokud se odehrává pod vedením rozumu a v rámci eticky správného řádu. Tímto řádem je v oblasti sexuality správně uspořádaný rodinný a manželský život. Aby byla sexuální rozkoš správně směřována, musí být podřízena pevnému duševnímu vedení: „Sexualita se stala problematickou jen proto, že duše se svými silami, se svým erotem, se stala slabou, její výkonnost jest bezmocnou nad rozpoutanou smyslností.“⁷⁸⁷

V závěrečné třetí části Habáň předkládá úvahu o křesťanské výchově sexuálního života. Typicky, i když pro současného čtenáře možná překvapivě, nastaví svoji představu o křesťanském chápání sexuality na biblickém obrazu člověka, ale odvozuje ji pouze z rozumové spekulace.⁷⁸⁸ Názorně tak dokládá cestu, již urazila v oblasti sexuality křesťanská antropologie v druhé polovině dvacátého století. Od představy čistě racionálně odvoditelného řádu sexuality k hluboce biblicky ukotvené vizi lidské tělesnosti a manželského spojení, jak ji nabízí nejen moderní teologie, ale i církevní magisterium.⁷⁸⁹ Habáň svoji představu ideálně rozvinuté sexuality staví na síle lidského ducha, který svými vlastními mohutnostmi dokáže ovládat a usměřňovat tělesnou stránku života.

---

⁷⁸⁶ HABÁŇ, Metoděj. *Sexuální problém*, s. 54-56. Habáň hledá kořeny homosexuality jak ve fyzických znacích, tak i v psychickém vývoji jedince. Zmiňuje teorii tzv. hypogenitalismu, podnormálního stavu pohlavního ústrojí, který pokud je spojen s dalšími znaky celkové konstituce může u mužů způsobovat tělesný vývoj podobný vývoji ženskému (podle Habáně feminilismus). Typické pro dobu vzniku díla je také jeho propojení sexuální abnormálnosti (souhrnně je označuje jako hyperhedonii nebo hypohedonii) s mentální zaostalostí jedince.

⁷⁸⁷ HABÁŇ, Metoděj. *Sexuální problém*, s. 66.

⁷⁸⁸ Jediný přímý odkaz na biblický text v celé knize je citace z Mt 5,28 („Každý, kdo pohlédne žádostivě na ženu, již cizoloží ve svém srdci“) na s. 89.

⁷⁸⁹ Srov. JAN PAVEL II. *Teologie těla: katecheze Jana Pavla II. o lidské lásce podle Božího plánu*. Praha: Paulínky, 2005.

Vlastností, jež pro něj nejlépe charakterizuje zralou sexualitu, je mužnost.⁷⁹⁰ Mužnost pevného a stálého charakteru, která je schopná nadřadit pouhým tělesným hnutím vyšší duchovní ideál. Ctnost cílevědomě se podřizující povinností a závazkům života a směřující k rozvoji nadpřirozeného duchovního života lidské osoby.⁷⁹¹ Habáň vykresluje vznešený ideál duchovní velikosti člověka. Otázkou, kterou tím ale před námi otevírá, je zda člověk dokáže pouze na základě výchovy a sebevýchovy tomuto ideálu dosáhnout. Nebo zda není přesvědčivější biblické poselství úzce propojující obraz velikosti a důstojnosti stvoření s jeho křehkostí. Je člověk schopen se jen na základě své narušené přirozenosti vůbec přiblížit k vysokému ideálu vykreslenému v Habáňově pojednání o lidské sexualitě?

9.2 Psychologie

Psychologie, poprvé vydaná v Brně v roce 1937, v druhém opraveném a rozšířeném vydání v roce 1941 v Praze,⁷⁹² je patrně nejznámějším Habáňovým dílem.⁷⁹³ Kniha je pokusem o systematické uvedení do tomistické psychologie, vytvoření jasného a přehledného systému základních psychologických principů v úzkém spojení s etikou a duchovním životem člověka. Důraz na filosofická východiska psychologie a filosofickou metodu práce je tím, co nejvýstižněji charakterizuje Habáňovu psychologii. Moderní experimentální psychologii se nevyhýbá a často cituje z literatury, jež přináší aktuální dobové poznatky. Těžiště psychologie ale spatřuje v objasnění základních duševních principů lidského života, pro jejichž poznání nestačí pouze empirický, experimentální vědecký postup, ale musí být doplněny o rozumovou filosofickou reflexi.⁷⁹⁴ Orientace celého díla je jasně vytyčena hned v úvodních řádcích: „Psychologie je část filosofie (nikoliv přírodní věda), která se zabývá lidskou duší.“⁷⁹⁵

---

⁷⁹⁰ HABÁŇ, Metoděj. *Sexuální problém*, s. 84-86.

⁷⁹¹ HABÁŇ, Metoděj. *Sexuální problém*, s. 84-85.

⁷⁹² HABÁŇ, Metoděj. *Psychologie*. Brno: Moravan, spolek katolických akademiků, edice Akordu, sv. 9, 1937; 2. opravené a rozšířené vydání: Praha: Českomoravské akciové tiskařské a vydavatelské podniky, edice Jitro, 5. svazek 2. řady, 1941.

⁷⁹³ Josef Förster ji označuje za „oficiální a populární v církevních kruzích“. FÖRSTER, Josef. *Historie České tomistické psychologie*. In NAKONEČNÝ, Milan – MACHULA, Tomáš – SAMOHÝL, Jan. *Česká tomistická psychologie: historie a perspektivy*. Praha: Triton, 2009, s. 186.

⁷⁹⁴ HABÁŇ, Metoděj. *Psychologie*, s. 12-15.

⁷⁹⁵ HABÁŇ, Metoděj. *Psychologie*, s. 7.

Habáň ve svém výkladu vychází z aristotelské koncepce života a rozdělení životních dokonalostí do tří stupňů, jimž přísluší různé typy duše – vegetativní, smyslová a rozumová.⁷⁹⁶ Pět hlavních oddílů knihy je proto věnováno nejprve definování pojmu života, poté přechází ke smyslovému životu a z něho vycházejícím vášním a citům. Ústřední část knihy objasňuje povahu lidské duše, to co především tvoří člověka člověkem – intelektuální poznání a schopnost abstraktního myšlení. Závěrečná část knihy je zaměřena volní život.

Protože podrobné představení celkové koncepce knihy i obsahu jednotlivých kapitol systematicky zpracoval Josef Förster a i obecné problematice tomistické psychologie byla již věnována rozsáhlá kolektivní monografie,⁷⁹⁷ zaměříme se v následujícím textu pouze na několik vybraných problémů, jež jsou podle našeho soudu důležité pro pochopení celku Habáňova díla: vztah filosofické tomistické psychologie k moderní experimentální psychologii a modernímu přírodovědeckému poznání obecně; otázka vzniku života a Habáňova kritika evolucionismu a nauka o duši odrážející se v jeho dalších pracích z oblasti etiky a filosofické antropologie.⁷⁹⁸ Celkové výstižné hodnocení práce přináší opět Josef Förster: „Habáňovu učebnici Psychologie prostupuje humanistický a duchovní princip, úsilí o lidskou důstojnost, úcta k duši člověka.“⁷⁹⁹

9.2.1 Experimentální a filosofická psychologie

Úvodní část knihy je věnována metodě psychologie a jejímu vztahu k ostatním vědám. Habáň ve své koncepci psychologie kladl velký důraz na celostní vnímání lidské osoby, na propojení tělesné a duševní stránky lidského života. Základní metodologická východiska psychologie proto spatřuje v propojení přírodovědného – empirického a filosofického – reflexivního bádání. Tímto prizmatem vnímá i historických vývoj

---

⁷⁹⁶ PEROUTKA, David. *Tomistická filosofická antropologie*, s. 30-33.

⁷⁹⁷ FÖRSTER, Josef. *Historie České tomistické psychologie*, s. 186-201; srov. FÖRSTER, Josef. K odkazu prof. PhDr. ThMag. Metoděje Habáně OP (1899-1984) české psychologii. In MUSIL, Jiří V. *Teolog, filosof a psycholog P. Metoděj Habáň*, s. 36-42; FÖRSTER, Josef. *Přehled dějin reflexe psychologie osobnosti v našich zemích*. Praha: Academia, 2008, s. 22, 131-132; VANCARA, Josef. Diapazon psychologie v díle a v působení Metoděje Habáně. In MUSIL, Jiří V. *Teolog, filosof a psycholog P. Metoděj Habáň*, s. 101-106. Obecně k tématu tomistické psychologie: NAKONEČNÝ, Milan – MACHULA, Tomáš – SAMOHÝL, Jan. *Česká tomistická psychologie*.

⁷⁹⁸ Srov. kapitoly 9.3 a 9.4.

⁷⁹⁹ FÖRSTER, Josef. *Historie České tomistické psychologie*, s. 200.

moderní psychologie od počátku devatenáctého století. Podobně jako u ostatních vědních oborů dochází i u psychologie k bouřlivému rozvoji experimentálních metod obracejících její celkové zaměření stále více k pozitivistickému, ve vyhraněných polohách scientistickému, chápání vědy a vědeckého poznání.⁸⁰⁰ V psychologii tento vývoj znamenal oddělení empirického bádání od racionální reflexe a dominanci experimentálního paradigmatu. Habáň spojuje jeho počátek se vznikem anglické asocianistické školy v polovině 19. století – krátce se zastavuje u jejích předních představitelů H. Spencera a A. Baina, zmiňuje také německé průkopníky psychologie G. H. Webera, W. Wundta a několik dalších.⁸⁰¹ Jejich průkopnická práce zatlačuje postupně filosofickou⁸⁰² psychologii do pozadí, rezignuje na snahu zachytit a vysvětlit duchovní podstatu a základní princip psychických jevů.

Příčinu osudového oddělení experimentálního pozitivistického přístupu k vědě a spekulativního filosofického tázání po podstatě a určujících principech lidského života ale musíme podle Habáně hledat hlouběji – u „zakladatele nové filosofie“ René Descarta. V jeho myšlení nacházíme výchozí předpoklady vedoucí k rozdvojení člověka na dvě separované části – duši a tělo.⁸⁰³ V Descartově filosofii se duše jako princip života jeví jako zbytečná. Všechny hmotné projevy lidského života se dají vysvětlit čistě mechanisticky. Moderní člověk se stává jakýmsi strojem a vytrácí se klasická představa o jednotnosti lidského života a jeho konečném cíli. Vývoj v 19. století je už jen vyvrcholením moderního myšlení, které zavrhuje metafyziku jako planou spekulaci.⁸⁰⁴ Psychologie se stává vědou o duši bez duše, odvrhující metafyzickou reflexi podstaty a principů lidského bytí. Studium lidské psyché se proměňuje ve zkoumání fyziologických a fyzických projevů – „psychologie se stala materialistickou“.⁸⁰⁵ Jak ale Habáň trefně poznamenává, absolutizování přírodovědných empirických metod v sobě

---

⁸⁰⁰ Srov. HUNT, Morton M. *Dějiny psychologie*. Praha: Portál, 2015, s. 97nn.

⁸⁰¹ HABÁŇ, Metoděj. *Psychologie*, s. 10-12.

⁸⁰² Habáň používá označení „racionální“ a chápe racionální psychologii jako součást filosofie. HABÁŇ, Metoděj. *Psychologie*, s. 12.

⁸⁰³ Habáň hovoří v souvislosti s Descartem o „protischolastickém názoru na život“. HABÁŇ, Metoděj. *Psychologie*, s. 16.

⁸⁰⁴ Habáň se s argumentací radikálního empirismu blíže vyrovnává v kapitole Zkušenost, srov. HABÁŇ, Metoděj. *Psychologie*, s. 124-133.

⁸⁰⁵ HABÁŇ, Metoděj. *Psychologie*, s. 18.

nutně nese vlastní implicitní metafyziku: „Nezřídka [...], empirismus ve svých teoriích prozrazoval více spekulativní metafyziky než empirického bádání.“⁸⁰⁶

Přirozeným východiskem z mechanistických představ o člověku měla být tomisticky inspirovaná psychologie, Habáň vyzdvihoval zejména přínos Psychologie, stěžejní práce kardinála Merciera poprvé vydané v roce 1908.⁸⁰⁷ Pro přesnou charakteristiku Habáňova přístupu k různým psychologickým školám je nutné poznamenat, že jeho přístup nebyl ostře polarizační rozdělující psychologické bádání na správnou cestu tomistické psychologie a zavádějící přístupy moderní pozitivistické vědy. Habáň byl velmi otevřený výsledkům experimentální psychologie,⁸⁰⁸ a jak si všímá i J. Förster, jeho přístup byl ve srovnání s předcházející generací českých tomistických psychologů E. Kadeřávkem, J. Kratochvilem a A. Lenzem méně vypjatý a „demokratičtější“.⁸⁰⁹

Habáňova otevřeno se odráží i v hodnocení vývoje psychologického bádání od přelomu devatenáctého a dvacátého století. Pozitivně oceňuje obrat, k němuž došlo u Wilhelma Wundta a jeho žáků sdružených v tzv. Würzburgské škole, kteří opouštějí představu, že lidský intelekt je pouze výsledkem mechanistických asociativních zákonitostí a vyzdvihují volní stránku lidské osobnosti.⁸¹⁰ Vedle Wundta pozitivně hodnotí, u tomisticky orientovaného autora možná překvapivě, přínos zakladatele fenomenologie E. Husserla pro vznik „čisté“ psychologie, jež v protikladu k pozitivistickým, mechanistickým přístupům nezdůrazňuje vliv fyziologických procesů na utváření psychického života, ale za svůj úkol si bere popis základních jevů, fenoménu vědomí. Tomistická psychologická škola proto nezůstává podle Habáňe osamocená v úsilí o nalezení smyslu a podstaty projevů lidské psychiky. Úsilí tomistů o obhajobu duchovních principů podstatně utvářejících život člověka se může vedle fenomenologií inspirované čisté psychologie opřít o tvarovou psychologii,⁸¹¹ u níž Habáň nalézá mnoho společných prvků se scholastickou metodou práce.⁸¹² Vedle a v protikladu

---

⁸⁰⁶ HABÁŇ, Metoděj. *Psychologie*, s. 18.

⁸⁰⁷ Srov. kapitolu 2.2.

⁸⁰⁸ Ve své Psychologii čerpal zejména z výsledků, k nimž došel český psycholog František Šerack, srov. ŠERACKÝ, František. *Experimentální psychologie a psychologie dítěte*. Praha: Dědictví Komenského, 1926.

⁸⁰⁹ FÖRSTER, Josef. *Historie České tomistické psychologie*, s. 200.

⁸¹⁰ Srov. HUNT, Morton M. *Dějiny psychologie*, s. 136-141.

⁸¹¹ Srov. HUNT, Morton M. *Dějiny psychologie*, s. 267-292.

⁸¹² HABÁŇ, Metoděj. *Psychologie*, s. 21-23.

k přírodovědecké empiristické psychologie se tedy rozvíjí celá řada směrů psychologie „duchovně-vědecké“,⁸¹³ jimž je společný zájem o hledání duchovních kořenů lidské existence. Habáňova tomistická psychologie proto rozhodně není uzavřeným myšlenkovým systémem, jenž by paušálně odmítal všechny výsledky moderního psychologického bádání. Naopak si pozorně všímá všech vážně míněných intelektuálních pokusů o obhajobu jedinečné duchovní charakteristiky lidské osoby a hledá možné styčné body pro jejich propojení s tomistickou a scholastickou metodou.

9.2.2 Vznik a vývoj života

Druhým tématem, na němž můžeme dále ilustrovat Habáňův poměr k přírodním vědám a modernímu vědeckému myšlení, je otázka vzniku života a jeho vývoje, tedy teorie evoluce přírodních druhů. Nacházíme v něm odraz dobových diskuzí o evolucionismu, v jehož rámci Metoděj Habáň zdůrazňuje nezbytnost inteligentního stvořitelského zásahu pro vznik života a podrobuje různé evolucionistické teorie kritice. Pojem života je výchozím bodem aristotelsko-tomistického uvažování o člověku. Jak je z předchozího výkladu patrné, pro plné pochopení fenoménu života nestačí podle Habáňe čistě přírodovědecké uvažování, ale musí být nutně doplněno o filosofickou reflexi: „Život pozorován čistě analyticky už není život, už je uváděn na hmotné a mechanické součásti, které mají sice své místo v živé bytosti, ale nejsou jediným činitelem v životních jevech.“⁸¹⁴ V souladu s Aristotelem označuje Habáň za základní znak života schopnost pohybu, tedy možnost životní změny. Určují pro odlišení jednotlivých stupňů života je schopnost imanentní činnosti vedoucí ke změně. Pro pochopení života ale nestačí pouze fyziologické vysvětlení jednotlivých procesů. Každá živá bytost má svoji finalitu, vnitřní zacílení života, k němuž v souladu se svojí přirozeností směřuje. K podstatě života se proto nemůžeme dobrat pouze přírodovědeckými metodami, studiem biologie a fyziologických procesů, ale nutně potřebujeme filosofickou reflexi jeho cíle.⁸¹⁵

Vyostřeně vystupuje otázka finality života, která překračuje čistě biologické zákonitosti, v diskusi o vzniku prvního života. Pokud život není vysvětlitelný pouze sám

---

⁸¹³ Habáň do duchovně-vědecké psychologie zařazuje řadu autorů, např. W. Dilthey, E. Spranger, M. Scheler, R. Müller-Freienfels, HABÁŇ, Metoděj. *Psychologie*, s. 21.

⁸¹⁴ HABÁŇ, Metoděj. *Psychologie*, 2. vydání, s. 38.

⁸¹⁵ Habáň nachází dostatečné zdůvodnění v principu *entelechie*, vývoji a pohybu všech živých organismu k určitému vnitřně danému cíli, srov. HABÁŇ, Metoděj. *Psychologie*, s. 38-39.

ze sebe, ale ve svém nejvyšším projevu – lidském duševním a duchovním životě - směřuje nad sebe, k transcenci, mohl život samotný vzniknout podle materialistických principů? Zdá se, že pro obhajobu aristotelsko-tomistické koncepce života obecně a lidské přirozenosti zvláště je tato otázka klíčová. Pokud bychom dokázali vysvětlit vznik života na základě biologických, chemických nebo fyzikálních zákonitostí, byla by celá konstrukce tomistické psychologie v podstatě rozmetána. Neexistuje-li duchovní první příčina existence života a zároveň jeho konečná finalita – telos, neexistuje ani duše jako první duchovní princip lidského života.

Habáň se soudobými teoriemi o první příčině vzniku života vypořádává v krátkosti na konci prvního dílu knihy o obecném pojmu života.⁸¹⁶ Základní otázka vzniku života stojí takto: „Živá hmota vzniká před našima očima jen zase z živé hmoty, proto přirozeně vyvstane otázka, jak vznikla první živá hmota.“⁸¹⁷ Habáň nejprve diskutuje o několika teoriích, jež považuje jednoznačně za překonané: První hypotézou je představa věčného života. Odmítá ji, protože je „v rozporu s vědeckým vymezením pojmu živé bytosti“ a místo, aby podávala jednoznačné a přesvědčivé vysvětlení, problém jen odsouvá. Skepticky se vyslovuje i k možnosti vzniku organismů z neživých látek. Živý organismus může vzniknout pouze ze zárodku, nikoli z neživé hmoty. Bizarně působí teorie o tzv. „panspermii“, podle níž se život přenášel mezi kosmickými tělesy pomocí drobných zárodků života.⁸¹⁸ I ona, podobně jako teorie věčného života, problém neřeší, ale pouze posouvá do neurčita. Posledním zmiňovaným teoretickým konceptem je myšlenka autogenie – představa samovolného vzniku života na základě chemických a fyzikálních procesů, které sice v současnosti neprobíhají, ale mohli se odehrávat v prehistorii za odlišných vnějších podmínek. Tento předpoklad označuje Habáň za nevědecký.

Zcela přesvědčivé a filosoficky dostatečné zdůvodnění vzniku života nalezneme, pouze pokud uznáme příčinu, která jej bude schopna vysvětlit v úplnosti, a to nejen na nejnižší rovině vegetativního života, ale na všech jeho stupních. Habáň ji nachází v životě, jenž je životem samotným, je plností uskutečnění životních potencialit, plností pohybu, čistým aktem:

---

⁸¹⁶ HABÁŇ, Metoděj. *Psychologie*, s. 51-52.

⁸¹⁷ HABÁŇ, Metoděj. *Psychologie*, s. 50.

⁸¹⁸ Habáň v této souvislosti upozorňuje na teorie Hermanna von Helmholtze a Camille Flammariona.

Dostatečná příčina různých stupňů života může být jen Život sám, který je zdrojem, rozdílejícím v různých stupních účast na životě; měřítkem těchto stupňů je jeho inteligence a dokonalost a moc je všemohoucnost. Bez zásahu První příčiny života nelze odůvodnit vznik a smysl života.⁸¹⁹

S úvahami o vzniku života vůbec je úzce spojená otázka vzniku a vývoje jednotlivých živočišných druhů, tedy evoluce. Svoji kritiku evolucionistické teorie klade Habáň na závěr výkladu o živočišné duši.⁸²⁰ Bližší pohled do diskuze o vývoji života pomáhá poodhalit úskalí, do nichž se může dostávat tomistická psychologie při snaze propojit univerzálně platné filosofické principy s aktuálními poznatky přírodních věd. Jak již bylo řečeno, Metoděj Habáň usiloval ve svém díle o propojení věčně platných filosofických poznatků s aktuálním vývojem v přírodních vědách. Přestože zřetelně zdůrazňoval primát filosofické reflexe pro odhalování určujících principů lidské přirozenosti a lidského života, zůstával zároveň maximálně otevřený poznatkům moderní vědy. Uvědomoval si nutnost jemného vyvažování a přesného rozlišování při posuzování různých metod vědeckého, racionálního poznání.

Filosofie usilující o pojmenování neměnných vnitřních struktur jsoucna a bytí mnohdy vychází z intuitivní předvědecké zkušenosti, jež je schopná přivádět lidskou mysl k neměnným principům, zatímco vědecké teorie jsou mnohdy spíše částečnými neuzavřenými koncepty podléhající paradigmatickým proměnám vědeckého myšlení. Filosofie na jedné straně čerpá z prvotní abstraktním vědeckým uvažováním nezpracované zkušenosti a na straně druhé je schopna překlenout parciálnost vědeckých teorií a přivést člověka k celku bytí. Platnost *philosophiae perennis* proto není závislá na platnosti jednotlivých teoriích přírodních a dalších pozitivních věd a může existovat nezávisle na změnách vědeckých paradigmat.⁸²¹

Habáňův přístup k evolucionistickým teoriím ukazuje, že ne vždy moderní vědecké teorie přijímal, ale v některých momentech k nim zaujímal i kritický postoj. Pokud ale přijmeme nastíněnou argumentaci o vztahu všeobecně platných filosofických principů a nutné omezenosti jednotlivých vědeckých teorií, neměl by Habáňův pohled na evolucionismus být na újmu jeho celkovému výkladu o filosofických principech lidské duše. Právě naopak nás může přivést k promýšlení důsledků vypjatého zdůrazňování evolucionistických východisek. Kritika striktně materialisticky chápaného evolucionismu

---

⁸¹⁹ HABÁŇ, Metoděj. *Psychologie*, s. 51.

⁸²⁰ HABÁŇ, Metoděj. *Psychologie*, s. 116-120.

⁸²¹ HABÁŇ, Metoděj. *Psychologie*, s. 129-130.

ostatně mezi českými filozofy a teology katolické orientace na přelomu devatenáctého století převládala.⁸²² Jak upozorňuje Ctirad Václav Pospíšil, nejednalo se v principu o spor mezi křesťanskou teologií a moderní vědou, ale o konfrontaci různých filosofických směrů:

Interpretační spor neexistuje na ose teologie přírodní vědy, v tomto případě biologie, nýbrž v zásadě výlučně na ose teistický světónázor – materialistický, imanentistický, monistický světónázor, tedy na poli filosofického přístupu k celkové interpretaci reality, v níž se nacházíme a jejíž jsme součástí.⁸²³

Habáň vycházel z předpokladu *omne vivum ex vivo* - první život na zemi nemohl vzniknout z neživé hmoty, ale musel být na svět přiveden původce přírody. Jak již bylo řečeno, příroda nemohla vzniknout imanentním způsobem, nýbrž jen díky zásahu transcendentní první příčiny, jež je schopna beze zbytku odůvodnit existenci jednotlivých stupňů života. Ani udržování a vývoj živé přírody není podle Habáňova mínění ponechán náhodě. Je přesvědčen o existenci přírodních typů, jež si přes proměnlivost geografických a časových podmínek uchovávají stálost. Přestože dochází k dílčímu vývoji a změnám, jsou různé přírodní druhy stálé a uchovávají se v určitých mezích. Hlavní cíl kritiky evolucionismu směřuje k jeho vyhraněné podobě, jež postuluje principy vývoje živé přírody imanentně zevnitř hmoty: „Materialismus uplatňoval evoluční teorii nejen na vývoj druhů, nýbrž na celý svět, na všechny jevy ať mravní nebo hmotné a připisoval tuto sílu věčné evoluce hmotě – hmota existuje sama sebou.“⁸²⁴

Evolucionismus je dle Habáňe systém, který nemá oporu ve zkušenosti. Vychází z předpokladu, že v historii světa nebyl nalezen žádný přesvědčivý důkaz o druhové proměně, transformismu, naopak zkušenost empirického vědeckého pozorování hovoří proti tomuto základnímu evolucionistickému postulátu. Odmítá všechny hlavní dobové argumenty teorie evolučního vývoje druhů: tedy, že život se na zemi objevoval postupně a stupňovitě; že nalézáme anatomické a fyziologické podobnosti mezi jednotlivými druhy

---

⁸²² Srov. POSPÍŠIL, Ctirad V. *Zápolení o pravdu, naději a lidskou důstojnost: česká katolická teologie 1850-1950 a výzvy přírodních věd v širším světovém kontextu*. Praha: Univerzita Karlova, Karolinum, 2017, zejm. s. 111-165; POSPÍŠIL, Josef. *Filosofie podle zásad sv. Tomáše Akvinského*, s. 336-592.

⁸²³ POSPÍŠIL, Ctirad V. *Zápolení o pravdu, naději a lidskou důstojnost*, s. 159. Ctirad V. Pospíšil upozorňuje také na kritický postoj, který ke striktnímu darwinismu zaujímal český filozof Emanuel Rádl. POSPÍŠIL, Ctirad V. *Zápolení o pravdu, naději a lidskou důstojnost*, s. 79-86; srov. RÁDL, Emanuel. *Dějiny biologických teorií novověku, díl II*. Praha: Academia, 2006.

⁸²⁴ HABÁŇ, Metoděj. *Psychologie*, s. 118.

(např. u člověka a obratlovců) a že vývoj zárodku prochází stejnými obdobími vývoje, jakými prošly již hotové druhy.⁸²⁵ Habáň upozorňuje, že radikální argumenty pro transformismus přijímají skepticky i přední vědecké autority.⁸²⁶ Sám je vyvrací spíše než pomocí empirických důkazů logickým vyvozováním: Postupné objevování různých přírodních druhů nemusí nutně znamenat přechod z jednoho druhu na druhý.⁸²⁷ Srovnáváním podobných anatomických a fyziologických prvků u jednotlivých druhů nedokazujeme jejich stejnorodost, protože podobnost není totožností. Vymizení některých druhů, regresivní vývoj, jež můžeme v přírodě pozorovat, a existence rudimentárních orgánů jsou pouze předpoklady, nikoli důkazy transformistické evolucionistické teorie. Aby bylo možné brát tyto předpoklady za bezrozporné důkazy transformismu, bylo by nutné dokázat, že pouze transformistické vysvětlení je platné. A konečně, podobnost mezi vývojem zárodku a vývojem druhu ukazuje na společný vnitřní princip života, který řídí účelný vznik organismu. Tato vnitřní zákonitost je spíše důkazem proti mechanistickému výkladu vývoje života, než podporou transformismu. Z těchto důvodů Habáň evolucionismus odmítá a vrací se k svému základnímu stanovisku: „Finalita životních jevů dokazuje prozřetelnost.“⁸²⁸

9.2.3 Duše

Charakteristika lidské duše, poslední bod, u něhož se chceme v souvislosti s Habáňovou Psychologií krátce zastavit, představuje přirozeně ústřední téma celé knihy. Habáň vychází z klasické aristotelsko-tomistické nauky, jež označuje duši za první princip lidského života, jehož hlavním úkolem je oživit tělo. V našem textu pouze krátce přiblížíme několik klíčových pojmů, jež se následně odrážejí v Habáňově etice a filosofické antropologii. Myšlenkový⁸²⁹ a volní život⁸³⁰ utvářejí základní podobu lidského života a odlišují člověka od ostatních částí živé přírody, umožňují mu vyjít z determinovaného světa přírody do svobodné oblasti duchovního života otevřeného

---

⁸²⁵ HABÁŇ, Metoděj. *Psychologie*, s. 119.

⁸²⁶ Zde se Habáň opírá především o předního francouzského psychologa Geoga Dumase a jeho dílo *Nouveau Traité de Psychologie*.

⁸²⁷ Habáň upozorňuje, že tento argument má podobu sofismatu: *post hoc, propter hoc*.

⁸²⁸ HABÁŇ, Metoděj. *Psychologie*, s. 120.

⁸²⁹ HABÁŇ, Metoděj. *Psychologie*, s. 121-176.

⁸³⁰ HABÁŇ, Metoděj. *Psychologie*, s. 177-239.

směrem k absolutnu. Rozdíl mezi lidským a zvířecím životem, daný především schopností abstraktní myšlenkové činnosti, poznáváním univerzálních a nutných vztahů a svobodné vůle, není jen rozdílem stupně, ale rozdílem přirozenosti.⁸³¹ „Postavení člověkově ve vesmíru je střední mezi čirou hmotou a čistým duchem.“⁸³² Habáň opakovaně zdůrazňuje jednotu lidského života, jednotu duše a těla jakožto dalšího základního znaku člověka: „Poměr mezi tělem a duší je základní problém všech problémů, a proto nestačí bezobsažná formulace a zdánlivé řešení.“⁸³³ Kriticky se vymezuje proti ostrému oddělování duševního a tělesného života, o němž se domnívá, že je příznačné pro moderní filosofické myšlení a zdůrazňuje, že „člověk je psycho-fysická skutečnost, avšak jednotný, neboť všechny životní projevy mají pramen v principu života, v duši“⁸³⁴.

Protože je duše pramenem života, leží snaha o její přesnou charakteristiku v základu aristotelsko-tomistické psychologie. Povahu lidské duše je možné určit především z její činnosti – eminentní aktivitou duše je poznání a svobodné rozhodování.⁸³⁵ Lidská duše je ze své podstaty neorganická a abstraktivní a reflexivní myšlenková činnost, jíž provádí je nehmotná.⁸³⁶ Duše je jednoduchá, to znamená, že není složená z žádných kvantitativních částí, ani na ně není rozložitelná. Jde o čistě duchovní jev ve své vlastní činnosti nezávislý na hmotě a lidských orgánech. Přestože jsou duševní a duchovní funkce vyššího řádu a určují životní cíl a orientaci, jsou zároveň přirozeně spojeny s tělem a přirozeně závislé na smyslové činnosti. V lidské bytosti se duše spojuje s tělem a vytváří jednu lidskou přirozenost, v níž jsou duše a tělo v podstatné jednotě.⁸³⁷

Poznání jednoty lidské osoby a primátu jejích duchovních mohutností nás přivádí k poznání smyslu a účelnosti lidského života. Vlastním cílem člověka nemůže být jen prosté fyzické přežívání, protože takovým životem žijí i rostliny a zvířata. Blaženost a naplnění nachází každá bytost v činnosti, jež je jí vlastní a odpovídá její přirozenosti. K člověku přichází díky aktivitě intelektu a vůle, v jeho rozumné a duchovní činnosti.⁸³⁸

---

⁸³¹ HABÁŇ, Metoděj. *Psychologie*, s. 200-203.

⁸³² HABÁŇ, Metoděj. *Psychologie*, s. 234.

⁸³³ HABÁŇ, Metoděj. *Psychologie*, s. 206.

⁸³⁴ HABÁŇ, Metoděj. *Psychologie*, s. 207.

⁸³⁵ HABÁŇ, Metoděj. *Psychologie*, s. 121.

⁸³⁶ HABÁŇ, Metoděj. *Psychologie*, s. 227-230.

⁸³⁷ HABÁŇ, Metoděj. *Psychologie*, s. 230-231.

⁸³⁸ HABÁŇ, Metoděj. *Psychologie*, s. 217-225.

Skrze ně přichází k nejvyššímu stupni lidského poznání – moudrosti umožňující pochopení řádu věcí, jejich vzájemného vztahu a uspořádání, jež není vnímatelné pouhými smysly, ale vyžaduje zapojení rozumu. Teprve plně rozvinutou svobodnou duchovní činností může člověk poznat daný řád přirozenosti a prací a činností vůle tvořit řád etický. Rozvíjení vnitřního života a péče o duši přivádějí člověka k poznání vlastní přirozenosti, účelu a smyslu života. Aby se celý svorník nerozpadl do absurdnosti a bezúčelnosti, je držen pohromadě duší, prvním principem života. Pokud by v člověku nebyla, byl by jeho život jen seskupením neznámých a vnitřně nesoudržných jevů. V tom ostatně můžeme spatřovat hlavní význam Habáňovy *Psychologie*. V upozornění, že pokud rezignujeme na snahu o racionální poznání duchovní podstaty lidského života, dostaneme obraz člověka podobný pestré mozaice složené z jednotlivých psychických jevů, která ale bude postrádat vnitřní strukturu a logické uspořádání.⁸³⁹

V závěru knihy tak Habáň dospívá k celkové definici člověka a lidské osobnosti: člověk je oživené, oduševnělé tělo. Lidská duše je svou povahou duchovním jevem, ale její hlavní potencialitou je schopnost oživovat lidské tělo a být zdrojem jeho vegetativního a smyslového života. V soupodstatné dvojjednosti duše a těla spočívá velikost i tragika lidského života:

V tom je velikost lidská, že člověk má ducha s jeho životem a požadavky, ale je v tom i bytostní tragika lidská, neboť člověk má vlastnost hmoty, tj. porušitelnost a vlastnosti živočicha, tj. smyslový život.⁸⁴⁰

Lidská duše, jež nemůže vniknout jinak než stvořitelských Božím dílem,⁸⁴¹ je přes podstatné spojení s tělem ze své přirozenosti nesmrtelná. Duchovní podstata a jednoduchost ji činí nerozložitelnou, neporušitelnou a nezávislou na materiálním světě. Duše je svébytná, přežívá tělo a umožňuje tak nesmrtelný život lidského ducha, který spočívá v jeho nejlepší možné činnosti – v patření na Boha a v jeho lásce. Filosofické zkoumání principů lidského psychického života a uvažování o lidské duši nás nutně přivádí k Bohu jako poslední finalitě člověka. Jen v něm může život dojít blaženosti a naplnění.

---

⁸³⁹ HABÁŇ, Metoděj. *Psychologie*, s. 226.

⁸⁴⁰ HABÁŇ, Metoděj. *Psychologie*, s. 233.

⁸⁴¹ HABÁŇ, Metoděj. *Psychologie*, s. 236-237.

9.3 Přirozená etika

Přirozená etika je třetí knihou Metoděje Habáně. Poprvé byla vydána v roce 1944 v Olomouci jako šedesátý šestý svazek dominikánské edice Krystal.⁸⁴² Dílo menšího rozsahu, celkem čítá sto šedesát stran, představuje systematické a přehledné uvedení do přirozeného základu etiky z pohledu aristotelsko-tomistické filosofie. Pro současného čtenáře a zájemce o dějiny české filosofie dvacátého století je nejzajímavější polemika, již Habáň na stránkách Přirozené etiky vede s dalšími proudy soudobého filosofického myšlení. V následující kapitole se proto kromě stručného představení knihy zaměříme především na neuralgické body této diskuze.

Dva roky po Habánově Přirozené etice vydal jeho řádový spolubratr Reginald Dacík rozsáhlé pojednání stojící na pomezí morální filosofie a teologie.⁸⁴³ Dacíkově Mravouce se v literatuře dostává větší pozornosti.⁸⁴⁴ Ve srovnání s Habáněm je hodnocena jako úspěšnější pokus o představení etiky ctností Tomáše Akvinského.⁸⁴⁵ Při srovnávání Habánova a Dacíkova přístupu k etice je ale nutné poznamenat, že Metoděj Habáň důsledně zůstává na rovině přirozené, filosofické etiky, zatímco Dacík své dílo koncipuje spíše jako přehled tomistické morální teologie. I Habánova koncepce etiky ukazuje, že ve svém díle usiloval spíše o hledání filosofických než teologických odpovědí na základní etické a psychologické otázky.

Základní nástin přirozené etiky rozdělil Habáň do pěti hlavních kapitol. Postupuje od obecných úvah o zařazení etiky do filosofie a její vědecké povaze, přes analýzu základní etických pojmů (dobro, cíl, smysl života) a otázky blaženosti a štěstí. Přibližně dvě třetiny textu zaujímá rozsáhlá kapitola věnovaná mravnosti. Shrnující závěr je věnován předpokladům, které z člověka vytvářejí etickou osobnost. Nikoli překvapivě se Habáň opírá především o Aristotela a Tomáše a na jejich texty se nejčastěji odkazuje. Možná překvapivěji neodkazuje systematictěji na žádné další velké postavy filosofické etické tradice. Dvěma autory objevujícími se průběžně v celém textu, s jejichž koncepty etiky

---

⁸⁴² HABÁŇ, Metoděj. *Přirozená etika*. Olomouc: Dominikánská edice Krystal, 1944. Přetisk knihy byl vydán v roce 1991: HABÁŇ, Metoděj. *Přirozená etika*. Praha: TRS, 1991.

⁸⁴³ Srov. DACÍK, Reginald. *Mravouka*. Olomouc: Dominikánská edice Krystal, 1946.

⁸⁴⁴ Srov. OVEČKA, Libor. „Člověče, bylo ti oznámeno, co je dobré...“: *česká katolická morální teologie 1884-1948*. Praha: Karolinum, 2011, s. 57-59.

⁸⁴⁵ SOUSEDÍK, Stanislav. Tsechoslowakei, s. 841.

se Metoděj Habáň kriticky vyrovnává, jsou jeho současníci, filosof František Krejčí a filosof a sociolog Inocenc Arnošt Bláha.⁸⁴⁶

Habáň vychází z předpokladu, že žádný moderní etický systém plně neodpovídá na základní etické otázky a nemůže uspokojit lidskou potřebu jasných a pevných mravních principů, protože postrádá absolutní základy dobra a etických hodnot. Naopak aristotelská etika je pro něj systémem pevně zakořeněným v přirozenosti člověka a zároveň otevřený duchovnímu horizontu lidského života. Velkou pozornost věnuje Habáň obhajobě vědecké a filosofické poznatelnosti lidské přirozenosti a z ní vycházejícího etického systému.

Vědeckost přirozené filosofické etiky staví na splnění několika klíčových kritérií, jež umožňují celistvé uchopení etického systému s jeho základními principy, prameny a podmínkami ovlivňujícími mravní jednání člověka. Ať už se jedná o podmínky individuální dané lidskou tělesností a psychikou nebo podmínky sociální. Podle Habáně takto stanovená kritéria vědeckého zkoumání etiky nejlépe splňuje přístup filosofie, který umožňuje postoupit za čistě empirické zkoumání. Je to především povaha a základní principy mravnosti, které se vzpírají analýze pouze skrze smyslové jevy. Mravnost vycházející z duchovnosti člověka a jeho rozumnosti je možné poznat v plnosti pouze za použití filosofické metody. Pokud jsou dokázané poznatky shrnuty v jednotný a logický systém, odpovídají podle Habáně nutně i kritériím vědeckosti. Důraz na vědecký ráz etiky ale nesnižuje její praktické určení, tedy to, že etika zkoumá mravní skutečnosti proto, aby řídila lidské jednání, aby bylo mravně dobré, ctnostné. Konečným cílem etiky není spekulativní filosofické poznání, ale to, aby se člověk stal dobrým. Na základě tohoto uvažování nabízí Habáň v závěru úvodní kapitoly svoji definici etiky:

Etika je filosofická věda o lidských úkonech, o lidském jednání (individuálním i sociální), pokud tyto úkony směřují přirozeně k dosažení přirozeného cíle člověka, pokud jsou tedy mravní. Zkoumá tyto úkony ve světle prvních principů praktického rozumu, proto je to věda praktická a přirozená.⁸⁴⁷

Klíčovou pasáží druhé kapitoly je analýza cíle jako ústředního pojmu klasické etiky: „Zjistí-li se, že každé jednání lidské je spojeno s cílem, pak poměr k cíli je vlastně *nejširší*

---

⁸⁴⁶ Blíže k dílu obou autorů: JANÁK, Dušan. *Hodnoty a hodnocení v sociologii Inocence Arnošta Bláhy: studie z dějin klasické české sociologie*. Brno: Masarykova univerzita, 2009; SCHLEGELOVÁ, Jaroslava. *František Krejčí a jeho současníci: úvaha o české pozitivistické etice*. Praha: Univerzita Karlova, 1990.

⁸⁴⁷ HABÁŇ, Metoděj. *Přirozená etika*, s. 16. K vědeckému a praktickému charakteru etiky srov. HABÁŇ, Metoděj. *Přirozená etika*, s. 13-15.

základna a zároveň *nejskutečnější*, odkud lze začít ethickou stavbu.⁸⁴⁸ Přesvědčení o smysluplnosti lidského usilování a jeho nasměrování k rozumem poznatelným cílům tvoří jednu ze základních charakteristik aristotelsko-tomistického etického systému. Lidský úkon, pokud je jako skutečně lidský vědomý a svobodný, nutně směřuje k vykonání a dosažení dobra a určitého cíle. Úvahy o zacílení lidské činnosti Habáně přivádějí k nutnosti posledního cíle, k němuž směřuje řada jednotlivých dílčích cílů. Odmítá nekonečný postup cílů jdoucích bez uzavření stále dál a dál – takováto činnost by byla marná, člověk by nikdy ničeho skutečně nemohl dosáhnout a všechny jeho tužby směřující k cíli by byly iluzorní, protože ve skutečnosti nedosažitelné. Kdyby nebyl člověk nasměrován k poslednímu cíli, nemohl by uplatňovat svoji vůli, protože vůle je závislá na nejlepším dobru, jímž je poslední cíl lidského života.⁸⁴⁹

Ve třetí kapitole obrací Habáně pozornost k dalším stěžejním bodům aristotelsko-tomistické etiky – k otázce blaženosti a štěstí, v níž leží poslední cíl lidského snažení. Skutečné blaženosti a štěstí může člověk dosáhnout pouze obrácením svého života k univerzálnímu principu dobra a pravda, k poslednímu cíli, k Bohu. Jak ale Habáně zdůrazňuje, na přirozené rovině je dosažení nejlepšího cíle závislé na lidské činnosti. Člověk je odpovědný za jeho dosažení skrze svoji námahu a práci. Jako z podstaty nehotová a neúplná bytost může díky činnosti dojít svého naplnění a dotvoření.

Kapitola o blaženosti a štěstí vrcholí přemítáním o kontemplativní činnosti, zde chápané jako nejlepší z vlastních činností člověka. Jako úkon rozumu mu dává plnou lidskost a umožňuje mu nazírat první principy skutečnosti. Protože „nejlepší a nejpříjemnější každému je to, co mu přirozeně patří. U člověka je to život podle rozumu, poněvadž v něm je člověk nejvíce člověk.“⁸⁵⁰ Pokud je blaženost a štěstí hlavním cílem etického života, pak

absolutní radost plyne ze životního řádu, v němž si člověk uvědomuje poměr k transcendentnu hodnot dobra, krásy a pravdy a činností myslí a vůle se účastní absolutních hodnot [...] Každá řada hodnot ve své absolutnosti končí Bohu, z něhož pochází jako ze zdroje.⁸⁵¹

Nejrozsáhlejší čtvrtá kapitola je věnována mravnosti. Mravnost vychází a je pevně svázána s principy nastíněnými v předcházejících kapitolách, především v úvahách o cíli

---

⁸⁴⁸ HABÁŇ, Metoděj. *Přirozená etika*, s. 20.

⁸⁴⁹ HABÁŇ, Metoděj. *Přirozená etika*, s. 34-35.

⁸⁵⁰ HABÁŇ, Metoděj. *Přirozená etika*, s. 56.

⁸⁵¹ HABÁŇ, Metoděj. *Přirozená etika*, s. 62.

jako základním kritériem vytvářejícím ucelený etický systém. Pro Habánovo uvažování o mravnosti a jejích zdrojích je charakteristický důraz na rozumnost lidského jednání a svobodnou vůli. Podrobněji se k tomuto bodu ještě vrátíme v následující diskuzi s moderními školami etiky. Nyní pouze krátce připomeňme základní postuláty vztahu rozumu a svobodné vůle v aristotelsko-tomistické etice. Pro vykonání mravně dobrého činu je rozhodující výkon vůle, jež dává souhlas s vykonáním nebo nevykonáním určitého skutku. Proto, aby byl lidský čin v pravdě svobodný, je zásadní úkon rozumu, který zvažuje povahu dané věci. Podle Habáně díky úkonu rozumu, který nachází v předmětu svého uvažování dobro, vzniká ve vůli touha a přitažlivost. Lidské jednání je sice ovlivněné nejrůznějšími emocionálními hnutími, ale není jimi determinované. Svobodné jednání proto vychází v rozumu a vůle. Svoboda lidského konání je tím větší, čím dokonalejší je jeho rozumové uvažování. Jak Habáň zdůrazňuje: „Tento předpoklad svobodného rozhodování je naprosto nutný k tomu, aby lidské jednání mohlo být mravní.“⁸⁵²

V dalších částech čtvrté kapitoly Metoděj Habáň prohlubuje promýšlení vztahu rozumu, mravnosti a svobodné vůle. Základním a bezprostředním měřítkem mravnosti je praktický, správně vedoucí rozum, který nevede pouze ke spekulativnímu poznání, ale ke konkrétnímu jednání a činům. Člověk jako osoba od přirozenosti nadaná svobodnou vůlí a rozum nemůže, pokud má jednat mravně, postupovat jinak, než ve shodě se svým rozumovým poznáním, plánem, který se vytváří v jeho mysli. Další klasickým tématem navazujícím na úvahy o rozumu a svobodné vůli je otázka svědomí. V aristotelsko-tomistickém systému je svědomí chápáno jako úkon praktického rozumu, jímž se aplikuje přirozený zákon na konkrétní jednání. Svědomí představuje propojení vědění s konáním, uplatnění rozumových zásad na jednotlivé jednání. Jako úkon praktického rozumu podporuje rozhodování vůle, aby člověk vykonal to, k čemu dospěl ve svém přesvědčení.

853

Od promýšlení mravnosti na osobní rovině jednotlivé lidské bytosti přechází Habáň k otázce garance, objektivního měřítka pro rozhodování rozumu a vůle. Základním měřítkem správnosti rozumu je poslední, absolutní cíl – Bůh. Díky němu má rozum přirozenou schopnost rozhodovat o dobru a o zlu. Díky poslednímu cíli má celý mravní řád své opodstatnění. Na rovině Boží moudrosti jsou tyto základní principy vtěleny do

---

⁸⁵² HABÁŇ, Metoděj. *Přirozená etika*, s. 86-87.

⁸⁵³ HABÁŇ, Metoděj. *Přirozená etika*, s. 109-118.

věcného zákona, na rovině lidské existence je jeho odrazem přirozený zákon.⁸⁵⁴ V závěrečné části čtvrté kapitoly se Habáň věnuje představení konkrétnějších etických témat – etické hodnotě a posuzování vášní a především otázce ctností. Ústřední část zde představuje vyložení čtyř základních ctností, které Habáň označuje jako rozumnost, spravedlnost, mužnost a uměřenost.⁸⁵⁵

9.3.1 Kritika Františka Krejčího a Inocence A. Bláhy

Pro současného čtenáře je patrně nejzajímavějším odkazem Habáňovy Přirozené etiky vhléd, jenž nabízí do soudobých diskuzí o etice, její podstatě a určujících principech. První spor se vedl o samotný charakter etiky. Tedy o to, kde se nachází její místo na průsečíku teologie, filosofie a vědy. Habáň vychází z předpokladu, že přirozená etika, jak ji představuje aristotelské-tomistický etický systém, je součástí praktické filosofie. Jako taková je pevnou součástí vědeckého myšlení a zároveň je oddělená od teologické etiky. Habáň se tak vymezuje vůči kritice, která označuje systém přirozené etiky „křesťanské filosofie“ na jedné straně za příliš svázaný se zjevenou naukou a teologií, na straně druhé za filosofický a tudíž nevědecký. Přísně rozlišuje mezi přirozenou a nadpřirozenou vrstvou lidského poznání. Etiku jasně určuje její předmět – vztah lidského činu k cíli – a principy přirozeného praktického rozumu umožňující poznání a hodnocení lidských činů. Etika je nutně věda přirozená založená na práci lidského rozumu oddělená od morální teologie vystavěné na víře.⁸⁵⁶

Otázku po přirozeném nebo nadpřirozeném původu etiky si v úvodu ke svému hlavnímu etickému dílu *Positivní etika* klade i František Krejčí.⁸⁵⁷ Přestože je Habáněm často kritizovaný za nepřesný a zavádějící výklad, v základním předpokladu přirozeného základu etiky se s ním zcela shoduje.⁸⁵⁸ Habáň tvrdí, že Krejčí mylně označuje

---

⁸⁵⁴ HABÁŇ, Metoděj. *Přirozená etika*, s. 118-121.

⁸⁵⁵ HABÁŇ, Metoděj. *Přirozená etika*, s. 123-154.

⁸⁵⁶ HABÁŇ, Metoděj. *Přirozená etika*, s. 14-15, srov. poznámku 10 na s. 15. Vztahu teologické a filosofické dimenze v Habáňově etickém myšlení si všímá i Libor Ovečka, srov. OVEČKA, Libor. „Člověče, bylo ti oznámeno, co je dobré...“, s. 200.

⁸⁵⁷ KREJČÍ, František. *Positivní etika jakožto mravouka na základě přirozeném*. Praha: Jan Leichter, 1922, s. 10-14.

⁸⁵⁸ „Chceme-li etiku mítí vědou, musíme zásadně odmítnouti veškerou intervenci nadpřirozených činitelů při mravnosti“ KREJČÍ, František. *Positivní etika*, s. 13.

křesťanskou etiku jako nadpřirozenou.⁸⁵⁹ Při bližším pohledu do Krejčího díla ale žádné explicitní vymezení vůči křesťanské etice nenacházíme. Krejčí pouze ve shodě s Habáňovým míněním zdůrazňuje, že pokud má etika předkládat objektivně platné, rozumem poznatelné normy musí být nezávislá na všech teologických předpokladech.⁸⁶⁰ Vědeckost etiky je pro něj zcela zásadní. Podle Krejčího není jiné cesty k pravdě než cesta vědy. Proto musíme při postulování etických principů odmítnout zásah jakýchkoli nadpřirozených činitelů a to z několika důvodů: jednak neexistují žádné historicky doložené důkazy o božském původu některých mravních norem, jednak by božské založení etiky vylučovalo jakýkoli vývoj etických principů. Právě myšlenka zákonitého vývoje lidské civilizace a jejích etických norem, idea pozitivního pokroku směřujícího k stále humánnějšímu uspořádání lidské společnosti je pro Krejčího při obhajobě vědeckého a pozitivního základu etiky ústřední.

Další, a zdá se, že stěžejní, spor se proto vedl o vědecký charakter filosofické etiky. V duchu pozitivistické kritiky metafyzického filosofického myšlení označuje I. A. Bláha filosofickou etiku jako romantickou fázi vývoje myšlení předcházející vědeckému uchopení etických problémů a otázek:

Morálka vědecká prodělala obdobný vývoj jako všechny ostatní vědy. Musela projít nejdříve svým obdobím filosofickým, jež se též nazývá někdy jejím obdobím romantickým, než dospěla do svého stadia vědeckého. To znamená asi tolik: lidé, aby mohli jednat, potřebovali vždy určitých idejí, které by jim pomohly rozřešit ty které situace, s nimiž si nevěděli rady. Pokud nebylo vědy, opatrovali si je buď pomocí citu, fantazie, buď, v nejlepším případě, pomocí spekulativního rozumu, který dospívá k poznání nikoli na podkladě zkušenosti, zkoumáním fakt, nýbrž vymýšlí si je sám ze sebe.⁸⁶¹

Metoděj Habáň věnuje velké úsilí obhajobě vědeckého charakteru přirozené etiky vystavěné nikoli pouze na empirickém pozorování, ale podpořené filosofickým spekulativním myšlením. Soustavně se snaží o překonání úzce vymezeného pozitivistického scientismu, který vede k omezení sféry vědeckého poznání pouze na jevy prozkoumatelné metodami přírodních věd. Habáň výstižně poukazuje na limity jednostranného převádění zákonitostí lidského života na mechanické a biologické

---

⁸⁵⁹ HABÁŇ, Metoděj. *Přirozená etika*, s. 12

⁸⁶⁰ KREJČÍ, František. *Positivní etika*, s. 13.

⁸⁶¹ BLÁHA, Arnošt I. *Vědecká morálka a mravní výchova*. Praha: Život a práce, 1940, s. 14. Metoděj Habáň v *Přirozené etice* komentuje především Bláhův spis *Vědecká morálka a mravní výchova*. Dalším stěžejním Bláhovým díle z oblasti etiky je kniha: BLÁHA, Arnošt I. *Filosofie mravnosti*. Brno: A. Píša, 1922.

procesy. Zdůrazňuje, že omezení definice člověka jen na stránku jeho fyziologických a psychologických projevů a škrtnutí ontologického základu lidské existence vede nutně k rozbití osobnosti, nemožnosti uchopit ji v celku jako bytost překračující čistě přírodní rovinu skutečnosti a svou přirozeností směřující k transcendenci. Domnívám se, že právě v tomto úsilí bychom měli spatřovat hlavní přínos Habáňovy etiky pro současné promýšlení nejrůznějších etických dilemat.⁸⁶²

Naopak I. A. Bláha vychází z přesvědčení, že plné a přesné poznání skutečnosti a pevných etických principů je svázané se vznikem moderních věd o člověku, biologie, psychologie a sociologie. Jen ty podle něj v plnosti osvětlují tajemství lidské existence a ukazují, že filosofická etika byla pouhým částečným pokusem zachytit a vystihnout mravní skutečnosti. Jedinou plnohodnotnou cestou k poznání mravnosti je cesta pozitivní vědy.⁸⁶³

Habáň oproti tomu zdůrazňuje, že etické jsoucno je svou povahou bytostně duchovní jev a je možné ho adekvátně poznat pouze filosofickou metodou, aniž by ji to zbavovalo vědeckého charakteru.⁸⁶⁴ Zdá se tedy, že v samotném jádru sporu leží otázka vědeckosti filosofie a především hodnota metafyziky. Rozřešení těchto otázek ale leží daleko za horizontem naší práce.

Zvláště zřetelně vystupuje rozdíl mezi myšlením Habáňovým a přístupem I. A. Bláhy a F. Krejčího v diskuzi o psychologických předpokladech mravního jednání a především o svobodě lidské vůle a lidského jednání.⁸⁶⁵ Habáň jasně vyděluje člověka z čistě biologického světa. Zdůrazňuje, že lidské etické jednání není téhož řádu, jako je řád přírody. Člověk není pouhým složitěji uspořádaným pokračováním zvířecí říše, ale je skutečností zcela svébytnou nadanou vlastními zákonitostmi, především principem svobody a rozumu: „Mravnost není totéž co živočišný pud a instinkt, jímž se udržují zvířata, neboť v mravnosti celá váha mravního jsoucna, jeho krásy a důležitosti, je spojena s rozumností a svobodným rozhodováním lidským.“⁸⁶⁶ Oponuje tak evolucionistickému přístupu vědeckých etických systémů usilujících o propojení světa přírody a člověka i na rovině mravního jednání, které z tohoto důvodu lidskou etiku

---

⁸⁶² Srov. HABÁŇ, Metoděj. *Přirozená etika*, s. 155-158.

⁸⁶³ BLÁHA, Arnošt I. *Vědecká morálka*, s. 16-19.

⁸⁶⁴ HABÁŇ, Metoděj. *Přirozená etika*, s. 14.

⁸⁶⁵ HABÁŇ, Metoděj. *Přirozená etika*, s. 80, 83-85, 98-104.

⁸⁶⁶ HABÁŇ, Metoděj. *Přirozená etika*, s. 80.

začleňují do širokého rámce živé přírody a snaží se odvodit principy přirozené etiky z chování zvířat.⁸⁶⁷

Habáň správně poznamenává, že se tím stírají základní charakteristiky svobodné a rozumové lidské mravnosti a převádějí se na rovinu pudů a čistě smyslového konání. Základním principem přirozené etiky vydělené ze světa přírody je svobodná vůle rozhodující se na základě rozumové úvahy. Svobodný úkon definuje Habáň jako takový, který „není nutný, není násilný, není určen a determinován předchozími podmínkami, přes jejich nutnost, s jakou předchází svobodný úkon; takový úkon pochází jedinečně z vůle, která svobodně chce nebo nechce.“⁸⁶⁸ Také v tomto bodě se dostává do sporu s pozitivistickou etikou. Polemizuje s představou relativní svobody, kterou nalézá v díle Františka Krejčího, jenž chápe svobodu pouze jako usměřování zcela determinovaného lidského jednání a nikoli jako skutečně svobodné, nenutné rozhodnutí.⁸⁶⁹

Nepřesné pojednání o vztahu mezi mravností a svobodou nalézá Habáň i u I. A. Bláhy.⁸⁷⁰ Mravní normy podle Bláhy vznikají z potřeb uchování fungující a integrované společnosti.⁸⁷¹ Odpovídají na rozdílné potřeby různých typů společenských uspořádání, a proto mohou vést i k odlišným etickým systémům. Funkcí mravnosti ve společenském životě je, podle Bláhova mínění, vytvoření duchovních vazeb ve společnosti, jež budou uchovávat základní hodnoty podstatné pro fungování dané společnosti. Objektivnost mravních norem tedy není dána absolutně, ale je určena potřebou společnosti. Mravnost je tedy ve svém důsledku emocionální, nemůže být plně postihnuta rozumem a můžeme ji poznat pouze ze sociologické analýzy.⁸⁷² Habáň kritizuje Bláhův přístup kvůli tomu, že

---

⁸⁶⁷ Řadu příkladů rozvádí Bláha na s. 108-118. Uvozuje je takto: Přijímáme-li, [...], že mravnost jest jedním z projevů, jednou z výrazových složek duchovního řádu, v němž se zavrcholuje životnost individuální a společenská, chceme tím zároveň říci, že mravní řád, jak se s ním setkáváme teprve ve společnosti lidské, jest jen zvláštním a novým projevem jistého širšího řádu, jenž vyznačuje všechno živoucí, organické.“ Rozdíl mezi lidskou mravností a světem přírody tedy vychází pouze z odlišné složitosti a je proto jen rozdílem kvantitativním, nikoli kvalitativním: „Společnost lidská navazuje na dílo přírody a stupňuje ho. Předstupně, počátek mravního vývoje dlužno hledat v živoucí přírodě, na jejíž základně lidská zcela organicky vyrůstá“ BLÁHA, Inocenc A. *Vědecká morálka*, s. 108-109.

⁸⁶⁸ HABÁŇ, Metoděj. *Přirozená etika*, s. 83.

⁸⁶⁹ Srov. KREJČÍ, František. *Positivní etika*, s. 28-43.

⁸⁷⁰ HABÁŇ, Metoděj. *Přirozená etika*, s. 80, 98-104.

⁸⁷¹ Srov. BLÁHA, Inocenc A. *Vědecká morálka*, s. 56-62.

⁸⁷² Bláha komentuje základní cíl eticky správného života takto: „Mravně tedy jednáme, když jednáme nikoli proto, že usilujeme o nějakou příjemnost, libost, štěstí, nikoli proto, když odtud očekáváme nějaký

se odchyluje od podstaty mravnosti chápané v aristotelsko-tomistickém systému a omezuje účinky etiky pouze na sociální sféru lidského života. Dále poukazuje na to, že i duševní hnutí, emoce, láska, duchovní hodnoty - jakou je kupříkladu spravedlnost - jsou, do té míry do jaké jsou vytvářeny lidskou osobou, etickými jevy. Pokud se má jednat o skutečně specificky lidské konání, musí být řízeno rozumem k dosažení přirozených cílů lidského života. Jinak by byl člověk strháván zpět do čistě přírodního světa.

9.4 Filosofická antropologie

Filosofická antropologie je posledním knižně vydaným dílem Metoděje Habáně, vyšla tři roky před jeho smrtí v roce 1981 v Římě v edici Křesťanské akademie Studium, a představuje proto určité završení jeho celoživotního působení.⁸⁷³ Útlý svazek v podstatě rekapituluje celoživotní Habánovo úsilí o hledání a obhajobu lidské přirozenosti. Jak zdůrazňuje na počátku knihy „prvním úkolem antropologie je ukázat člověku pravý ráz přirozenosti, který dá uklidnění a náplň života.“⁸⁷⁴ Ve srovnání s patrně nejvýznamnějším filosoficko-antropologickým dílem vzniklým v katolickém prostředí v době komunismu, rozsáhlou trilogií Dominika Pecky *Člověk*, působí Habánova *Filosofická antropologie* výrazně méně uspořádaným a strukturovaným dojmem. Habáň, oproti Peckovi, nenabízí systematický výklad vývoje filosofického tázání po člověku, ani nepředstavuje uceleně jednotlivé problémové okruhy spojené se společenským životem člověka. Tematickým záběrem své knihy se nejvíce blíží druhému dílu Peckovy trilogie – zaměřuje se na psychologii člověka, definici lidské duše a analýzu možností lidského poznání a svobody. Habánova *Filosofická antropologie* je spíše pokusem o filosofickou esej hájící

---

prospěch, nikoli proto, že to ukládá nějaký vnější zákon, ať už ten zákon jest dán přírodou či společností (státem), či bohem, nýbrž když jednáme proto, že svým jednáním chceme sloužit jedině růstu duchovních hodnot ve světě. Neboť ani naše duše, ani duchovní životnost společnosti nemůže růst a rozvíjet se bez hodnot pravdivosti, lásky a spravedlnosti, bez duchovní atmosféry, jež z těchto hodnot vyzařuje.“ BLÁHA, Inocenc A. *Vědecká morálka*, s. 62.

⁸⁷³ HABÁŇ, Metoděj. *Filosofická antropologie*. Řím: Křesťanská akademie, 1981. Kniha byla pravděpodobně propašována do Říma díky spolupráci s rakouskou dominikánskou provincií. Rozhovor s Dominikem Dukou, 31. 8. 2016.

⁸⁷⁴ HABÁŇ, Metoděj. *Filosofická antropologie*, s. 10.

aristotelsko-tomistickou koncepci lidské přirozenosti. Souvislejší přehled filosofie člověka ale nenabízí.⁸⁷⁵

Filosofické antropologii se dostalo v současné literatuře jisté, byť velmi omezené, pozornosti. Při hledání stopy, jíž Habáň zanechává v současné diskuzi, je nutné předeslat, že převažující hodnocení jeho Filosofické antropologie je spíše rozpačité, pokud ne přímo odmítavé. Někteří autoři se pozastavují nad oprávněností označení filosofické antropologie: „Habáňově práci by opravdu slušelo označení teologická nebo aristotelsko-tomistická antropologie.“⁸⁷⁶ U Habáňovy antropologie jsou jeho aristotelsko-tomistická východiska jednoznačná. Není ale zcela zřejmé, proč si tento proud myšlení nezaslouží zařazení do filosofické antropologie. Výtku teologické orientace díla nepovažujeme za opodstatněnou, protože Habáň se v celém výkladu snaží důsledně přidržovat filosofického výkladu, vycházejícího z racionální reflexe lidské přirozenosti. Teologických témat se dotýká pouze okrajově, o čemž vypovídá i minimální počet biblických citací.

Habáňova tomistická orientace je většinou vnímána jako něco překonaného, obtížně pochopitelného a vzdáleného současnému myšlení.⁸⁷⁷ O tom, že vliv Habáňovy interpretace tomistické filosofické antropologie má v současnosti pouze velmi omezený vliv, svědčí i to, že nejnovější knižní monografie na toto téma Habáňovu práci vůbec nezmiňuje.⁸⁷⁸ Pro úplnost dodejme, že předmětem kritiky je u Filosofické antropologie i jazyk, jímž autor svůj výklad podává.⁸⁷⁹

---

⁸⁷⁵ Srov. PECKA, Dominik. *Člověk: filosofická antropologie*. 3 sv., Řím: Křesťanská akademie, 1970-1971.

⁸⁷⁶ HUSÁK, Petr. *Osobnost Dominika Pecky*, s. 94.

⁸⁷⁷ HUSÁK, Petr. *Osobnost Dominika Pecky*, s. 95.

Andrea Krejčí hovoří o „mlhách“ tomistické filosofie, ve které antropologové nutně tápou, o „mlžinách scholastických mokřin, za nimiž nám tomismus slibuje zemi zaslíbenou.“ KREJČÍ, Andrea. Antropologie podle Metoděje Habáně, odložená recenze. In *Tomistický filosof Metoděj Habáň (1899-1984)*. Olomouc: Acta Universitatis Palackianae Olomouensis, Philosophica VI, Univerzita Palackého v Olomouci, 2005, s. 107-108.

⁸⁷⁸ Srov. PEROUTKA, David. *Tomistická filosofická antropologie*.

⁸⁷⁹ Andrea Krejčí nabízí na základě četby Filosofické antropologie svéráznou diagnostiku: „Z pedagogicko-psychologického hlediska se Habáňovy texty jeví jako psané člověkem s lehkou mozkovou dysfunkcí. Za života našeho teologa se o těchto malých psychických poruchách nehovořilo, dnes jsou však v obecném povědomí. [...] Máme za to, že než-li hledat příčiny autorových chyb v jeho intelektu, je jednodušší prostě se smířit se skutečností, že Habáň patří mezi řadu nediagnostikovaných dysgrafiků či dysortografiků, neboť

Velká část textu knihy je v podstatě shrnutím témat, k nimž se Habáň vyjadřoval ve svých předcházejících knihách. Opět zde otevírá otázku lidské racionality jako základního definičního znaku lidské osoby, člověka jakožto jednoty duše a těla, schopností člověka bezpečně poznat pravdu, svobody lidské vůle⁸⁸⁰ a mravnosti, jež splývá s pojmem lidskosti a racionality: „Pojem mravnosti je totéž co pojem lidskosti: být mravný je totéž co být rozumný.“⁸⁸¹ V základu filosofické antropologie tedy podle Habáně leží trojice vzájemně se překrývajících pojmů lidskosti, mravnosti a rozumnosti. Poznání základních principů přirozenosti člověku dává pevné, jasné a jisté poznání skutečnosti a neomylné orientační body pro jeho životní putování. Garantem existence lidské přirozenosti je Bůh. Díky bezpečnému poznání Boží existence se člověk může s jistotou opřít o metafyzický řád přirozenosti.⁸⁸²

Habáňova filosofická antropologie proto vrcholí cestou člověka k poslednímu cíli života – k Bohu.⁸⁸³ Tíhnutí člověka k Bohu vychází z přirozenosti člověka, z otevřenosti lidské osoby vůči transcenci, z toho, že člověk není pouhou biologickou jednotkou, ale skutečností duchovní. Nejdůležitějším příspěvkem aristotelsko-tomistické filosofie a filosofické antropologie k poznání člověka je přesvědčení o schopnosti lidského rozumu dospět až na samotnou hranici poznání Boží existence. Tedy, že Bůh není zcela a absolutně jiný a nepoznatelný, ale že v určitém přesně vymezeném slova smyslu může užívání rozumu člověka k Bohu nasměrovat.

Ani Habáň samozřejmě není přesvědčen o přímé poznatelnosti Boha rozumem. Pokud by toho byl lidský intelekt schopen, stal by se Bůh pouhým předmětem našeho uvažování

---

je to nejpřiměřenější vysvětlení jeho nečistého jazykového stylu a z velké části odpovídá detekovaným chybám v jeho projevu. [...] Inu hledat v polovině XX. století v poli českých intelektuálů osobnost, která by nabyla větší vážnosti, ba třeba jen dosáhla univerzitního vzdělání s lehkou mozkovou dysfunkcí, je téměř nemyslitelné.“ KREJČÍ, Andrea. *Antropologie podle Metoděje Habáně*, s. 108-109.

⁸⁸⁰ Svoboda je v Habáňově myšlení vždy úzce spojena s poznáním a zachováváním životního řádu: „Svoboda však nevylučuje, nýbrž předpokládá závislost na řádu, na autoritě, na mravní zákonitosti, protože touto cestou dochází člověk svého zdokonalení, k ryzímu uvědomění své svobody pro dobro, k ovládnutí sebe, k vnitřní síle a uplatnění své osobnosti.“ HABÁŇ, Metoděj. *Filosofická antropologie*, s. 101-102.

⁸⁸¹ HABÁŇ, Metoděj. *Filosofická antropologie*, s. 103.

⁸⁸² „I Boží zákony o lidském jednání jdou proto podle přirozenosti, neboť Bůh nemůže jednat proti přirozenosti, kterou sám stvořil. Postup z vědění do etického jednání jde přirozeně přes svědomí jako úkon praktického rozumu a vede i vůli k dobru jako jejímu vlastnímu cíli, která se svobodně rozhodne k jednání dobrému nebo špatnému.“ HABÁŇ, Metoděj. *Filosofická antropologie*, s. 109.

⁸⁸³ HABÁŇ, Metoděj. *Filosofická antropologie*, s. 132-143.

a byl by našemu myšlení podřízený.⁸⁸⁴ Cestou, kterou směřuje lidský rozum k Bohu, je cesta analogie. Jak Habán zdůrazňuje: „věci nejsou monisticky tj. jednoznačně poznatelné, nýbrž jsou analogicky hierarchicky dány do řádu.“⁸⁸⁵ Myšlenka, že stvořený řád je sice odlišný od Stvořitele, ale zároveň nese jeho neklamný odraz a člověk je schopen pomocí analogie pronikat za rovinu pouhých empirických jevů a dospívat k absolutně platným prvním principům existence jsoucna, nás také přivádí k překlenutí podle Habáně pouze klamného oddělení Boha filosofů a Boha bible.⁸⁸⁶

9.4.1 Kritika moderní filosofie

Krátký exkurz do filosofické antropologie Metoděje Habáně uzavřeme přehledem kritiky, kterou směřoval vůči moderní filosofii a jejímu obrazu člověka. Základní rovina sporu neleží na rovině antropologie, ale hlouběji v samotných východiscích a určujících principech aristotelsko-tomistické a moderní filosofie. Pro Habánovo porozumění člověku je určující důraz na existenci přirozenosti člověka, jež nevychází pouze z jeho biologické stránky, ale je primárně duchovní povahy. Pro moderní myšlení je, podle Habánovy interpretace, charakteristická skepse k absolutně chápanému pojmu bytí, k možnosti existence pevně dané a poznatelné lidské přirozenosti. Habán mluví o vpádu nominalismu do moderního myšlení. „Jde o myšlení samo a o možnost metafysiky

---

⁸⁸⁴ „Duchem se dotýkáme i nejvyšší Boží skutečnosti. Zároveň však poznáváme, že Bůh je mimo všechny druhy a rody stvořené skutečnosti, že je přitom současně principem všech rodů a druhů, Počátkem všech počátků, všech způsobů. Bůh je princip bytí jako tvořící všechno, co je, co dostává omezené jsoucno. Tím všechny stvořené věci mají v sobě něco, co rozličným způsobem ukazuje na Původce.“ HABÁN, Metoděj. *Filosofická antropologie*, s. 133.

⁸⁸⁵ HABÁN, Metoděj. *Filosofická antropologie*, s. 133.

⁸⁸⁶ HABÁN, Metoděj. *Filosofická antropologie*, s. 134-135.

V této souvislosti Habán také připomíná známou tezi Karla Bartha, na nichž dokládá zřejmý protiklad mezi katolickým a protestantským myšlením, mezi argumentací založenou na principech klasické aristotelsko-tomistické filosofie a argumentací vycházející z filosofického myšlení moderní doby. Habán ukazuje stěžejní rozdíl mezi uvažováním sv. Tomáše vycházejícím z analogie mezi různými řády jsoucna a Karlem Barthem, který vychází z ostrého protikladu mezi Bohem a člověkem. Jak píše Habán: „Podle Karla Bartha 'Bůh je skrytý, člověk je slepý a hluchý' [...] 'Bůh je v nebi a člověk na zemi': člověk je 'radikálně zkažen a převrácen', a vše lidské má na tom účast, tedy i náboženství jako dílo lidské, jako 'vůle zmocnit se Boha'.“ HABÁN, Metoděj. *Filosofická antropologie*, s. 135 -136.

vůbec.“⁸⁸⁷ Mízí tak ontologická základna antropologie a dochází k radikálnímu subjektivizování pojmů.⁸⁸⁸

Pro filosofickou antropologii je zásadní, jak se odlišná filosofická východiska promítají do porozumění člověku. Podle Habáně před námi stojí v podstatě jen dvě možné koncepce člověka: první vycházející z metafyziky, druhý postavený na „technicko-dialektickém výkladu“ světa.⁸⁸⁹ Habáň staví do protikladu obraz člověka jako bytosti s hlubokými duchovními kořeny, obdařeného intelektem a vůlí a otevřeného vůči transcenci a člověka zaměřeného na budování nového technicistního světa. Idea člověka jako nového tvůrce vychází z Hegelova a Marxova myšlení a podle Habáně je jakýmsi převrácením křesťanství – primární tvůrčí síla už nevyhází z Boha, ale přenáší se na člověka a tím vytváří nové náboženství, novou ideologii.⁸⁹⁰ Největším úkolem aristotelsko-tomistické filosofie v současné době je proto přinést přesvědčivé argumenty a obhájit představu o člověku vycházející z jejích filosofických principů: „Přichází doba aristotelsko-tomistické metafyziky o lidském bytí, o bytnosti a existenci. Ta musí ukázat pravý smysl života ve světě, aby člověk našel svůj domov i ve výkladu dějinné skutečnosti a v technickém tvoření, a poznal řád, v němž člověk má místo.“⁸⁹¹

Metafyzická a dialektická koncepce se výrazně promítají i do chápání svobody člověka. Podle Habáně lze o pravé svobodě mluvit, pouze pokud je propojená se správným chápáním lidské přirozenosti. Do dialektického chápání svobody začleňuje i pojmání svobody, jež nachází v díle Pierra Teilharda de Chardin. Metoděj Habáň byl nejspíše nejvýraznějším Teilhardovým kritikem v době velkého zájmu o jeho dílo v šedesátých letech. Jak ale poznamenává Michal Altrichter, negativní reakce na Teilhardovo myšlení ať už například ze strany Jacquese Maritaina nebo v českém případě Metoděje Habáně, byla většinou dána malou přímou znalostí Teilhardova díla a malou

---

⁸⁸⁷ HABÁŇ, Metoděj. *Filosofická antropologie*, s. 16.

⁸⁸⁸ HABÁŇ, Metoděj. *Filosofická antropologie*, s. 22.

⁸⁸⁹ „Pravá metafyzika však tím nabývá nové důležitosti jako světlo, a dostává nový úkol. Stojí v nesmiřitelném protikladu vůči technicko-dialektickému výkladu lidského tvoření. [...] Metafyzická věda naproti tomu chrání jednotlivce a předmětnost světa, osobnost člověka a je v protikladu proti dialektice, zároveň je však v této osudové době volána, aby se osvědčila“. HABÁŇ, Metoděj. *Filosofická antropologie*, s. 83.

⁸⁹⁰ Habáň hovoří o důrazu na technický eros, jakési nové technicistní herezi. HABÁŇ, Metoděj. *Filosofická antropologie*, s. 81.

⁸⁹¹ HABÁŇ, Metoděj. *Filosofická antropologie*, s. 83-84.

citlivostí pro pluralitu teologického myšlení – „neslyšení plurálního přístupu k Jedinému“.⁸⁹²

Teilhard de Chardin, dle Habáňova mínění, zásadním způsobem omezuje svobodu člověka, když ji začleňuje do evolučního systému. Už nejedná lidská osoba jako svobodný, nezávislý a rozumný jedinec, ale biologické evoluční síly. Narušuje se tak tomistická představa svobody odvozené ze svobody racionálního uvažování, z možnosti člověka podrobovat své jednání rozumové reflexi a určovat jeho další směřování. Chybné chápání svobody není jedinou výtkou, kterou Habáň směřoval vůči dílu Teilharda de Chardin, kritice jeho myšlení věnoval v knize celou jednu kapitolu.⁸⁹³ Polemicky vystupuje především proti údajnému „zbožštění aktivity“, s nímž Teilhard de Chardin přichází.⁸⁹⁴ Důraz na svět techniky a budování nadosobní noosféry vedou podle Habáňe k potlačení přirozenosti člověka, racionalizaci jeho života a zániku kultury. Neplatí Teilhardova představa o daných silách evolučního vývoje. Habáň zdůrazňuje, že skutečný vývoj musí být nesený svobodným lidským duchem, realizovaný jednotlivými lidskými osobami a ne anonymními evolučními silami.⁸⁹⁵

---

⁸⁹² ALTRICHTER, Michal. K české „teilhardiáně“. In RIDEAU, Emile. *Myšlení Teilharda de Chardin*. Velehrad: Refugium Velehrad-Roma, Olomouc: Centrum Aletti, 2001, s. 5-15; srov. HANUŠ, Jiří. *Tradice českého katolicismu*, s. 232-241.

⁸⁹³ Nesprávnost dialektiky a nauky Teilharda de Chardin, HABÁŇ, Metoděj. *Filosofická anthropologie*, s. 121-132.

⁸⁹⁴ HABÁŇ, Metoděj. *Filosofická anthropologie*, s. 125.

⁸⁹⁵ HABÁŇ, Metoděj. *Filosofická anthropologie*, s. 130.

10 Samizdat

V době vlády komunistického režimu byly publikační možnosti Metoděje Habáně omezené. Své texty sice v šedesátých letech uveřejňoval na stránkách oficiálních periodiky Katolické noviny a Duchovní pastýř, knižní titul se mu ale nepodařilo vydat žádný. Jeho poslední práce Filosofická antropologie vyšla v exilovém nakladatelství Křesťanské akademie v Římě. Rozsáhlejší texty proto máme zachovány pouze v samizdatu. V následujících kapitolách se zaměříme na práce věnované duchovnímu životu a na Psychologickou antropologii, doplňující předcházející Habánova antropologická díla. Vedle těchto textů ještě pro potřeby svého studijního kroužku v sedmdesátých letech zpracoval skripta *Úvodu do filosofie, Logiky a Kosmologie*.

10.1 Mniškám

Dva drobné texty vzniklé přepisem exercicií pro dominikánské mnišky, *Přednášky otce Metoděje Habáně O. P. psané pro mnišky řádu Kazatelského v době totality, když neměl možnost věnovat se jim a Život z božských ctností víry, naděje a lásky*,⁸⁹⁶ nabízejí důležitý pohled na Habánovu osobnost, pohled, který nám z velké části pomáhá doplnit portrét vykreslený v předchozích kapitolách. Zatímco ve většině knižních i časopisecky vydaných textů, zřejmě snad jen s výjimkou článků z revue Na hlubinu, se Habán představuje jako filosof a psycholog zaměřující se na filosofické zdůvodnění existence lidské přirozenosti a duchovní podstaty lidského života, v textech exercicií vystupuje do popředí jako učitel duchovního života.

Otevírá se před námi pohled na Habáně plně ponořeného do hloubky povolání k řeholnímu životu a k životu křesťanské kontemplativní modlitby. V žádných jiných částech jeho díla nevystupuje tato důležitá dimenze jeho života tolik do popředí jako právě v přednáškách věnovaných dominikánským mniškám. Jsou pro nás proto neopomenutelným vodítkem při snaze o odpovídající pochopení a interpretaci jeho osobnosti. Bez ní by před námi Habán mohl stát jako autor mající tendenci k příliš „technickému“, mnohdy až suchopárnému výkladu duchovních skutečností lidského života. Mohli bychom proti němu vznášet námitky, jako proti učiteli duchovního života, který chápe tajemství lidského života příliš abstraktně, odtrženě od pozemské reality, jež

---

⁸⁹⁶ Obě práce jsou uloženy v dominikánské knihovně v Olomouci. Druhý text nese podtitul: *Exercicie, které napsal otec Metoděj Habán pro mnišky řádu kazatelského roku 1951 a které dosud zůstaly jen v rukopise.*

před živou duchovní skutečností dává přednost až samoučelnému systematizování. Jevil by se jako zástupce filosofické spirituality vznášející se ve výškách metafyzické spekulace, necitlivé k vnitřním zápasům s tajemstvím života i s tajemstvím Božím.

Díky přednáškám pro dominikánské mnišky vidíme, že se Habáň neuzavíral ve slonovinové věži odtaziť abstrakce, ale chápal obtíže duchovního zápasu v celé jeho hloubce a výšce, šířce i délce.⁸⁹⁷ Celá filosofická i teologická nauka musí nakonec sloužit životu. I když si je Habáň vždy vědom nutnosti přesného a jasného myšlení, nikdy se neuchyluje k tomu, aby zaměňoval myšlení a nauku za samotný život:

Zastaví-li se kdo jen na přesných vyjádřeních pravdy Boží, může mít ještě mnohé potíže a pochybnosti, které duši tísní. Dojde-li kdo až k životu obsaženému ve věroučných pravdách, je naplněn skutečností pravdy a světla, poznává, jak všechny obtíže a pochybnosti jsou lidského původu pro slabost rozumu, pro nepatrné světlo v duši.⁸⁹⁸

Dalším aspektem, který nacházíme v duchovních cvičeních a který nám může napomoci zkorigovat příliš jednostranný pohled na Habáňovu osobnost, je důraz na Biblii jako základní zdroj duchovního a křesťanského života:

K rozjímavému životu nám nejvíce napomáhá samo Písmo svaté, v němž rozjímáme přímo Syna Božího v jeho díle, v jeho vlastnostech, v jeho milosrdenství a lásce, v jeho slovech a činech. [...] Každý rozjímavý život opakuje v sobě zrození Krista a celý jeho život, jeho utrpení a smrt, jeho vzkříšení a nakonec jeho slávu na věčnosti.⁸⁹⁹

Pokud jsme u předcházejících Habáňových děl upozorňovali na to, jak málo při výkladu etiky pracuje s biblickým textem,⁹⁰⁰ duchovní cvičení nabízejí zcela protikladný obraz. Celý text je prosycen biblickými odkazy, jeho vnitřní myšlenková struktura je vystavěna podle odkazů na texty Starého a Nového zákona. Opět ukazují, že Habáň nebyl jen filosofem a psychologem, ale v nemenší míře řeholníkem a duchovním člověkem, jenž z Písma čerpal a intenzivně s ním pracoval. Z autorů křesťanské tradice duchovního života a mystiky Habáň nejvíce odkazuje na Johanna Taulera, dominikána patřícího do

---

⁸⁹⁷ HABÁŇ, Metoděj. *Přednášky otce Metoděje Habáně O. P. psané pro mnišky řádu Kazatelského v době totality, když neměl možnost věnovat se jim*, s. 23-26.

⁸⁹⁸ HABÁŇ, Metoděj. *Život z božských ctností víry, naděje a lásky*, s. 21.

⁸⁹⁹ HABÁŇ, Metoděj. *Přednášky otce Metoděje Habáně*, s. 64.

⁹⁰⁰ Srov. kapitoly 9.1 a 9.4.

proudu rýnské mystiky.⁹⁰¹ Jeho novoplatonské důrazy na život duše a její spojení s Bohem zřetelně vystupují i z Habáňovy koncepce duchovního života.⁹⁰²

V přednáškách pro mnišky sleduje Habáň téma vlité nadpřirozené lásky a jejího růstu v duši člověka. Postupuje podle klasického schématu trojstupňové cesty lásky – začátečnicků, cesty očišťování; pokročilých, cesty osvětlení a dokonalých, cesty sjednocení.⁹⁰³ Cílem pozemského duchovního života má být dokonalost lásky, jež sice nemůže být pro slabost lidské přirozenosti ustavičným patřením na Boží slávu, ale může k ní již zde na zemi směřovat. V popisu cesty duše k Bohu vychází z Taulera:

Vyžaduje na milujícím, podle přesného popsání Taulerova, na vnitřním i vnějším člověku neúnavné snahy a ustavičné péče, aby se vnější člověk se smyslovým rozptylováním, s tělesnými silami a se zálibami přirozenosti [...] všeho vzdal, od sebe vše odvrhl a v sobě vše uhasil [...].⁹⁰⁴

Dokonalost lásky a dokonalost života na zemi je ostatně hlavním cílem a smyslem řeholního života. Přednášky o duchovním životě jsou proto uzavřeny úvahou o podstatě zasvěcení Bohu. Měří-li se dokonalost všech věcí podle úplného dosažení cíle a je-li cílem lidského života sám Bůh, spočívá dokonalost pozemského života ve schopnosti vyhýbat se všemu, co odporuje lásce k Bohu a jeho vedení v našich životech.⁹⁰⁵ Prostředím, v němž lze k tomuto cíli vystoupat nejjistější cestou, je řeholní život:

Sliby zavazují zdržovat se světských věcí a zbavují tíží, aby se duše mohla svobodněji oddat Boží lásce a službě Nejvyššímu. Pro tyto vlastnosti je stav v řeholní rodině tím nejlepším stavem,

---

⁹⁰¹ Srov. SOKOL, Jan. *Mistr Eckhart a středověká mystika*. Praha: Vyšehrad, 2000; TAULER, Jan. *Propast k propasti volá*. Praha: Krystal OP, 2003.

⁹⁰² Sjednocení duše s Bohem jako cíl mystického duchovního života vyjadřuje Habáň např. takto: „Není jiné cesty než té, aby každý sebe ztratil, jak praví evangelium, na sebe zapomněl, a v Bohu skrze jeho ducha se přetvořil. Dokud toto není v duši člověka dokonáno, nemůže být jedno s Bohem. Dokud má člověk sebe, poznává a nalézá v Bohu i Boha v sobě, ale není s ním jedno. Má dvě věci: Boha a sebe. To však je množství a nikoliv dokonalá jednota. V jednotě není už mnohost. Tehdy teprve nastane pravá jednota, když člověk sebe celého nalezne ponořeného do té jednoty, kterou je Bůh, jenž je stále přítomen v našich duších, když už nic nemiluje, po ničem netouží, nic nečiní, když se ztratil v Bohu. V člověku dokonale spojeném s Bohem je jediný život s ním, takže člověk nepoznává nic mimo Boha, ať se to týká čehokoliv.“ HABÁŇ, Metoděj. *Přednášky otce Metoděje Habáně*, s. 44.

⁹⁰³ HABÁŇ, Metoděj. *Přednášky otce Metoděje Habáně*, s. 16nn

⁹⁰⁴ HABÁŇ, Metoděj. *Přednášky otce Metoděje Habáně*, s. 12.

⁹⁰⁵ HABÁŇ, Metoděj. *Přednášky otce Metoděje Habáně*, s. 49.

nejvznešenějším zde na zemi. Mezi řády je ten lepší, který dává lepší možnost žít z lásky a uskutečňovat jak lásku k Bohu, tak k bližnímu.⁹⁰⁶

10.2 Psychologická antropologie

S Habáňovým posledním knižně vydaným dílem – Filosofickou antropologií – je úzce spjatá studia dostupná pouze v samizdatovém vydání z přelomu sedmdesátých a osmdesátých let. Textu chybí vlastní označení a titul, ale podle dalších odkazů v literatuře a hlavního cíle nastíněného v úvodu jej můžeme označit za Psychologickou antropologii, jejíž knižní vydání bylo ohlášeno v římském vydání Filosofické antropologie. Svým zaměřením odpovídá dalším Habáňovým textům z oboru antropologie. Usiluje o zdůvodnění duchovní podstaty člověka a obranu spirituální dimenze lidství tváří v tvář modernímu světu. V Psychologické antropologii k tomuto ústřednímu tématu navíc přistupuje otázka vztahů – vztahů vnitřního a vnějšího života člověka a vztahů mezi lidmi navzájem – jako hlavního nástroje a léku proti odcizení hluboce prožívané ve světě modernity: „Bez vnitřní jednoty nacházíme tělo, duši, ducha vnitřními rozpory rozervané a rozdělená na mnohé domněnky. Člověk odříznutý od vlastního ducha a i od svého těla je pološílený tvor v bláznivém světě.“⁹⁰⁷ Aniž bychom chtěli opakovat základní principy a východiska Habáňovy antropologie, zastavíme se u několika určujících a obohacujících momentů, jež Psychologická antropologie přináší.

Zajímavým vhléd do Habáňovy osobnosti, do šíře jeho myšlení a do myšlenkových proudů, jež ho inspirovaly a formovaly, nabízí pohled do seznamu literatury, na jejímž základě je Psychologická antropologie zpracovaná a jež výrazně rozšiřuje záběr použitých zdrojů z Filosofické antropologie a ostatních knih. Mezi materiály nacházíme klasická díla kulturní a sociální antropologie a soudobé filosofie a psychologie. Ukazují, že Habáň byl dobře obeznámen s vývojem moderních společenských a humanitních věd a že výtky směřované vůči jeho neznalosti kontextu aktuálního myšlenkového vývoje nebyly zcela opodstatněné.⁹⁰⁸ V Psychologické antropologii pracoval Habáň kupříkladu s díly Ewinga Goffmana, Herberta Marcuseho, Clyda Kluckholma, Clauda Levi-Strausse, Nielse Bohra, Hannah Arendtové nebo Martina Bubera. Bohužel na většinu textů

---

⁹⁰⁶ HABÁŇ, Metoděj. *Přednášky otce Metoděje Habáně*, s. 55-56.

⁹⁰⁷ HABÁŇ, Metoděj. *Psychologická antropologie*, s. 39

⁹⁰⁸ Např. srov. poznámky Jiřího Němce k Habáňovu působení v Ekumenickém semináři v Jirchářích. LP, f. Jiří Němec, sign. N13, Jircháře, 1965.

odkazuje pouze závěrečný seznam literatury, Habáň se s nimi v textu explicitně nevyrovnává a nekomentuje je. Na jejich základě ale můžeme minimálně doložit jeho povědomí o soudobém vývoji a skutečnost, že volba aristotelsko-tomistického filosofického systému a z něj vycházející antropologie nebyla dána neznalostí ostatních vývojových proudů, ale vědomým rozhodnutím.

Základním cílem Psychologické antropologie je obhájit skutečnost vyššího duchovního života člověka, tváří v tvář modernímu odcizení i zdánlivému marxistickému řešení, jež nalézá cestu v redukci života na jeho materiální stránku a stává se neudržitelnou „iluzí, která otrásá samotným marxismem“.⁹⁰⁹ O řadě podstatných rysů lidství a lidskosti v Habáňově antropologii jsme pojednali již dříve. Nyní se zastavíme u vztahovosti člověka, již Habáň v předcházejících textech nevěnoval příliš pozornosti. V Psychologické antropologii naopak zdůrazňuje: „Člověk pro svou dokonalost lidského bytí vyžaduje vztahy.“⁹¹⁰ Vztahy mezi subjektivním lidským já a objektivně poznatelným okolním světem i vztahy mezi lidskými osobami navzájem jsou nejdůležitějším lékem na odcizení člověka sobě samému, své podstatě a přirozenosti. Habáň, který zde nechává zaznít skeptický pohled na současný svět,⁹¹¹ spatřuje veškerý zmatek, prázdnotu a deprese moderního člověka ve ztrátě povědomí o reálné, ontologicky dané podstatě vztahů člověk ke skutečnosti. Ukotvení ve vztazích objektivně utváří lidskou psychologickou strukturu. Člověk je skrze ně přiváděn ke sdílení s ostatními lidmi, sociálním vztahům, invenci a radosti ze života.⁹¹²

Odtud pramení i Habáňův poměr k psychologickému poradenství, psychoanalýze a psychoterapii. Jejich přístup k člověku není schopen překonat jeho narušenost odcizením, protože přistupují k lidské bytosti pouze v její imanenci a uzavřenosti sama do sebe, aniž by si uvědomovaly a byly schopny rozeznat a docenit oblast transcendentní vztahů a hodnot, základního kamene lidské přirozenosti. Habáň neustále zdůrazňuje, že člověk je jediná bytost v přírodním světě, která je schopná navazovat vztah jak ke skutečnosti hmotné, tak i duchovní, je schopen pronikat k celku skutečnosti, k její metafyzické

---

⁹⁰⁹ HABÁŇ, Metoděj. *Psychologická antropologie*, s. 2.

⁹¹⁰ HABÁŇ, Metoděj. *Psychologická antropologie*, s. 36.

⁹¹¹ Jeho skepticismus ale nemůžeme chápat jako celkové odmítání světa, možností pozitivního sociálního vývoje nebo dokonce jako do sebe zahleděnou misantropii. Na mnoha místech naopak Habáň vyjadřuje svoje hluboké přesvědčení o pozitivních lidských tvůrčích silách a nutnosti angažovat se pro obnovu světa i společnosti.

⁹¹² HABÁŇ, Metoděj. *Psychologická antropologie*, s. 38.

podstatě, ke jsoucnu, dobru, pravdě a jednotě.⁹¹³ Jen skrze docenění transcendentních vztahů je člověk schopen překonat rozdělení mezi vnitřním a vnějším světem, roztržení a rozdvojení své osobnosti a dospět k jednotě těla, ducha i duše, dojít k pravému docenění duchovních i materiálních hodnot. Habáňovu orientaci v soudobém vývoji psychologie a psychoterapie dokládá i drobný odkaz na užívání psychedelických drog, především LSD v terapii a postavu předního protagonisty těchto postupů Timothy Learyho. Zajímavé je, že Habáň Learyho přístup apriorně neodmítá, ale chápe jeho pokusy o vyvolání transcendentálního prožitků za pomoci LSD za doklad autentické a hluboce vnitřní touhy po transcendentních vztazích a poznání dobra a pravdy.⁹¹⁴

10.3 Vita contemplativa

Skrytou perlu v Habáňově díle představuje útlý svazček *Vita contemplativa*. Knižka vyšla na sklonku Habáňova života v samizdatu v nákladu pouhých deseti kusů. Datována je do roku 1980, jako místo vydání je uváděna Praha. Pokud leží základní smysl Habáňova celoživotního úsilí v hledání pravého obrazu člověka a v obhajobě jeho specifické důstojnosti, je *Vita contemplativa* vrcholem této snahy. Po dílech věnovaných přirozené etice, filosofické a psychologické antropologii směřuje Habáň v tomto textu k nejhlubšímu jádru lidské osoby, k její schopnosti nahlížet konečné tajemství lidské existence, ponořit se do Boží přítomnosti. Můžeme ji proto označit za pokus o spirituální nebo mystickou antropologii, promýšlení nejzazších a nejvnitřnějších stránek lidského života.

Na zhruba čtyřiceti stranách textu jsou předestřeny hlavní principy kontemplativního života. Habáň vychází z určujících poznatků, k nimž dospěl v předcházejících dílech. Tedy ze skutečnosti, že základní antropologickou konstantou je existence člověka jako obrazu Božího, jenž podstatně zjevuje a ukazuje na zdroj, z něhož všechen život pochází a pramení. Na úvahy o člověku jako *imago Dei* navazuje druhá část textu věnovaná přímo kontemplativnímu životu. Dílo je uzavřeno předestřením vztahu kontemplace a darů Ducha svatého.

Vstupní branou do kontemplativního života je pro Habáňe poznání přirozeného řádu a plánu Stvořitele, poznání skutečnosti našeho světa, jež skrze svou nekonečnou rozmanitost odráží a reprezentuje Boží dobrotu a moudrost. Smysl jsoucna neleží v něm

---

⁹¹³ HABÁŇ, Metoděj. *Psychologická antropologie*, s. 39

⁹¹⁴ HABÁŇ, Metoděj. *Psychologická antropologie*, s. 46-47.

samém, ale v návratu zpět k nejvyššímu cíli, z něhož svět vzešel. Eminentním způsobem je k němu uschopněn člověk skrze zapojení do řádu milosti. Na tomto půdorysu světa odrážejícího Boží velikost a slávu a přirozenosti tíhnoucí ke svému stvořiteli se odehrává celý kontemplativní a mystický život.⁹¹⁵

Když jsme označili dílo o kontemplativním životě za nárys spirituální nebo mystické antropologie, je zřejmé, že Habáň se soustřeďuje na průzkum antropologických konstant, jež člověku umožňují účast v nazírání Boží skutečnosti. Nachází ji v duchovní stránce lidského života, která člověka pozvedá nad úroveň živé přírody a umožňuje mu účast na Božím životě. Oporou mu je myšlenka analogické podobnosti mezi lidskou přirozeností a přirozeností Boží. Uznává sice postulát negativní teologie o absolutní odlišnosti Boha a světa, ale zároveň ho doplňuje o upozornění na hlubokou vnitřní spojitost mezi Stvořitelem a stvořením, které nese nesmazatelnou stopu svého původce: „Nic není tak nepodobného jako Bůh a tvor, ale zároveň nic není tak podobného jako Bůh a člověk. Boží prozřetelnost stanovila všemu přiměřený cíl a přiměřených inteligentní bytosti je věčný život.“⁹¹⁶

Přirozená možnost poznávat a milovat Boha umožněná analogickým vztahem mezi stvořením a Stvořitelem může díky Boží milosti dospět až k dokonalé podobnosti, dokonalému poznání a lásce k Bohu, k nazírání na Boží slávu. Kontemplativní život začíná a koření v lidské přirozenosti. Díky milosti a skrze postupné očišťování směřuje nad svět, k plnosti Boží. Proto „předpokládá snahu oddělit se a zbavit se přilnutí k věcem, které nejsou Bůh a snahu o spojení s Bohem skrze Krista.“⁹¹⁷ Habáň rozhodně netvrdí, že by kontemplativního života bylo možné dosáhnout pouze skrze přirozené prostředky. Příprava duše vycházející z vlastního úsilí člověka ho pouze uschopňuje k přijetí Boží milosti a Božího vedení – očištěná duše je médiem, prostředím, v němž se může rozlévat Boží milost jako světlo. V kontemplativním životě je duše nejlépe nasměrována k svému přirozenému cíli – k Bohu a proto nezažívá ani odcizení, ani prázdnotu, ale dochází ke klidnému a stálejšímu spojení s Bohem.⁹¹⁸

V druhé části textu nazvané „Co je kontemplativní život“ se Habáň vrací k otázce vnitřní podstaty kontempace a k jejímu vztahu k lidské racionalitě. Vztah k přesnému a

---

⁹¹⁵ HABÁŇ, Metoděj. *Vita contemplativa*, s. 7-8.

⁹¹⁶ HABÁŇ, Metoděj. *Vita contemplativa*, s. 10.

⁹¹⁷ HABÁŇ, Metoděj. *Vita contemplativa*, s. 11.

⁹¹⁸ HABÁŇ, Metoděj. *Vita contemplativa*, s. 17.

objektivnímu myšlení je pro něj v oblasti duchovního života velmi důležitý: „Přesné pojmy racionální analýsy poskytují víře nebo rozvoji duchovního života velké dobro, aby dospěla spiritualita k plnějšímu pochopení sebe samé, je-li dána do přesného lidského vyjádření“.⁹¹⁹ Kontemplace vycházející z přesného filosofického myšlení ho ale zásadním způsobem přesahuje. Neztrácí tím svou intelektuální kvalitu, proměňuje se ale v láskyplné spojení s Bohem: „Kontemplace ve vlastním smyslu je z víry spojené s láskou, v níž přichází duše k Bohu Otci, jehož láskyplná iniciativa uvádí duši do svého tajemství.“⁹²⁰ Pro kontemplativní, mystické spojení s Bohem je proto příznačné vyjevování pasivní, patické formy lidské existence, jež se v ní otevírá aktivnímu principu Božího působení.⁹²¹

Jemná rovnováha mezi aktivním, intelektuálním a pasivním, mystickým prvkem kontemplativního života byla podle Habáně výrazně narušena v moderní době, jejíž počátky klade spolu s Maritainem, na nějž zde odkazuje, k Rousseauovi, který položil rovnítko mezi lidskou přirozenost a přírodu. Obraz člověka, který tím získáváme, je jednak až naivně dobrý, přičítající všechnu zkaženost a nerušenost pouze vnějším vlivům, jednak velmi emotivistický a sentimentální. Habáň hovoří přímo o vředu, který rozleptává strukturu křesťanské spirituality. Vytváří se křesťanství „citu, vášní, smyslnosti a každé citově-vášnivě nevázanosti“.⁹²² Porušený obraz lidské přirozenosti, které ji zbavuje specificky lidské racionality, svobody a odpovědnosti za vlastní činy vede k falešnému mysticismu, jenž svádí člověka na klamné cesty vedoucí k naplnění touhy po intenzivním a smysluplném životě.

Skutečný kontemplativní život proto nemůže být pouze psychologickou technikou vedoucí k naplnění citových potřeb a emocionálnímu uklidnění, ale především přebýváním v Boží blízkosti – „Boha v duši a duše v Bohu“.⁹²³ Afektivní prožívání kontemplace je pouze vnější pohnutkou obsahující sice „žár a oheň nejčistší radosti“,⁹²⁴

---

⁹¹⁹ HABÁŇ, Metoděj. *Vita contemplativa*, s. 19.

⁹²⁰ HABÁŇ, Metoděj. *Vita contemplativa*, s. 20.

⁹²¹ K patickému rozměru lidského života, srov. BURDA, František. *Za hranice kultur: transkulturní perspektiva*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2016, s. 128-134.

⁹²² HABÁŇ, Metoděj. *Vita contemplativa*, s. 26.

⁹²³ HABÁŇ, Metoděj. *Vita contemplativa*, s. 27. Habáň se na tomto místě odkazuje na Tomáše Akvinského a mistra Eckharta a připomíná 1. list Janův: „Kdo zůstává v lásce, zůstává v Bohu a Bůh v něm.“ (1. Jan 4,16)

⁹²⁴ HABÁŇ, Metoděj. *Vita contemplativa*, s. 27.

ale vedoucí k „spolupoznání milovaného Božího přítele“, v němž se láska a poznání vzájemně propojují a obohacují. Skrze kontemplaci je člověk povýšen nad čas do věčného života a koná totéž dílo, co Bůh koná ve věčnosti.

V našem stručném přehledu jsme se zastavili pouze u hlavních principů, o něž Habáň skutečnost kontemplativního života opírá, především hluboký vzájemný vztah mezi lidskou přirozeností a Boží milostí, jež umožňuje transcenci lidského života a spolupodílení se na životě Božím. Zastavili jsme se krátce i u narušenosti, kterou do duchovního života vnáší naturalistické chápání lidské přirozenosti a důraz na emocionalitu v životě víry. Tím by ale představení textu *Vita contemplativa* nebylo úplné. Knížka není pouhou obhajobou v tomismu zakořeněné škole mystiky, ale nabízí i krásné a strhující pasáže o účincích duchovního života:

Radost, kterou duše prožívá v kontemplaci, není jen radost z odhalené pravdy, ale je to jakýsi druh souladnosti a zlíbení z Božího dobra, je to láska k Bohu, která je výsledkem kontemplativního vztahu, není to jen poznání. Je to záliba z přítomnosti Boží, s níž nás láska spojuje, záliba z toho, koho milujeme. Mezi první úsvit života iluminativního patří objev v duši, že Bůh je Otec a věřící jsou jeho děti. Nastává nový život z nového příchodu Krista do duše.⁹²⁵

---

⁹²⁵ HABÁŇ, Metoděj. *Vita contemplativa*, s. 29-30.

11 Odkaz Metoděje Habáně

Jak při vědomí, že „žádný jednotlivý člověk přece nebyl čistou realizací jednoho z historicko-sociálních typů vědomí“⁹²⁶ adekvátně interpretovat odkaz života a díla Metoděje Habáně? Při zpětném ohlednutí vyvstává jako zcela určující důraz na filosofické tázání a metodu práce. Metoděj Habán se ve svém díle nezaměřoval primárně na teologické otázky, nebyl apologetou křesťanství, ve větší části svých textů se tématy spojenými s jedinečností křesťanského Zjevení nezabýval. Jeho eminentním zájmem bylo ohledávání „filosofických předpokladů“, struktur ukrytých v hloubi skutečnosti žitého světa, která vytvářejí předpoklady pro realizaci Zjevení. Křesťanství bylo sice neodmyslitelně součástí jeho životního příběhu, svým dílem ale Habán svědčí spíše o hledání „základních pojmů křesťanské metafyziky“,⁹²⁷ než o činnosti vycházející z konkrétního historického odkazu evangelia. Tímto prizmatem chceme k jeho odkazu přistupovat.

V úvodu naší práce jsme hovořili o tomismu jako o jedné z moderních utopií. Záměrně jsme neakcentovali vztah náboženství nebo křesťanství k moderní společnosti, ale tomistickou filosofii jako jeden z ucelených myšlenkových proudů podílejících se zevnitř na utváření modernity. K obhajobě tohoto přístupu musíme učinit několik poznámek. Přestože samotní tomističtí filosofové vždy zdůrazňovali přísnou distinkci mezi filosofickým a teologickým myšlením, „přirozeným“ filosofickým systémem a teologií inspirovanou nadpřirozeným Zjevením, kritici tomismu naopak poukazovali na to, že následovníci svatého Tomáše jasně mezi teologií a filosofií nerozlišují a jsou příliš poplatní axiomům založeným na víře. Překračování hranice mezi teologií a filosofií bylo předmětem kritiky, jíž vznášeli vůči českým dominikánským novotomistům v meziválečné době Jan Patočka⁹²⁸ nebo František Krejčí⁹²⁹ a upozorňují na ní i současní komentátoři Habánova díla.⁹³⁰

---

⁹²⁶ MANNHEIM, Karl. *Ideologie a utopie*, s. 251.

⁹²⁷ Srov. TRESMONTANT, Claude. *Základní pojmy křesťanské metafyziky*. Praha: Aula, Řím: Křesťanská akademie, 1994.

⁹²⁸ Srov. PATOČKA, Jan. *Teologie a filozofie*. *ČM* 1929, roč. XXV, č. 2, s. 138-143; ID. *Mezinárodní filosofická konference thomistická*. *ČM* 1932, roč. XXVIII, č.5, s. 319-320 a č. 6, s. 372 – 373; ID. *Několik poznámek k důkazům boží jšoucnosti u Tomáše Akvinského*. *ČM* 1933, roč. XXIX, č. 3-4, s. 138-148.

⁹²⁹ KREJČÍ, František. *Filozofická revue*. *ČM* 1929, roč. XXV, č. 1, s. 90-91.

⁹³⁰ Libor Ovečka uvádí: „Habán vystupuje jako filosof, ale v některých svých polohách se skrytě a nepřiznaně, možná dokonce neuvědoměle, opírá o Boží zjevení a křesťanskou víru, neboť bez ní by

Vztah mezi přirozenou a nadpřirozenou rovinou lidského poznání patrně navždy zůstane jednou z klíčových filosofických a teologických otázek.⁹³¹ Aniž bychom v naší práci usilovali o rozřešení takto komplexního problému, musíme upozornit na důležitost této problematiky pro sebepojetí Habáňova díla. Metoděj Habáň chápal svůj přístup k řešení filosofických, etických a psychologických otázek primárně jako přístup „přirozený“ a „vědecký“.⁹³² Rozsouzení oprávněnosti nároku na označení své metody za přirozenou a vědeckou, které Habáň vznáší, závisí na perspektivě posuzovatele. Pro naše hodnocení Habáňova odkazu je stěžejní, že on sám usiluje o obhajobu určitého „utopického“ myšlenkového systému, nikoli o obhajobu systému náboženského nebo spirituálního, ve smyslu vnitřní náboženské zkušenosti člověka.

Nechceme ovšem tvrdit, že by Habáň nebyl v dostatečné míře křesťanem. Jeho dílo však vykazuje známky nikoli opomíjení křesťanství nebo nekřesťanskosti, jako spíše před-křesťanskosti. Tedy jakési přípravy, vytyčení pole pro přijetí křesťanské zvěsti. Momenty explicitního výkladu křesťanské nauky nacházíme u Habáňe nejvíce v jeho vnitřní působení v roli duchovního učitele a vůdce. V této poloze se odhaluje jeho hluboké zakořenění v biblickém textu i smyslu pro konkrétní, dějinné ukotvení biblického poselství, které je ve většině ostatních textů setřeno.⁹³³ K explicitně teologickým otázkám se Habáň více vyjadřoval v šedesátých letech v souvislosti s vnitřní proměnou katolické teologie. K interpretaci tohoto období se ještě vrátíme.

Pokud tedy hodnotíme Habáňovo myšlení jako moderní „utopický“ systém, v čem spočívaly jeho základní principy? Za prvé nešlo o systém v úzkém slova smyslu

---

k mnoha závěrům vůbec nebyla schopna dojít.“; OVEČKA, Libor. „Člověče, bylo ti oznámeno, co je dobré...“, s. 200. Petr Husák v souvislosti s Habáňovou Filosofickou antropologií píše: „Habáňově práci by opravdu slušelo označení teologická nebo aristotelsko-tomistická antropologie.“; HUSÁK, Petr. *Osobnost Dominika Pecky*, s. 94.

⁹³¹ Srov. SCHOCKENHOFF, Eberhard. *Vykoupená svoboda: o co v křesťanství jde*. Praha: Paulínky, 2015, s. 15-50.

⁹³² Srov. HABÁŇ, Metoděj. *Přirozená etika*, s. 15-16; ID. *Ethická skutečnost*, s. 56-60; ID. *Metafysika a život*, s. 49-52; ID. *Metafysika jako věda reální a věda absolutního řádu*, s. 98-102; ID. *Jak poznat Boha*, s. 53-57; *Co se scholastikou*, s. 38-42.

⁹³³ Srov. HABÁŇ, Metoděj. *Přednášky otce Metoděje Habáňe O. P. psané pro mnišky řádu Kazatelského v době totality, když neměl možnost věnovat se jim*; ID. *Život z božských ctností víry, naděje a lásky*; ID. *Vita contemplativa*. Dále srov. Habáňovy texty v časopise *Na hlubinu*: HABÁŇ, Metoděj. *Vnitřní život Kristův a náš*. *NH* 1942, roč. 17, č. 1, s. 16-21; č. 2, s. 74-79; č. 3, s. 138-143. Dále pak: ID. *Pane kolikrát*. *NH* 1942, roč. 17, č. 4, s. 205-209; ID. „Aby vše podřídil Otci“. *NH* 1942, roč. 17, č. 5, s. 259-263.

filosofický, ale pokus o promyšlení nové světonázorové syntézy. Syntézy v několika významových rovinách. V první řadě o vytvoření celostního interpretačního rámce pro výsledky jednotlivých věd; architektury, do níž by bylo možné výsledky moderní vědy zasadit a odpovídajícím způsobem zhodnotit. Bez metafyzické architektury je podle Habáně v podstatě nemožné poznat smysl a význam jednotlivých dílčích vědeckých poznatků.⁹³⁴ Na druhé rovině měla syntéza směřovat k propojení metafyziky a praktické filosofie života: „Nová synthese životní, vystavěna na tomismu, musí jíti z metafysiky k životu.“⁹³⁵ Metafyzické principy tomistické filosofie měly být svorníkem, který umožní znovuvybudovat fragmentizovanou stavbu moderního evropského myšlení a navázat na něj konkrétní etické, sociální a politické programy. Metoděj Habáň se proto konsekventně nezastavoval u promyšlení metafyzických východisek tomismu, ale aplikoval je do oblastí praktického života, zejména do sféry etiky a psychologie.

Chápání filosofie jako uzavřeného, pevně vymezeného systému bylo mnohdy předmětem kritiky tomismu. Milan Machovec hovoří o „absolutní strnulosti“ tomistické soustavy, „absolutní neživotnosti vlastních principů“ a „dogmatismu přímo klasickém“.⁹³⁶ Jak ale upozorňuje Mikuláš Lobkowicz, neschopnost současné filosofie vytvořit ucelený filosofický systém má i negativní dopady. Ve filosofickém myšlení druhé poloviny dvacátého století, podle jeho mínění, v podstatě neexistuje žádný proud, který by byl schopen systematicky a synteticky odpovídat na základní životní a společenské otázky. Jednotlivé filosofické školy se často stávají pouze do sebe uzavřenou hrou a otevírají tak prostor pro vznik buď radikálního postmoderního relativismu a nihilismu nebo politických ideologií.⁹³⁷ Otázka, zda existuje nějaký myšlenkový systém, který by mohl být „novou syntésou životní“, proto zůstává stále otevřená.

Druhým charakteristickým znakem Habáněva tomismu byl koncept přirozenosti. Zdá se, že také tato skutečnost jej dovoluje řadit k „velkým vyprávěním“ modernity, v nichž člověk není chápán jako sociálně konstruovaný nebo kulturně determinovaný, ale je definován svými primordiálními rysy, ať už se jedná o příslušnost k určitému národu, společenské třídě nebo biologicky dané rase. V Habáněvě myšlení je lidská přirozenost definována skrze svůj vztah k metafyzickým principům a ontologické struktuře a řádu

---

⁹³⁴ Srov. HABÁŇ, Metoděj. *Metafysika první filosofie*, s. 19-21. ID. *Metafysika a život*, s. 49-52.

⁹³⁵ HABÁŇ, Metoděj. Úvodní proslov - Životní názor. In. ID. (ed). *Sborník mezinárodních tomistických konferencí*, s. 36.

⁹³⁶ MACHOVEC, Milan. *Novotomismus*, s. 65-67.

⁹³⁷ LOBKOWICZ, Mikuláš. *Křesťanství a filosofie ve XX. století*, s. 78-80.

skutečnosti. Přirozeností je myšlen vlastní cíl existence každého jsoucná, v případě člověka pak ukotvení tohoto cíle v transcendentu:

Přirozenost dává každé věci, a tedy i člověku, určitou plnost vlastního bytí, ale i rozsáhlé schopnosti aktivity a úkonů, protože přirozenost je jejich základním zdrojem a činností dosahuje cílů. [...] Přesné pojetí přirozenosti vychází z pojetí jsoucná jako absolutního zdroje poznání.⁹³⁸

Existence metafyzického řádu je základní garancí lidských duchovních schopností, které přesahují pouhou biologickou stránku lidského života. Díky transcendentně ukotvené lidské přirozenosti můžeme hovořit o člověku jako o svobodné bytosti schopné racionálního uvažování a dobrého jednání. Metoději Habáňovi a dalším tomistickým myslitelům můžeme oprávněně vyčítat malou citlivost pro zasazenost člověka do dějin; u Habáňe vystupuje nízké doceňování konkrétní historické a kulturní situace obzvláště zřetelně. Na druhou stranu je aristotelsko-tomistická koncepce lidské přirozenosti asi nejpromyšlenějším pokusem o zasazení lidského života mimo řád čisté imanence. Pokusem, který by zároveň nevycházel z nadpřirozeného zjevení, ale byl založen pouze na reflexi přirozeného rozumu.

Metoděj Habáň se tak řadí do dlouhé tradice křesťanského přemýšlení o přirozeném zákoně, který člověku umožňuje i bez kontaktu s Božím zjevením poznávat základní principy dobra a zla,⁹³⁹ a zároveň usiluje o obhajobu lidské přirozenosti proti ostatním moderním filosofickým představám o člověku.

Za třetí byl typickým rysem Habáňova myšlení důraz na vědu. Jak o tom svědčí četné články na stránkách Filosofické revue i jeho knižní dílo, především *Psychologie*, pracoval Habáň intenzivně s výsledky moderních přírodních věd. S moderním myšlením jej spojuje nejen zájem o získávání přesných, empiricky podložených vědeckých výstupů, ale i snaha o jejich zasazení do vyššího interpretačního rámce. V případě tomistů je tímto rámcem metafyzika.⁹⁴⁰ Tomistický filosofický systém je považovaný za „nejvíce vědecký“ protože jako jediný pracuje s nástroji nejvyšší vědy, která se zabývá prvními důvody a příčinami jsoucná:⁹⁴¹ „Ztratí-li se filosofický ráz, nejsou tyto vědecké obory,

---

⁹³⁸ HABÁŇ, Metoděj. *Filosofická anthropologie*, s. 14.

⁹³⁹ Srov. Řím 1,19 – 2,16; PELIKAN, Jaroslav. *The Emergence of Catholic Tradition (100-600)*. Chicago: University of Chicago Press, 2004, s. 32-33.

⁹⁴⁰ HABÁŇ, Metoděj. *Metafyzika a život*, s. 49-52; ID. *Metafyzika jako věda reální a věda absolutního řádu*, s. 98-102; ID. *Filosofie a vědecké poznání*. *FR* 1937, roč. 9, s. 161-165.

⁹⁴¹ HABÁŇ, Metoděj. *Metafyzika a život*, s. 49-52.

jako je ethika nebo psychologie ani vědou ani filosofií, je to neurovnaný a nakupený materiál, kterého se neujala vyšší architektura.“⁹⁴²

V tomto bodě tkví hlavní příčina Habáňova nesouhlasu s dobovou pozitivistickou koncepcí vědy. V Habáňově uvažování se věda nezastavuje u bezprostřední racionální reflexe empiricky získaných poznatků. Za opravdovou vědu považuje pouze takový způsob vědeckého myšlení, které je schopno dojít až k prvním příčinám a důvodům, k univerzálním metafyzickým principům. Empirické zkoumání jednotlivých jevů, jejich třídění a interpretace na základě různých teoretických konceptů je podle tomistického konceptu vědy pouze prvním stupněm vědeckého poznání.⁹⁴³ Empirická věda dojde svého naplnění a završení v moudrosti, v poznání příčiny a podstaty jsoucna.⁹⁴⁴ Podle Habáňe pouze tomistická filosofie dokáže dospět k nejúplnějšímu pochopení vědy: „Pravda, jistota a věda, jako pojmy kritické a filosofické, mají jak ve svém vzniku, tak ve vývoji v pojetí tomistickém mnohem hlubší a důkladnější a přesnější význam než v neurčitém, často velmi složitém a relativním pojetí moderních myslitelů.“⁹⁴⁵

Můžeme takto vystavěný myšlenkový systém považovat vedle liberálně humanitního nebo socialisticko-komunistického proudu za samostatný a svébytný projev moderního myšlení?⁹⁴⁶ Nacházíme v Habáňově tomistickém myšlení nějaké specifické „neskutečné“ rysy transcendingící každodenní zkušenost, které by nebylo možné zařadit do tří zmíněných systémů? Domnívám se, že tím co, vytváří jedinečnost tomistického systému, a co se názorně projevuje i v Habáňově díle, je syntetický, celostní pohled na skutečnost, který umožňuje propojit nejabstraktnější metafyzické principy s konkrétní aplikací do oblasti humanitních a společenských věd s konsekvencemi pro psychologii, sociologii i politické myšlení. Svěbytnost a hloubka této myšlenkové tradice spojená s její schopností

---

⁹⁴² HABÁŇ, Metoděj. Co se scholastikou. *FR* 1948, roč. 16, s. 42.

⁹⁴³ K tomistické koncepci vědy, srov. MACHULA, Tomáš. Rozdělení a metody vědy podle Tomáše Akvinského. In AKVINSKÝ, Tomáš. *Rozdělení a metody vědy: komentář k Boethiovu spisu „De trinitate“*, Q. 5-6. Praha: Krystal OP, 2005, s. 8-25.

⁹⁴⁴ Na jednom místě Metoděj Habáň metafyziku a moudrost ztotožňuje: „Mezi hodnotami lidského života moudrost čili metafyzika zaujímá přední místo, neboť metafyzika je vědou nejvíce intelektuální.“ HABÁŇ, Metoděj. *Metafyzika a život*, s. 52.

⁹⁴⁵ HABÁŇ, Metoděj. Nepřesnosti v české filosofii. *FR* 1938, roč. 10, s. 56.

⁹⁴⁶ Srov. MANNHEIM, Karl. *Ideologie a utopie*, s. 252-280.

reálně proměňovat společenskou a politickou situaci je tím, co jí dává nárok na zařazení mezi „moderní relativní utopie“.⁹⁴⁷

Nabízí se otázka, zda Habáňovo myšlení neřadit spíše do čtvrtého Mannheimem nabízeného proudu, tedy do konzervatismu.⁹⁴⁸ Domnívám, se že v Habáňově díle schází typické rysy konzervativního uvažování. Tím, co nejvýrazněji charakterizuje konzervatismus je pocit nostalgie, vzpomínka na zašlou idealizovanou minulost.⁹⁴⁹ Nic podobného v Habáňových textech nenacházíme. Habáň se neodkazuje na nějakou zlatou epochu evropských dějin, ať už by to bylo období antiky nebo středověku, ale usiluje o obrodu současnosti skrze proměnu filosofického myšlení, o prosazení aristotelsko-tomistické filosofie jako programu společenské reformy. Zmiňuje-li středověkou nebo antickou tradici, nečiní tak proto, aby srovnával současný úpadek s dřívější slávou, ale aby připomněl historické kořeny vlastní filosofické tradice.

Zdá se, že pro konzervativní myšlení je určující jistá citlivost pro dějiny, ať už založená na skutečném historickém studiu nebo vyvolaná nostalgickým vzpomínám. Konzervatismus ze své podstaty usiluje o uchování určité konkrétní historické situace nebo o její návrat, znovuoživení. S ničím podobným Habáň nepřichází. Naopak můžeme říci, že je k jednotlivým konkrétním historickým událostem spíše nevšímavý. Zajímají ho věčné filosofické principy, které určují strukturu a charakter lidské osoby. Přemýšlí o tom, jak tyto principy zrealizovat v současnosti a podniká pro to konkrétní kroky. Celé jeho dílo je nesené výzvou k aktivnímu životu v současnosti, nikoli k obracení se nazpět v historickém vývoji. Určitým doplňujícím rysem, který ho vyčleňuje z konzervativního milieu, je často připomínaný kladný vztah k modernímu umění.⁹⁵⁰

Charakterizuje-li evropskou modernu víra v uzavřené a všeobjímající myšlenkové systémy, je Metoděj Habáň pevnou součástí moderního světa. Určujícím historickým kontextem jeho života a díla je meziválečná doba žijící vírou v možnost velkých a systematických řešení společenských a politických problémů. Je zřejmé, že každá z velkých „ideologií a utopií“ měla svoji přívětivou i odvrácenou tvář. Pokud socialismus inspiroval řadu sociálních reforem a vznik sociálního státu, přinesl zároveň i marxistickou totalitu a rozdrčení milionů lidských životů. Odkazem liberalismu je vznik parlamentní

---

⁹⁴⁷ Srov. MANNHEIM, Karl. *Ideologie a utopie*, s. 246.

⁹⁴⁸ Srov. MANNHEIM, Karl. *Ideologie a utopie*, s. 266-273.

⁹⁴⁹ K pokusu o pozitivní vyjádření konzervativního přístupu ke společnosti, politice a dějinám srov. SCRUTON, Roger. *Smysl konzervatismu*. Praha: Torst, 1993, zejm. s. 16-32.

⁹⁵⁰ Srov. FLOSS, Karel. Metoděj Habáň (1899-1984) a tomismus, s. 41-44.

demokracie a právního státu, ale i morální relativismus a rozrušování základních sociálních vztahů. Obdobně moderní tomistické myšlení zanechává dědictví petrifikované a v mnoha ohledech neživotné filosofie, ale také odkaz jednoho z mála, možná jediného, systému, který je schopný bránit lidskou přirozenost a existenci člověka jako svobodné duchovní a racionální bytosti a zároveň inspirovat vznik konkrétních sociálních a politických programů. Jsem přesvědčen, že Metoděj Habáň reprezentuje spíše druhou, otevřenou stranu moderní tomistické tradice.

Nakonec se zbývá krátce zastavit u proměny, jíž Metoděj Habáň prošel v šedesátých letech. Z původně spíše levicově orientované a progresivní osobnosti se ve vnímání mladší generace katolických intelektuálů změnil v postavu konzervativní a uzavřené. Jak tento obrat vysvětlit? Částečně to mohlo být způsobeno, a vzpomínky pamětníků to potvrzují, lidmi, kteří v té době Habáňe obklopovali. Postavy, jakými byli Kazimír Večerka nebo Miloslav Skácel, tíhly k radikálnímu, uzavřenému konzervatismu a ocitaly se i za hranicí oficiálního katolického křesťanství. V protikladu k nim působil Habáň v přímém kontaktu se studenty a mladými lidmi, jimž se v té době věnoval, velmi otevřeně.

Příčiny Habáňova „obratu“ je ale patrně nutné hledat na hlubší rovině. Domnívám se, že zásadní roli zde sehrála změna společenského kontextu, postupné opouštění velkých systematických světonázorových konceptů a hledání nových cest k řešení teoretických filosofických problémů i praktických společenských otázek. Tento posun jsme mohli pozorovat na straně socialistického marxistického myšlení u Milana Machovce. Na straně katolických intelektuálů jej formulovala mladá nastupující generace. Jiří Němec si v souvislosti s programem ekumenického semináře v Jirchářích poznamenal: „Je třeba, aby se nové zformulovalo a prorazilo starou krustu.“⁹⁵¹

V šedesátých letech jsou podrobovány kritice a přehodnocování všechny velké systémy vytvářející evropskou modernu. Ve zvýšené míře se začíná poukazovat na iluzornost jejich naddějiného, zdánlivě objektivního a univerzálně platného významu. Společenský kvas doby přináší znovupromyšlení politického a sociálního směřování západní společnosti, marxismu ve východním socialistickém bloku a ostatně i ukotvení katolického teologického myšlení v tomistické filosofii. Jak opět poznamenává Mikuláš

---

⁹⁵¹ LP, f. Jiří Němec, sign. N13, Jircháře, 1964. Koncepce práce v semináři, 23. 9. 1964.

Lobkowicz: „Zdá se, že dnes není možné ve filosofii ani v teologii rozvíjet zároveň uzavřený a všeobjímající systém.“⁹⁵²

Domnívám se, že Metoděj Habáň nechtěl, a možná ani nemohl, na tuto proměnu myšlenkového klimatu přistoupit. Působí proto až paradoxně, že se podílel na činnosti obou hlavních dialogických fór v českém intelektuálním prostředí – na semináři dialogu mezi marxisty a křesťany a na ekumenickém semináři. Zdá se, že pro Habáňovo myšlení, nebo přinejmenším pro jeho veřejnou prezentaci, byla nejvhodnějším způsobem vyjádření kritická polemika, která jasně stanovila vlastní výchozí postavení a usilovala o vyvrácení pozice druhé strany. Dialogický způsob práce, který předpokládá i schopnost jistého zpochybnění vlastních pozic mu byl nejspíše bytostně cizí. I v tomto ohledu se ukazuje být spíše dědicem moderního myšlení se snahou o jasné a pevné vytyčení hranic, než autorem tíhnoucím k postmodernímu smývání a překračování jasně daných rozdílů.

Můžeme-li Habáňovo působení v šedesátých letech interpretovat skrze změnu celkového historického kontextu, jakým způsobem přistupovat k jeho postoji k nejvýraznějšímu projevu této proměny v katolickém prostředí, k Druhému vatikánskému koncilu? Jak již na začátku sedmdesátých let poznamenal Karel Floss, u kořene sporů kolem interpretace koncilu stojí rozdílné metafyziky a zároveň: „Aggiornamento je vyjádřením potřeby aktualizovat pravdy, které jsou samy o sobě hodnotné, nemají ale valnou cenu, nejsou-li tvůrčím způsobem vyjádřeny a předkládány v daném čase.“⁹⁵³

Tyto dva momenty určují Habáňův postoj ke koncilu. Metoděj Habáň ve svých článcích podporoval nutnou aktualizaci způsobů, jakými se prezentuje církevní nauka.⁹⁵⁴ Zároveň ale pro něj bylo nepřekročitelnou zábranou vyjadřovat křesťanské pravdy jinak než jazykem tomistické filosofie, jak ukázal jeho spor o eucharistii s Josefem Zvěřinou. Konsekventně tedy setrval na svých původních pozicích, v nichž chápal tomismus jako nejpřesnější nástroj pro poznání a vyjádření reality.

Základním kamenem Habáňova odkazu nakonec zůstává jeho výchozí předpoklad: „tomismus = pravda“.⁹⁵⁵ A záleží již jen na filosofickém ukotvení každého čtenáře, zda

---

⁹⁵² LOBKOWICZ, Mikuláš. Křesťanství a filosofie ve XX. století, s. 81.

⁹⁵³ FLOSS, Karel. Oč vlastně jde? *Duchovní pastýř* 1971, roč. 21, č. 8, s. 117.

⁹⁵⁴ Srov. HABÁŇ, Metoděj. Novost v křesťanství. *Duchovní pastýř* 1963, roč. 13, č. 9, s. 162-163; ID. Některé problémy kolem koncilu. *Duchovní pastýř* 1966, roč. 16, č. 7, s. 125 -126; ID. Teologie jako věda. *Duchovní pastýř* 1966, roč. 16, č. 4, s. 68-70.

⁹⁵⁵ HABÁŇ, Metoděj. Úvod do tomismu. *FR* 1931, roč. 3, s. 147.

bude tento nárok považovat za vědecky obhajitelný a obhájený a tomistická metafyzika mu bude nejvyšší vědou nebo zda k němu bude přistupovat skepticky jako k jednomu z legitimizačních diskurzů moderního vědění, který pravdu o lidském životě spíše zakrývá, než aby nás k ní přibližoval.

12 Závěr

V předkládaná práci jsme usilovali o rekonstrukci života a myšlenkového odkazu Metoděje Habáně, českého dominikánského kněze, filosofa a organizátora řady vzdělávacích a publikačních aktivit. Na počátku práce jsme si vytkli dva hlavní cíle. Za prvé přinést kritické vykreslení Habáněvy životní dráhy a za druhé jej představit jako určitý specifický typ (novo)tomistického myslitele. Základním teoretickým předpokladem, s nímž jsme do naší práce vstupovali, byla teze, že Habáň nepředstavuje konzervativní nebo anti-moderní způsob vztahování se k modernímu světu, ale že jeho život a dílo svědčí o svébytném, vlastním uchopení problémů modernity.

První část práce, mapující Habáněvy životní osudy, představila oblouk, jenž Habáň během svého života opsal. Od počáteční formace v dominikánském řádu, přes aktivní působení v meziválečné obnově české katolické církve, potýkání se s represemi komunistického režimu až po zapojení do veřejné činnosti v době uvolnění v šedesátých letech a skryté působení v závěrečné fázi života během normalizace. Zdá se, že dva hlavní póly, které určovaly Habáněův život, byla věrnost povolání do řeholního života a k myšlení utvářenému odkazem Tomáše Akvinského na jedné straně a na straně druhé vyrovnávání se s nejednoznačností a komplikovaností dobové situace. Z tohoto pohledu byla nejnáročnějším obdobím Habáněova života padesátá a šedesátá léta, v nichž se musel vyrovnávat s tlakem vládnoucí moci a se souběžně probíhající hlubokou proměnou teologického a filosofického myšlení.

V druhé části práce jsme se pokusili blíže odpovědět na otázku, proč můžeme Metoděje Habáně považovat za reprezentanta svébytné odnože moderního myšlení. Bližší pohled do jeho díla ukazuje, že jeho hlavní osou byla snaha o představení pozitivního obrazu člověka, jakožto racionální, svobodné bytosti, a na jejím základě vystavěného programu hluboké vnitřní obnovy společnosti. Habáněovo myšlení nejlépe charakterizuje snaha o syntetický a vědecký přístup k řešení filosofických i společenských otázek a důraz na koncept lidské přirozenosti.

Je odkaz Metoděje Habáně aktuální i pro současnost? Domnívám se, že ve větší míře je spíše připomínkou skutečných i myšlenkových zápasů, jimiž česká církev procházela v průběhu dvacátého století. Pokud ale současná společnost nechce rezignovat na hledání odpovědi na otázku, kým je člověk, jaká je podstata jeho života a jaký je cíl, k němuž svým životem směřuje, zůstane tomistická filosofická antropologie a psychologie tradicí, s níž musí při svém potýkání nutně počítat. V tomto případě zůstane život Metoděje

Habáně důležitou připomínkou, jak byla tato tradice žita a promýšlena v době, jež není časově příliš vzdálená, ale která byla zasazena uprostřed zcela odlišného společenského a kulturního kontextu. Je-li Metoděj Habáň dokladem toho, jak byla tomistická tradice žita ve světě moderny, jakou podobu na sebe vezme její praktická realizace v naší (post)postmoderní současnosti?

13 Seznam zkratek

ABL – Archiv biskupství litoměřického

ABS – Archiv bezpečnostních složek

AGOP – Generální archiv dominikánského řádu v Římě

AP – Aeterni Patris

APB – Archiv české dominikánské provincie v Praze (*Archivum Provinciae Bohemiae*)

APB (Olomouc) – Archiv české dominikánské provincie v Olomouci

CDČT – archiv Centra dějin české teologie

DP – Duchovní pastýř

FR – Filosofická revue

LP – Archiv Libri Prohibiti

NA – Národní archiv v Praze

NH – Na hlubinu

PNP – Literární archiv Památníku národního písemnictví

RD – Růže dominikánská.

SAP – Spisovna Arcibiskupství pražského

ST – Suma teologická

ZA v Opavě (Olomouc) – Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc

14 Bibliografie Metoděj Habáně

Bibliografie vychází z již zpracovaných bibliografií revue *Na hlubinu*⁹⁵⁶ a *Filosofické revue*,⁹⁵⁷ opravuje některé nepřesnosti a doplňuje je o Habánovy knižní práce a další texty z různých periodik. Seznam Habánových textů je rozdělen do dvou hlavních skupin: na oficiálně publikované práce a práce, které nebyly vydány a nacházejí se buď v dominikánském řádovém archivu, nebo v soukromých archivech.

Jednotlivé příspěvky jsou řazeny podle roku vydání. V rámci každého roku nejdříve uvádíme knižní tituly. Po nich následují časopisecké texty řazené podle abecedního pořadí názvu jednotlivých periodik a v rámci každého periodika chronologicky. U nepublikovaných textů dataci neuvádíme, přibližné datace některých z nich jsou uváděny přímo v textu naší práce. Kvůli přílišné délce bibliografie do ní také, až na výjimky, nezařazujeme Habánovy recenze.

14.1 Publikované texty

1923

1. Sv. Tomáš Aquinský a jeho nauka o přebývání nejsv. Trojice v duši spravedlivé. *RD* 1922/1923, roč. XXXVII., č. 11-12, s. 173-175.

1924

1. P. Humbert Clerissac z řádu kazatelského. *RD* 1924/1925, roč. XXXVIII., č. 6, s. 86-88.
2. Nauka sv. Tomáše o očistci. *RD* 1924/1925, roč. XXXVIII., č. 7, s. 100-102.
3. P. Humbert Clerissac z řádu kazatelského. *RD* 1924/1925, roč. XXXVIII., č. 7, s. 102-106.
4. Velebí duše má Hospodina. *RD* 1924/1925, roč. XXXVIII., č. 8, s. 116-117.

1925

1. Bl. Jindřicha Suso malá knížka o lásce. *RD* 1924/1925, roč. XXXVIII., č. 11-12, s. 161-165.
2. Umírající důstojník a růženec. *RD* 1924/1925, roč. XXXVIII., č. 11-12, s. 189-190.
3. Sv. Terezie od Ježíše. *RD* 1925/1926, roč. XXXIX., č. 1, s. 9-12.

---

⁹⁵⁶ NEKVINDA, Libor. *Na hlubinu 1926-1948: bibliografie revue pro duchovní život*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2000.

⁹⁵⁷ PAVLINCOVÁ, Helena. *Filosofická revue 1929-1948: bibliografie časopisu olomouckých dominikánů*. Praha: Filosofia, 1994.

4. Sv. Terezie od Ježíše. *RD* 1925/1926, roč. XXXIX., č. 2, s. 23-25.
5. Ó přesladvá Panno Maria. *RD* 1925/1926, roč. XXXIX, č. 3-4, s. 53-55.
6. Světec pokory. *RD* 1925/1926, roč. XXXIX, č. 6, s. 87-89.
7. Sv. Terezie od Ježíše. *RD* 1925/1926, roč. XXXIX., č. 7, s. 105-107.
8. Sv. Terezie od Ježíše. *RD* 1925/1926, roč. XXXIX., č. 8, s. 124-126.
9. Sv. Terezie od Ježíše. *RD* 1925/1926, roč. XXXIX., č. 9, s. 140-141.
10. Základní myšlenka ethiky u sv. Tomáše. *Život* 1924/1925, roč. 7, č. 6, s. 201-204.

1926

1. Z milosti Boží vyvěrá nadpřirozený život. *NH* 1926, roč. 1, č. 1, *Zásady*, s. 21-26.
2. Z milosti Boží vyvěrá nadpřirozený život. *NH* 1926, roč. 1, č. 2, *Zásady*, s. 65-70.
3. Z milosti Boží vyvěrá nadpřirozený život. *NH* 1926, roč. 1, č. 3, *Zásady*, s. 126-128.
4. Z milosti Boží vyvěrá nadpřirozený život. *NH* 1926, roč. 1, č. 4, *Zásady*, s. 184-186.
5. Z milosti Boží vyvěrá nadpřirozený život. *NH* 1926, roč. 1, č. 5, *Zásady a život*, s. 251-255.
6. Z milosti Boží vyvěrá nadpřirozený život. *NH* 1926, roč. 1, č. 6, *Zásady a život*, s. 301-305.
7. Při posvátných obřadech. *Pax* 1926, roč. 1, č. 9-10, s. 238-240.
8. Při posvátných obřadech. *Pax* 1926, roč. 1, č. 11-12, s. 302-303.
9. Sv. Terezie od Ježíše. *RD* 1925/1926, roč. XXXIX., č. 11-12, s. 179-182.

1927

1. Modlitba (Kurs duchovního života 13). *NH* 1927, roč. 2, č. 6, s. 307-310.
2. Kristus zdroj života. *NH* 1927, roč. 2, č. 9, s. 510-511.
3. Kristu jako zdroj života. *NH* 1927, roč. 2, č. 10, s. 572-574.
4. Při posvátných obřadech. *Pax* 1927, roč. 2, č. 3-4, s. 87-89.
5. Při posvátných obřadech. *Pax* 1927, roč. 2, č. 5-6, s. 129-133.
6. Při posvátných obřadech. *Pax* 1927, roč. 2, č. 9-10, s. 241-243.
7. Z jeho plnosti vše se nám dostalo. *Pax* 1927, roč. 2, č. 11-12, s. 303-306.
8. Zájem Italů o kulturní směry v Československu. *Život* 1927/1928, roč. 9, č. 7-8, s. 24-25.

1928

1. *Potentia et actus dividunt ens et quodlibet genus enti creati*. Thesis pro doctoratu aggregationis in philosophia, Collegio Angelico, Řím, 1928
2. Kontempace vesmíru. *Akord* 1928, roč. 1, s. 253-255.
3. Kontempace vesmíru. *Akord* 1928, roč. 1, s. 292-294.
4. Klid v duši. *NH* 1928, roč. 3, č. 1, s. 16-19.

5. Vznešenost. *NH* 1928, roč. 3, č. 2, s. 64-67.
6. Vznešenost. *NH* 1928, roč. 3, č. 3, s. 125-128.
7. Vznešenost mravních ctností. *NH* 1928, roč. 3, č. 4, s. 174-177.
8. Vznešenost mravních ctností. *NH* 1928, roč. 3, č. 5, s. 233-235.
9. Blahoslavení čistého srdce. *NH* 1928, roč. 3, č. 7, s. 326-329.
10. Ctnostný člověk částí zladěného celku. *NH* 1928, roč. 3, č. 8, s. 380-382.
11. Jas na výšinách. *NH* 1928, roč. 3, č. 9, s. 433-435.
12. Pomluva, nactiutrhaní, donášení. *NH* 1928, roč. 3, č. 9, *Pracovna*, s. 455-456.
13. Protivy. *NH* 1928, roč. 3, č. 10, s. 469-470.
14. V Ježíši Kristu. *Pax* 1928, roč. 3, č. 1-2, s. 33-35.
15. Ovoce kněžství Kristova. *Pax* 1928, roč. 3, č. 7-8, s. 185-186.
16. Vzdůst víry, naděje a lásky. *Pax* 1928, roč. 3, č. 9-10, s. 233-235.
17. Vánoční radost. *RD* 1927/1928, roč. XLI., č. 9, s. 137-138.
18. Příčina naší radosti. *RD* 1927/1928, roč. XLII., č. 1, s. 1-3.
19. Nová svěťice dominikánského řádu. *RD* 1927/1928, roč. XLII., č. 1, s. 10-13.
20. Povýšení sv. Kříže. *RD* 1927/1928, roč. XLII., č. 5, s. 88-90.
21. Dědičné viny není na Tobě. *RD* 1927/1928, roč. XLII., č. 8, s. 145-146.

1929

1. Intuice. *Akord* 1929, roč. 2, s. 264-266.
2. Radost z pravdy. *FR* 1929, roč. 1, s. 1-6.
3. Filosofie přátelství. *FR* 1929, roč. 1, *Poznámky*, s. 47-48.
4. Psychologický základ morálky. *FR* 1929, roč. 1, s. 49-59.
5. Jaký jest smysl života? *FR* 1929, roč. 1, s. 85.
6. Křesťanská revue o katolické filosofii. *FR* 1929, roč. 1, *Poznámky*, s. 94-95.
7. Křesťanská revue o neotomismu ve Francii. *FR* 1929, roč. 1, *Poznámky*, s. 94.
8. Psychologický základ morálky. *FR* 1929, roč. 1, s. 97-103.
9. Ke kritickým poznámkám F. Krejčího v České mysli. *FR* 1929, roč. 1, *Poznámky*, s. 143-144.
10. Intuice etických hodnot. *FR* 1929, roč. 1, s. 146-152.
11. Z psychologie mládí. *FR* 1929, roč. 1, s. 173-175.
12. Poznámky k Šaldově Zápisníku. *FR* 1929, roč. 1, *Poznámky*, s. 187.
13. Oddanost. *NH* 1929, roč. 4, č. 1, s. 4-6.
14. Adoro... *NH* 1929, roč. 4, č. 2, s. 66-68.
15. Splním Hospodinu své sliby. *NH* 1929, roč. 4, č. 3, s. 133-135.
16. Svátek Boží – svátek duše. *NH* 1929, roč. 4, č. 4, s. 187-188.
17. Poslušnost autority. *NH* 1929, roč. 4, č. 5, s. 233-235.

18. Vděčnost. *NH* 1929, roč. 4, č. 6, s. 286-288.
19. Stíny. *NH* 1929, roč. 4, č. 8, s. 412-414.
20. Oddanost dítěte Otci. *NH* 1929, roč. 4, č. 9, s. 450-452.
21. Život v Bohu. *NH* 1929, roč. 4, č. 10, s. 495-497.
22. Psychologické zkoumání. *Život* 1929/1930, roč. 11, č. 5, s. 10-14.

1930

1. Náboženská intuice. *Akord* 1930, roč. 3, s. 77-82.
2. Fysický a psychický svět. *Akord* 1930, roč. 3, s. 208-213.
3. Kontemplativní činnost v etických hodnotách. *FR* 1930, roč. 2, s. 4-7.
4. Život shlížící se ve věčném. *FR* 1930, roč. 2, s. 39-40.
5. Umění socialistické společnosti. *FR* 1930, roč. 2, Poznámky, s. 45.
6. Etické výsledky. *FR* 1930, roč. 2, s. 51-54.
7. Irradiace věčného. *FR* 1930, roč. 2, s. 97-100.
8. Die psychoanalytische Bewegung. *FR* 1930, roč. 2, Poznámky, s. 142-143.
9. Filosofie hodnot a přirozený zákon. *FR* 1930, s. 146-150.
10. Zjevila se láska. *NH* 1930, roč. 5, č. 1, s. 43-45.

1931

1. *Sexuální problém*. 1. vyd., Přerov: Edice Vesmír, 1931.
2. Ultimatum lidské činnosti. *FR* 1931, roč. 3, s. 7-10.
3. Může-li býti konkrétní život etický. *FR* 1931, roč. 3, s. 52-54.
4. Nejširší problém. *FR* 1931, roč. 3, Varia, s. 83-84.
5. Poměr filosofie k životu. *FR* 1931, roč. 3, Poznámky, s. 96.
6. Problém zla. *FR* 1931, roč. 3, s. 97-99.
7. Hodnotný soud nad psychoanalýs. *FR* 1931, roč. 3, Poznámky, s. 140-141.
8. Úvod do tomismu. *FR* 1931, roč. 3, s. 147-150.
9. Sexuální problém. *FR* 1931, roč. 3, Varia, s. 175-177.

1932

1. Úvod do tomismu. *FR* 1932, s. 1-4.
2. Metafysika a život. *FR* 1932, roč. 4, s. 49-52.
3. Filosofický sjezd v Praze. *FR* 1932, roč. 4, s. 97-98.
4. Metafysika jako věda reální a věda absolutního řádu. *FR* 1932, roč. 4, s. 98-102.
5. Česká mysl, časopis filosofický (28., č. 2). *FR* 1932, roč. 4, Poznámky, s. 138-139.
6. Práce filosofických konferencí v Praze 1932. *FR* 1932, roč. 4, s. 145-148.
7. Síla naděje. *NH* 1932, roč. 7, č. 1, s. 5-8.
8. Naděje v křesťanském životě. *NH* 1932, roč. 7, č. 2, s. 60-63.

9. Naděje v utrpení. *NH* 1932, roč. 7, č. 3, s. 134-137.
10. Pramen obnovených radostí. *NH* 1932, roč. 7, č. 4, s. 196-198.
11. „Jdu k tomu, který mne poslal“. *NH* 1932, roč. 7, č. 5, s. 255-257.
12. *Conversatio nostra in caelis est* – mysl křesťanská dlí v nebi. *NH* 1932, roč. 7, č. 6, s. 319-322.
13. Den odpočinku. *NH* 1932, roč. 7, č. 7, s. 386-388.
14. Přelud života. *NH* 1932, roč. 7, č. 8, s. 457-459.
15. Radostné očekávání. *NH* 1932, roč. 7, č. 9, s. 508-510.
16. Životní směr. *NH* 1932, roč. 7, č. 10, s. 572-574.
17. Život pod ochranou Marie Panny. *RD* 1932/1933, roč. XLVI., č. 1, s. 2-3.
18. Sv. Albert jako filosof. *RD* 1932/1933, roč. XLVI., č. 9-10, s. 110-111.

1933

1. *Sexuální problém: eros a sexus v mládí*. 2. vyd., Olomouc: Edice Krystal, 1933.
2. (editor) *Sborník mezinárodních tomistických konferencí v Praze 1932*. Olomouc: Filosofická revue, 1933.
3. Úvodní proslov - Životní názor. In. HABÁŇ, Metoděj. *Sborník mezinárodních tomistických konferencí v Praze 1932*. Olomouc: Filosofická revue, 1933, s. 31-37.
4. *Metafysika první filosofie*. *FR* 1933, roč. 5, s. 19-21.
5. Poznámky k mezinárodním filosofickým konferencím v Praze. *FR* 1933, roč. 5, Poznámky, s. 41-42.
6. *Potentia et actus*. *FR* 1933, roč. 5, s. 49-52.
7. *Revue pro kulturu a život „Řád“*. *FR* 1933, roč. 5, Poznámky, s. 93-94.
8. Spor o vědeckost a původnost na universitě v Praze. *FR* 1933, roč. 5, Poznámky, s. 94.
9. *Potentia et actus*. *FR* 1933, roč. 5, s. 97-99.
10. *Z české filosofie*. *FR* 1933, roč. 5, Poznámky, s. 136.
11. *Problém subjektu – objektu*. *FR* 1933, roč. 5, s. 149-152.
12. *Akademický týden v Praze*. *FR* 1933, roč. 5, Poznámky, s. 187-188.
13. *Duchovní život*. *NH* 1933, roč. 8, č. 1, s. 25-28.
14. *Duchovní život (via purgativa)*. *NH* 1933, roč. 8, č. 2, s. 79-82.
15. *Duchovní život (via purgativa)*. *NH* 1933, roč. 8, č. 3, s. 136-140.
16. *Očistí se z hříchu (via purgativa)*. *NH* 1933, roč. 8, č. 4, s. 199-201.
17. *Očištění z všedních hříchů*. *NH* 1933, roč. 8, č. 6, s. 328-330.
18. *Duchovní život*. *NH* 1933, roč. 8, č. 7, s. 395-399.
19. *Duchovní život (Cesta očistná)*. *NH* 1933, roč. 8, č. 10, s. 559-562.

1934

1. *Matka Marie Kosatíková*. Olomouc: Edice Krystal, 1934.
2. Náboženství a vědecké myšlení. *Akord* 1934, č. 3, s. 4-5.
3. Dvojití poznání Boha. *Akord* 1934, č. 6, s. 1-2.
4. Duchový rys života lidského. *FR* 1934, roč. 6, s. 8-12.
5. Životní a vypěstěná síla v lidském životě. *FR* 1934, roč. 6, s. 51-55.
6. Základy filosofie práva. *FR* 1934, roč. 6, Varia, s. 81-82.
7. Životní a vypěstěná síla v lidském životě. *FR* 1934, roč. 6, s. 98-100.
8. Základy filosofie práva. *FR* 1934, roč. 6, Varia, s. 125-126.
9. K tomistickému učení o principu života. *FR* 1934, roč. 6, Poznámky, s. 144.
10. Životní a vypěstěné hodnoty v sexuálním životě. *FR* 1934, roč. 6, s. 145-148.
11. Kulturní ruch. *FR* 1934, roč. 6, Poznámky, s. 192.
12. Filosofický sjezd tomistický v Poznani. *FR* 1934, roč. 6, s. 182-184.
13. Urbánek, Rudolf. Lipany a konce polních vojsk. *FR* 1934, roč. 6, Poznámky, s. 192.
14. Sv. Dominik, zářná bělost slonoviny. *RD* 1934/1935, roč. XLVIII., č. 3-4, s. 52-54.

1935

1. *Sestra Augustina Smičková*. Olomouc: Edice Krystal, 1935.
2. Die vitalen und geistigen Werte des Sexuallebens. In KOWALSKI, Kazimierz (ed.). *Magister Thomas Doctor Communis. Księga pamiątkowa Międzynarodowego Kongresu Filozofji Tomistycznej w Poznaniu (28-30 sierpnia 1934)*. Studia Gnesnensia 1935, sv. 12, s. 199-212.
3. Dívčí duše a charakter. *Akord* 1935, č. 2, s. 22-25.
4. Dívčí duše a charakter. *Akord* 1935, č. 3, s. 41-43.
5. Přirozenost lidská. *FR* 1935, roč. 7, s. 1-4.
6. Prvky tvořící individualitu. Individualita v psychologickém smyslu. *FR* 1935, roč. 7, s. 16-19.
7. Intuice jako úkon intelektu. *FR* 1935, roč. 7, s. 111-114.
8. Poznámky k poznání sebe. Poznání duše. *FR* 1935, roč. 7, Varia, s. 165-168.
9. Náboženství, psychologie a světový názor. *NH* 1935, roč. 10, č. 2, Výhledy, s. 123-125.
10. Jan Čep: Děravý plášť. *NH* 1935, roč. 10, č. 3, Výhledy, s. 181-182.
11. Náboženství, psychologie a světový názor. *NH* 1935, roč. 10, č. 3, Výhledy, s. 182.
12. Jan Čep: Hranice stínu. *NH* 1935, roč. 10, č. 7, Výhledy, s. 442-443.
13. Egon Hostovský: Žhář. *NH* 1935, roč. 10, č. 10, Výhledy, s. 639-641.
14. Reformní snahy ve výchově. *Život* 1935, roč. 17, č. 15-16, s. 176-177.

1936

1. Mysterie v lidském životě. *Akord* 1936, č. 1, s. 8-11.
2. Církev a stát. *Akord* 1936, č. 4, s. 79-82.
3. Pojem života. *Akord* 1936, č. 5, s. 111-112.
4. III. akademický týden v Praze. *FR* 1936, roč. 8, Varia, s. I.
5. Absolutno. *FR* 1936, roč. 8, s. 1.
6. Pojem výchovy. *FR* 1936, roč. 8, Varia, s. 35-37.
7. Ideál demokracie. *FR* 1936, roč. 8, Varia, s. 47-48.
8. Existence duše. *FR* 1936, roč. 8, s. 49-52.
9. Stáří. *FR* 1936, roč. 8, Varia, s. 85-86.
10. Tělo a duch. *FR* 1936, roč. 8, s. 97-100.
11. Kouzelnictví a náboženské obřady. *FR* 1936, roč. 8, Poznámky, s. 142-143.
12. Eros. *FR* 1936, roč. 8, s. 145-148.
13. Duchovní základy státu. *NH* 1936, roč. 11, č. 1, s. 39-42.
14. Státní život. *NH* 1936, roč. 11, č. 3, s. 192-196.
15. Církev a stát. *NH* 1936, roč. 11, č. 4, s. 264-267.

1937

1. *Psychologie*. Brno: Morava, spolek katolických akademiků, edice Akordu, sv. 9, 1937.
2. (spolupřekladatel) *Po cestách mystiků k lásce Boží*. Olomouc: Edice Krystal, 1937.
3. (spolupřekladatel) *Theologické summy svatého Tomáše Akvinského*. Olomouc: Olomouc: Edice Krystal, 1937-1940.
4. Nový směr pedagogické psychologie. *Akord* 1937, č. 2, s. 36-40.
5. „Vědecký“ ateismus nebo bezcírkevní „theismus“. *Akord* 1937, č. 3, s. 48-50.
6. Náboženství a mythos. *Akord* 1937, č. 5, s. 84-88.
7. Účelnost života. *FR* 1937, roč. 9, s. 1-4.
8. Filosofie náboženství. Positivní stránka náboženského úkonu. *FR* 1937, roč. 9, Varia, s. 28-31.
9. Člověk buržoa. *FR* 1937, roč. 9, Poznámky, s. 45-46.
10. Jak poznat Boha. *FR* 1937, roč. 9, s. 53-57.
11. Vědecký základ pedagogiky a školských reforem. *FR* 1937, roč. 8, Varia, s. 73-75.
12. Klasicismus v dnešním životě. *FR* 1937, roč. 9, Varia, s. 83-84.
13. Je poznání Boha vědecké? *FR* 1937, roč. 9, s. 97-99.
14. Filosofie a vědecké poznání. *FR* 1937, roč. 9, s. 161-165.
15. T. G. Masaryk jako filosof náboženství. *FR* 1937, roč. 9, Varia, s. 169-172.

1938

1. *Sexuální problém*. 3. vyd., Brno: Moravan, spolek katolických akademiků, 1938.
2. Mravnost. In *Dobrá cesta. Výbor z přednášek IX. prázdninového kursu katolického učitelstva československého v Domážlicích 1938*. Olomouc: Krystal, 1939, s. 80-83.
3. Iniciativní mládí. *Akord* 1938, č. 4, s. 66-70.
4. Živý tomismus. *FR* 1938, roč. 10, s. 1-4.
5. Nepřesnosti v české filosofii. *FR* 1938, roč. 10, s. 52-56.
6. Poznámky o komplexu méněcennosti a velikášství. *FR* 1938, roč. 10, Varia, s. 79-81.
7. Projevy asketismu. *FR* 1938, roč. 10, Varia, s. 117-118.
8. Nepřesnosti v české filosofii. *FR* 1938, roč. 10, s. 119-122.
9. Poznámky o komplexu strachu a lživosti. *FR* 1938, roč. 10, Poznámky, s. 142-144.
10. Filosofické omyly doby. *FR* 1938, roč. 10, s. 145-148.
11. Život mýtu a iracionálna. *FR* 1938, roč. 10, Poznámky, s. 186.

1939

1. Nové formy kultury. *FR* 1939, roč. 11, s. 1-3.
2. Princip vůdcovství. *FR* 1939, roč. 11, s. 51-54.
3. Substitute osobnosti. *FR* 1939, roč. 11, s. 97-101.
4. Stručné anotace (Vašek, Ducháč). *FR* 1939, roč. 11, Poznámky, s. 141-143.
5. Duchovní autonomie. *FR* 1939, roč. 11, s. 149-151.
6. Plody českého myšlení (Bouček, Kallab). *FR* 1939, roč. 11, Poznámky, s. 188.
7. Prof. J. Tvrď v článku: Úkol filosofie. *FR* 1939, roč. 11, Poznámky, s. 188.
8. Práce a Výhledy. *Výhledy* 1939, roč. 1, č. 2, s. 65-68.
9. Obrat k duchu, k intelektu a metafysice. *Výhledy* 1939, roč. 1, č. 4, s. 253-255.
10. Dnešní filosofie o člověku. *Výhledy* 1939, roč. 1, č. 5, s. 275-278.
11. Vzdělání. *Výhledy* 1939, roč. 1, č. 7, s. 399-403.
12. Společenství v manželství. *Výhledy* 1939, roč. 1, č. 9, s. 523-526.
13. Metafysický ráz práce. *Výhledy* 1939, roč. 1, č. 10, s. 578-581.

1940

1. Příroda a duch. *FR* 1940, roč. 12, s. 5-9.
2. Plody českého myšlení (J. Král, J. Patočka). *FR* 1940, roč. 12, Poznámky, s. 46-47.
3. Duševno. *FR* 1940, roč. 12, s. 49-53.
4. Plody českého myšlení (J. Uher, J. Král). *FR* 1940, roč. 12, Poznámky, s. 95-96.
5. Duševno. *FR* 1940, roč. 12, s. 98-101.
6. Regulace života. *FR* 1940, roč. 12, s. 145-148.
7. R. Souček v časopise Věda a život o vůli. *FR* 1940, roč. 12, Poznámky, s. 186.

8. Duchovní věci. *NH* 1940, roč. 15, č. 1, s. 7-11.
9. Lidská stránka života. *NH* 1940, roč. 15, č. 2, s. 102-106.
10. Bůh a duše. *NH* 1940, roč. 15, č. 3, s. 147-150.
11. Duše. *NH* 1940, roč. 15, č. 5, s. 267-271.
12. Poslání. *NH* 1940, roč. 15, č. 6, s. 343-347.
13. Život pro cíl. *NH* 1940, roč. 15, č. 7, s. 393-397.
14. Podíl a účast. *NH* 1940, roč. 15, č. 9, s. 524-527.
15. II. řád sv. Dominika. *NH* 1940, roč. 15, č. 10, Život, s. 619-620.
16. Vznešený úkol. *RD* 1940, roč. 54, č. 1, s. 2-3.
17. Ředitelům a členům III. řádu. *RD* 1940, roč. 54, č. 6, s. 104-106.
18. Sv. růženec. *RD* 1940, roč. 54, č. 8, s. 141.
19. Bolest a život. *Výhledy* 1940, roč. 2, č. 1, s. 1-5.
20. Duševní rysy mládí. *Výhledy* 1940, roč. 2, č. 3, s. 132-136.
21. Četba slouží životu. *Výhledy* 1940, roč. 2, č. 4, s. 196-200.
22. Nový realismus kulturní. *Výhledy* 1940, roč. 2, č. 5, s. 309-311.
23. Příroda a duše. *Výhledy* 1940, roč. 2, č. 6, s. 324-328.
24. Studium a mládí. *Výhledy* 1940, roč. 2, č. 7, s. 388-392.
25. Existenční filosofie. *Výhledy* 1940, roč. 2, č. 9, s. 517-520.
26. Existenční filosofie. *Výhledy* 1940, roč. 2, č. 10, s. 577-580.

1941

1. *Psychologie*. 2. vyd., Praha: Českomoravské akciové tiskařské a vydavatelské podniky, edice Jitro, 5. svazek 2. řady, 1941.
2. Idea a poslání řádu. In: *Dominikáni: co jsou a co chtějí*. Olomouc: Dominikánská edice Krystal, 1941, s. 5-15.
3. Základy ethiky. *FR* 1941, roč. 13, s. 2-5.
4. Z českého kulturního života. *FR* 1941, roč. 13, Poznámky, s. 48.
5. Ethická skutečnost. *FR* 1941, roč. 13, s. 56-60.
6. Ze všech sil svých. *NH* 1941, roč. 16, č. 1, s. 21-25.
7. Citlivost. *NH* 1941, roč. 16, č. 3, s. 134-138.
8. Zájem Boží a lidský. *NH* 1941, roč. 16, č. 4, s. 200-205.
9. Pasivita v duchovním životě. *NH* 1941, roč. 16, č. 5, s. 267-273.
10. Činnost duše. *NH* 1941, roč. 16, č. 6, s. 328-334.
11. Normální dobro. *NH* 1941, roč. 16, č. 7, s. 404-407.
12. Duchovní smysl. *NH* 1941, roč. 16, č. 9, s. 564-568.
13. II. řád sv. Dominika. *RD* 1941, roč. 55, č. 1, s. 9
14. Náboženství v existenční filosofii. *Výhledy* 1941, roč. 3, č. 1, s. 10-13.

15. „Víc než život nebo více života“: z existenční filosofie. *Výhledy* 1941, roč. 3, č. 2, s. 80-85.
16. „Člověk ve světě“ u Heideggera. *Výhledy* 1941, roč. 3, č. 3, s. 137-142.
17. „Starost, úzkost, nálada“ v existenční filosofii. *Výhledy* 1941, roč. 3, č. 2, s. 92-97.

1942

1. Vnitřní život Kristův a náš. *NH* 1942, roč. 17, č. 1, s. 16-21.
2. Vnitřní život Kristův a náš. *NH* 1942, roč. 17, č. 2, s. 74-79.
3. Vnitřní život Kristův a náš. *NH* 1942, roč. 17, č. 3, s. 138-143.
4. Pane, kolikrát? *NH* 1942, roč. 17, č. 4, s. 205-209.
5. „Aby vše podřídil Otci“. *NH* 1942, roč. 17, č. 5, s. 259-263.

1944

1. *Přirozená etika*. 1. vyd., Olomouc: Dominikánská edice Krystal, 1944.
2. *Rozpravy mladých*. Olomouc: Dominikánská edice Krystal, 1944.

1946

1. *Sexuální problém*. 4. vyd., Brno: Edice Akord, 1946.
2. Člověk a filosofie. *FR* 1946, roč. 14, s. 8-11.
3. Člověk ve světle filosofie. *FR* 1946, roč. 14, s. 33-37.
4. Člověk a jeho duch. *FR* 1946, roč. 14, s. 71-74.
5. Člověk a jeho duch. *FR* 1946, roč. 14, s. 97-99.
6. Masarykovo pojetí buržoasie. *FR* 1946, roč. 14, Varia, s. 122.
7. Kafka, B. Nové základy experimentální psychologie. Duševědné výzkumy a objevy. *FR* 1946, roč. 14, Poznámky, s. 133-134.
8. Co má být? *FR* 1946, roč. 14, s. 137-139.
9. Výpis z protokolu o hlavním přelíčení dne 13. listopadu 1942. *FR* 1946, roč. 14, Poznámky, s. 157.
10. „Oslavuji Tě, Otče...“ *NH* 1946, roč. 20, č. 1, s. 16-18.
11. Realismus ve filosofii a v životě. *Věda a život* 1946, roč. 12, č. 4, s. 145-192.

1947

1. Návrat k filosofii. *FR* 1947, roč. 15, s. 1-2.
2. Nedostatek metafysiky. *FR* 1947, roč. 15, s. 33-35.
3. Rozdílnost věcí. *FR* 1947, roč. 15, s. 65-67.
4. Přichází nové křesťanství? *FR* 1947, roč. 15, Poznámky, s. 94-95.
5. Několik psychologických poznámek o manželství. *FR* 1947, roč. 15, s. 97-99.
6. Patnáct let Akademického týdne. *Katolík* 1947, 7. 12. roč. 10, č. 49, s. 3.

1948

1. *Život, láska, manželství*. Olomouc: Filosofická revue, 1948.
2. Co se scholastikou? *FR* 1948, roč. 16, s. 38-42.
3. *Život, láska, manželství*. *FR* 1948, roč. 16, s. 55-71.

1959

1. Smysl všeho. *DP* 1959, roč. 9, č. 9, s. 162-163.

1960

1. Složitost psychického života lidského. *DP* 1960, roč. 10, č. 1-2, s. 21-22.
2. Možnost a uskutečnění. *DP* 1960, roč. 10, č. 5, s. 86-87.
3. Řeč Ducha svatého je jasná. *Katolické noviny* 1960, 5. 6., roč. 12, č. 23, s. 1.
4. K plnosti a bohatství života. *Katolické noviny* 1960, 19. 6., roč. 12, č. 25, s. 1.

1961

1. Přirozené poslání. *DP* 1961, roč. 11, č. 4, s. 63-64.
2. Moudrost. *DP* 1961, roč. 11, č. 6, s. 102-103.
3. Čekají nás velká díla. *Katolické noviny* 1961, 19. 2, roč. 13, č. 8, s. 1.
4. Do svědomí lidstva. *Katolické noviny* 1961, 10. 9., roč. 13, č. 37, s. 1.

1962

1. Křesťanská morálka a ethika. *DP* 1962, roč. 12, č. 5, s. 85-86.
2. Úprava vztahů soužití v zásadách pravdy, spravedlnosti a lásky. *DP* 1962, roč. 12, č. 6, s. 102-103.

1963

1. Res humanae. *DP* 1963, roč. 13, č. 6, s. 113-114.
2. Principy humanismus. *DP* 1963, roč. 13, č. 7, s. 131-132.
3. Novost v křesťanství. *DP* 1963, roč. 13, č. 9, s. 162-163.
4. Nevyčerpatelný život. *Katolické noviny* 1963, 6. 1., roč. 15, č. 1, s. 1.
5. K pramenům obnovy. *Katolické noviny* 1963, 3. 3., roč. 15, č. 9, s. 1.
6. Pramen milosti. *Katolické noviny* 1963, 7. 4., roč. 15, č. 14, s. 1.
7. Pravý člověk, dokonalý život. *Katolické noviny* 1963, 26. 5., roč. 15, č. 21, s. 1.
8. Konec a začátek. *Katolické noviny* 1963, 1. 12, roč. 15, č. 48, s. 1.

1964

1. Smysl věcí. *DP* 1964, roč. 14, č. 3, s. 46-48.
2. Nutnost, svoboda vůle, věda a boží prozřetelnost. *DP* 1964, roč. 14, č. 8, s. 142-145.
3. Jednota a její smysl. *DP* 1964, roč. 14, č. 9, s. 162-163.

4. Ve společenství všech. *Katolické noviny* 1964, 26. 1., roč. 16, č. 4, s. 1.
5. K hlubšímu smyslu života. *Katolické noviny* 1964, 22. 3., roč. 16, č. 12, s. 1.
6. Vydejme svědectví láskou i službou. *Katolické noviny* 1964, 10. 5., roč. 16, č. 19, s. 1.
7. . 16, č. 19, s. 1.
8. V řádu života. *Katolické noviny* 1964, 12. 7, roč. 16, č. 28, s. 1.
9. Dostiučinění, obnovení a smír. *Katolické noviny* 1964, 16. 8., roč. 16, č. 33, s. 1.
10. Poklady dokonalého společenství. *Katolické noviny* 1964, 20. 9., roč. 16, č. 38, s. 1.
11. Chvalozpěv v den chvály. *Katolické noviny* 1964, 25. 10., roč. 16, č. 43, s. 1.

1965

1. Quo modo – Jak. *DP* 1965, roč. 15, č. 5, s. 86-88.
2. Cesta mysli k nejvyššímu. *DP* 1965, roč. 15, č. 7, s. 125-126.
3. Cesta mysli k nejvyššímu. *DP* 1965, roč. 15, č. 8, s. 146-147.
4. Světlo neděle páte. *Katolické noviny* 1965, 7. 2, roč. 17, č. 6, s. 1.
5. Větší radost a více života. *Katolické noviny* 1965, 14. 3., roč. 17, č. 11, s. 1.
6. Silnější přemáhá. *Katolické noviny* 1965, 21. 3., roč. 17, č. 12, s. 1.
7. K životu. *Katolické noviny* 1965, 18. 4., roč. 17, č. 16, s. 1.
8. O schopnosti a hodnoty Ducha. *Katolické noviny* 1965, 6. 6., roč. 17, č. 23, s. 1.
9. Cíl našeho povolání. *Katolické noviny* 1965, 27. 6., roč. 17, č. 26, s. 1.
10. K hlubšímu poznání života. *Katolické noviny* 1965, 11. 7., roč. 17, č. 27, s. 1.
11. K nejvyššímu cíli. *Katolické noviny* 1965, 24. 10., roč. 17, č. 43, s. 1.
12. Splnilo se očekávání. *Katolické noviny* 1965, 5. 12., roč. 17, č. 49, s. 1.

1966

1. Křesťanská existenciální posice. *DP* 1966, roč. 16, č. 1, s. 5-6.
2. Monogenismus a dědičný hřích. *DP* 1966, roč. 16, č. 3, s. 44-45.
3. Teologie jako věda. *DP* 1966, roč. 16, č. 4, s. 68-70.
4. Některé problémy kolem koncilu. *DP* 1966, roč. 16, č. 7, s. 125-126.
5. Co je nejpotřebnější. *Katolické noviny* 1966, 16. 1., roč. 18, č. 3, s. 1.
6. Nový směr života. *Katolické noviny* 1966, 6. 3., roč. 18, č. 10, s. 1.
7. Celou svou duší. *Katolické noviny* 1966, 17. 7., roč. 18., č. 29, s. 1.
8. Vrcholy ducha. *Katolické noviny* 1966, 11. 9., roč. 18, č. 37, s. 1.
9. K novému společenství. *Katolické noviny* 1966, 27. 11., roč. 18, č. 48, s. 1.

1967

1. Boží vůle a lidská mravnost. *DP* 1967, roč. 17, č. 5, s. 87-89.
2. Dar jednoty a míru. *Katolické noviny* 1967, 28. 5., roč. 19, č. 22, s. 1.

1971

1. Eucharistie. *DP* 1971, roč. 20, č. 1, s. 6-7.
2. Eucharistie jako znamení. *DP* 1971, roč. 20, č. 2, s. 19-21.
3. Proměna. *Katolické noviny* 1971, 7. 3., roč. 23, č. 10., s. 1.
4. Krajní situace církve. *Katolické noviny* 1971, 6. 6., roč. 23., č. 23, s. 2.
5. Vnitřní svět. *Katolické noviny* 1971, 15. 8., roč. 23, č. 33, s. 1.

1980

1. Obraz člověka v moderním umění, *Studie* 1980, roč. 22, č. 3, s. 245-246.

1981

1. *Filosofická anthropologie*. Řím: Křesťanská akademie, 1981.

1991

1. *Přirozená etika*. 2. vyd., Praha: TRS, 1991.

1994

1. O pohybu rozumového tvora k Bohu. In *Jsme totiž v Jeho rukou, my i naše slova: sborník k 10. výročí úmrtí otce Metoděje Habáně OP*. Praha: Krystal OP, 1994, s. 80-106.
2. Katolická literatura u nás. *Salve* 1994, roč. 4, č. 2, s. 54-55.

1998

1. Neúnavný P. dr. Silvestr Braitto. In *Silvestr M. Braitto 1898-1962: příspěvek k českému tomismu*. Hradec Králové: Vysoká škola pedagogická, 1998, s. 30.

14.2 Nevydané texty

1. *Aristotelismus a křesťanství*. APB, sign. C94.
2. „Créativité“. In *Sborník k 75. narozeninám Prof. Dr. Václava Černého*. Knihovna dominikánského konventu v Olomouci, s. 1-4.
3. *Logika*. Soukromý archiv Jiřího Fuchse.
4. *Kosmologie*. Soukromý archiv Jiřího Fuchse.
5. *Metafysická úvaha*. APB, sign. C94.
6. *Moudrost v poměru k světovému názoru*. APB, sign. C98.
7. *Noví proroci*. APB, sign. C98.
8. *Nová teologie*. APB, sign. C98.
9. *Přednášky otce Metoděje Habáně O. P. psané pro mnišky řádu Kazatelského v době totality, když neměl možnost věnovat se jim*. Knihovna dominikánského konventu v Olomouci.

10. *Psychologická antropologie*. Soukromý archiv Jaroslava Šubrta.
11. *Poznámky k Heideggerovi*. APB, sign. C98.
12. *Skutečnost smrti a ontologický princip sporu vede k Bohu*. APB, sign. C99.
13. *Struktura skutečnosti*. APB, sign. C99.
14. *Svoboda vědění*. APB, sign. C98.
15. *Úvod do filosofie*. Soukromý archiv Jiřího Fuchse.
16. *Úvodní úvahy k etice*. APB, sign. C93.
17. *Vita contemplativa*. Soukromý archiv Jaroslava Šubrta.
18. *Vlastní svět naší duše*. APB, sign. C100.
19. *Vztah aristotelismu ke křesťanství*. APB, sign. C98.
20. *Život z božských ctností víry, naděje a lásky. Exercicie, které napsal otec Metoděj Habáň pro mnišky řádu kazatelského roku 1951 a které dosud zůstaly jen v rukopise*. Knihovna dominikánského konventu v Olomouci.

15 Prameny a literatura

15.1 Archivní prameny

Archiv bezpečnostních složek

- sl. V-2053 UL. Proces s Josefem Slezákem a spol.
- sl. V-528 UL. Proces s Petrem Habáněm

Archiv biskupství litoměřického

- f. Biskupská konzistoř 1941-1990, sign. II-A1-2; III-B-1-d; I-A-5a
- f. Trochtiana, C25 – kněžský seminář v litoměřicích
- f. Trochtiana, C24 – řeholní řády litoměřické diecéze

Archiv Centra dějin české teologie

- f. Oto Mádr, sl. Teologická komise
- f. Varia, sl. Dominikáni

Archiv české dominikánské provincie (*Archivum Provinciae Bohemiae*) v Praze

- Sign. C10, C92, C93, C94, C97, C98, C99, C100, C103

Archiv české dominikánské provincie v Olomouci

- Neuspořádaný materiál

Archiv Libri Prohibit

- f. Jiří Němec, sign. N13, Jircháře

Literární archiv Památníku národního písemnictví

- f. Vilém Bitnar
- f. Jakub Deml
- f. Jaroslav Durych
- f. Vladimír Holan
- f. Zdeněk Kalista
- f. Miloslav Matas
- f. Josef Vašica

Národní archiv v Praze

- f. Dominikáni
- f. Státní soud, Praha, inv. č. 4 TS I 76/60, Habáň Petr
- f. Státní prokuratura, Praha, inv. č. Pst I 995/48, Josef Slezák a spol.
- f. Státní prokuratura, Praha, inv. č. 4 SPt I 3/52, Habáň Petr

Spisovna Arcibiskupství pražského

- Personální složka Metoděje Habáně

Zemský archiv Opava, pobočka Olomouc

- f. Dominikáni

15.2 Rozhovory a písemná svědectví

Bazalová, Alena – email 28. 7. 2016

Beneš, Jaroslav Albert – rozhovor 22. 8. 2017.

Duka, Dominik – rozhovor 31. 8. 2016.

Floss, Karel – rozhovor 29. 9. 2016, 1. 9. 2017.

Fuchs, Jiří – rozhovor 26. 7. 2016.

Mayer, Pavel M. – email 16. 9. 2016.

Mika, Otakar – rozhovor 21. 7. 2017.

Paní Rádlová – písemné svědectví 3. 10. 2016.

Rajlich Jan – email 24. 7. 2017.

Selucký, Oldřich – rozhovor 23. 11. 2016.

Sousedík, Stanislav – rozhovor 17. 8. 2016.

Šubrt, Jaroslav – rozhovor 15. 12. 2016, 17. 2. 2017.

15.3 Internetové zdroje

Commissio Leonina, chronologie essentielle. [2017-11-24]. <<http://www.commissio-leonina.org/2014/08/chronologie-essentielle/>>.

RNDr. Václav Šmejkal [2017-09-12]. <<http://www.gym-ul.cz/smejkal.html>>.

15.4 Časopisy

Akord

Česká mysl

Duchovní pastýř

Filosofická revue

Katolík
Katolické noviny
Lidové listy
Na hlubinu
Pax
Růže dominikánská
Salve
Studie
Teologické texty
Via
Výhledy
Život

15.5 Tištěné prameny

Do této kategorie zařazuje tři skupiny pramenů: oficiální církevní dokumenty, publikované paměti a vzpomínky a dobovou vědeckou literaturu, s níž Habáň polemizoval. Do sekundární literatury zařazujeme všechny ostatní použité knižně nebo časopisecky vydané zdroje. Hranice mezi oběma skupinami nejsou zejména u dobové vědecké literatury ostře vymezené, některé práce je možné více méně řadit do obou kategorií.

Aeterni patris, encyklika papeže Lva XIII. ze dne 4. srpna 1879.

Akční program Díla koncilové obnovy. *Katolické noviny* 1968, 12. 5., roč. 20, č. 19, s. 3

Amnestie presidenta republiky katolickým kněžím, vysíláno v rozhlasových novinách 30. 10. 1949. In *Securitas imperii II, sborník k problematice bezpečnostních služeb*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2005, s. 348-349.

BAKOVÁ, Kateřina. *Autobiografie, První část: dětství a mládí, svaté misie – potvrzení povolání, vstup do kláštera*. Vranov nad Dyjí: A.M.I.M.S., 2004.

BAKOVÁ, Kateřina. *Autobiografie, III. část: život v dominikánské kongregaci od roku 141 až do přestoupení do kontemplativního řádu mnišek dominikánek v roce 1946*. Vranov nad Dyjí: A.M.I.M.S., 2004.

BENDA, Vladimír. Křesťanská existenciální pozice. *DP* 1965, roč. 15, č. 8, s. 150-151.

BENEŠ, Jaroslav. *Duch a hmota v teorii poznání*. Praha: Bohuslav Rupp, 1946.

- BLÁHA, Arnošt I. *Filosofie mravnosti*. Brno: A. Piša, 1922.
- BLÁHA, Arnošt I. *Vědecká morálka a mravní výchova*. Praha: Život a práce, 1940.
- BLAISE, Angelik. P. *Odilo Pospíšil: kněžský obraz*. Olomouc: Edice Krystal, 1935.
- BOUŠE, Bonaventura. Naděje katolictví v zemích českých. *DP* 1971, roč. 20, č. 1, s. 11-13.
- ČALA, Antonín, *Filosofie komunismu*. ZA v Opavě (Olomouc).
- ČALA, Antonín. *Marxismus v myšlení a životě*. Přerov: Společenské podniky, 1947.
- ČALA, Antonín: *Třídní boj, historický materialismus*. ZA v Opavě (Olomouc).
- ČALA, Antonín. *Základy komunismu*. Olomouc: Dominikánská edice Krystal, 1946.
- ČEP, Jan – ZAHRADNÍČEK, Jan. *Korespondence*. 1. sv., Praha: Aula, 2005.
- Česlav Přichystal sedmdesátníkem. *RD* 1939, roč. 53, č. 5, s. 92.
- Čeští provinciálové od roku 1905. *RD* 1948, roč. 57, č. 6, s. 89.
- Co s mládeží v litoměřické diecézi? *Ordinariátní list litoměřické diecése* 1947, č. 2, s. 10.
- DACÍK, Reginald. *Mravouka*. Olomouc: Dominikánská edice Krystal, 1946.
- DACÍK, Reginald M. Šíření pomluv v politických bojích. *NH* 1937, roč. 12, s. 203-206.
- DACÍK, Reginald M. *Vzpomínat je znovu prožívat*. Text ze samizdatového sborníku vydaného k osmdesátinám Metoděje Habáně, osobní archiv Jaroslava Šubrta.
- Dominikáni: co jsou a co chtějí*. Olomouc: Dominikánská edice Krystal, 1941.
- FISCHER, Josef L. *Proti Mnichovu*. Brno: Blok, 1968.
- FLOSS, Karel. Oč vlastně jde. *DP* 1971, roč. 21, č. 8, s. 117-119.
- GARRIGOU-LAGRANGE, Réginald. La nouvelle théologie, où va-t-elle? *Angelicum* 1946, roč. 23, č. 2-4, s. 126-145, v českém překladu: *Kam spěje „nová teologie“?* Kosoř: AMDG, 2010.
- GARRIGOU-LAGRANGE, Réginald. Trojí období duchovního života. *Časopis českého katolického duchovenstva* 1933, č. 6, s. 453-459.
- Generální učiliště dominikánů v Olomouci. *RD* 1939, roč. 53, č. 7, s. 164.
- Jediná revoluce, která změní společnost. *Polední Lidové listy* 1936, 8. 10., č. 196.
- Fr. JERONÝM OP. Naše bohoslovné učiliště, 1905-1930. *RD* 1930/1931, roč. XLIV., s. 117-119 a s. 135-139.
- KRÁL, Josef. *Československá filosofie: nástin vývoje podle disciplin*. Praha: Melantrich, 1937.

- KREJČÍ, František. *Positivní etika jakožto mravouka na základě přirozeném*. Praha: Jan Leichter, 1922.
- MERCIER, Désiré-Joseph. Opening discourse for the course on St. Thomas philosophy. In BOILEAU, David A. *Cardinal Mercier* s. 296-313.
- MERCIER, Désiré-Joseph. The Philosophical Assesment of the Nineteenth Century. In BOILEAU, David A. *Cardinal Mercier*, s. 339-342.
- MACHOVEC, Milan. *Ježíš pro moderního člověka*. Praha: Orbis, 1990.
- MACHOVEC, Milan. *Novotomismus: o teologii a filosofii současného katolicismu*. Praha: NPL, 1962.
- MACHOVEC, Milan. *O takzvané „dialektické“ teologii současného protestantismu*. Praha: ČSAV, 1962.
- Michael Kameníček – nekrolog. *RD* 1936, roč. 50, č. 3, s. 54-55.
- NEUWIRTH, Vladimír. Die christlich-soziale Bewegung bei den Tschechen. In *Tausen Jahre Bistum Prag 973-1973. Beiträge zum Millennium*. Mnichov: Ackermann-Gemeinde, 1974, s. 335-343
- NEUWIRTH, Vladimír. *Vcházení do Evropy*. Praha: Triáda, 2008
- NEUWIRTH, Vladimír (pod pseudonymem HUBERT, Karel). Vzpomínka na dr. Habáně k jeho osmdesátinám. In *Studie* 1980, roč. 22, č. 3, s. 242-245; *Jsmé totiž v jeho rukou, my i naše slova*, s. 31-33; NEUWIRTH, Vladimír. *Vzpomínky na významné osobnosti*. Opava: Grafis 2000, Česká křesťanská akademie, 2008, s. 19-22.
- PECKA, Dominik. *Člověk: filosofická antropologie*. 3 sv., Řím: Křesťanská akademie, 1970-1971.
- Philosophia ancilla Krále. *FR* 1940, roč. 12, s. 185-186.
- POSPÍŠIL, Josef. *Filosofie podle zásad sv. Tomáše Akvinského. Část druhá, Kosmologie se zvláštním zřetelem k moderním vědám přírodním*. Brno: Papežská knihtiskárna benediktinů rajhradských, 1897.
- PATOČKA, Jan. Teologie a filozofie. *ČM* 1929, roč. XXV, č. 2, s. 138-143.
- PATOČKA, Jan. Mezinárodní filosofická konference thomistická. *ČM* 1932, roč. XXVIII, č.5, s. 319-320; č. 6, s. 372 – 373.
- PATOČKA, Jan. Olomoučtí dominikáni počali s vydáváním překladu Theologické summy. *ČM* 1933, roč. XVIII, č. 6, s. 373-374.

- PATOČKA, Jan. K českému překladu Summy Theologie od Tomáše Akvinského. *ČM* 1933, roč. XXIX, č. 3-4, s. 255.
- PATOČKA, Jan. Několik poznámek k důkazům boží jsoucnosti u Tomáše Akvinského. *ČM* 1933, roč. XXIX, č. 3-4, s. 138-148.
- PATOČKA, Jan. Odpověď Filosofické revui. *ČM* 1934, roč. XXX, č. 1, s. 61-62.
- PATOČKA, Jan. Ještě k Masarykově filosofii náboženství. *ČM* 1937, roč. XXXIII, č. 3-4, s. 255-256.
- PECKA, Dominik – PAVELKA, Artur – CHUDOBA, Bohdan. *Otázky dneška: křesťanský realismus a dialektický materialismus*. Brno: edice Akord, 1946
- PUJMAN, Ferdinand. *Tomismus a dnešní umění*. Olomouc: Filosofická revue, 1933.
- RÁDL, Emanuel. *Dějiny biologických teorií novověku, díl II*. Praha: Academia, 2006.
- Rozlišovat ale neoddělovat, rozhovor s Karlem Šprunkem. *Salve* 2006, roč. 16, č. 2, s. 43-48.
- Rozloučení s otcem Metodem Habáněm. *Studie* 1984, č. 95, s. 469-470.
- SEHNAL, Jiří. *Jak jsem znal dr. Habáně*. In MUSIL, Jiří V. *Teolog, filosof a psycholog P. Metoděj Habáně (1899-1984) – jak jsme ho znali*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2000, s. 78-85.
- SKÁČEL, Miloslav. *Církev po koncilu*, Praha, 1971, přívažek k SKÁČEL, Miloslav. *Kurs aristotelsko-tomistické filosofie*. Sv. IX, díl 2. Etika. Praha, 1969.
- SKÁČEL, Miloslav. *Filosofie, věda a světový názor*. ZA v Opavě (Olomouc).
- SKÁČEL, Miloslav. *Křesťan a filosofie*. ZA v Opavě (Olomouc).
- SKÁČEL, Miloslav. *Znárodnění a sociální reforma*. ZA v Opavě (Olomouc).
- SOUKUP, Emilian. Doslov k velikému dílu. *FR* 1940, roč. 12, č. 3, s. 97.
- ŠERACKÝ, František. *Eksperimentální psychologie a psychologie dítěte*. Praha: Dědictví Komenského, 1926.
- ŠÍMA, Cyril. Proč druhý řád. *RD* 1941, roč. 51, č. 4, s. 62.
- ŠVACH, Prokop. *Církev a stát*. ZA v Opavě (Olomouc).
- VEČERKA, Kazimír. Pan doktor Metod Habáně. In *Jsmetotíž v jeho rukou, my i naše slova: sborník k 10. výročí úmrtí otce Metoděj Habáně OP*. Praha: Krystal OP, 1994, s. 55-60.
- VESELÝ, Jiří Maria. *Salve* 1998, roč. 8, č. 4, s. 18-19.
- VODIČKA, Timotheus. *Sociální otázky a přirozená morálka*. ZA v Opavě (Olomouc).

Vítězové. *RD* 1947, roč. 56, č. 1.

TAULER, Jan. *Propast k propasti volá*. Praha: Krystal OP, 2003.

TĚLUPILOVÁ, Olga. Habáň a mládež. In MUSIL, Jiří V. *Teolog, filosof a psycholog P. Metoděj Habáň (1899-1984) – jak jsme ho znali*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2000, s. 107-112.

TOPOLSKÝ, Jeroným. V olomouckém noviciátě, čili jak žijem. *RD* 1926/1927, roč. XL, č. 10, s. 159-162; č. 11-12, s. 182-192.

URBAN, Jan Evangelista. *Dnešní přístup k teologii, křesťan v současném světě*. Praha: Česká katolická Charita v Ústředním církevním nakladatelství, 1969.

Ústředí teologie. *Via* 1968, roč. 1, č. 3, s. 57.

Věrní zůstaneme, manifest představitelů čs. kulturního života na obranu země. In *Chtěli jsme bojovat: dokumenty o boji KSČ a lidu na obranu Československa 1938*. Praha: NPL, 1963.

VESELÝ, Jiří M. *Blahoslavená Imelda Lambertini, dominikánka*. Olomouc: Edice Krystal, 1. vyd. 1936, 2. vyd. 1939.

VODIČKA, Timotheus. *Principy sociální ethiky*. Olomouc: Krystal, 1945-1946.

Zahájení generálního studia. *RD* 1939, roč. 53, č. 10, s. 188.

VYKOUPIIL, Ferdinand K. Otec dr. Metoděj Habáň OP, jeho odkaz a charismatické působení. In MUSIL, Jiří V. *Teolog, filosof a psycholog P. Metoděj Habáň (1899-1984) – jak jsme ho znali*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2000, s. 113-141.

ZEMEK, Jakub Antonín. *Vatikánský špion*, Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2002.

Z dopisů P. Metoda Habáně O. P. P. Jakubu Demlovi. Pro M. N. I. 87 vydalo nakladatelství Moravia jako 3. svazek edice Neodbytné stopy. Brno, listopad 1987.

ZVĚŘINA, Josef. Dialog o eucharistii. *DP* 1971, roč. 20, č. 5, s. 66-69.

ZVĚŘINA, Josef. Transsubstanciace, transsignifikace a sémiotika. *Via* 1969, roč. 2, č. 4, s. 53-54; č. 6, s. 89-92; č. 7, s. 108-111; č. 8, s. 121-126.

ŽÁLEK, Dalmác. Apoštolát mezi dělnictvem. *RD* 1932/1933, roč. XLVI, č. 1, s. 3-7.

15.6 Sekundární literatura

ABRAMS, Bradley F. *The struggle for the soul of the nation: Czech culture and the rise of communism*. Lanham: Rowman and Littlefield, 2004.

ALBERIGO, Giuseppe - CHENU, Marie-Dominique. *Une école de théologie: le Saulchori*. Paris: Editions du Cerf, 1985.

- ALTRICHTER, Michal. K české „teihardianě“. In RIDEAU, Emile. *Myšlení Teilharda de Chardin*. Velehrad: Refugium Velehrad-Roma, Olomouc: Centrum Aletti, 2001, s. 5-15.
- ANDERS, Jan ml. – ANDERS, Jan st. *Na Hlubinu: Malířské výstavy při Akademických týdnech na Svatém Kopečku u Olomouce v letech 1938-1940*. Olomouc: Muzeum umění Olomouc, 2014.
- AUBERT, Robert. Désiré Mercier et les debuts de l'institut de Philosophie. In ID. *Le Cardinal Mercier (1851-1926), un prelat d'avant-garde*. Louvain: Presses universitaires de Louvain, 1994, s. 99-116.
- BALÍK, Stanislav – HANUŠ, Jiří. *Katolická církev v Československu 1945-1989*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007.
- BALÍK, Stanislav – HANUŠ, Jiří. *Letnice dvacátého století*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2012.
- BOILEAU, David A. *Cardinal Mercier: a memoir*. Peeters Publishers, 1997.
- BOUDENS, Robrecht – GEVERS, Lieve – DOYLE, Brian. *Two cardinals: John Henry Newman, Désiré Joseph Mericer*. Leuven: Leuven University Press, 1995.
- BURDA, František. *Za hranice kultur: transkulturní perspektiva*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2016.
- CESSARIO, Romanus. *A Short History of Thomism*. Washington: Catholic University of America Press, 2005.
- CORETH, Emerich (ed.). *Christliche Philosophie im katholischen Denken des 19. und 20. Jahrhunderts, Band 2, Rückgriff auf scholastisches Erbe*. Gratz: Styria, 1988.
- COURTOIS, Luc – JACOV, Miloš. *Les débuts de l'institut supérieur de philosophie (Louvain) a travers la correspondance de Désiré Mercier avec le Sainte-siege (1887-1904)*. Turnhout: Brepols; Louvain-la-neuve: Collège Erasme, 2013.
- ČERNUŠÁK, Tomáš – PROKOP, Augustin – NĚMEC, Damián. *Historie dominikánů v českých zemích*. Praha: Krystal OP, 2001.
- CUHRA, Josef. *Církevní politika KSČ a státu v letech 1969-1972*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1999.
- DEJMEK, Jindřich. Československo-vatikánská jednání o Modus vivendi 1927–1928. *Český časopis historický* 1994, roč. 92, č. 2, s. 268 - 285.
- DOLEŽAL, Miloš. *Jako bychom dnes zemřít měli: drama života, kněžství a mučednické smrti číhošťského faráře P. Josefa Toufara*. Pelhřimov: Nová tiskárna Pelhřimov, 2012.

- DRÁPALA, Milan. Advokát pravdy Boží. Miloslav Skácel. In: DRÁPALA, Milan. *Na ztracené vartě Západu: antologie české nesocialistické publicistiky z let 1945-1948*. Praha: Prostor, 2000, s. 511-519.
- DRÁPALA, Milan. *Na ztracené vartě Západu: antologie české nesocialistické publicistiky z let 1945-1948*. Praha: Prostor, 2000.
- DUKA, Dominik. Metodějovi učitelé. In *Jsme totiž v jeho rukou, my i naše slova*. Praha: Krystal OP, 1994, s. 4-6.
- DUKA, Dominik. Metoděj Habáň OP. *Salve* 1999, roč. 9, č. 4, s. 28-31.
- DVORSKÝ, Přemysl. Kritika filosofie existence ve Filosofické revui. In *Tomistický filosof Metoděj Habáň*. Olomouc: Acta Universitatis Palackianae Olomouensis, Philosophica VI, Univerzita Palackého v Olomouci, 2005, s. 63-76.
- DVORSKÝ, Přemysl. Kritika Filosofické tomistické konference v Praze roku 1932 Jana Patočky. In DVORSKÝ, Přemysl (ed.). *Metoděj Habáň a český tomismus: k dílu a odkazu olomouckých dominikánů I. poloviny 20. století*. Olomouc Univerzita Palackého, 2003, s. 119-126
- DVORSKÝ, Přemysl (ed.). *Metoděj Habáň a český tomismus: k dílu a odkazu olomouckých dominikánů I. poloviny 20. století*. Olomouc: Univerzita Palackého 2003.
- ETTLER, Dominik. *Legio Angelica – historie a inspirace pro výchovu ministrantů*. Diplomová práce, KTF Univerzita Karlova, Praha, 2016,
- FIMISTER, Alan, P. *Robert Schuman: Neo Scholastic Humanism and the Reunification of Europe*. Peter Land Publishing Group, 2008.
- FISCHER, Josef, L. Dvě kapitoly z kulturních dějin Olomouce let dvacátých In. DVOŘÁK, Jaromír (ed.). *Poceta Slovanskému gymnasiu v Olomouci: 1867-1967*. Olomouc: SVVŠ, 1967, s. 97-107.
- FLOSS, Karel. A. Réginald – jeden ze vzorů M. Habáně. In FLOSS, Karel. *Hledání duše zítřka*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2012, s. 111-122.
- FLOSS, Karel. *Bůh vždy zatřese stavbou, rozhovory Sylvy Fischerové s Karlem Flossem*. Praha: Vyšehrad, 2011.
- FLOSS, Karel. Metoděj Habáň (1899-1984) a tomismus. In FLOSS, Karel. *Hledání duše zítřka*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2012, s. 16-100.
- FÖRSTER, Josef. Historie České tomistické psychologie. In NAKONEČNÝ, Milan – MACHULA, Tomáš – SAMOHÝL, Jan. *Česká tomistická psychologie: historie a perspektivy*. Praha: Triton, 2009, s. 130-278.

- FÖRSTER, Josef. *Přehled dějin reflexe psychologie osobnosti v našich zemích*. Praha: Academia, 2008.
- FÖRSTER, Josef. K odkazu Metoděje Habáně české psychologii. In MUSIL, Jiří V. (ed.). *Teolog, filosof a psycholog P. Metoděj Habáň OP (1899-1984) - jak jsme ho znali*. Olomouc: Matice cyrilometodějská 2000, s. 36-42.
- FUCHS, Jiří. Tomismus předčasně odepsaný. *Salve* 1992, roč. 2, č. 2, s. 2-10.
- FUTERA, František. *Augustin Schubert (1902-1942)*. Diplomová práce KTF Univerzita Karlova, Praha, 2008.
- GIBELLINI, Rosino. *Teologické směry 20. století*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2011.
- GILSON, Étienne. *Jednota filosofické zkušenosti*. Praha: Vyšehrad, 2011.
- GLOMBIK, Czeslaw. *Český novotomismus třicátých let: iniciativy, kulturní kontext, polemiky*. Olomouc: Votobia, 1995.
- GREDT, Joseph. *Základy aristotelsko-tomistické filosofie*. Praha: Krystal OP, 2009.
- HANUŠ, Jiří (ed.). *Křesťané a socialismus 1945-1989*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2012.
- HANUŠ, Jiří. *Malý slovník osobností českého katolicismu 20. století*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005.
- HANUŠ, Jiří – STRÍBRNÝ, Jan (eds.). *Stát a církev v roce 1950*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2000.
- HANUŠ, Jiří. Téhle knížce by mohl rozumět jediný člověk v Československu. Rozhovor s Jiřím Němcem. *Proglas* 1998, roč. 9, č. 5-6, s. 57-61.
- HANUŠ, Jiří. *Tradice českého katolicismu ve 20. století*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005.
- HEJDÁNEK, Ladislav. Vzpomínka na Jircháře. *Křesťanská revue* 2008, roč. 75, č. 5, s. 32-37.
- HEJDÁNEK, Ladislav – SOKOL, Jan – FREI, Václav. Jircháře redivivae. *Universum: revue české křesťanské akademie* 2009, č. 1, s. 14-19.
- HOJDA, Jan. Český tomismus a kultura před II. světovou válkou. In BEDŘICH, Martin (ed.) *In Spiritu Veritatis: almanach k 65. narozeninám Dominika Duky OP*. Praha: Krystal OP, 2008, s. 417-442.
- HORA, Petr. Kámen a bolest v kritické recepci revue olomouckých dominikánů Na hlubinu. In „Ale mne tato doba bolí...“ Literární archiv 1999, roč. 31, Praha: 1999, s. 71-85.

- HRDLIČKA, J. Česká neoscholastika a neotomismus. *Salve* 1992, roč. 2, č. 3, s. 44-48.
- HUNT, Morton M. *Dějiny psychologie*. Praha: Portál, 2015.
- HUSÁK, Petr. *Osobnost Dominika Pecky: vývoj pojetí kněžství v prostředí českého katolicismu ve 20. století*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2012
- Jsmetotíž v jeho rukou, my i naše slova: sborník k 10. výročí úmrtí otce Metoděje Habáně OP*. Praha: Krystal OP 1994.
- JABŮREK, Martin. *Olomoučtí dominikáni ve 20.-40. letech 20. století a jejich místo v české kultuře*. Bakalářská práce, FF Univerzita Palackého, Olomouc, 1996.
- JAN PAVEL II. *Teologie těla: katecheze Jana Pavla II. o lidské lásce podle Božího plánu*. Praha: Paulínky, 2005.
- JANÁK, Dušan. *Hodnoty a hodnocení v sociologii Inocence Arnošta Bláhy: studie z dějin klasické české sociologie*. Brno: Masarykova univerzita, 2009.
- JINDROVÁ, Kamila – TACHECÍ, Pavel – ŽDÁRSKÝ, Pavel. *Mistr Dialogu Milan Machovec: sborník k nedožitým osmdesátinám českého filozofa*. Praha: Akropolis, 2005.
- KADLEC, Jaroslav. *Přehled českých církevních dějin*. 2. sv., Řím: Křesťanská akademie, 1987.
- KAPLAN, Karel. *Církevní komise ÚV KSČ 1949-1951*. 1. sv. Brno: Doplněk, 1994.
- KAPLAN, Karel. *Kronika komunistického Československa. Alexej Čepička – dobová drama komunistické moci*. Brno: Barrister a Principal, 2011.
- KAPLAN, Karel. *Stát a církev v Československu v letech 1948-1953*. Brno: Doplněk, 1993.
- KAŠIČKA, Zdeněk. *Otec Braitto: životopis olomouckého dominikána 1898-1962*. Praha: Krystal OP, 1993.
- KOLÁŘ, Václav. Desáté výročí smrti PhDr. a Th.Mag. Metoděje Habáně. In *Dialog Evropa XXI* 1994, roč. 5, č. 3, s. 32.
- KOPEČEK, Pavel. *Liturgické hnutí v českých zemích a pokoncilní reforma*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2016.
- KREJČÍ, Andrea. Antropologie podle Metoděje Habáně, odložená recenze. In *Tomistický filozof Metoděj Habán (1899-1984)*. Olomouc: Acta Universitatis Palackianae Olomouensis, Philosophica VI, Univerzita Palackého v Olomouci, 2005, s. 107-114.
- KUKLÍK, Jan. *Spisovatelský manifest a Petiční výbor Věrní zůstaneme*. In *Přednášky z 51. běhu Letní školy slovanských studií*. Filozofická fakulta, Univerzita Karlova v Praze: Praha, 2008, s. 148-161.

- LANDA, Ivan – MERVART, Jan et al. *Proměny marxisticko-křesťanského dialogu v Československu*. Praha: Filosofie, 2017.
- LOBKOWICZ, Mikuláš. Křesťanství a filosofie ve XX. století. In *Křesťanství a filosofie (velké epochy)*. Praha: Křesťanská akademie, 1991, s. 67-85
- LOBKOWICZ, Mikuláš. Co se stalo s tomismem. *Teologické texty* 1995, roč. 6, č. 1-5, s. 7-9, 60-61, 94-95, 129-130, 161-163.
- LUBAC, Henri de. *At the Service of the Church*. San Francisco: Ignatius Press, 1992.
- MACEK, Jaroslav. *Biskupství litoměřické*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005.
- MACEK, Petr. Liturgické hnutí v českých zemích na příkladu časopisu Pax. *Teologické texty* 2014, roč. 25, č. 1, s. 17-28.
- MACEK, Petr. Nástin veřejného působení Metoděj Habáně v šedesátých letech 20. století. *AUC Theologica* 2016, roč. 6, č. 2, s. 153-170.
- MÁDLOVÁ, Monika. *Římskokatolické období v životě Augustina Podoláka*. Bakalářská práce, HTF Univerzita Karlova, 2014.
- MÁDR, Oto. Metoděj Habáně. *Teologické texty* 1994, roč. 5, č. 6, s. 215.
- MÁDR, Oto. Novotomistický proud v české filosofii. *Teologické texty* 1992, roč. 3, č. 5, s. 188.
- MÁDR, Ota. *V zápasech za Boží věc: vzpomínky, texty a rozhovory*. Praha: Vyšehrad, 2007.
- MACHULA, Tomáš. Rozdělení a metody vědy podle Tomáše Akvinského. In AKVINSKÝ, Tomáš. *Rozdělení a metody vědy: komentář k Boethiovu spisu „De trinitate“, Q. 5-6*. Praha: Krystal OP, 2005, s. 8-25.
- MACHULA, Tomáš – FILIP, Stěpán M. *Tomismus čtyřiaadvaceti tezí*. Praha: Krystal, 2010, s. 82-94.
- MANNHEIM, Karl. *Ideologie a utopie: přednášky a eseje*. Bratislava: Archa, 1991, s. 237.
- MAREK, Pavel. *Církevní krize na počátku první Československé republiky (1918-1924)*. Brno: L. Marek, 2005.
- Maritain. *Salve* 2006, roč. 16, č. 2.
- MARITAIN, Jacques. *Integrální humanismus*. Řím: Křesťanská akademie, 1967.
- MARITAIN, Jacques. *Paysan de la Garonne, un vieux laïc s'interroge à propos du temps présent*. Paris: Desclée, De Brouwer, 1967.
- MARITAIN, Jacques. *Sedm lekcí o jsoucnu*. Praha: Tridáda, 2009
- MARITAINOVÁ, Raissa. *Velká přátelství*. Praha: Triáda, 2012

- McLEOD, Hugh. *Náboženství a lidé západní Evropy (1789-1989)*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007.
- M.-D. Chenu: předchůdce koncilu. *Salve* 2014, roč. 24, č. 4.
- MED, Jaroslav. *Literární život ve stínu Mnichova (1938-1939)*. Praha: Academia, 2010.
- MORÉE, Peter C. A. – PIŠKULA, Jiří. „*Nejpokrokovější církevní pracovník*“: *protestantské církve a Josef Lukl Hromádka v letech 1945-1989*. Benešov: Eman, 2015.
- MUSIL, Jiří V. *Olomouc – Kopeček: v kulturně historických souvislostech*. Olomouc: Ediční rada MNV v Olomouci, 1984.
- MUSIL, Jiří V. (ed.). *Teolog, filosof a psycholog P. Metoděj Habáň OP (1899 – 1984)*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2000.
- NAKONEČNÝ, Milan – MACHULA, Tomáš – SAMOHÝL, Jan. *Česká tomistická psychologie: historie a perspektivy*. Praha: Triton, 2009.
- NAKONEČNÝ, Milan. Vývoj tomistické psychologie od konce 19. století do současnosti. In NAKONEČNÝ, Milan – MACHULA, Tomáš – SAMOHÝL, Jan. *Česká tomistická psychologie: historie a perspektivy*. Praha: Triton, 2009, s. 16-109.
- NEKVINDA, Libor. *Na hlubinu 1926-1948: bibliografie revue pro duchovní život*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2000.
- NOSEK, Lukáš. *Život a dílo Antonína Salajky (1901-1975), prolegomena k teologické analýze*. Rigorózní práce, KTF Univerzita Karlova Praha, 2009.
- NOVÁK, Miroslav. Myšlení Jacquese Maritaina v bývalém Československu. *Salve* 2006, roč. 16, č. 2, s. 17-26.
- NOVÁK, Tomáš. *Milan Machovec. Monografie se zaměřením na teologickou problematiku*. Doktorská disertační práce, Praha: HTF Univerzity Karlovy, 1997.
- NOVÁK, Tomáš. Životopis Milana Machovce. In JINDROVÁ, Kamila – TACHECÍ, Pavel – ŽDÁRSKÝ, Pavel. *Mistr Dialogu Milan Machovec: sborník k nedožitým osmdesátinám českého filosofa*. Praha: Akropolis, 2005, s. 11-28.
- NOVOTNÁ, Tereza. *Profil a bibliografie listu Výhledy: měsíčník pro otázky náboženské, kulturní, sociální a literární (1939 – 1941)*. Bakalářská práce, HTF Univerzita Karlova v Praze, 2014.
- NOVOTNÝ, Vojtěch. „*Běda církvi...*“: *Bonaventura Bouše burcující*. Praha: Karolinum, 2012.
- NOVOTNÝ, Vojtěch. *Katolická teologická fakulta 1939 – 1990: prolegomena k dějinám české katolické teologie druhé poloviny 20. století*. Praha: Karolinum 2007.

- NOVOTNÝ, Vojtěch. *Maximální křesťanství: Adolf Kajpr SJ a list Katolík*. Praha: Karolinum, 2012.
- NOVOTNÝ, Vojtěch. *Odvaha být církví, Josef Zvěřina v letech 1913-1967*. Praha: Karolinum, 2013.
- NOVOTNÝ, Vojtěch. Teologické dílo Reginalda Maria Vincence Dacíka (1907-1988). In BEDŘICH, Martin (ed.) *In Spiritu Veritatis: almanach k 65. narozeninám Dominika Duky OP*. Praha: Krystal OP, 2008, s. 443-466.
- NOVOTNÝ, Vojtěch. *Teologie ve stínu*. Praha: Karolinum 2007.
- NICHOLS, Aidan. *Reason with Piety: Garrigou-Lagrange in the Service of Catholic Thought*. Naples: Sapientia Press, 2008.
- OPOČENSKÝ, Milan. Křesťansko-marxistický dialog v Praze. In JINDROVÁ, Kamila – TACHECÍ, Pavel – ŽDÁRSKÝ, Pavel. *Mistr Dialogu Milan Machovec: sborník k nedožitým osmdesátinám českého filosofa*. Praha: Akropolis, 2005, s. 41-48.
- OVEČKA, Libor. „Člověče, bylo ti oznámeno, co je dobré...“: česká katolická morální teologie 1884-1948. Praha: Karolinum, 2011.
- PAULAS, Jan – ŠEBEK, Jaroslav. *Katolické noviny 1949-1989*. Praha: Katolický týdeník, 2009.
- PAVLINCOVÁ, Helena. Čeští novotomisté o společnosti a demokracii. *Sborník prací Filozofické fakulty Brněnské univerzity, Studia Philosophica* 2000, roč. XLVIII, č. 46, s. 105-111
- PAVLINCOVÁ, Helena. *Filosofická revue 1929-1948: bibliografie časopisu olomouckých dominikánů*. Praha: Filosofia, 1994.
- PAVLINCOVÁ, Helena. Ohlasy na práce J. L. Fischera ve Filosofické revui. In ŠTĚPÁN, Jan. *J. L. Fischer a filozofie 20. století: sborník prací k 100. výročí narození*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1996, s. 67-72.
- PAVLINCOVÁ, Helena. Polemiky Jana Patočky s novotomisty, In *Jan Patočka, české dějiny a Evropa*. Semily: Státní oblastní archiv v Litoměřicích, 2007, s. 69-75.
- PAVLINCOVÁ, Helena. S. M. Braitto a Filosofická revue. In *Silvestr M. Braitto 1898-1962: příspěvek k českému tomismu*. Hradec Králové: Vysková škola pedagogická, 1998, s. 25-29.
- PAVLINCOVÁ, Helena. T. G. Masaryk a čeští novotomisté, In *Tomistický filosof Metoděj Habáň*. Olomouc: Acta Universitatis Palackianae Olomouensis, Philosophica VI, Univerzita Palackého v Olomouci, 2005, s. 115-122.
- PEROUTKA, David. *Tomistická filosofická antropologie*. Praha: Krystal OP, 2012.

- PETRÁČEK, Tomáš. *Církev, tradice, reforma: odkaz Druhého vatikánského koncilu*. Praha: Vyšehrad, 2016.
- PETRÁČEK, Tomáš. Katolická církev, historici a církevní dějiny. *Církevní dějiny* 2010, roč. 3, č. 6, s. 119-126.
- PETRÁČEK, Tomáš. Katolická církev, historie a tomismus na počátku 20. století: medievisté a zrození „nové teologie“. In DOLEŽALOVÁ, Eva – ŠIMŮNEK, Robert (eds.). *Od knížat ke králům: sborník u příležitosti 60. narozenin Josefa Žemličky*. Praha: NLN, 2007, s. 523-535.
- PETRÁČEK, Tomáše. *Výklad Bible v době (anti-)modernistické krize: život a dílo Vincenta Zapletala OP (1867-1938)*. Praha: Krystal OP, 2006.
- PIKHART, Marcel. *Český novotomismus od vydání encykliky Aeterni patris do 50. let XX. století*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2000.
- PLACÁK, Petr. *Svatováclavské milénium: Češi, Němci a Slováci v roce 1929*. Praha: Babylon, 2002.
- POLÁČEK, Martin Jindřich. *Reginald Dacík – teolog a učitel duchovního života*. Diplomová práce, CMTF Univerzita Palackého v Olomouci, 2010.
- POSPÍŠIL, Ctirad V. *Jako v nebi, tak i na zemi: náčrt trinitární teologie*. Praha: Krystal OP; Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007
- POSPÍŠIL, Ctirad V.. *Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel*. 4. vyd., Praha: Krystal OP; Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010.
- POSPÍŠIL, Ctirad V. *Zápolení o pravdu, naději a lidskou důstojnost: česká katolická teologie 1850-1950 a výzvy přírodních věd v širším světovém kontextu*. Praha: Univerzita Karlova, Karolinum, 2017.
- PUTNA, Martin C. *Česka katolická literatura v evropském kontextu: 1848-1918*. Praha: Torst, 1998.
- PUTNA, Martin C. *Česká katolická literatura v kontextech: 1918-1945*. Praha: Torst, 2010.
- PUTNA, Martin C. *Karel VI. Schwarzenberg. Torzo díla*. Praha: Torst, 2007.
- PUTNA, Martin C. Kulturní aktivity olomouckých dominikánů a jejich místo v dějinách české katolické kultury. *Souvislost: revue pro křesťanství a kulturu* 2001, roč. 11, č. 3-4, s. 65-77.
- RATZINGER, Joseph. *Úvod do křesťanství, výklad apoštolského vyznání víry*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007.

- RÁZEK, Adolf. Exkomunikační dekrety. In *Securitas imperii 11, sborník k problematice bezpečnostních služeb*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2005, s. 135-194.
- REINSBERG, Jiří. *Legio angelica a P. Method K. Klement, OSB*. Svitavy: Trinitas, 2000
- REMOND, René. *Náboženství a společnost v Evropě*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2003.
- ROTREKL, Zdeněk. *Skrytá tvář české literatury*. Brno: Blok, 1991.
- Rudolf Christoph Eucken. In *Kindlers neues Literatur Lexikon*. Band 5, München: Kindler, 1989, s. 293-294.
- RYCHLÍK, Jan. Čeští a slovenští intelektuálové a jejich vztah ke komunistické straně v kontextu východní Evropy. In PAŽOUT, Jaroslav (ed.). *Komunističtí intelektuálové a proměna jejich vztahu ke KSČ (1948-1989)*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2013, s. 18-31.
- SALVET, Ondřej. *Die sichtbare Gestalt des mystischen Leibes: Ekklesiologie von Silvestr Maria Braitto OP (1898-1962)*. Doktorská dizertace, Katholisch-Theologischen Fakultät der Otto-Friedrich-Universität Bamberg, 2010.
- SCHLEGLOVÁ, Jaroslava. *František Krejčí a jeho současníci: úvaha o české pozitivistické etice*. Praha: Univerzita Karlova, 1990.
- SCHMIED, Martin. Metoděj Habáň. In *Tomistický filosof Metoděj Habáň (1899-1984)*. Olomouc: Acta Universitatis Palackianae Olomouensis, Philosophica VI, Univerzita Palackého v Olomouci, 2005, s. 63-76.
- SCHOCKENHOFF, Eberhard. *Vykoupená svoboda: o co v křesťanství jde*. Praha: Paulínky, 2015
- Silvestr M. Braitto 1898-1962: příspěvek k českému tomismu*. Hradec Králové: Vysoká škola pedagogická, 1998.
- SKALICKÝ, Karel. Evangelizátor české kultury. In NEUWIRTH, Vladimír. *Apokalyptický deník*. Praha: Tridáda, 1998.
- SKALICKÝ, Karel. Katolická filosofie a teologie zvláště tomistická v české společnosti XIX. a XX. století. In *Slovo a naděje: sborník*. Řím: Křesťanská akademie, 1978, s. 45-79.
- SMITH, Brooke W. *Jacques Maritain, antimodern or ultramodern? An historical analysis of his critics, his thought, and his life*. New York: Elsevier, 1976.
- SMOLÍK, Josef. Machovecův Ježíš. In JINDROVÁ, Kamila – TACHECÍ, Pavel – ŽĎÁRSKÝ, Pavel. *Mistr Dialogu Milan Machovec: sborník k nedožitým osmdesátinám českého filosofa*. Praha: Akropolis, 2005, s. 95-96.

- SOKOL, Jan. *Mistr Eckhart a středověká mystika*. Praha: Vyšehrad, 2000.
- SOKOL, Jan. Vzpomínka na Ekumenický seminář v Jirchářích. In BROŽ, Prokop – VOPŘADA, David (ed.). *Mezi historií a Evangeliiem: existence a život církve ve světle II. vatikánského koncilu*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2014, s. 77-80.
- SONG, Robert. *Christianity and liberal society*. Oxford: Oxford University Press, 2006.
- SOUKUP, Emilian – PAVELKA, Artur. *Úvod do Summy Theologické sv. Tomáše Akvinského*. Olomouc: Dominikánská edice Krystal, 1941.
- SOUSEDÍK, Stanislav. Tsechoslowakei. In CORETH, Emerich (ed.). *Christliche Philosophie im katholischen Denken des 19. und 20. Jahrhunderts, Band 2, Rückgriff auf scholastisches Erbe*. Gratz: Styria, 1988, s. 837-845.
- STRATIL, Václav. *Akademické týdny na Moravě: vzpomínka i podnět*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1998.
- SUK, Jiří. *Labyrintem revoluce: aktéři, zápletky a křížovky jedné politické krize*. Praha: Prostor, 2003.
- SVOBODA, Bohumil – POLC, Jaroslav V.: *Kardinál Josef Beran: životní příběh velkého vyhnance*. Praha: Vyšehrad, 2008.
- SVOBODA, David. *Metafyzické myšlení Tomáše Akvinského: od pojmu jsoucná a jednot k pojmu celku a části*. Praha: Krystal OP, 2012.
- SYNEK, Jan. *Svobodni v nesvobodě: náboženský život ve věznicích v období komunistického režimu*. Praha: Vyšehrad, Ústav pro studium totalitních režimů, 2013.
- ŠEBEK, Jaroslav. Encyklika Quadragesimo anno, její recepce a vliv na katolické prostředí v českých zemích ve třicátých letech. *Soudobé dějiny* 2001.
- ŠEBEK, Jaroslav. *Mezi křížem a národem: politické prostředí sudetoněmeckého katolicismu v meziválečném Československu*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2006, roč. 8, č. 2-3, s. 365-383.
- ŠEBEK, Jaroslav. Politizace obrodných katolických hnutí v meziválečném Československu. *Teologie a společnost* 2005, roč. 3, č. 1, s. 7-11.
- ŠEBEK, Jaroslav. *Za Boha, národ, pořádek*. Praha: Academia, Historický ústav AV ČR, 2016.
- ŠEVČÍKOVÁ, Kateřina. *Dopisy Jakuba Demla Timotheu Vodičkovi z let 1944-1961, edice korespondence*. Diplomová práce, FF Univerzita Palackého v Olomouci, 2012.

ŠIKLOVÁ, Jiřina. Dialogický seminář na Filozofické fakultě UK v šedesátých letech. In JINDROVÁ, Kamila – TACHECÍ, Pavel – ŽĎÁRSKÝ, Pavel. *Mistr Dialogu Milan Machovec: sborník k nedožitým osmdesátinám českého filosofa*. Praha: Akropolis, 2005, s. 49-58.

ŠLOUF, Jakub. Proamerické demonstrace v Plzni 5.-6. května 1948. „Nesneseme v republice štvání proti Americe!“ In VEBER, Václav – BUREŠ, Jan et al. *Třetí odboj. Kapitoly z dějin protikomunistické rezistence v Československu v padesátých letech 20. století*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, s. 83-103.

ŠMÍD, Marek. *Nepřítel: první republika: radikalizace skupiny českých katolických intelektuálů v letech 1918-1938*. Chomutov: L. Marek, 2012

ŠPRUNK, Karel. Co se stalo s tomismem. *Teologické texty* 1996, roč. 7, č. 1, s. 30.

ŠPRUNK, Karel. Maritainův Člověk a stát. In MARITAIN, Jacques. *Člověk a stát*. Praha: Triáda, 2007, s. 195-210.

ŠPRUNK, Karel. Maritainova filosofie dějin. In MARITAIN, Jacques. *O filosofii dějin*. Praha: Triáda, 2014, s. 157-168.

ŠPRUNK, Karel. Maritainova metafyzika. In MARITAIN, Jacques. *Sedm lekcí o jsoucnu*. Praha: Triáda, 2009, s. 129-140.

ŠTAMPACH, Odilo. *Dominikánská ediční aktivita ve 20.-40. letech 20. století*. In JURAČKA, Antonín (ed.). *Náboženství v českém myšlení – první polovina 20. století*. Brno: Ústav etiky a religionistiky, 1993, s. 92-96.

TRAPL, Miloš. Český politický katolicismus v letech 1918-1938. In FIALA, Petr et. *Český politický katolicismus*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, s. 177-328.

TRÁVNÍČEK, Mojmír. Dominikánská edice Krystal: soupis publikací. *Teologický sborník* 2002, roč. 8, č. 1, s. 97-100.

TRÁVNÍČEK, Mojmír. Kámen a bolest v korespondenci Jana Zahradníčka a Jana Čepa. In „*Ale mne tato doba bolí...*“ Literární archiv 1999, roč. 31, Praha: 1999, s. 61-70.

VANCARA, Josef. Diapazon psychologie v díle a v působení Metoděje Habáně. In MUSIL, Jiří V. *Teolog, filosof a psycholog P. Metoděj Habáň (1899-1984) – jak jsme ho znali*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2000, s. 101-106.

VAŠKO, Václav. *Dům na skále 1, Církev zkoušená 1945- začátek 1950*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2004.

VAŠKO, Václav. *Dům na skále 2, Církev bojující 1950-1960*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007.

- VAŠKO, Václav. *Dům na skále 3, Církev vězněna 1950-1960*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008
- VAŠKO, Václav. *Neumlčená, kronika katolické církve v Československu po druhé světové válce*. 2 svazky, Praha: Zvon, 1990.
- VAŠKO, Václav. Procesy s katolickou akcí. In STRŽEBNÝ, Jan (ed.). *Církevní procesy padesátých let*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, s. 37-70.
- VENTURA, Václav. *Jan Evangelista Urban – život a dílo: sonda do dějin české teologie a spirituality*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2001.
- VESELÝ, Jiří M. *Bez hraček: bratr Patrik Maria Kužela OP, jáhen řádu sv. Dominika, 1915-1942*. Rosice: Gloria, 2000.
- VITTEK, Emanuel. *Kostel svatého Ignáce z Loyoly v Praze v letech 1950-1990*. Diplomová práce, KTF Univerzita Karlova v Praze, 2015.
- VLASÁK, Vladimír. *Dějiny obce Chlum Svaté Máří*. Chlum Svaté Máří: Obec Chlum Svaté Máří, 2005.
- VLČEK, Vojtěch. *Perzekuce mužských řádů a kongregací komunistickým režimem 1948-1964*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2004.
- VODIČKA, Stanislav. *Básník Jakub Deml v Tasově*. Praha: Torst, 2001
- VRÁNA, Karel. Jacques Maritain v českém předkladu. In VRÁNA, Karel. *Svoboda k Pravdě*. Praha: Vyšehrad, 2008, s. 233-235.
- WIDŽOVÁ, Petra. *Příběh poutního místa v Chlumu sv. Máří*. Bakalářská práce, FHS Univerzita Karlova v Praze, 2013.
- WINTER, Eduard. *Tisíc let duchovního zápasu*. Praha: Ladislav Kuncič, 1940.
- ZACHOVAL, Marcel. Křesťansko-marxistický dialog a rok 1968. *Dialog Sever-Jih, Západ-Východ* 1994, roč. 2, č. 4, s. 34-36.
- ZOUHAR, Jan – PAVLINCOVÁ, Helena – GABRIEL, Jiří. *Česká filosofie v letech protektorátu: poznámky k tématu..* Brno: Masarykova univerzita, 2007.
- ZOUHAR, Jan – PAVLINCOVÁ, Helena – GABRIEL, Jiří. *Česká filosofie v letech 1945-1948*. Brno: Academicus, 2013
- ZOUHAR, Jan – PAVLINCOVÁ, Helena – GABRIEL, Jiří. *Demokracie je diskuse...: česká filosofie 1918-1938*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2005.